

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تخمین و تحلیل تجارت مکملی ایران
با کشورهای
واقع در آسیای جنوب غربی

نام کتاب: تخمین و تحلیل تجارت مکملی ایران با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی

شناسنامه پدیدآوردگان:

معاونت پژوهش و آموزش

گروه مطالعات و پژوهشهای بازار مشترک اسلامی

مسئول طرح: دکتر حمید رضا اشرفزاده

مجری طرح: یوسف حسنپور

همکاران طرح: بیتا نوروزی، حمید رضا محبی، عبدالمحمد رضایی

شناسنامه کتاب

چاپ اول: ۱۳۸۸

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

ناشر: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

نشانی: تهران، خیابان کارگر شمالی، بالاتر از بلوار کشاورز، شماره ۲۴۰،

تلفن: ۶۶۹۳۹۳۲۹

پیشگفتار

تحولات شگرف چند سال اخیر در عرصه تجارت بین‌الملل از جمله نقش‌های تاثیرگذار همکاری‌های منطقه‌ای در عبور از بحران‌های اقتصادی جهانی سبب شده تا روابط و همکاری کشورها در جهت تحصیل منافع در قالب همکاری‌های منطقه‌ای در دستور کار بسیاری از کشورهای در حال توسعه به ویژه جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد. تعامل با کشورهای منطقه از جمله کشورهای واقع در منطقه مورد بررسی می‌تواند زمینه را برای تاثیرگذاری کشورمان در معادلات آینده جهانی، تا حدود زیادی فراهم نماید. این درحالی است که محدودیت‌های کشورمان در مقوله‌هایی همچون سرمایه، مدیریت و فناوری در کنار مسائلی همچون سهولت دستیابی به اهداف اقتصادی با مساعدت جمعی کشورهای منطقه، لزوم اتخاذ سیاست‌های جمعی برای مقابله با سیاست‌های انحصارطلبانه کشورهای بزرگ، تأمین امنیت اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشورمان از طریق اتخاذ سیاست‌های هماهنگ جهانی و منطقه‌ای، رفع مشکلات زیست محیطی و اجرای سیاست‌های هماهنگ جهت پیشگیری از بحران‌های زیست محیطی با کمک دیگر کشورهای همسایه منطقه، ضرورت همکاری و همگرایی منطقه‌ای را بیش از پیش آشکار می‌نماید. سیاست‌گذاران اقتصادی کشورمان با درک اهمیت این موضوع و به منظور تداوم تجارت و شکوفایی اقتصاد، فعالیت در عرصه همکاری‌های منطقه‌ای و حضور مستمر در

بازارهای منطقه را سرلوحه برنامه‌های توسعه اقتصادی خود قرار داده‌اند. به طوری که تقویت مناسبات خارجی از طریق گسترش روابط دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی در برنامه پنج ساله پنجم توسعه و نیز در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله مورد تأکید قرار گرفته است. منطقه آسیای جنوب غربی برخلاف مفهوم خاورمیانه، یک سرزمین جغرافیایی به نام ناحیه است که دارای وحدت جغرافیایی مشخصی می‌باشد که به جهت برخورداری از موقعیت ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک (شامل برخورداری از نفت، گاز و به طور کلی انرژی، بازار و تجارت، خطوط مواصلات بین‌المللی و احیای جاده ابریشم که محل تلاقی و راه ارتباطی اروپا به جنوب و جنوب شرق آسیا است) و نیز ژئوکالچرال (منطقه فرهنگی) کانون توجه ایران در برنامه پنجم توسعه قرار گرفته است. این منطقه شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه، خلیج فارس، افغانستان و پاکستان می‌باشد.

یکی از محورهای مهم اطلاعاتی جهت برنامه‌ریزی، گسترش و تعمیق همکاری‌های منطقه‌ای در حوزه تجارت به ویژه در توسعه صادرات به کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی آن هم در قالب طرح‌های مختلف یکپارچگی اقتصادی، آگاهی از زمینه‌های امکان تجارت از جمله وجود یا عدم وجود تجارت مکملی با کشورهای مذکور است که از اهداف این پژوهش می‌باشد. به نظر می‌رسد یکی از مطالعات کاربردی که می‌تواند راهنمای خوبی برای حضور در ترتیبات منطقه‌ای پیش‌گفته باشد، آشکار نمودن وجود یا عدم وجود تجارت مکملی کشورمان در تجارت با کشورهای واقع در منطقه مذکور است. در این پژوهش تلاش شده است در چارچوب مطالعات تجربی و مدل‌های مربوط به برآورد تجارت مکملی میان زوج کشورها و با تکیه بر نظریات مبتنی بر یکپارچگی منطقه‌ای به بررسی زمینه‌های صدور کالا به بازار منطقه به تفکیک کشورها و بخشی پرداخته شود. نتایج این مطالعه، ما را در ارائه چشم‌اندازها و دورنماها از توسعه همکاری‌های تجاری با کشورهای مورد مطالعه راهنمایی می‌نماید.

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
.....	پیشگفتار..... أ
.....	فصل اول: کلیات طرح، بیان مسئله و اهمیت موضوع..... ۱
.....	مقدمه..... ۱
.....	۱-۱- بیان مسئله و اهمیت موضوع..... ۱
.....	۲-۱- اهداف و پرسش‌های تحقیق..... ۴
.....	۳-۱- روش تحقیق..... ۶
.....	۴-۱- ویژگی‌های جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی..... ۸
.....	۵-۱- بررسی وضعیت تجارت غیرنفتی ایران با کشورهای مورد مطالعه طی سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۵..... ۱۶
.....	فصل دوم: مبانی نظری و متدولوژی تحقیق..... ۲۳
.....	مقدمه..... ۲۳
.....	۱-۲- مروری بر چارچوب نظری یکپارچگی اقتصادی..... ۲۴
.....	۲-۲- مطالعات تجربی و سوابق تحقیق..... ۳۷
.....	۳-۲- متدولوژی تحقیق..... ۴۹

۲-۴- محدودیت‌ها و مشکلات در برآورد شاخص ۵۶

فصل سوم: اندازه‌گیری و تحلیل تجارت مکملی ایران در تجاریت کالاهای غیرنفتی

با شرکای تجاری ۶۳

مقدمه ۶۳

۳-۱- بررسی تجارت مکملی ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی ۶۴

۳-۲- تجارت مکملی ایران در واردات کالا با کشورهای مورد مطالعه ۷۲

فصل چهارم: اندازه‌گیری و تحلیل تجارت مکملی ایران بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه

..... ۸۱

مقدمه ۸۱

۴-۱- تجارت مکملی در صادرات ۸۱

۴-۲- تجارت مکملی در واردات ۸۹

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات ۹۵

۵-۱- یافته‌های طرح ۹۵

۵-۲- توصیه سیاست‌گذاری ۱۰۰

ضمیمه ۱: ارائه پروفایل آماری و اطلاعات تجاری براساس تجارت مکملی ایران در

صادرات و واردات ۱۰۱

ضمیمه ۲: ارائه پروفایل آماری و اطلاعات تجاری براساس تجارت مکملی ایران در

صادرات ۱۲۹

فصل اول

کلیات طرح، بیان مسئله و اهمیت موضوع

مقدمه

این فصل به کلیات پژوهش حاضر می‌پردازد. بدین جهت، ابتدا به بیان مسئله و اهمیت آن پرداخته می‌شود. سپس به ضرورت اجرای طرح، اهداف طرح، روش تحقیق و همچنین پرسش‌های مرتبط با موضوع به طور مشخص اشاره می‌گردد. در ادامه فصل، به منظور معرفی محیط اقتصادی و اجتماعی کشورهای مورد بررسی و همچنین بررسی سوابق همکاری‌های تجاری ایران با کشورهای مورد بررسی، بخشی از این فصل به این موضوعات اختصاص یافته است. به این ترتیب، فصل حاضر ضمن معرفی چارچوب و برنامه کلی انجام تحقیق، به بررسی اهمیت منطقه مورد بررسی در ابعاد مختلف جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی می‌پردازد.

۱-۱- بیان مسئله و اهمیت موضوع

یکی از اهداف بسیار مهم کشور تا سال ۱۴۰۴ (طبق سند چشم‌انداز در افق ۱۴۰۴)، دست یافتن ج.ا.ایران به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای

جنوب غربی می‌باشد. سند چشم‌انداز ۲۰ ساله که ایران را در سال ۱۴۰۴ کشوری توسعه یافته و جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه آسیای جنوب غربی با متوسط نرخ رشد اقتصادی هشت درصد هدف گذاری کرده است^۱، بر این نکته تصریح دارد که رسیدن به اهداف مذکور جز با تعامل سازنده و موثر با اقتصاد بین الملل قابل تحقق نمی‌باشد. در این میان موضوع قابل توجهی که در خصوص حضور ایران در نظام اقتصاد بین الملل به ویژه با کشورهای منطقه بایستی مورد توجه قرار گیرد چگونگی حضور بخش‌های مختلف به ویژه بخش بازرگانی خارجی در تعامل با نظام اقتصاد بین الملل و منطقه می‌باشد. در این میان یکی از عوامل بسیار مهم در تعامل سازنده با اقتصاد بین الملل به توانایی کشورمان در تولید و صدور کالا به بازارهای جهانی و منطقه بستگی دارد.

جمهوری اسلامی ایران به لحاظ جغرافیایی در آسیای جنوب غربی که منطقه و محدوده توسعه ایران در سند چشم‌انداز افق ۱۴۰۴ می‌باشد، قرار گرفته که شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه، خلیج فارس، افغانستان و پاکستان است. این منطقه به جهت برخورداری از موقعیت ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک (شامل برخورداری از نفت، گاز و به طور کلی انرژی، بازار و تجارت، خطوط مواصلات بین‌المللی و احیای جاده ابریشم که محل تلاقی و راه ارتباطی اروپا به جنوب و جنوب شرق آسیا است) و نیز ژئوکالچرال (منطقه فرهنگی) کانون توجه ایران قرار گرفته است. طی سال‌های اخیر و پس از فروپاشی امپراطوری شوروی اهمیت منطقه مذکور مانند مناطقی چون آسیا - پاسیفیک، منطقه آ.سه.آن، آمریکای لاتین و منطقه آفریقا افزایش یافته است.

منطقه آسیای جنوب غربی برخلاف مفهوم خاورمیانه یک اصطلاح سیاسی و قراردادی نیست، بلکه یک سرزمین جغرافیایی به نام ناحیه است که دارای وحدت جغرافیایی مشخصی است از جمله:

۱- حاکمیت اقلیم خشک و بیابانی و برخورداری از پدیده‌های خشکی و بیابان و

۱. ابراهیمی، نصراله (۱۳۸۵)، جایگاه ایران در تعامل منطقه‌ای و بین‌المللی در چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور تحلیلی بر سند

چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی

کم آبی.

۲- وجود شهر مکه و بیت‌الاحرام که قبله مسلمین و کانون انتشار اسلام به شمار می‌رود.

۳- قرارگیری سرزمین بیت‌المقدس و فلسطین که زادگاه پیامبران الهی و مقدس به شمار می‌رود.

۴- ناحیه‌ای است که بیشترین کشورهای اسلامی «۲۳ کشور اسلامی» را در خود جای داده است.

۵- این سرزمین همانند پلی است بین دو قاره اروپا- آفریقا و نواحی آسیای جنوب شرقی و شبه قاره هند که از سمت جنوب به راه‌های آبی آزاد مرتبط می‌گردد. از سمت شمال غرب به قاره قدیمی اروپا و تمدن‌های اروپایی محدود بوده و توسط دریا‌هایی نظیر خزر و مدیترانه به این سرزمین راه پیدا می‌نماید. از سمت مغرب و جنوب غربی با سکنه آفریقا و تمدن‌های مختلف این قاره قدیمی همسایه و از مشرق نیز با سرزمین‌های هند و چین هم مرز است. البته از سمت جنوب نیز توسط راه‌های آبی آزاد و از طریق دریانوردی و تجارت با تمدن‌های دیگر در رابطه هستند. در مجموع از ارتباطات فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تلاقی قومیت‌ها برخوردار می‌باشد.

۶- این ناحیه حساس‌ترین، مهم‌ترین، تاریخی‌ترین، وسیع‌ترین و نیز قطب جهان اسلام به شمار می‌رود. از لحاظ مسائل سیاسی و نظامی نیز این ناحیه دارای اهمیت راهبردی مهمی است به طوری که از دیرباز دول استعمارگر دنیا توجه شایانی به این ناحیه به‌ویژه به کشور ایران داشتند زیرا از طریق آن می‌توان به سرزمین‌های هند و جنوب شرق آسیا و آب‌های آزاد اقیانوس‌ها دست درازی نمود و به همین خاطر رقابت‌های شدیدی بر سر تسلط بر این مناطق بین آن‌ها وجود داشته است.

به نظر می‌رسد ایران می‌تواند با تقویت مناسبات منطقه‌ای از جمله گسترش تجارت با کشورهای مذکور فرایند یکپارچگی اقتصادی را به گونه‌ای مطمئن و با حفظ منافع ملی فراهم آورد و مبانی امنیت و اقتدار ملی کشور را تحکیم و تقویت کند. بنابراین تعامل

منطقه‌ای با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی می‌تواند فرصت مناسبی برای جمهوری اسلامی ایران محسوب گردد. موقعیت جغرافیایی ایران در منطقه مذکور، اهمیت ویژه‌ای به این کشور به لحاظ ترانزیت کالا و عبور خطوط لوله‌های نفت و گاز در اقتصاد جهانی بخشیده است. ایران با بهره‌گیری از این مزیت می‌تواند منافع بسیاری را به دست آورد و جایگاه اقتصادی خود را در سطوح منطقه‌ای و جهانی ارتقا بخشد. این مهم مستلزم درک واقعیات، بهره‌گیری از فرصت‌ها و کسب آمادگی‌های لازم برای رقابت با رقبای منطقه‌ای و بین‌المللی است.

لازمه موفقیت در تعامل با اقتصاد منطقه و دستیابی به سند چشم‌انداز، شناسایی زمینه‌های همکاری ایران به ویژه در تجارت با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی است. ج.ا.ایران زمانی می‌تواند به گسترش و تعمیق همگرایی‌های منطقه‌ای خود در چارچوب تعامل سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به صورت بهینه در این منطقه عمل نماید که از حوزه توانایی‌ها و ظرفیت‌های موجود خود به ویژه در بخش تجارت خارجی آگاهی کامل داشته و برای تحقق اهداف کوتاه و بلندمدت خود حسب سند چشم‌انداز در افق ۱۴۰۴ برنامه‌ریزی مناسب و صحیحی داشته باشد.

۱-۲- اهداف و پرسش‌های تحقیق

تحولات شگرف دهه اخیر در عرصه تجارت بین‌المللی از جمله نقش‌های تاثیرگذار برخی از سازمان‌ها و تشکل‌های منطقه‌ای نظیر اتحادیه اروپا، آ.سه. آن، اوپک و نفتا در اقتصاد جهانی و گسترش پدیده جهانی شدن اقتصاد سبب شده تا روابط و همکاری کشورها در جهت تحصیل منافع در قالب همکاری‌های منطقه‌ای در دستور کار بسیاری از کشورهای در حال توسعه به ویژه جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد. تعامل با کشورهای منطقه از جمله کشورهای واقع در منطقه خاورمیانه می‌تواند زمینه را برای تاثیرگذاری کشورمان در معادلات آینده جهانی، تا حدود زیادی فراهم نماید. این در حالی است که محدودیت‌های کشورمان در مقوله‌هایی همچون سرمایه و مدیریت و فناوری در کنار

مسائلی مانند سهولت دستیابی به اهداف اقتصادی با مساعدت جمعی کشورهای منطقه، لزوم اتخاذ سیاست‌های جمعی برای مقابله با سیاست‌های انحصارطلبانه کشورهای بزرگ، تأمین امنیت اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشورمان از طریق اتخاذ سیاست‌های هماهنگ جهانی و منطقه‌ای، رفع مشکلات زیست محیطی و اجرای سیاست‌های هماهنگ جهت پیشگیری از بحران‌های زیست محیطی با کمک دیگر کشورهای همسایه منطقه، ضرورت همکاری و همگرایی منطقه‌ای را پیش از پیش آشکار می‌نماید. سیاست‌گذاران اقتصادی کشورمان با درک اهمیت مذکور و به منظور تداوم تجارت و شکوفایی اقتصاد، فعالیت در عرصه همکاری‌های منطقه‌ای و حضور مستمر در بازارهای جهانی را سرلوحه برنامه‌های توسعه اقتصادی خود قرار داده‌اند. به طوری که تقویت مناسبات خارجی از طریق گسترش روابط دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی در برنامه پنج ساله چهارم و نیز در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله مورد تأکید قرار گرفته است. یکی از مباحث اصلی در مورد تقویت همکاری‌های منطقه‌ای با شرکای تجاری بالفعل و بالقوه مبتنی بر امکان یا عدم امکان تجارت میان کشورها می‌باشد. منظور از امکان تجارت، همخوانی یا عدم همخوانی صادرات یک کشور با واردات طرف تجاری آن می‌باشد. در ادبیات مربوط به تجارت بین‌المللی، امکان یا عدم امکان تجارت میان کشورها در قالب مفهوم تجارت مکملی قابل بررسی است. البته در چند سال اخیر مفهوم تجارت مکملی به عنوان یکی از ابزارها برای بررسی زمینه‌های همکاری در جهت گسترش تجارت فی‌مابین کشورها مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته است.

یکی از محورهای مهم اطلاعاتی جهت برنامه‌ریزی، گسترش و تعمیق همکاری‌های منطقه‌ای در حوزه تجارت به ویژه در توسعه صادرات به کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی آن هم در قالب طرح‌های مختلف یکپارچگی اقتصادی، آگاهی از زمینه‌های امکان تجارت از جمله وجود یا عدم وجود تجارت مکملی با کشورهای مذکور است که از اهداف این پژوهش می‌باشد. به نظر می‌رسد یکی از مطالعات کاربردی که می‌تواند راهنمای خوبی برای حضور در ترتیبات منطقه‌ای پیش‌گفته باشد، آشکار نمودن وجود یا

عدم وجود تجارت مکملی کشورمان در تجارتهای کشورهای واقع در منطقه مذکور می‌باشد.

بررسی مفهوم مذکور با توجه به اهداف تحقیق و مفهوم تجارت مکملی می‌توان به پرسش‌های اساسی ذیل پاسخ داد.

۱- تجارت مکملی ایران در صادرات کالا (تشابه صادرات ایران با واردات طرف‌های تجاری) با هر یک از کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی بر حسب کل بخش غیرنفتی و به تفکیک بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ چگونه است؟

۲- تجارت مکملی ایران در واردات کالا (تشابه صادرات ایران با واردات طرف‌های تجاری) با هر یک از کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی بر حسب کل بخش غیرنفتی و به تفکیک بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ چگونه است؟

۳- درصد پوشش تجارت مکملی ایران در صادرات و واردات کالا و همچنین به صورت دوجانبه با مجموع کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی بر حسب هر یک از بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ چگونه است؟

پاسخ به پرسش‌های مذکور در چارچوب مطالعات تجربی و مدل‌های مربوط به برآورد تجارت مکملی میان زوج کشورها و با تکیه بر نظریات مبتنی بر یکپارچگی منطقه‌ای می‌تواند ما را در ارائه چشم‌اندازها و دورنما از توسعه همکاری‌های تجاری با کشورهای مورد مطالعه راهنمایی نماید.

۱-۳- روش تحقیق

همان‌گونه که قبلاً اشاره گردید مطالعه درباره امکان تجارت یا وجود یا عدم وجود تجارت مکملی میان آن دسته از کشورهایی که خواهان همکاری‌های منطقه‌ای و شناسایی امکان دسترسی به بازار یکدیگر باشند صرفاً یک موضوع تجربی است و پیشاپیش و به‌طور نظری نمی‌توان درباره آن هیچ حکم قطعی صادر کرد و فقط از طریق مطالعات صرفاً تجربی می‌توان کشور و منطقه مناسب و همچنین بخش‌های پیشرو برای توسعه تجارت را

مشخص نمود. به این ترتیب یک محقق یا سیاست گذار از پیش نمی تواند در زمینه امکان یا عدم امکان تجارت فی مابین کشورها در اشکال مختلف همکارهای منطقه ای قضاوت نماید و بایستی به صورت تجربی به آن پرداخته شود. در نتیجه زمانی که مسئله وجود یا عدم وجود تجارت مکملی فی مابین ایران با کشورهای مورد مطالعه، آن هم فقط از طریق بررسی یکی از مهم ترین متغیرهای تأثیرگذار بر آن یعنی حجم تجارت موضوع تحقیق قرار می گیرد، محقق بایستی به طور مستقیم به مدل سازی تجربی اکتفا نماید. در این باره چند مدل و نظریه بسط داده شده است و تعداد بسیار محدودی از مقالات تجربی نیز منتشر گردیده که هم به کشورهای در حال توسعه و هم توسعه یافته اختصاص یافته است که در بخش های بعدی به آن اشاره خواهد شد. در اکثر این مطالعات تنها با توجه به تعداد کمی از شاخص ها و بخصوص با تأکید بر شاخص عملکردی و با استفاده از معادلات ریاضی به بررسی تجارت مکملی فی مابین کشورها پرداخته اند و برخی از آن ها از نظر روش شناسی و نتایج، مورد تردید قرار گرفته اند چرا که شاخص ها و همچنین مدل های به کار رفته از بیشتر جهات در معرض انتقاد می باشند.

روش به کار گرفته شده در این تحقیق تا حدودی از حیث نوع مدل، متغیر و جامعه آماری انتخاب شده متفاوت می باشد. اساس بحث پژوهش همان طوری که قبلاً بدان اشاره شد این است که به بررسی وجود یا عدم وجود تجارت مکملی ایران با هر یک از کشورهای مورد بررسی و همچنین به تفکیک بخش های مختلف قابل مبادله میان کشورهای مورد بررسی پردازد. برای این کار از یک مدل ریاضی استفاده می گردد. بنابراین ابتدا به جنبه های نظری بسط داده می شود و سپس آزمون تجربی موضوع پژوهش به عمل می آید. در این مطالعه با مروری بر نظریه های مربوط به یکپارچگی تجاری، عوامل و مولفه های تعیین کننده آن در قالب مدل های ریاضی مورد شناسایی قرار خواهد گرفت. مدل های تعیین کننده تجارت مکملی شامل مجموعه ای از معادلات ریاضی بوده که رابطه بین متغیرهای صادرات و واردات زوج کشورها را به صورت تناظر یک به یک نشان می دهد. شاخص تجارت مکملی در دوره زمانی ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۶ برآورد می گردد. البته

انتخاب متغیرها و اندازه‌گیری آن‌ها یکی از مراحل مهم و حساسی است که از طریق مسائل آماری و بر مبنای چارچوب نظری و تجربی تحقیق تعیین می‌شود. به این ترتیب در بخش‌های بعدی، بر اساس مبانی نظری موضوع و مطالعات تجربی انجام شده، روش اندازه‌گیری متغیرها و مدل بررسی و ارایه می‌شود.

۱-۴- ویژگی‌های جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی

آسیای جنوب غربی به عنوان یک ناحیه جغرافیایی در بین چندین قاره از جمله قاره آفریقا، اروپا و سرزمین‌های روسیه، چین و هند قرار دارد، به نحوی که مرزهای غربی هند و چین در شرق، مرزهای جنوبی روسیه در شمال، مرزهای اروپا و آفریقا در غرب و اقیانوس هند در جنوب آن قرار گرفته است. در واقع این ناحیه از سمت شمال به آسیای میانه، دریای خزر، سرزمین قفقاز و ارمنستان محدود می‌گردد که مرزهای طبیعی آن را ساحل جنوبی دریای خزر و کوهستان قفقاز تشکیل می‌دهد. از سمت مشرق به مرزهای شرقی افغانستان و رود سند در پاکستان محدود شده که دره رود سند و کوه‌های هندوکش مرزهای طبیعی آن از سمت شرق به شمار می‌روند. از سمت جنوب به اقیانوس هند متصل است که توسط دریا‌های عمان، عرب، سرخ از اقیانوس هند و آفریقا جدا می‌گردد. از سمت مغرب، دریای مدیترانه، دریای مرمره در ترکیه و شبه جزیره سینا مرزهای طبیعی این ناحیه به شمار می‌روند.

این منطقه که بخشی از جنوب غربی قاره پهناور آسیا است و در محدوده خشک و نیمه خشک واقع شده در برگیرنده ۲۵ کشور از پنج حوزه ژئوپلیتیکی آسیای مرکزی، قفقاز، خلیج فارس، خاورمیانه، پاکستان و افغانستان به وسعتی حدود ۱۲ میلیون کیلومتر مربع است. کشورهای واقع در این ناحیه عبارت است از:

- ۱- ایران، ۲- قزاقستان، ۳- عربستان، ۴- پاکستان، ۵- ترکیه، ۶- افغانستان، ۷- یمن،
- ۸- ترکمنستان، ۹- ازبکستان، ۱۰- عراق، ۱۱- عمان، ۱۲- قرقیزستان، ۱۳- سوریه،

۱۴- تاجیکستان، ۱۵- اردن، ۱۶- آذربایجان، ۱۷- امارات متحده عربی، ۱۸- گرجستان، ۱۹- ارمنستان، ۲۰- فلسطین، ۲۱- کویت، ۲۲- قطر، ۲۳- لبنان، ۲۴- بحرین، ۲۵- مصر

این کشورها در مجموع ۹/۵ درصد از کل وسعت ۱۳۳/۸ میلیون کیلومتر مربع جهان را تشکیل می‌دهند. در این بین قزاقستان با وسعتی حدود ۲/۷ میلیون کیلومتر مربع وسیع‌ترین و بحرین با ۷۱۰ کیلومتر مربع کوچک‌ترین کشور مستقل در این ناحیه به شمار می‌روند. جمهوری اسلامی ایران با ۱/۶ میلیون کیلومتر مربع سومین کشور بعد از قزاقستان و عربستان از لحاظ وسعت می‌باشد. از این میان به غیر از کشورهای گرجستان^۱ و ارمنستان، ۲۳ کشور واقع در این ناحیه، مسلمان و عضو سازمان کنفرانس اسلامی می‌باشند. جدول (۱-۱)

جدول ۱-۱: وضعیت مساحت کشورهای آسیای جنوب غربی

رتبه	سهم (درصد)	مساحت بر حسب کیلومتر مربع	کشور
۱	۲/۰۴	۲۷۲۴۹۰۰	قزاقستان
۲	۱/۴۹	۲۰۰۰۰۰۰	عربستان سعودی
۳	۱/۲۳	۱۶۴۸۲۰۰	ایران
۴	۰/۷۵	۱۰۰۱۴۵۰	مصر
۵	۰/۵۹	۷۹۶۱۰۰	پاکستان
۶	۰/۵۹	۷۸۳۵۶۰	ترکیه
۷	۰/۴۹	۶۵۲۰۹۰	افغانستان
۸	۰/۳۹	۵۲۷۹۷۰	یمن
۹	۰/۳۶	۴۸۸۱۰۰	ترکمنستان
۱۰	۰/۳۳	۴۴۷۴۰۰	ازبکستان
۱۱	۰/۳۳	۴۲۸۳۲۰	عراق
۱۲	۰/۲۳	۳۰۹۵۰۰	عمان
۱۳	۰/۱۵	۱۹۹۹۰۰	قرقیزستان
۱۴	۰/۱۴	۱۸۵۱۸۰	سوریه
۱۵	۰/۱۱	۱۴۲۵۵۰	تاجیکستان
۱۶	۰/۰۷	۸۸۷۸۰	اردن
۱۷	۰/۰۶	۸۶۶۰۰	آذربایجان

۱. البته نه درصد از جمعیت گرجستان مسلمان می‌باشند.

رتبه	سهام (درصد)	مساحت بر حسب کیلو متر مربع	کشور
۱۸	۰/۰۶	۸۳۶۰۰	امارات متحده عربی
۱۹	۰/۰۵	۶۹۷۰۰	گرجستان
۲۰	۰/۰۲	۲۹۸۰۰	ارمنستان
۲۱	۰/۰۱	۱۷۸۲۰	کویت
۲۲	۰/۰۱	۱۱۰۰۰	قطر
۲۳	۰/۰۱	۱۰۴۰۰	لبنان
۲۴	۰/۰۰	۷۱۰	بحرین
۲۵	۹/۵۲	۱۲۷۴۳۳۰	کل
-	۱۰۰	۱۳۳۸۴۰۶۷۱	جهان
-	۹/۵۲	۹/۵	سهام (درصد)

ماخذ: برگرفته از اطلاعات خام وب سایت بانک جهانی (www.worldbank.org)

جدول (۱-۲) جمعیت کشورهای مورد مطالعه را ارائه می نماید. براساس این جدول، جمعیت کشورهای واقع در این ناحیه بالغ بر ۵۸۰ میلیون نفر می باشد که تقریباً نه درصد از کل جمعیت جهان را تشکیل می دهد. با توجه به عوامل نامساعد در جذب و تراکم جمعیت مثل خشکی هوا، صحرای لم یزرع و زمین های شور، فقر منابع آبی و کوهستان های مرتفع و صعب العبور، این ناحیه یکی از نواحی کم جمعیت دنیا به شمار می رود که مانند یک کاسه تو خالی در بین نواحی پر جمعیت هند و اروپا و آفریقای شرقی واقع شده است. تراکم جمعیت بسیار ناموزون و نامنظم و صدها کیلومتر مربع خالی از سکنه است و تراکم متوسط آن در نواحی خشک حدود یک نفر در هر کیلومتر مربع است.

از یک طرف پاکستان به عنوان نخستین کشور پر جمعیت منطقه با جمعیتی معادل ۱۵ کشور و از طرف دیگر بحرین و کویت به عنوان یکی از کشورهای کوچک جهان در این ناحیه قرار دارند. مصر، ترکیه و ایران با جمعیتی تقریباً برابر، اما ارتباطات و فناوری اطلاعات و برخورداری از سیستم های حمل و نقل نابرابر و پاکستان با جمعیتی تقریباً معادل با دو کشور ایران و ترکیه اما زیرساخت های ضعیف حمل و نقل و ارتباطات، در این بخش از جغرافیای جهان واقع اند.

دو نژاد عمده عرب و آریایی به موازات هم در جهت شمال به جنوب گسترش داشته و

در شمال این دو نژاد، نژاد ترک اروپایی همانند سرپوش در رأس آنها قرار دارد و به همین شکل منطبق بر همین تقسیمات زبان و آداب و سنن آریایی، عربی و ترکی و اروپایی حاکمیت خود را تثبیت نموده‌اند و فقط عامل مذهب یعنی آیین مقدس اسلام و انجام اصول و فرایض آن در بین این جوامع حالت یکپارچگی، برابری و برادری ایجاد نموده و وحدت اسلامی این ناحیه در بین نواحی مجاور که دارای نژادهای مختلف و مذاهب و غیره بوده کاملاً مشخص و چشمگیر است.

در سال‌های اخیر سهم جمعیت کشورهای واقع در این منطقه از جمعیت جهان از ۸/۸ درصد در سال ۲۰۰۱ به ۹/۱ درصد در سال ۲۰۰۵ افزایش یافته که پیش‌بینی می‌شود در سال‌های اخیر شاهد افزایش جمعیت این منطقه باشیم. در این منطقه کشورهای آسیای جنوب غربی، در تقسیم‌بندی جهانی در زمره کشورهای کمتر توسعه یافته قرار گرفته‌اند. این کشورها با ویژگی‌های جغرافیایی، اقتصادی و جمعیتی متفاوت در طول سال‌های اخیر تلاش‌های گسترده‌ای برای توسعه اقتصادی و تجارت آغاز کرده‌اند، به طوری که بعد از چین و هند یکی از بازارهای پر مصرف جهان محسوب می‌شوند.

جدول ۱-۲: جمعیت کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی

ارقام برحسب هزار نفر

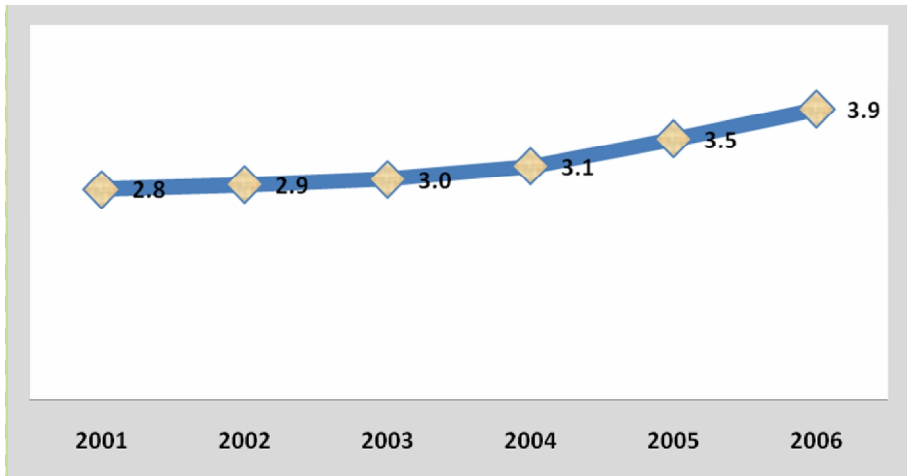
کشور	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	نرخ رشد سالانه (۲۰۰۱-۲۰۰۵)	سهم (درصد)	رتبه
پاکستان	۱۴۱۴۵۰	۱۴۴۹۰۲	۱۴۸۴۳۹	۱۵۲۰۶۱	۱۵۵۷۷۲	۲/۴	۲/۴	۱
مصر	۶۸۵۸۵	۶۹۹۱۳	۷۱۲۶۷	۷۲۶۴۲	۷۴۰۳۳	۱/۹	۱/۱	۲
ترکیه	۶۸۵۲۹	۶۹۶۲۶	۷۰۷۱۲	۷۱۱۵۰	۷۲۰۶۵	۱/۳	۱/۱	۳
ایران	۶۴۵۲۸	۶۵۵۴۰	۶۶۳۹۲	۶۷۳۱۵	۶۸۲۵۱	۱/۴	۱/۱	۴
افغانستان	۲۸۰۰۰	۲۸۰۰۰	۲۸۰۰۰	۲۸۰۰۰	۲۸۰۰۰	۰/۰	۰/۴	۵
ازبکستان	۲۴۹۶۷	۲۵۲۷۲	۲۵۵۶۸	۲۵۸۶۴	۲۶۱۶۷	۱/۲	۰/۴	۶
عراق	۲۴۷۰۰	۲۴۷۰۰	۲۴۷۰۰	۲۴۷۰۰	۲۴۷۰۰	۰/۰	۰/۴	۷
عربستان سعودی	۲۱۱۲۳	۲۱۵۸۹	۲۲۰۵۴	۲۲۵۲۹	۲۳۱۱۹	۲/۳	۰/۴	۸
یمن	۱۸۵۰۶	۱۹۰۹۴	۱۹۷۰۲	۲۰۳۲۹	۲۰۹۷۵	۳/۲	۰/۳	۹
سوریه	۱۷۲۴۵	۱۷۶۸۳	۱۸۱۲۹	۱۸۵۸۲	۱۹۰۴۳	۲/۵	۰/۳	۱۰

کشور	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	نرخ رشد سالانه (۲۰۰۵-۲۰۰۱)	سهم (درصد)	رتبه
فراستان	۱۴۸۵۸	۱۴۸۵۹	۱۴۹۰۹	۱۵۰۱۳	۱۵۱۴۷	۰/۵	۰/۲	۱۱
آذربایجان	۸۱۱۱	۸۱۷۲	۸۲۳۴	۸۳۰۶	۹۳۸۸	۰/۸	۰/۱	۱۲
تاجیکستان	۶۲۴۶	۶۳۱۸	۶۳۹۱	۶۴۶۷	۶۵۵۰	۱/۲	۰/۱	۱۳
اردن	۴۹۱۸	۵۰۳۸	۵۱۶۴	۵۲۹۰	۵۴۱۲	۲/۴	۰/۱	۱۴
قرقیزستان	۴۹۵۵	۴۹۹۳	۵۰۳۹	۵۰۹۳	۵۱۴۴	۰/۹	۰/۱	۱۵
ترکمنستان	۴۵۶۴	۴۶۳۰	۴۶۹۸	۴۷۶۶	۴۸۳۳	۱/۴	۰/۱	۱۶
امارات متحده عربی	۳۴۸۸	۳۷۵۴	۴۰۴۱	۴۳۲۰	۴۵۳۳	۶/۸	۰/۱	۱۷
گرجستان	۴۶۶۶	۴۶۱۴	۴۵۶۵	۴۵۱۸	۴۴۷۴	-۱/۰	۰/۱	۱۸
لبنان	۳۸۲۱	۳۸۶۹	۳۹۱۸	۳۹۶۵	۴۰۱۱	۱/۲	۰/۱	۱۹
ارمنستان	۳۰۶۵	۳۰۵۰	۳۰۳۷	۳۰۲۶	۳۰۱۶	-۰/۴	۰/۰	۲۰
عمان	۲۴۷۱	۲۴۹۳	۲۵۱۱	۲۵۳۴	۲۵۶۷	۱/۰	۰/۰	۲۱
کویت	۲۲۷۵	۲۳۳۵	۲۳۹۶	۲۴۶۰	۲۵۳۵	۲/۷	۰/۰	۲۲
قطر	۶۴۲	۶۸۶	۷۳۳	۷۷۷	۸۱	۶/۱	۰/۰	۲۳
بحرین	۶۸۵	۶۹۶	۷۰۶	۷۱۶	۷۲۷	۱/۵	۰/۰	۲۴
مجموع کشورها	۵۴۲۳۹۷	۵۵۱۸۲۷	۵۶۱۳۰۴	۵۷۰۴۲۴	۵۸۰۲۷۵	۱/۷	۹/۰	-
جهان	۶۱۴۱۲۳۹	۶۲۱۷۵۳۹	۶۲۹۴۲۴۱	۶۳۶۹۶۹۲	۶۴۴۵۹۸۱	۱/۲	۱۰۰/۰	-
سهم (درصد)	۸/۸	۸/۹	۸/۹	۹/۰	۹/۰	-	۰/۰	-

ماخذ: برگرفته از اطلاعات خام وب سایت بانک جهانی (www.worldbank.org)

جدول (۱-۳) ارزش تولید ناخالص داخلی کشورهای مورد بررسی را ارائه می‌نماید. براساس این جدول، ارزش تولید ناخالص داخلی منطقه آسیای جنوب غربی در سال ۲۰۰۶ معادل با ۱۸۷۵/۳ میلیارد دلار بوده که سهمی حدود ۳/۹ درصد از اقتصاد جهانی را تشکیل داده است که در مقایسه با وسعت و جمعیت رقم بسیار کمی می‌باشد. آسیای جنوب غربی با وسعت عظیم خود و با توجه به امکانات و استعدادهایی که در آن نهفته است متأسفانه هنوز سهم کمی از فعالیت اقتصاد جهانی را تشکیل می‌دهد و از اقتصاد پیشرفته‌ای برخوردار نگردیده است. البته طی چند سال اخیر سهم تولید ناخالص داخلی کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی از تولید ناخالص جهانی از یک روند صعودی برخوردار است

که از این حیث می‌تواند دورنمای خوبی از دوران رونق اقتصادی برای این دسته از کشورها در سال‌های آتی متصور شد. براساس نمودار (۱-۱)، سهم کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی از تولید ناخالص جهانی از ۲/۸ درصد در سال ۲۰۰۱ به ۳/۹ درصد در سال ۲۰۰۶ به طور مستمر افزایش یافته است.

نمودار ۱-۱: سهم کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی از تولید ناخالص داخلی جهان

در واقع طی سال‌های مذکور رشد تولید ناخالص این دسته از کشورها در مقایسه با روند جهانی آن همواره بیشتر بوده است. از آنجایی که این دسته از کشورها از برخی مزیت‌های نسبی طبیعی شامل حدود ۷۵ درصد ذخایر اثبات شده نفت جهان و حدود یک سوم تولید گاز جهانی و همچنین صنایع معدنی و مواد معدنی با ظرفیت تولید بالا (نظیر آلومینیوم دبی به عنوان بزرگ‌ترین کارخانه آلومینیوم جهان، کشورهای تازه استقلال یافته از لحاظ معادن مس - ارمنستان و گرجستان -، طلا - ارمنستان، قزاقستان، جمهوری قرقیزستان و ازبکستان - و اورانیوم - ارمنستان و ازبکستان) برخوردار هستند، و طی چند سال اخیر جهان شاهد افزایش شدید در قیمت نفت و دیگر مواد معدنی بوده است، افزایش تقاضا برای کالاهای اولیه توسط اقتصادهای نوظهوری مانند چین و هند سبب شده تا در

طرف تقاضای محصولاتمانند نفت، فلزات غیر آهنی و محصولات کشاورزی، قیمت اولیه در سطح بین‌المللی افزایش یابد. به نظر می‌رسد عوامل مذکور سبب گردیده عملکرد اقتصادی کشورهای منطقه در سال‌های اخیر یک روند روبه‌رشدی را تجربه نماید، و ادامه روند افزایش قیمت نفت و همچنین مواد معدنی در عملکرد اقتصادی این کشورها بسیار مؤثر افتد.

جدول ۱-۳: ارزش تولید ناخالص داخلی کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی

ارقام برحسب میلیارد دلار

کشور	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	سهم (درصد)
افغانستان	۲/۵	۴/۰	۴/۶	۶/۰	۷/۳	۸/۴	۰/۰۱۷
ارمنستان	۲/۱	۲/۴	۲/۸	۳/۶	۴/۹	۶/۴	۰/۰۱۳
آذربایجان	۵/۷	۶/۲	۷/۳	۸/۷	۱۳/۲	۲۰/۱	۰/۰۴۲
بحرین	۷/۹	۸/۴	۹/۷	۱۱/۰	۱۲/۹	۱۵/۱	۰/۰۳۱
مصر	۹۷/۶	۸۷/۹	۸۲/۹	۷۸/۸	۸۹/۷	۱۰۷/۵	۰/۲۲۳
گرجستان	۳/۲	۳/۴	۴/۰	۵/۱	۶/۴	۷/۶	۰/۰۱۶
ایران	۱۱۵/۴	۱۱۶/۴	۱۳۵/۴	۱۶۳/۲	۱۸۹/۸	۲۲۲/۹	۰/۴۶۲
عراق	۱۸/۹	۱۹/۰	۱۲/۶	۱۲/۶	۱۲/۶	۱۲/۷	۰/۰۲۶
اردن	۹/۰	۹/۶	۱۰/۲	۱۱/۴	۱۲/۷	۱۴/۲	۰/۰۲۹
قزاقستان	۲۲/۲	۲۴/۶	۳۰/۸	۴۳/۲	۵۷/۱	۷۷/۲	۰/۱۶۰
کویت	۳۴/۹	۳۸/۱	۴۷/۸	۵۹/۳	۸۰/۸	۱۱۰/۱	۰/۲۲۸
قرقیزستان	۱/۵	۱/۶	۱/۹	۲/۲	۲/۵	۲/۷	۰/۰۰۶
لبنان	۱۷/۲	۱۸/۷	۱۹/۸	۲۱/۵	۲۱/۵	۲۲/۷	۰/۰۴۷
عمان	۱۹/۹	۲۰/۳	۲۱/۶	۲۴/۳	۲۷/۳	۳۰/۷	۰/۰۶۴
پاکستان	۷۱/۵	۷۱/۵	۸۲/۳	۹۸/۰	۱۱۱/۳	۱۲۸/۸	۰/۲۶۷
قطر	۱۷/۵	۱۹/۴	۲۳/۵	۳۱/۷	۴۲/۵	۵۶/۸	۰/۱۱۸
عربستان سعودی	۱۸۳/۰	۱۸۸/۶	۲۱۴/۶	۲۵۰/۳	۳۰۹/۸	۳۸۳/۳	۰/۷۹۵
سوریه	۲۱/۱	۲۱/۶	۲۲/۴	۲۴/۳	۲۸/۴	۳۴/۹	۰/۰۷۲
تاجیکستان	۱/۱	۱/۲	۱/۶	۲/۱	۲/۳	۲/۸	۰/۰۰۶
ترکیه	۱۴۵/۲	۱۸۳/۹	۲۴۰/۴	۳۰۲/۷	۳۶۳/۴	۴۰۲/۷	۰/۸۳۵
ترکمنستان	۳/۵	۴/۵	۶/۰	۶/۸	۸/۱	۱۰/۵	۰/۰۲۲

کشور	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	سهم (درصد)
امارات متحده عربی	۶۹/۵	۷۴/۶	۸۸/۲	۱۰۴/۶	۱۲۹/۷	۱۶۰/۸	۰/۳۳۳
ازبکستان	۱۱/۴	۹/۷	۱۰/۱	۱۲/۰	۱۴/۶	۱۷/۲	۰/۰۳۶
یمن	۹/۵	۹/۹	۱۱/۰	۱۳/۹	۱۶/۷	۱۹/۱	۰/۰۳۹
مجموع کشورها	۸۹۱/۶	۹۴۵/۴	۱۰۹۱/۵	۱۲۹۷/۳	۱۵۶۵/۶	۱۸۷۵/۳	۳/۸۸۷
جهان	۳۱۶۱۳/۹	۳۲۸۶۵/۸	۳۶۹۵۹/۹	۴۱۵۵۱/۸	۴۴۷۹۵/۴	۴۸۲۴۴/۹	۱۰۰/۰۰
سهم (درصد)	۲/۸	۲/۹	۳/۰	۳/۱	۳/۵	۳/۹	-

ماخذ: برگرفته از اطلاعات خام وب سایت بانک جهانی (www.worldbank.org)

جدول (۱-۴) وضعیت تجارت غیرنفتی کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی را طی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۶ ارائه می‌نماید. نتایج، گویای افزایش میزان مشارکت کشورهای ناحیه آسیای جنوب غربی در تقسیم کار بین‌المللی می‌باشد. ارزش تجارت غیرنفتی این دسته از کشورها در تجارت با دنیا ۱/۶ میلیارد دلار می‌باشد که در مقایسه با سال ۲۰۰۱، ارزش مذکور با نرخ رشد سالانه ۲۴ درصد بیش از سه برابر گردید. این در حالی است که ارزش تجارت غیرنفتی جهان در طول دوره مذکور با نرخ رشد سالانه ۱۸ درصد به حدود ۲/۴ برابر گردید. نتیجه مذکور به افزایش سهم کشورهای پیش‌گفته در تجارت بین‌الملل منجر گردیده است. سهم کشورهای مورد مطالعه از تجارت بین‌المللی در طول دوره مورد مطالعه از ۴/۱ درصد با نرخ رشد سالانه ۵/۸ درصد به ۵/۷ درصد افزایش یافته است. از سویی دیگر براساس مشاهدات جدول (۱-۴)، کشورهای مورد مطالعه دارای یک بازار وسیع کالاهای غیرنفتی خارجی به ارزش ۷۵۸ میلیارد دلار می‌باشند. ارزش واردات این دسته از کشورها در سال ۲۰۰۱، ۲۵۲ میلیارد دلار بوده که طی سال‌های اخیر به طور مستمر و با نرخ رشد سالانه ۲۲ درصدی به ۷۵۸ میلیارد دلار افزایش یافته است که در مقایسه با نرخ رشد سالانه واردات جهانی (۱۷ درصد) بیش از پنج واحد بیشتر بوده است. تحولات مذکور به افزایش سهم کشورهای مورد مطالعه از واردات غیرنفتی جهان از ۴/۳ درصد به ۵/۵ درصد منجر گردید. به این ترتیب برخورداری این دسته از کشورها از بازار روبه رشد تقاضا برای کالاهای خارجی از ویژگی‌های این منطقه می‌باشد. از سویی دیگر هم‌زمان با

شتاب گرفتن تقاضای جهانی و رشد تجارت بین‌المللی، حجم صادرات غیرنفتی این دسته از کشورها نیز افزایش یافته است. ارزش صادرات غیرنفتی این دسته از کشورها در سال ۲۰۰۱ بالغ بر ۲۱۱ میلیارد دلار بوده که طی سال‌های مورد مطالعه با نرخ رشد سالانه ۲۶ درصدی (البته به‌طور مستمر) به ۸۰۹ میلیارد دلار (۳/۸ برابر) در سال ۲۰۰۶ افزایش یافته است. با توجه به افزایش صادرات غیرنفتی جهان از ۵۵۴۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۱ به ۱۳۹۱۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۶ البته با نرخ رشد سالانه ۱۸ درصدی، سهم این کشورها از صادرات غیرنفتی جهان از ۳/۸ درصد به ۵/۸ درصد افزایش یافته است.

جدول ۱-۴: وضعیت تجارت غیرنفتی کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی در نظام چندجانبه تجاری

ارزش برحسب میلیارد دلار

سال	صادرات غیرنفتی برحسب ارزش			واردات غیرنفتی برحسب ارزش			تجارت غیرنفتی برحسب ارزش		
	آسیای جنوب غربی	جهان	سهم (درصد)	آسیای جنوب غربی	جهان	سهم (درصد)	آسیای جنوب غربی	جهان	سهم (درصد)
۲۰۰۱	۲۱۰/۹	۵۵۴۲/۰	۳/۸	۲۵۱/۸	۵۸۰۵/۶	۴/۳	۴۶۲/۷	۱۱۳۴۷/۷	۴/۱
۲۰۰۲	۳۳۶/۵	۶۹۳۱/۶	۴/۹	۳۱۳/۴	۶۹۸۸/۸	۴/۵	۶۴۹/۹	۱۳۹۲۰/۴	۴/۷
۲۰۰۳	۴۱۲/۱	۸۱۷۰/۷	۵/۰	۴۱۱/۶	۸۲۸۶/۵	۵/۰	۸۲۳/۶	۱۶۴۵۷/۲	۵/۰
۲۰۰۴	۵۷۵/۵	۱۰۱۰۴/۴	۵/۷	۵۳۰/۳	۱۰۱۸۶/۳	۵/۲	۱۱۰۵/۵	۲۰۲۹۰/۷	۵/۴
۲۰۰۵	۶۴۲/۵	۱۱۸۳۹/۸	۵/۴	۵۹۷/۵	۱۱۸۴۱/۶	۵/۰	۱۲۴۰/۰	۲۳۶۸۱/۴	۵/۲
۲۰۰۶	۸۰۹/۴	۱۳۹۱۵/۹	۵/۸	۷۵۸/۵	۱۳۷۵۰/۵	۵/۵	۱۵۶۷/۹	۲۷۶۶۶/۴	۵/۷
متوسط نرخ رشد سالانه *	۲۵/۷	۱۸/۳	۷/۲	۲۲	۱۷/۴	۴/۵	۲۳/۸	۱۷/۹	۵/۸

مأخذ: اطلاعات خام این جدول برگرفته از بانک نرم‌افزاری مرکز تجارت بین‌الملل تحت عنوان CD\RAM-PC\TAS 2008 می‌باشد.

* نرخ رشد متوسط براساس روش حداقل مربعات معمولی محاسبه گردیده است.

۱-۵- بررسی وضعیت تجارت غیرنفتی ایران با کشورهای مورد مطالعه طی سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۵

بدیهی است که بازارهای گسترده و متنوع برای محصولات صادراتی هر کشور می‌تواند

یکی از مولفه‌های مهم و مؤثر برای حضور پایدار و مستمر در آن بازارها به شمار روند. با عنایت به این که فاصله جغرافیایی و وجود اشتراکات فرهنگی از عوامل مؤثر در بازاریابی و توسعه فعالیت بنگاه‌ها در سطح بازارهای بین‌المللی است، حفظ جایگاه و موقعیت محصولات در این بازارها، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همان‌طوری که اشاره گردید اقتصاد ایران براساس فواصل جغرافیایی و مشترکات فرهنگی، اجتماعی و زبانی با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی از یک بازار طبیعی وسیع تجارت غیرنفتی برخوردار است.

ایران در میان کشورهای مورد مطالعه دارای موقعیت ژئوپلیتیکی منحصر به فردی است که به واسطه آن با ۱۵ کشور منطقه مذکور در چهار جهت جغرافیایی همسایه و هم مرز می‌باشد، علاوه بر این که به جهت قرار گرفتن در حد فاصل دو منطقه مهم دریای خزر و خلیج فارس، به عنوان چهارراه مواصلاتی غرب به شرق و شمال به جنوب و مسیر طبیعی تجارت بین شرق و غرب (جاده ابریشم) شناخته شده است. در کنار مزیت‌های مذکور، سرمایه‌گذاری‌های کلان انجام شده در طول سال‌های اخیر در زمینه ایجاد تاسیسات و تجهیزات دریایی و بندری، شبکه‌های فرودگاهی، توسعه خطوط راه‌آهن و شبکه‌های مواصلاتی با برخی کشورهای مورد مطالعه، منجر به آن شد که ایران از پتانسیل بسیار خوبی برای توسعه همکاری‌های تجاری با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی برخوردار گردد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد روابط تجاری ایران از دهه ۷۰ شمسی به بعد با کشورهای مورد مطالعه افزایش یافته است. جدول (۱-۵) وضعیت تجارت غیرنفتی ایران در تجارت با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی طی سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۵ را نشان می‌دهد. براساس این جدول، ارزش صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی از ۸۶۴/۵ میلیون دلار در سال ۱۳۷۱ با فراز و نشیب‌هایی به بالاترین میزان صادرات به ارزش ۷۵۶۵/۷ میلیون دلار در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته که به طور متوسط سالانه ۱۳/۴ درصد افزایش یافته است. در واقع طی ۱۵ سال اخیر ارزش صادرات غیرنفتی به کشورهای

واقع در آسیای جنوب غربی بیش از ۸/۵ برابر گردیده است، در صورتی که ارزش صادرات غیرنفتی به جهان سالانه نه درصد افزایش یافته و در طول دوره مذکور بیش از شش برابر گردیده است. با توجه به رشد بالای صادرات غیرنفتی به کشورهای مورد مطالعه، سهم این بازار از کالاهای صادرات غیرنفتی کشور در سال ۱۳۷۱، ۳۲/۳ درصد بوده که با افت و خیزهایی در سال ۱۳۸۴ به ۵۸/۳ درصد و در سال ۱۳۸۶ به ۴۶/۹ درصد افزایش یافته است. در مجموع می توان اذعان داشت که حدود نیمی از صادرات غیرنفتی کشور توسط فعالین این بازار جذب گردیده است. اما نکته قابل توجه این است که کالاهای ایرانی تنها به چند کشور واقع در آسیای جنوب غربی صادر می گردد. به عنوان مثال ۱۹/۱ درصد از کل صادرات غیرنفتی کشور طی سالهای ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ مربوط به امارات متحده عربی است. در حالی که سهم سایر کشورهای مورد مطالعه در صادرات غیرنفتی کشور حداکثر یکسوم سهم مذکور می باشد.

جدول (۶-۱) سهم و جایگاه هر یک از کشورهای مورد مطالعه در تجارت غیرنفتی کشور طی سه مقطع زمانی پنج ساله ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۶، ۷۵ تا ۱۳۷۶ و ۸۰ تا ۱۳۸۱ تا ۸۵ به تفکیک صادرات و واردات غیرنفتی را ارائه می نماید.

براساس این جدول، عمده ترین بازارهای صادرات غیرنفتی کشور طی سالهای ۱۳۷۱ تا ۷۵، امارات متحده عربی^۱ (۳۴۵)، ترکیه (۲۶۰)، آذربایجان (۱۳۰)، کویت (۵۷) و ترکمنستان (۵۷) می باشد. بعد از گذشت بیش از یک دهه یعنی در سالهای ۱۳۸۱ تا ۸۵ عمده ترین بازارهای صادراتی به امارات متحده عربی (۱۶۸۸)، عراق (۶۸۷)، افغانستان (۲۹۱)، آذربایجان (۲۷۵) و کویت (۲۲۲) اختصاص دارد. به این ترتیب پنج کشور مذکور ۳۵/۸ درصد از کل صادرات غیرنفتی کشور را به خود اختصاص داده اند که به عنوان عمده ترین بازارهای جذب کننده محصولات غیرنفتی ایران محسوب گشته اند، در صورتی که سهم سایر کشورها از کل صادرات غیرنفتی کمتر از سه درصد بوده است.

البته طی چند سال اخیر امارات متحده عربی به عنوان بارانداز تجارت ایران با

۱. ارقام متوسط ارزش صادرات غیرنفتی بر حسب میلیون دلار را نشان می دهد.

کشورهای اروپایی، آمریکا، ژاپن و ... مطرح شده و مبادلات ایران با امارات متحده عربی گسترش و در مقابل، مبادلات با اتحادیه اروپا و برخی کشورهای دیگر کاهش داشته است. در واقع، کشورهای عربی همجوار، کشورهای مستقل مشترک المنافع (CIS)، افغانستان و سایر بازارهای خاورمیانه در مبادلات تجاری کشور جایگاه جدیدی پیدا کرده، به طوری که در دو سال گذشته عراق و افغانستان بازارهای مناسبی برای محصولات ایرانی بوده‌اند.

در طول سال‌های اخیر صرف نظر از شتاب گرفتن صادرات غیرنفتی به این دسته از کشورها، روند واردات از این کشورها نیز افزایش یافته است. به طوری که به عنوان یکی از مناطق مهم در تأمین نیازهای وارداتی کشور شناخته شده‌اند.

بر اساس جدول (۱-۵)، در سال ۱۳۷۱ ارزش کل واردات غیرنفتی از کشورهای مورد مطالعه از رقم ۳۰۴۰/۲ میلیون دلار به ۱۲۳۷۲/۲ میلیون دلار در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. روند واردات از کشورهای مورد مطالعه اگرچه با افت و خیزهایی همراه بوده، اما در مجموع سالانه ۱۳/۲ درصد رشد داشته است. از آنجایی که در طول دوره مذکور ارزش واردات از جهان به طور متوسط سالانه شش درصد رشد داشته، همواره در طول سال‌های اخیر سهم کشورهای مورد مطالعه در تأمین بخشی از نیازهای وارداتی کشور از ۱۰/۶ درصد در ابتدای دوره به ۳۰/۱ درصد در انتهای دوره مورد بررسی افزایش چشمگیری داشته است. آنچه کاملاً مشهود است در طول دوره مورد مطالعه، ارزش صادرات غیرنفتی به آسیای جنوب غربی بیش از هشت برابر افزایش پیدا کرده، در حالی که ارزش واردات بیش از چهار برابر افزایش یافته است.

بر اساس جدول (۱-۶)، در طی سال‌های ۱۳۷۱ تا ۷۵ عمده‌ترین عرضه کنندگان کالا به بازار ایران دو کشور امارات متحده عربی (۸۴۳ میلیون دلار) و ترکیه (۳۶۷ میلیون دلار) بودند که بعد از گذشت یک دهه در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۸۵، امارات متحده عربی، ترکیه و عربستان به عنوان بزرگ‌ترین کشورهای تأمین کننده نیازهای وارداتی کشور در میان کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی مطرح می‌باشند. در طول دوره مذکور ۲۰/۷ درصد

از کل نیازهای وارداتی کشور توسط این کشورها تامین گشته است. البته سهم و جایگاه سایر کشورهای مورد بررسی، هر یک کمتر از یک درصد می باشد که این کشورها در مجموع ۳/۵ درصد از کل نیازهای وارداتی کشور را تشکیل داده اند. آنچه مسلم است اهمیت کشورهای مورد مطالعه در ترکیب بازرگانی خارجی کشور، عمدتاً به لحاظ این که یکی از مناطق بسیار مهم در جذب کالاهای صادرات غیرنفتی کشور می باشد قابل توجه است تا این که به عنوان یکی از مناطق مهم در تامین نیازهای وارداتی کشور به حساب آیند.

جدول ۱-۵: وضعیت تجارت غیرنفتی ایران با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی

سال	صادرات غیرنفتی بر حسب ارزش به			واردات غیرنفتی بر حسب ارزش از			کل تجارت غیرنفتی بر حسب ارزش		تراز بازرگانی غیرنفتی با آسیای جنوب غربی (میلیون دلار)
	جهان (میلیون دلار)	آسیای جنوب غربی (میلیون دلار)	سهم (درصد)	جهان (میلیون دلار)	آسیای جنوب غربی (میلیون دلار)	سهم (درصد)	آسیای جنوب غربی (میلیون دلار)	سهم (درصد)	
۱۳۷۱	۲۶۸۶	۸۶۵	۳۲	۲۸۶۲۵	۳۰۴۰	۱۱	۳۹۰۵	۱۲	-۲۱۷۶
۱۳۷۲	۳۶۰۹	۱۱۱۴	۳۱	۱۹۹۶۰	۲۲۵۰	۱۱	۳۳۶۴	۱۴	-۱۱۳۶
۱۳۷۳	۴۹۸۱	۱۵۴۶	۳۱	۱۱۷۴۱	۱۶۲۱	۱۴	۳۱۶۷	۱۹	-۷۵
۱۳۷۴	۳۲۴۴	۱۰۵۶	۳۳	۱۲۲۷۴	۱۲۹۵	۱۱	۲۳۵۱	۱۵	-۲۳۸
۱۳۷۵	۳۱۰۲	۱۱۶۰	۳۷	۱۵۰۶۲	۱۵۳۹	۱۰	۲۶۹۹	۱۵	-۳۷۹
۱۳۷۶	۲۸۸۳	۱۱۰۸	۳۹	۱۴۱۰۸	۱۳۴۹	۱۰	۲۴۵۶	۱۴	-۲۴۱
۱۳۷۷	۳۰۱۲	۱۲۹۶	۴۳	۱۴۰۸۱	۱۴۵۳	۱۰	۲۷۴۹	۱۶	-۱۵۷
۱۳۷۸	۳۳۵۶	۱۵۳۹	۴۶	۱۲۵۳۵	۱۳۸۵	۱۱	۲۹۲۵	۱۸	۱۵۴
۱۳۷۹	۳۷۲۴	۱۶۶۴	۴۵	۱۴۶۳۲	۲۱۴۰	۱۵	۳۸۰۴	۲۱	-۴۷۶
۱۳۸۰	۴۲۰۴	۱۹۸۳	۴۷	۱۷۸۶۲	۲۷۳۸	۱۵	۴۷۲۱	۲۱	-۷۵۵
۱۳۸۱	۴۵۸۴	۲۳۹۱	۵۲	۲۱۹۳۵	۳۵۲۰	۱۶	۵۹۱۱	۲۲	-۱۱۲۸
۱۳۸۲	۵۹۳۷	۳۳۴۵	۵۵	۲۶۲۵۵	۵۳۵۵	۲۰	۸۶۰۱	۲۷	-۲۱۱۰
۱۳۸۳	۶۸۱۷	۳۴۵۵	۵۱	۳۵۰۷۲	۸۳۳۳	۲۴	۱۱۷۸۸	۲۸	-۴۸۷۷
۱۳۸۴	۱۰۷۱۰	۶۲۴۴	۵۸	۳۹۴۳۲	۱۰۱۱۵	۲۶	۱۶۳۵۹	۳۳	-۳۸۷۲
۱۳۸۵	۱۶۱۳۴	۷۵۶۶	۴۷	۴۱۱۴۸	۱۲۳۷۲	۳۰	۱۹۹۳۸	۳۵	-۴۸۰۶
متوسط نرخ رشد سالانه*	۹	۱۳/۴	۴/۴	۶	۱۳/۲	۷/۱	۱۳/۸	۶/۸	-

مأخذ: برگرفته از اطلاعات خام بانک اطلاعات تجاری واحد خدمات ماشینی گمرک ج.ا.ایران، ۱۳۸۷.

*نرخ رشد متوسط بر اساس روش حداقل مربعات معمولی محاسبه گردیده است.

جدول ۱-۶: وضعیت شرکای تجاری ایران در ناحیه آسیای جنوب غربی

کشور	متوسط ارزش صادرات غیر نفتی ایران به						متوسط ارزش واردات غیر نفتی ایران از					
	۱۳۷۱-۱۳۷۵		۱۳۷۶-۱۳۸۰		۱۳۸۱-۱۳۸۵		۱۳۷۱-۱۳۷۵		۱۳۷۶-۱۳۸۰		۱۳۸۱-۱۳۸۵	
	رتبه	ارزش (میلیون دلار)	رتبه	ارزش (میلیون دلار)	رتبه	ارزش (میلیون دلار)	رتبه	ارزش (میلیون دلار)	رتبه	ارزش (میلیون دلار)	رتبه	سهم (درصد)
امارات متحده عربی	۱	۳۴۵/۴	۱	۴۹۷/۲	۱	۸۴۲/۷	۱۹/۱	۱	۱۶۸۷/۹	۱	۵۷۵/۲	۱۷/۵
ترکیه	۲	۲۶۰/۴	۲	۱۳۱/۱	۲	۳۶۷/۲	۲/۰	۸	۱۷۲/۹	۲	۶۶۲/۵	۲/۰
عربستان سعودی	۱۲	۲۰/۹	۷	۵/۸	۷	۵۳/۸	۲/۴	۶	۲۱۱/۸	۳	۳۵۹/۵	۱/۱
قزاقستان	۱۰	۲۵/۸	۸	۳۰/۷	۸	۴۸/۶	۰/۶	۱۴	۵۲/۶	۴	۲۵۵/۶	۰/۸
آذربایجان	۳	۱۳۰/۰	۳	۱۹۹/۱	۳	۲۹۲/۴	۳/۱	۴	۲۷۵/۱	۵	۱۳۳/۳	۰/۴
ازبکستان	۶	۴۴/۶	۶	۷۴/۱	۱۵	۶/۵	۰/۸	۱۳	۷۰/۸	۶	۱۲۴/۱	۰/۴
ترکمنستان	۵	۵۷/۱	۵	۱۰۶/۵	۹	۱۹/۰	۱/۳	۱۰	۱۱۷/۹	۷	۱۱۵/۳	۰/۴
پاکستان	۷	۳۴/۹	۷	۵۲/۲	۵	۸۰/۷	۲/۲	۷	۱۹۵/۱	۸	۱۱۳/۱	۰/۳
کویت	۴	۵۷/۳	۴	۶۰/۲	۱۱	۱۵/۵	۲/۵	۵	۲۲۲/۳	۹	۷۱/۹	۰/۲
لبنان	۹	۲۵/۸	۹	۱۸/۹	۱۷	۳/۰	۰/۴	۱۸	۳۲/۲	۱۰	۶۴/۷	۰/۲
بحرین	۱۵	۱۷/۲	۶	۹/۴	۶	۶۶/۸	۰/۵	۱۶	۴۶/۰	۱۱	۶۴/۴	۰/۲
اردن	۲۰	۳/۴	۱۰	۳/۷	۱۰	۱۸/۹	۰/۱	۲۲	۱۰/۳	۱۲	۴۹/۷	۰/۲
قطر	۱۳	۲۰/۴	۱۳	۲۶/۹	۱۳	۱۴/۴	۰/۶	۱۵	۴۹/۲	۱۳	۴۰/۸	۰/۱
عراق	۰/۰	۰/۰	۲۳	۷۴/۹	۴	۸۴/۰	۷/۸	۲	۶۸۶/۹	۱۴	۳۳/۲	۰/۱
ارمنستان	۸	۲۸/۹	۸	۴۳/۱	۱۲	۱۵/۳	۱/۴	۹	۱۲۳/۹	۱۵	۳۰/۸	۰/۱
گرجستان	۱۹	۴/۰	۱۹	۱۲/۰	۲۰	۱/۶	۰/۴	۱۷	۳۶/۴	۱۶	۱۰/۳	۰/۰
مصر	۲۱	۱/۸	۲۱	۷/۹	۲۲	۱/۱	۰/۳	۲۰	۳۰/۰	۱۷	۱۰/۰	۰/۰
قرقیزستان	۱۴	۱۹/۶	۱۴	۱۷/۷	۱۴	۸/۱	۰/۴	۱۹	۳۱/۶	۱۸	۸/۸	۰/۰
عمان	۱۸	۶/۰	۱۸	۴/۱	۲۱	۱/۴	۰/۳	۲۱	۲۳/۰	۱۹	۸/۶	۰/۰
تاجیکستان	۱۷	۹/۱	۱۷	۲۹/۱	۱۶	۴/۴	۱/۰	۱۲	۸۹/۶	۲۰	۸/۱	۰/۰
جمهوری عربی سوریه	۱۶	۱۱/۸	۱۶	۳۱/۶	۱۹	۱/۷	۱/۳	۱۱	۱۱۴/۰	۲۱	۴/۹	۰/۰
افغانستان	۱۱	۲۲/۴	۱۱	۲۴/۶	۱۸	۱/۸	۳/۳	۳	۲۹۱/۲	۲۲	۴/۱	۰/۰
یمن	۲۲	۱/۴	۲۲	۵/۲	۲۳	۰/۰	۰/۱	۲۳	۹/۷	۲۳	۰/۴	۰/۰

ماخذ: برگرفته از اطلاعات خام بانک اطلاعات تجارت غیر نفتی خدمات ماشینی گمرک ج.ا.ایران

cbpc.ir

فصل دوم

مبانی نظری و متدولوژی تحقیق

مقدمه

در مطالعات اقتصادی زیربنای اصلی مباحث مربوط به تجارت مکملی فی مابین کشورها برگرفته از مباحث تئوریک یکپارچگی اقتصادی است. بررسی مباحث نظری یکپارچگی اقتصادی از یک سو برای توضیح و تبیین دیدگاه‌های مربوط به زمینه‌های توسعه همکاری‌های منطقه‌ای می‌باشد و از سوی دیگر کمک زیادی در ارائه چگونگی و علل پیدایش آن در اختیار محقق قرار می‌دهد. در این بخش ضمن ارائه تعریفی از یکپارچگی اقتصادی، سعی بر آن است که در بخش نخست این فصل، تئوری‌ها و دیدگاه‌های مختلف در زمینه چگونگی و علل پیدایش انواع یکپارچگی اقتصادی مورد بررسی قرار گیرد. سپس به تعریف تجارت مکملی و روش‌های مختلف اندازه‌گیری و تخمین آن پرداخته خواهد شد و در نهایت به متدولوژی تحقیق و دلایل انتخاب روش تخمین تجارت مکملی اشاره می‌گردد.

۲-۱- مروری بر چارچوب نظری یکپارچگی اقتصادی

بعد از جنگ جهانی دوم پدیده‌ای در روابط اقتصاد بین‌الملل ظهور کرد که از حیث نقش و اهمیت بسیار تازه بود. تا پیش از جنگ جهانی دوم، بیشتر مباحث نظری در حوزه تجارت بین‌المللی و جهت‌گیری‌های اقتصادی به سمت شرایط آزادتر تجارت بین‌المللی با استفاده از سیاست‌های بازرگانی کشورها بوده است. ولی پس از جنگ جهانی دوم، تلاش‌های منطقه‌ای و یکپارچگی اقتصادی منطقه‌ای در دستور کار بسیاری از کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته قرار گرفت. به طوری که کشورهای در حال توسعه از دهه ۱۹۸۰ میلادی با سرعت بیشتری در فرایند یکپارچگی منطقه‌ای به طور فعال تری شرکت کرده‌اند!

در دهه ۱۹۹۰ میلادی با گسترش موج یکپارچگی منطقه‌ای، موضوعات مختلف مربوط به آن مجدداً در ادبیات اقتصادی و مطالعات تجربی مورد تاکید قرار گرفت و از آن پس به تدریج اهمیت خود را در ادبیات اقتصادی و به ویژه در اقتصاد بین‌المللی بازیافت. در چارچوب نظریه‌های سنتی، کشورها برای حضور موفق در یک ترتیبات منطقه‌ای (نظیر موافقت‌نامه نظام ترجیحات تجاری) نیازمند یک سری شرایط و زمینه‌های توسعه همکاری‌های تجاری می‌باشند. در صورتی که چنین شرایطی وجود داشته باشد آنگاه امکان این که کشورها با آزادسازی تجاری منافع تجاری کسب نمایند و منابع و امکانات داخلی خود را در جهت تولید بر محور مزیت نسبی بهینه کنند، بیشتر خواهد بود.

صرف‌نظر از مسائل سیاسی، از جمله زمینه‌های ایجاد یکپارچگی اقتصادی میان گروهی از کشورها، وجود زمینه‌های مبادلات بین‌المللی کالا و خدمات، تحرک سرمایه و نیروی کار میان کشورهای عضو یک منطقه می‌باشد.

با توجه به اینکه فرایند ایجاد و عضویت در یکپارچگی اقتصادی منطقه‌ای پدیده‌ای چند بعدی است که آثار آن حتی قابل تسری به فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی،

حقوقی و فرهنگی، نظامی و فناوری هم هست لذا می‌توان فرایند ایجاد یکپارچگی اقتصادی منطقه‌ای را از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار داد که در این پژوهش فقط از جنبه اقتصادی به این موضوع پرداخته شده است.

یکی از نمونه‌های بارز یکپارچگی اقتصادی منطقه‌ای، مربوط به کشورهای عضو اتحادیه اروپا است. از مشخصه‌های اصلی آن: ادغام وسیع و عمیق اقتصادهای ملی کشورهای عضو از طریق تجارت، سرمایه‌گذاری مستقیم و جریان‌های دیگر سرمایه و افزایش مناسب و سیال شدن بازارهای سرمایه بین‌المللی کشورهای عضو اتحادیه اروپا می‌باشد.^۱

از آنجایی که همکاری ایران در قالب ترتیبات منطقه‌ای فعال و موثر با کشورهای آسیای جنوب غربی اساساً مقوله‌ای است که از یک طرف نیازمند فضای همکاری‌های سیاسی، اقتصادی میان ایران با کشورهای مذکور می‌باشد و از طرف دیگر مستلزم آمادگی و فراهم بودن زمینه‌های همکاری تمام کشورها برای قبول تعهدات و الزامات خاص مربوط به آن است که در نهایت همکاری در قالب یکپارچگی اقتصادی موجبات رشد و توسعه اقتصادی ایران و کشورهای مذکور را فراهم آورد، در این فصل تلاش می‌شود با توجه به متون اقتصادی و تجربی موجود به بررسی برخی عوامل و مؤلفه‌های تاثیرگذار بر یکپارچگی اقتصادی پرداخته شود. به همین دلیل، در این قسمت براساس مبانی نظری و مطالعات تجربی به برخی عوامل تاثیرگذار بر شکل‌گیری یکپارچگی اقتصادی میان کشورها پرداخته شده است.

یکی از پرسش‌هایی که در مباحث مربوط به یکپارچگی منطقه‌ای می‌توان مطرح کرد این است که اثرات اقتصادی تشکیل یکپارچگی اقتصادی چیست و آیا از جهت نظری تشکیل یکپارچگی اقتصادی به سود یا زیان اقتصادی جهان به طور اعم و برای کشورهای عضو به طور اخص است؟

مع‌هذا آنچه در وهله نخست اهمیت دارد بحث مربوط به تشکیل یکپارچگی اقتصادی

۱. بهکیش، محمد مهدی (۱۳۸۱)، اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، نشر نی.

و تأثیر واقعی آن بر رفاه اقتصادی کشورهای عضو است. ممکن است تصور شود تشکیل یکپارچگی اقتصادی با افزایش درجه آزادی تجارت بین‌المللی کالا و عوامل تولید لاجرم به رفاه کشورهای عضو بیفزاید. چرا که در هر صورت باعث آزادی بیشتر تجارت میان کشورها و جابه‌جایی بیشتر عوامل تولید می‌گردد. چنین فرضی الزاماً صحیح نمی‌باشد. از لحاظ نظری ممکن است در تشکیل یکپارچگی اقتصادی برای مثال ایجاد موافقت‌نامه نظام ترجیحات تجاری هر یک از حالات زیر اتفاق بیفتد:

- ۱- هم رفاه اعضا و هم رفاه کشورهای غیرعضو و در نتیجه رفاه جهان را افزایش دهد.
- ۲- رفاه خود اعضا را افزایش دهد، ولی از رفاه کشورهای غیرعضو بکاهد، به طوری که افزایش رفاه اعضا بیش از کاهش رفاه سایر کشورهای جهان باشد.
- ۳- رفاه اعضا کاهش یابد و رفاه دیگر کشورها افزایش یابد، به طوری که در مجموع رفاه اقتصادی جهان به طور کلی کاهش یابد.
- ۴- نتیجه درست برعکس (۲) باشد.
- ۵- نتیجه درست برعکس (۳) باشد.
- ۶- تشکیل موافقت‌نامه نظام ترجیحات تجاری هم رفاه کشورهای عضو و هم رفاه کشورهای دیگر جهان را کاهش دهد.

همان‌طور که اشاره شد شش جنبه فوق در صورت تشکیل یکپارچگی اقتصادی امکان وقوع دارد. بنابراین از حیث نظری تشکیل یکپارچگی اقتصادی همه نوع امکانی را در بر دارد. وقوع چنین امکانی به شرایط اقتصادی اعضا با توجه به اصل بهینه پارتو بستگی دارد. نظریه انتخاب بهینه پارتو، اصل را بر این قرار می‌دهد که هر نوع تغییری در اقتصاد یک کشور عضو یکپارچگی اقتصادی اعم از تخصیص منابع، توزیع درآمد و مصرف و سایر متغیرهای اقتصادی، باید رفاه کشور عضو را بدون این که از رفاه کشوری دیگر بکاهد، افزایش دهد. به هر حال نتیجه کلی اثرات اقتصادی تشکیل یکپارچگی اقتصادی به نظریه انتخاب بهترین و انتخاب بهتر^۱ یعنی بهینه دوم بستگی دارد.^۲ عمده انتخاب بهترین (بهینه

1. Second Best Theory.

2. Asian Development Outlook (2002), Preferential Trade Agreements in Asia and The Pacific.

پارتو) برای به حداکثر رساندن رفاه اقتصادی جهان به طور اعم و کشورهای عضو به طور اخص، عدم وجود دخالت همه جانبه در تجارت بین‌المللی و آزادی کامل ورود و صدور کالا و عوامل تولید از همه کشورها به تمام ممالک است. انتخاب بهینه دوم آن است که برخی از کشورها عین این شرایط را در بین خود برقرار سازند و علاوه بر این، روابط تجاری تنها با کشورهای دیگر (خارج از منطقه یکپارچگی) براساس اعمال ابزارهای کنترلی و مداخله در تجارت دو یا چند جانبه باشد. به همین جهت است که سیاست تشکیل یکپارچگی اقتصادی روشی از نوع انتخاب بهینه دوم است و الزاماً بهترین نیست لذا لزوماً به افزایش رفاه توامان خود و کشورهای دیگر جهان منجر نمی‌شود و از این رو لازم است در مباحث مربوط به تشکیل یکپارچگی اقتصادی به مواردی همچون شرایط و زمینه‌های افزایش رفاه اعضا به ویژه در میان کشورهای واقع در منطقه آسیای جنوب غربی پرداخته شود.

در سال‌های اخیر، رویکردهای گوناگونی به اثرات همکاری‌های منطقه‌ای در قالب طرح‌های یکپارچگی اقتصادی بر رفاه اقتصادی کشورها به وجود آمده است. بحث در مورد تبعات رفاهی یکپارچگی منطقه‌ای، عوامل موثر بر شکل‌گیری آن و اثرات آن‌ها بر اقتصاد جهانی و کشورهای عضو منطقه از جمله موضوعات اساسی و مورد بحث میان بسیاری از اقتصاددانان می‌باشد.

اقتصاددانانی نظیر باگواتی و پاناگاریا^۱ (۱۹۹۶)، باگواتی و کروگر^۲ (۱۹۹۵) و سری نیواسان^۳ (۱۹۹۸) معتقدند که یکپارچگی منطقه‌ای موجب کاهش رفاه در کشورهای عضو یک اتحادیه می‌شود و تلاش‌ها برای گسترش آزادسازی تجاری در سطح وسیع برای مثال در قالب WTO را منحرف می‌کند. به اعتقاد آن‌ها وقتی تجارت چندجانبه است یعنی وقتی کشورها از کشورهای عضو اتحادیه و نیز از کشورهای خارج از آن واردات و به آن‌ها

-
1. Bhagwati, J. & Panagariya, A. (1996), *The Economics of Preferential Trade Agreements*, Washington, D.C. AEI Press.
 2. Bhagwati, Jagdish and Anne Krueger (1995), *The Dangerous Drift to Preferential Trade Agreements*. Washington: AEI Press.
 3. Srinivasan, T.N (2002), *Preferential Trade Agreements with Special Reference to Asia*. Paper presented at the Asian Economic Outlook Workshop, November 2001. Manila

صادرات دارند انحراف تجارت^۱ گریزناپذیر است. مضاف بر این که اگر اعضای یکپارچگی منطقه‌ای در مقایسه با جهان بیرون کوچک باشند، ایجاد تجارت^۲ در سطح بسیار کم حادث خواهد شد و در نهایت در چنین شرایطی انحراف تجارت احتمالاً اثر غالب‌تری خواهد داشت.

برای ترسیم اثرات ناشی از انحراف تجارت در یک RTA، آن‌ها از مدل واینر در زمینه اتحادیه گمرکی استفاده کرده‌اند که در آن، دو کشور اقدام به حذف تعرفه‌های دوجانبه می‌کنند و بقیه کشورهای جهان، تولیدکنندگانی با کمترین هزینه و همچنین با هزینه کاهشی مستمر هستند. در این میان می‌توان حالت زیر را در چارچوب مدل واینر متصور شد:

تحت شرایط هزینه‌های فزاینده^۳، یک اتحادیه گمرکی یا یک منطقه تجارت آزاد که بین کشورهای کوچک تاسیس شده، تا زمانی که کشورهای غیر عضو به عرضه واردات به کشورهای عضو ادامه دهند، غالباً موجب انحراف مسیر تجارت خواهد شد. گرچه تولیدکنندگان کشور عضو که صادرات آن‌ها به سایر کشورهای عضو تحت RTA افزایش یافته، از افزایش رفاه حاصل شده سود می‌برند، اما رفاه کشورهای عضو نوعاً با کاهش مواجه خواهد شد، زیرا این کشورها درآمدهای تعرفه‌ای کلانی را از دست می‌دهند چراکه افزایش زیادی در واردات آن‌ها ایجاد نمی‌گردد. در مجموع رفاه بلوک تجاری و (به طور مشابه) رفاه اقتصاد جهانی نیز کاهش خواهد یافت. تحت شرایط هزینه فزاینده هرچه اطمینان از وقوع زیان‌های رفاهی بیشتر باشد، کشورهای تشکیل دهنده RTA کمتر به حمایت از تولید داخلی (حمایت‌گرایی) خواهند پرداخت. در مقابل، هنگامی که شریک اتحادیه، عرضه‌کننده‌ای است که با هزینه‌های ثابت مواجه است، RTA موجب بهبود رفاه در کشور در حال آزادسازی می‌شود که منافع آن ناشی از کاهش قیمت کالا است.^۴

1. Trade Diversion

2. Trade Creation

3. Dean A. DeRosa(1998), Regional Integration Arrangements: Static Economic Theory, Quantitative Findings, and Policy Guidelines, World Bank

4. Dean A. DeRosa(1998), Regional Integration Arrangements: Static Economic Theory, Quantitative Findings, and Policy Guidelines, World Bank

دو ملو و دیگران^۱ (۱۹۹۳) دیدگاه متوازن شده تری را در مورد اثرات رفاهی یک RTA در یک مدل تحلیلی ارائه می دهند که در آن RTA هم می تواند موجب انحراف تجارت شود و هم موجب ایجاد آن. به اعتقاد آنان: ۱- هر چه تعرفه اولیه در میان اعضای یک RTA بیشتر باشد، میزان منافع تجاری حاصل از تشکیل RTA بیشتر و هزینه های آن کمتر است. ۲- هر چه تعرفه وضع شده در مورد کشورهای غیر عضو اتحادیه پس از RTA، کمتر باشد، احتمال این که کالاهای ارزان قیمت کشورهای غیر عضو اتحادیه از دور خارج شوند، کمتر است. ۳- هر چه ویژگی های مکمل بودن در تقاضای واردات میان شرکای تجاری عضو اتحادیه بیشتر باشد، منافع به دست آمده در یک RTA بیشتر است. نکته اخیر نشان می دهد که منافع بیشتر از رهگذر ایجاد یک RTA میان کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نظیر ایالات متحده و مکزیک که دارای تفاوت در وفور عوامل تولید هستند، به دست می آید.^۲

گروهی از اقتصاددانان به رهبری سامرز^۳ (۱۹۹۱) بر این عقیده اند که موافقت نامه های تجارت منطقه ای احتمالاً بیشتر موجب افزایش رفاه می شوند. به اعتقاد آنها اگر کشورهای عضو از نظر جغرافیایی به هم نزدیک و از وابستگی تجاری بسیار زیادی نسبت به یکدیگر برخوردار باشند (شرکای تجاری طبیعی)^۴، در این صورت خطر انحراف تجارت به حداقل می رسد. کروگمن^۵ (۱۹۹۱) با بیان عقاید مشابه بر این باور است که سودمندی یک موافقت نامه تجاری منطقه ای تا حدودی به فاصله جغرافیایی کشورهای عضو منطقه RTA

1. De Melo, Jaime and Arvind Panagariya (1993). *New Dimensions in Regional Integration*. Cambridge: Cambridge University Press.

2. Robinson, S, K, Thierfelder (1999), *Trade Liberalization and Regional Integration: the Search for Large Numbers*, IATRC, Florida.

3. Summers, L. (1991), *Regionalism and the World Trading System: Policy Implications of Trade and Currency Zones*. Wyoming: Federal Reserve Bank of Kansas City

4. *Natural Trading Partners*.

5. Krugman, p (1991), *The Move Toward Free Trade Zones*. In *Policy Implications of Trade and Currency*.

Zones. Proceedings of a symposium sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming.

که بر کاهش هزینه‌های حمل و نقل موثر است، بستگی دارد. فرانکل^۱ (۱۹۹۷)، فرانکل، استاین، ووی^۲ (۱۹۹۵) و فرانکل و وی^۳ (۱۹۹۷) نیز نظرات مشابهی را ابراز داشته‌اند.

بخش اعظم بررسی‌های نظری در مورد اثرات بالقوه آزادسازی تجارت، مبتنی بر مدل‌های نئوکلاسیک است. در این رویکرد، منافع ناشی از رشد تجارت با تکیه بر به‌کارگیری اصل مزیت نسبی در تولید کالا (دسترسی به فراوانی عوامل تولید) توجیه می‌شود که در نهایت به منافع رفاهی ختم می‌گردد، اما از نظر تجربی با توجه به تجربه کشورهای که مسیر خود را به سمت راهبردهای برون‌گرا (اقتصاد باز) تغییر داده‌اند، این منافع در سطح بسیار نازلی است^۴. ولی برای برخی دیگر از کشورها منافع آزادسازی قابل توجه است. ناتوانی مدل‌های نئوکلاسیک در فراهم‌سازی یک چارچوب تجربی مناسب برای توضیح رشد اقتصادی کشورهایی که دارای اقتصاد باز هستند، انگیزه زیادی را در اختیار اقتصاددانان قرار داده است تا دیگر رابطه‌های میان عملکرد تجاری و اقتصادی را مورد بحث و بررسی قرار دهند. نتیجه تلاش‌های اقتصاددانان طی چند دهه اخیر به ارائه تئوری جدید تجارت^۵ در ادبیات اقتصادی و تجارت بین‌الملل منجر گردیده است.

در تئوری جدید تجارت هم مدل‌های نظری و هم مدل‌های تجربی فراتر از نگاه صرف به ساختارهای بازار نئوکلاسیک رفته‌اند تا ویژگی‌هایی نظیر افزایش بازدهی‌ها^۶، رقابت ناقص، انتقال فناوری، اثرات خارجی تجارت^۷ و اثرات پویا نظیر رابطه‌های میان آزادسازی تجارت، رشد بهره‌وری عامل تولید و انباشت سرمایه‌ها را با هم در آمیزند. این اثرات، به طور بالقوه قوی هستند و مطالعات مربوط به آن‌ها ظاهراً در بردارنده حقایق مهمی است که

1- Frankel, J. (1997): Regional Trading Blocs in the World Economic System. Washington DC: Institute for International Economics

2- Frankel, J., Stein, E. and Wei, S. (1995): "Trading Blocs and the Americas: The Natural, the Unnatural and the Supernatural," Journal of Development Economics 47, 61-96

3 - Frankel, J. and Wei, S.J. (1997), Regionalization of World Trade and Currencies: Economic and Politics", The Regionalization of the World Economy, University of Chicago Press: Chicago

4 -Robinson, S, K, Thierfelder (1999)

5 -New Trade Theory

6 -Increasing Returns

7- Trade Externality

مشخص کننده رشد در کشورهایی می باشد که مسیر خود را از راهبردهای اقتصاد بسته به راهبردهای اقتصاد باز تغییر دادند. مطالعات تجربی در مورد RTA که در بردارنده عناصر تئوری جدید تجارت هستند همگی متفق القول نشان می دهند ایجاد تجارت استیلای فراوانی بر انحراف تجارت دارد، زیرا رشد روزافزون اعضای RTA به گسترش تجارت هم در داخل RTA و هم میان کشورهای عضو و بقیه جهان منجر می شود.^۱

براون^۲ (۱۹۹۳) و «فرانسوا و شیلز»^۳ (۱۹۹۴)، مدل های تجربی را با استفاده از ویژگی های تئوری جدید تجارت توضیح داده اند و در مورد پیامدهای آزادسازی تجارت بحث کرده اند. براون در مورد تکامل مدل ها از (۱) مدل های ایستا با ساختارهای بازار نئوکلاسیک، (۲) مدل های ایستا با رقابت انحصاری و بازده صعودی نسبت به مقیاس و (۳) مدل های پویا که در آن ها متغیرهای برونزا با استفاده از مقادیر یا عوامل پیش بینی شده به روز می شوند، بحث کرده اند. دوروزا^۴ (۱۹۹۸) و بالدوین و ونبلز^۵ (۱۹۹۵) نیز مدل هایی را در نظر گرفته اند که دارای ویژگی های تئوری جدید تجارت هستند، اما ویژگی های این مدل را بررسی نکرده اند. در تمام موارد مذکور بر این نکته تأکید شده که منافع رفاهی ناشی از یک RTA، بیشتر است. برای مثال، وقتی مدل ها همراه با رقابت ناقص و بازده صعودی نسبت به مقیاس در نظر گرفته شوند آزادسازی تجارت به تولیدکنندگان اجازه استفاده از اقتصاد مقیاس را می دهد.

براون دریافته است که منافع مکزیکیک از نفتا به جهت برخورداری از بازده فزاینده به

1. Robinson, S, K, Thierfelder (1999).

2. Brown, Drusilla K. (1993), The Impact of a North American Free Trade Area: Applied General Equilibrium Models," in Nora Lusting, Barry P. Bosworth, and Robert Z. Lawrence, (eds.) Assessing the Impact, North American Free Trade, Washington, D.C.: The Brookings Institution.

3. Francois, Joseph F. and Clinton R. Shiells (1994). "AGE Models of North American Free Trade," in Joseph F. Francois and Clinton R. Shiells, eds. Modeling Trade Policy, Applied General Equilibrium Assessments of North American Free Trade, Cambridge: Cambridge University Press.

4. Derosa (1998).

5. Baldwin, Richard E. and Anthony J. Venables (1995). "Regional Economic Integration," in Gene Grossman and Kenneth Rogoff (eds.), Handbook of International Economics, Vol. III, Elsevier, Amsterdam.

مقیاس به صورت افزایش درصدی از درآمد واقعی نمود پیدا می‌کند. همچنین فرانسوا و شیلز دریافته‌اند مدل‌هایی که با فرض رقابت ناقص به تحلیل اثرات رفاهی یک RTA می‌پردازند، در مقایسه با مدل‌های دارای رقابت کامل، نتایج قابل قبول‌تری را به دست می‌دهند.

اثرات خارجی تجارت^۱، یکی دیگر عامل‌های مهم در تغییر فرایند تولید است که همراه با یک RTA (با هر موافقت‌نامه‌ای که تجارت را گسترش می‌دهد) می‌باشد. افزایش تجارت ممکن است تولیدکنندگان داخلی را تحریک کند که عملکرد کاراتری داشته باشند. «لوئیس، رابینسون و ونگ»^۲ (۱۹۹۵) اثرات خارجی تجارت را از طریق مرتبط ساختن بهره‌وری کل در یک بخش به سهم آن از صادرات در تولید، معین کرده‌اند، آن‌ها دریافته‌اند که شکل‌گیری یک منطقه آزاد تجاری در آسیا به نفع تمام اعضای آن می‌باشد به شرط آن‌که رابطه معناداری بین تجارت و بهره‌وری کشورهای عضو وجود داشته باشد. در مدل‌هایی^۳ که اثرات پویا را در نظر می‌گیرند منافع رفاهی ناشی از RTA بیشتر است. مدل‌سازان، اثرات پویایی را از طریق یکی از راه‌های ذیل نشان داده‌اند:

(۱) مشخص کردن یک مسیر زمانی برای یک یا چند متغیر برونزا و حل مدل ایستا در هر دوره زمانی با استفاده از متغیرهای جدید

1. Trade Externalities

2. Lewis, Jeffrey D., Sherman Robinson, and Zhi Wang (1995). "Beyond the Uruguay Round: The Implications of an Asian Free Trade Area," *China Economic Review*, Vol. 6, no. 1, pp. 35-90.

۳. برای اطلاعات بیشتر رجوع شود به:

- Brown(1993) ,
- Brown, Drusilla K., Alan V. Deardorff, and Robert M. Stern (1992). "A North American Free Trade Agreement: Analytical Issues and a Computational Assessment," *The World Economy*, Vol. 15, p. 15-29
- Robinson, Sherman, Mary E. Burfisher, Raul Hinojosa-Ojeda, and Karen Thierfelder (1993). "Agricultural Policies and Migration in a U.S.-Mexico Free Trade Area: A Computable General Equilibrium Analysis," *Journal of Policy Modeling*, Vol 15 nos. 5&6, pp. 673- 701

(۲) درونزا کردن رشد برخی متغیرها در سیستم

(۳) حل هم‌زمان تمام دوره‌های زمانی با استفاده از بهینه‌سازی بین دوره‌ای توسط

تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان

گرچه متون مربوط به تئوری جدید تجارت کاملاً گسترده است، اما ابهاماتی در این بحث وجود دارد که آیا متون مذکور اثرات مهم را به درستی شناسایی کرده است یا خیر. اگرچه مطالعات فراوانی در این زمینه در جریان است که در برگیرنده یک تعامل مستمر میان تئوری با تکیه بر مدل‌های اقتصادسنجی و توسعه مدل‌های تجربی همراه با ویژگی‌های نظری جدید است. نتایج تجربی مدل‌های شبیه‌سازی نظیر مدل‌های تعادل عمومی^۱ (CGE)، نقش مهمی را در این برنامه کاری داشته‌اند و این نقش‌آفرینی از طریق کمی ساختن مکانیسم‌های شناسایی شده در مدل‌های نظری جدید است.

همان‌گونه که گفته شد، یکی از حقایق آشکار شده که مشخص‌کننده انعقاد برخی از RTAها است، افزایش سریع در تجارت درون صنعت، به ویژه در مورد کالاهای واسطه‌ای است. مدل‌های CGE که تمرکز بر تجارت را دارا هستند، این پدیده را در برمی‌گیرند و این کار را با مشخص کردن این نکته انجام می‌دهند که کالاهای خارجی، جانشین‌های ناقصی برای کالاهای تولید شده در داخل هستند. افزایش‌ها در تجارت درون صنعت غالباً یک منبع مهم ایجاد تجارت در این مدل هستند. اما این مدل‌ها تلاش نمی‌کنند که ماهیت چنین تجارتی را در سطح خرد تفکیک کنند.

با این حال افزایش‌ها در تجارت درون صنعت، این حقیقت را آشکار می‌سازد که یک RTA می‌تواند بازار ایمن گسترده‌ای را فراهم کند و به شرکت‌ها اجازه می‌دهد که تخصص‌های خود را دنبال کنند. برای مثال در آمریکای شمالی صنعت خودروسازی به گونه‌ای غیر قابل باور دچار پراکندگی شده است و بخشی از فرایند تولید این صنعت به کشورهای مختلف (محل استقرار واحدهای مونتاژ) انتقال یافته است. اگر مرزهای بین‌المللی، موانع جدی و نامطمئن بر سر راه جریان آزاد قطعات خودرو ایجاد نمایند چنین

پراکندگی در تولید، ناممکن خواهد بود. RTA به تولیدکنندگان این چشم‌انداز را می‌دهد که به دنبال تخصص‌های خود باشند و آن را فراتر از بازارهای ملی گسترش دهند. وود^۱ (۱۹۹۵) اشاره می‌کند که فرایندهای تولید در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، آن قدر متفاوت است که کشورهای توسعه‌یافته به تولیدکنندگان متخصص تولیدات مهارت‌بر تبدیل شده‌اند و ضمن این که واردات تولیدات کاربر کشورهای چندان رقیبی برای تولیدات داخلی این کشورها (که اغلب مهارت‌بر می‌باشند) محسوب نمی‌گردد.

حال با استفاده از دیدگاه وود در مورد تفاوت‌های تولید میان کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه می‌توان این‌گونه استدلال نمود که چنین تخصصی ممکن است موجب ایجاد منافع و کارایی بیشتری در اثر RTA شود. وقتی کشورها انگیزه‌هایی برای افزایش تجارت دارند (شاید در اثر تفاوت‌ها در وفور عوامل تولید یا در اثر یک RTA یک بازار یکپارچه و امن ایجاد می‌شود) در این صورت، انگیزه‌هایی نیز برای تولیدکنندگان وجود خواهد داشت که از منافع ناشی از دسترسی به منابع اکتسابی (مزیت‌های مطلق) استفاده کنند. لذا هنگام ارزیابی اثر RTA، در نظر گرفتن صرف تحولات رابطه میان ایجاد تجارت و انحراف تجارت به سبک «مید- واینر» چندان ارزیابی خوبی از اثرات واقعی یک RTA را ارائه نخواهد کرد.

آنچه اهمیت دارد این است آیا RTA عناصر کمک‌کننده‌ای در مسیر رسیدن به تجارت آزاد چندجانبه هستند یا خیر؟ آیا انگیزه‌ای برای RTA وجود دارد که گسترش پیدا کند و آیا این امر از آزادسازی تجارت چندجانبه حمایت می‌کند؟ البته مدل‌های تجربی متعددی وجود دارد که هر یک می‌توانند بینش‌هایی در مورد این تحولات ارائه دهند. به طور کلی، مطالعات تجربی سال‌های اخیر نشان می‌دهد انگیزه‌های مختلفی بر مبنای موقعیت‌های اقتصادی و حتی سیاسی و جغرافیایی کشورها وجود دارد تا در RTA شرکت کنند. نتایج

1. Wood, Adrian (1995). "How Trade Hurt Unskilled Workers," Journal of Economic Perspectives, Vol. 9, no.3, pp.57-80.

مؤید تئوری دو مینو^۱ در زمینه منطقه گرایی هستند که توسط «بالدوین و ونبلز»^۲ (۱۹۹۵) تشریح شده است. براون، دیردورف و استرن^۳ (۱۹۹۴) مدلی گسترش یافته از نفتا را شبیه سازی کرده اند که در آن، یک کشور آمریکای لاتین به آن افزوده شده است. آن‌ها دریافته اند که با گسترش نفتا، منافع رفاهی برای اعضای جدید به وجود می آید و منافع رفاهی برای کشورهای قبلی افزایش می یابد. همچنین دیردورف و استرن (۱۹۹۶) اثرات یک بلوک تجاری در شرق آسیا را بررسی کرده اند. آن‌ها برای این منظور، اثرات آزادسازی تجاری میان ژاپن و کره جنوبی را با استفاده از مدل CGE بررسی کرده و سپس به مدل مذکور اطلاعات کشورهای تایوان و سنگاپور را افزوده اند. آن‌ها دریافته اند که هم زمان با گسترش بلوک تجاری شرق آسیا، رفاه شرکای قبلی و نیز رفاه شریک جدید افزایش می یابد.^۴

مدل‌های تجربی همچنین نشان می دهند که نوع عضویت نیز اهمیت دارد. لویس، راینسون و ونگ^۵ (۱۹۹۵) پیامدهای عضویت‌های مختلف در یک منطقه آزاد تجاری (FTA) را در میان کشورهای عضو آپک بررسی کرده اند. آن‌ها دریافته اند که منافی در اثر گسترش دامنه منطقه آزاد تجاری آپک وجود دارد. حذف هر یک از مناطق، وضعیت آن منطقه را به طور چشمگیری بدتر می کند. ضمن این که منافع ناشی از تشکیل منطقه آزاد تجاری را برای تمام اعضا کاهش می دهد. حذف ایالات متحده، بیشترین تاثیر منفی را بر تمام اعضای بالقوه خواهد داشت. افزون بر این، آن‌ها دریافته اند که تمام کشورها به طور انفرادی، منافع بیشتری از آزادسازی جهانی دارند تا این که بخواهند این منافع را از راه پیوستن به یک منطقه آزاد تجاری آپک کسب کنند. گرچه انعقاد یک

1. Domino Theory.

2. Baldwin and Venables.

3. Brown, Deardorff, and Stern.

4. Robinson, S. and K. Thierfelder (1999). "Trade liberalization and regional integration: The search for large numbers", IFPRI TMD Discussion Paper No. 34, International Food Policy Research Institute, Washington, DC.

5. Lewis, Jeffrey D., Sherman Robinson, and Zhi Wang (1995). "Beyond the Uruguay Round: The Implications of an Asian Free Trade Area," China Economic Review, Vol. 6, no. 1, pp. 35-90.

RTA منطقه‌ای ممکن است به طور بالقوه آسان‌تر از دستیابی به آزادسازی جهانی مستمر باشد، اما انگیزه اقتصادی برای تمام طرف‌ها وجود دارد تا دستاوردهای دور تکمیل شده سازمان تجارت جهانی را گسترش دهند. هینو جوسا-اوجدا، لويس و رایینسون^۱ (۱۹۹۵) یک مورد تعمیم‌یافته از نفتا را مورد آزمون قرار داده‌اند که در آن، آمریکای مرکزی و کارائیب گنجانده شده است. آن‌ها دریافته‌اند که ایالات متحده و مکزیک هر یک ترجیح می‌دهند که کانون اصلی باشند. آن‌ها از طریق موافقت‌نامه‌های دو جانبه با کشورهای جدید، یال و کوپال این کار را اضافه می‌کند، بدون آنکه گسترش کاملی در RTA ایجاد کنند. بدترین نتیجه برای هر یک از دو کشور ایالات متحده و مکزیک آن است که صرفاً یال و کوپال را اضافه کنند ولی خود، کانون اصلی محسوب گردند.

بررسی کمیسیون تجارت بین‌المللی ایالات متحده^۲ (۱۹۹۸) در مورد مطالعات مربوط به آزادسازی تجارت در میان کشورهای عضو آپک نشان می‌دهد که نتیجه‌گیری مشابهی در مطالعات مربوط به تغییرات عضویت در یک RTA وجود دارد: "کشورهای عضو آ.سه. آن، بیشترین منافع را از گسترده‌ترین آزادسازی منطقه‌ای ممکن دارند." افزون بر این، آن‌ها دریافته‌اند که حضور کشورهای بزرگ ایالات متحده و ژاپن برای دیگر اعضای آ.سه. آن اهمیت دارد.

بنیامین^۳ (۱۹۹۴) برای پرداختن در مورد رابطه میان رفاه جهانی و اندازه RTA، از یک مدل تجربی کروگمن استفاده می‌کند. او کشورهای گنجانده شده در مجموعه متفاوتی از RTA بالقوه را از هم متمایز کرده و دریافته است که در تمام موارد (شامل منطقه‌ای و چندجانبه)، آزادسازی تجارت، حجم تجارت جهانی را بالا می‌برد و موجب ایجاد منافع رفاهی مثبت می‌شود. او اشاره می‌کند که می‌توان انحراف تجاری داشت و این که تنها

1. Hinojosa-Ojeda, Raul, Jeffrey D. Lewis and Sherman Robinson (1995). "Regional Integration Options for Central American and the Caribbean after NAFTA," North American Journal of Economics and Finance, Vol. 6, no. 2, pp. 121-148.

2. U.S. International Trade Commission (1998). The Economic Implications of Liberalizing APEC Tariff and Nontariff Barriers to Trade, Publication 3101.

3. Benjamin, Nancy (1994). "Notes on CGE Model Simulations of Regional Trade Agreements," Office of Economics Working Paper, U.S. International Trade Commission, Washington D.C.

برخی کشورهای جهانی از آن سود ببرند. همچنین یافته‌های او نشان می‌دهد افزایش حجم تجارت میان شرکای بالقوه، منافع را برای آن‌ها بیشتر می‌کند و کارایی منابع ناشی از کاهش تعرفه را بالا می‌برد.

در مجموع مدل‌های نظری و تجربی نشان می‌دهند که اثر خالص یک RTA بر ایجاد و انحراف تجارت، مبهم است و این اثر به ظرفیت صدور کشور شریک بستگی دارد. افزون بر این همان‌طوری که پاناگاریا (۱۹۹۸) اظهار می‌دارد، یک RTA می‌تواند کاملاً ایجادکننده تجارت در یک بخش و کاملاً منحرف‌کننده تجارت در بخش دیگر باشد، به این ترتیب تعیین تبعات یک RTA نیازمند مطالعات و بررسی‌های مختلفی می‌باشد که برای تجزیه و تحلیل اثرات توافقات تجاری منطقه‌ای باید از آن استفاده نمود.

بررسی اثرات و تبعات همکاری‌های منطقه‌ای ایران در قالب طرح‌های مختلف یکپارچگی جدا از این مقوله نیست. در شرایط موجود جهانی، ایجاد و عضویت در ترتیبات منطقه‌ای کشورهای آسیای جنوب غربی به منظور دستیابی به رشد سریع اقتصادی از طریق افزایش تجارت و افزایش قدرت چانه‌زنی در بازارهای بین‌المللی، بهبود شرایط کمی و کیفی اشتغال، توسعه بازارهای سرمایه و افزایش ظرفیت تولیدی و گسترش مبادلات علمی، فنی و اطلاعاتی دارای توجیه عقلایی می‌باشد.

۲-۲- مطالعات تجربی و سوابق تحقیق

بسیاری از محققان از جمله درایسدل^۱ (۱۹۶۷) در مطالعات تجربی خود و با کمک گرفتن از تئوری‌های مختلف تجارت بین‌الملل به معرفی عوامل موثر بر شدت جریان‌های تجاری میان کشورها پرداخته که در این میان با ارائه برخی شاخص‌ها و معیارهای ریاضی از جمله تجارت مکملی به بررسی علل جریان‌های تجاری در حوزه تجارت جهانی پرداخته است. براساس دیدگاه وی میزان شدت تجاری کشورها متأثر از تعدادی متغیر می‌باشد که برخی از آن‌ها با توجه به منابع اطلاعاتی و آماری قابل دسترس، قابل اندازه‌گیری است که

1. Drysdale, Peter (1967). "Japanese-Australian Trade." Ph.D. Dissertation. Australian National University, Canberra.

از این میان می‌توان شاخص تشابه الگوهای صادراتی و وارداتی میان کشورها را نام برد. متغیرهای دیگری هم بر شدت جریان تجاری کشورها موثر می‌باشند که چندان قابل اندازه‌گیری نیستند، مانند پیوندهای جغرافیایی، اجتماعی، تاریخی، فرهنگی و نهادی میان آن‌ها. بر این اساس درایسدل توانسته است با رویکرد شدت تجارت به تجزیه و تحلیل جریان‌های تجاری و عوامل موثر بر آن پردازد. درایسدل، شاخص شدت تجارت را از طریق سهم تجارت یک کشور با طرف تجاری (یا منطقه) از کل تجارت آن به سهم آن در تجارت جهانی تعریف نموده است. در مورد صادرات کشور i به کشور j ، تعریف این شاخص (I_{ij}) عبارت است از سهم صادرات i به زدر کل صادرات آن (X_{ij} / X_i) نسبت به سهم واردات زدر خالص واردات جهانی ($M_w - M_i$) می‌باشد^۱. لذا این شاخص به صورت زیر نوشته می‌شود:

$$I_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_i} \bigg/ \frac{M_j}{M_w - M_i}$$

شاخص فوق هر اندازه بزرگ‌تر از یک باشد بدین معناست که سهم تجارت بین دو کشور از سهم مشارکت آن‌ها در تجارت جهانی بیشتر است.

شاخص شدت تجارت، یک معیار به نسبت خام و ترکیبی است. به اعتقاد درایسدل و گارنات^۲ (۱۹۸۲) این شاخص نمی‌تواند نقش عوامل مختلف و تعیین‌کننده در تجارت نظیر تجارت مکملی و حتی میزان انحراف تجاری را در بخش‌های اقتصادی مشابه به‌طور تفکیک‌شده نشان دهد. برای مثال، این امکان وجود دارد که ترکیب صادرات و واردات دو کشور، مشابه باشد ولی شدت تجارت میان دو کشور مذکور بالا باشد. بنابراین،

۱. M_i از M_w کم می‌شود، زیرا هیچ کشوری نمی‌تواند به خودش صادرات داشته باشد. لذا تنها سهمی که یک

کشور می‌تواند از واردات جهانی داشته باشد، سهم واردات تمام کشورها به غیر از سهم خود آن کشور است.

2. Drysdale, Peter and Ross Garnaut (1982) Trade Intensities and the Analysis of Bilateral Trade Flows in a Many-Country World: A Survey, "Hitotsubashi Journal of Economics, Vol. 22, No. 2, pp. 62-84.

درایسدل (۱۹۸۸)^۱ شاخص شدت تجارت را پالایش نموده است، به این صورت که آن را به دو شاخص تجزیه کرده تا بتواند ترکیب کالایی را در مقایسه با سایر عوامل در تجارت کشورها در نظر بگیرد. این شاخصها عبارتند از:

الف) شاخص تجارت مکملی کشور i در صادرات کالا با کشور j (واردکننده کالا) عبارت است از مجموع حاصل ضرب مقدار وزنی سهم صادرات کالایی کشور i و سهم واردات کالایی کشور j که در آن، کالاها با استفاده از معکوس شدن سهم آنها در تجارت جهانی وزن پیدا می کنند.

شاخص تجارت مکملی (C_{ij}) معیاری است که نشان می دهد چنانچه توزیع صادرات کشور i از هر کالا در بازارهای جهانی دقیقاً به نسبت سهم هر بازار از واردات جهانی همان کالا باشد، شاخص شدت تجارت چه وضعیتی خواهد داشت.

وی جهت اندازه گیری تجارت مکملی دو جانبه کشورها بر حسب تشابه صادرات کشور i با واردات کشور j ، رابطه زیر را ارائه کرده است، لذا:

$$C_{ij} = \sum_{k=1}^n \left[\frac{X_{iw}^k \cdot M_{ww}^t - M_{iw}^t \cdot M_{jw}^k}{X_{iw}^t \cdot M_{ww}^k - M_{iw}^k \cdot M_{jw}^t} \right]$$

$$\text{وزن سهمها} = \frac{M_w - M_i}{M_w^k - M_j^k}$$

نمادهای به کار رفته در شاخص فوق را می توان به صورت زیر معرفی کرد:

C_{ij} = شاخص تجارت مکملی بین دو کشور i و j (بر حسب ساختار صادرات کشور i با واردات کشور j)

X_{iw}^k = ارزش صادرات کالای k کشور i به جهان

X_{iw}^t = ارزش کل صادرات کشور i به جهان

M_{ww}^t = ارزش کل واردات جهانی

1. Drysdale, Peter (1988), International Economic Pluralism: Economic Policy in East Asia and the Pacific. Sydney: Allen & Unwin.

$$M_{iw}^t = \text{ارزش کل واردات کشور } i \text{ از جهان}$$

$$M_{jw}^t = \text{ارزش کل واردات کشور } j \text{ از جهان}$$

$$M_{ww}^k = \text{ارزش واردات جهانی کالای } k$$

$$M_{iw}^k = \text{ارزش واردات کالای } k \text{ کشور } i \text{ از جهان}$$

$$M_{jw}^t = \text{ارزش کل واردات کشور } j \text{ از جهان}$$

$$M_{jw}^k = \text{ارزش واردات کالای } k \text{ کشور } j \text{ از جهان}$$

دامنه این شاخص از صفر (ناسازگاری هیچ یک از کالاهای صادر شده با واردات دیگر کشورها) تا یک (سازگاری کامل سهم صادرات با واردات) است. هرچه مقدار این شاخص بیشتر باشد، احتمال موفقیت ترتیبات تجاری پیشنهاد شده میان کشورها بیشتر خواهد بود.^۱ تمایل شاخص به بیشتر شدن در میان دو کشور همچنین می‌تواند نشانه‌ای از احتمال یکپارچگی اقتصادی میان کشورها باشد.

به بیان دیگر این شاخص همواره بزرگ‌تر از صفر بوده و مقادیر بزرگ‌تر از یک نمایانگر تشابه در الگوهای صادراتی کشور i با واردات کشور j می‌باشد و مقادیر کمتر از یک نشان‌دهنده عدم وجود تشابه در الگوهای صادراتی و وارداتی زوج کشورها است. این شاخص با نشان دادن درجه همخوانی صادرات یک کشور با واردات کشور شریک (بر مبنای تناظر یک به یک کالا) به این پرسش پاسخ می‌دهد که الگوی صادرات یک کشور تا چه حد به الگوی واردات کشور شریک نزدیک است. در مواردی که هدف تجزیه و تحلیل امکان تجارت دوجانبه میان آن دسته از کشورهایی که در ابتدا هیچ گونه رابطه تجاری با یکدیگر ندارند این شاخص می‌تواند معیار مناسبی به حساب آید.

در این فرمول، بالا بودن شدت تجارت ممکن است، نتیجه تمرکز شدید در صادرات یک کشور از کالاهایی باشد که در آن‌ها کشور دیگر، دارای سهم واردات بالایی است.

ب) با توجه به تعاریف پیش گفته می‌توان از تقسیم شاخص شدت تجارت بر شاخص

۱. هر اندازه شاخص فوق بیشتر باشد آنگاه امکان افزایش تجارت و پتانسیل تجاری میان کشورها وجود دارد و ضمن

این که این شاخص رابطه مستقیمی با شدت جریان‌های تجاری میان کشورها دارد.

تشابه درایسدل، شاخصی را تحت عنوان انحراف تجاری^۱ (TB) معرفی نمود، به طوری که در آن:

$$TB_{ij} = \frac{I_{ij}}{C_{ij}}$$

با توجه به مطالب گفته شده، شاخص TB_{ij} را می توان به طور مستقیم از طریق رابطه زیر هم محاسبه نمود:

$$TB_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sum X_{iw}^k \left(\frac{M_{jw}^k}{M_{ww}^k - M_{iw}^k} \right)}$$

مقادیر این شاخص نشان می دهد که چگونه فاصله، هزینه های حمل و نقل، تعرفه ها، سهمیه ها و سیاست های تبعیض آمیز بر الگوی تجارت تأثیر می گذارند. بسیاری از عوامل مؤثر بر انحراف تجارت زوج کشورها، نظیر تفاوت های زبانی، سلاقی، ترجیحات و نظام های سیاسی مانع تجارت هستند و به کندی تغییر می کنند.

شاخص انحراف تجاری کشور i در صادرات کالای k به کشور j نشان می دهد که سهم کشور j در صادرات کالای k از کشور i ، معادل چه میزان از سهم کشور j از واردات جهانی کالای k است.

به این ترتیب درایسدل شاخص شدت تجاری را به دو شاخص ترکیبی دیگر تفکیک نمود که شاخص ها به گونه زیر تعریف می شوند:

$$I_{ij} = C_{ij} \cdot B_{ij}$$

رویکرد شدت تجارت این امکان را فراهم می کند که عوامل اصلی کمک کننده به تجارت میان کشورها و مناطق مختلف تفکیک شوند. البته این شاخص، الگوهای تجاری را توضیح نمی دهد. این امر مستلزم بررسی ترکیب تجارت شرکای تجاری و نیز بررسی مورد عوامل تعیین کننده شاخص های انحراف تجارت برای کالاهای خاص است.

همان طوری که درایسدل تأکید دارد با مقایسه ساختار صادرات و واردات کشورهای در

1. Trade Bias Index.

حال توسعه تا اندازه‌ای می‌تواند تجارت مکملی کشورها را توضیح داد. این درحالی است که درجه تکمیل تجاری صرفاً به بخش تجارت محدود نمی‌شود. شاخص پیشنهادی تجارت مکملی درایسدل تنها یکی از جنبه‌های اقتصادی مکملی میان کشورها را آشکار می‌کند. از سویی دیگر تجارت مکملی یک کشور در تجارت با شرکای تجاری خود در حالتی که تولید کالای مورد نظر برای مثال به دنبال تغییرات سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی یا تغییر در بهره‌وری تولید تغییر می‌یابد، دستخوش تغییر می‌شود. این مسئله خود منبعث از تغییر جهت ظرفیت عوامل تولیدی می‌باشد.

حال به منظور به دست آوردن مفهوم کلی تری از درجه تکمیل تجاری با در نظر گرفتن ساختار عرضه و تقاضای اقتصادهای درحال توسعه لازم است به یک مرحله قبل از تجارت یعنی تولید - مصرف توجه کافی داشت. برای بررسی تجارت مکملی با تکیه بر عرضه عوامل تولیدی لازم است ابتدا ظرفیت و شدت دسترسی به عوامل تولید کالای صادراتی شناسایی شود که مطالعه مذکور در چاچوب مدل هکشر-اوهلین^۱ قابل بررسی است. در این ارتباط تخمین تجارت مکملی با تکیه بر میزان ظرفیت عوامل تولیدی به چند دلیل مشکل می‌باشد. عمده‌ترین آن عدم دسترسی به اطلاعات به‌روز و قابل اعتماد آن‌هم به صورت جزئی و در سطح کالایی در زمینه تولید و مصرف کالا، منابع و امکانات تولیدی کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه می‌باشد.

برخی مطالعات انجام گرفته در تخمین تجارت مکملی و پتانسیل تجاری کشورهای درحال توسعه از طریق ظرفیت‌های تولیدی، بیانگر محدودیت‌های روش پیش‌گفته است. در این زمینه می‌توان به مطالعات موردی مکسول و استم^۲ (۱۹۹۱) و گرینوی و میلنر^۳ (۱۹۸۷) اشاره کرد. به این ترتیب تجزیه و تحلیل تجارت مکملی کشورها با توجه به ظرفیت و کارایی عوامل و تاثیر آن بر میزان پتانسیل تجاری که متکی بر قیمت‌های نسبی

1. Hackschr and Ohlin.

2. Maxwell & Stamp.

3. Greenway & Milnere.

پیش از تجارت می‌باشد، همواره با محدودیت‌هایی روبه‌رو است.^۱

با توجه به محدودیت‌های موجود از جمله عدم دسترسی به اطلاعات ریز کالایی (از جمله قیمت، سطح تولید و مصرف در کشورهای در حال توسعه) درایسدل تلاش کرد تحلیل تجارت مکملی کشورها را با استفاده از شاخص‌های متکی به داده‌های بعد از تجارت^۲ و به روش تحلیل عملکردی تجاری برآورد نمایند. در واقع محقق مذکور با استفاده از شاخص‌ها و روش‌های ساده ریاضی (بر مبنای مشاهدات و آمارهای تجاری) به تحلیل امکان تجارت بالقوه به صورت دوجانبه در یک مقطع زمانی پرداخته است. روش‌های مورد استفاده برای تعیین تجارت مکملی کشورها، به‌طور عمده متکی بر روش مقایسه ساختار تجاری با استفاده از شاخص‌های ساده ریاضی است که اغلب این شاخص‌ها دارای مقادیر آستانه‌ای می‌باشند.

این روش‌ها صرفاً امکان تجارت به صورت دو یا چند جانبه کشورها را نشان می‌دهند که به عنوان ابزاری برای نشان دادن وجود یا عدم وجود پتانسیل تجاری در راستای گسترش تجارت بین کشورهای در حال توسعه می‌تواند به کار رود. در این روش‌ها تخمین تجارت مکملی بر مبنای مدل‌های ریاضی و از طریق مقایسه الگوهای صادراتی و وارداتی میان کشورها صورت می‌گیرد. در این روش وجود یا عدم وجود تجارت مکملی فقط در سطح بخشی و نه صرفاً کالایی برآورد می‌گردد.

در مواردی که هدف تجزیه و تحلیل امکان تجارت و برآورد تجارت مکملی دوجانبه میان آن دسته از کشورهایی که در ابتدا هیچ‌گونه رابطه تجاری با یکدیگر ندارند، باشد می‌توان از شاخص پیشنهادی پیش‌گفته استفاده نمود که به صورت معادلات ریاضی تنها امکان تجارت میان کشورها را آشکار می‌کند. در روش‌های پیش‌گفته امکان تجارت بین کشورها به‌طور بالقوه در سطح کل و بخشی آشکار می‌شود. در این روش، شاخص تجارت مکملی با استفاده از طبقه‌بندی‌های کالایی و برحسب ارزش‌های مستقیم صادرات

۱. صنایعی، علی (۱۳۸۱)، تشابه صادرات و مزیت نسبی کشورهای عضو OIC، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.

و واردات زوج کشورها قابل محاسبه می‌باشند.^۱

در این روش‌ها، ابتدا بایستی ساختار صادرات و واردات کشورها بر حسب گروه‌های مختلف کالایی را مشخص نمود. به این ترتیب که ارزش واردات گروه کالایی یک کشور را بر حسب طبقه‌بندی مختلف کالایی و بازار مشخص در نظر گرفته، سپس در مقابل آن، ارزش صادرات کشور طرف تجاری را از همان گروه کالایی مشخص کرد. به این صورت برای هر کشور یک بردار صادرات یا واردات به وجود می‌آید. در نهایت با استفاده از روش‌ها و شاخص‌های پیش گفته نظیر شاخص درایسدل، اقدام به اندازه‌گیری و برآورد تجارت مکملی می‌گردد.

در مطالعات گوناگونی از شاخص پیش گفته برای تعیین تجارت مکملی دوجانبه کشورها استفاده شده است. مطالعاتی نظیر هال هیل^۲ (۱۹۸۵) برای دو کشور استرالیا و فیلیپین، منیر، حسین^۳ (۱۹۹۶) برای کشورهای جنوب آسیا و پیترسن و گاندر^۴ (۲۰۰۲) برای کشورهای استرالیا و نیوزلند، وار^۵ (۲۰۰۵) برای کشور بنگلادش و شرکای عمده تجاری آن و حسن پور^۶ (۱۳۸۳) برای کشورهای اسلامی نمونه‌ای از این مطالعات در سال‌های اخیر است.

در مطالعات تجربی در زمینه بررسی و تجزیه و تحلیل امکان تجارت دوجانبه با استفاده از شاخص‌های ریاضی که مبتنی بر مقایسه ترکیب کالایی جریان‌های تجاری است روش‌ها و شاخص‌های مختلف دیگری نیز مورد استفاده قرار گرفته که به عمده‌ترین آن‌ها پرداخته

۱. حسن پور، یوسف (۱۳۸۴)، سنجش اکمال تجاری کشورهای عضو OIC، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

2. Hill, Hal (1985), Australia-Philippine Trade Relations, Journal of Philipping Development Number Twenty-Two, Volume XLL, NO.2

3. Manir Hossain (1996); South Asian Economies in the Global Trading System Economics Division Working Papers (www.ncdsnet. Anu.edu.au)

4. Petersen ; Elizabeth H. and Grounder Rukmanil (2002); Closer Economic Relations Between Australia and New Zealand Specialisation; Competitiveness; Complementarity; National Centre for Development Studies; Australian National University; Canberra

5. Warr, Peter (2005), Should Bangladesh Join a Regional Free Trade Area?, South Asia Economic Journal , 6:1

می‌شود. در این زمینه می‌توان به عمده‌ترین مطالعات انجام شده نظیر آلن^۱ (۱۹۵۹)، فینگر و کرینین (۱۹۸۸)^۲ اشاره نمود. در واقع محققان مذکور با استفاده از شاخص‌ها و روش‌های ساده ریاضی (بر مبنای مشاهدات و آمارهای تجاری) به تحلیل امکان تجارت بالقوه به صورت دوجانبه در یک مقطع زمانی پرداخته‌اند. استفاده از توابع مثلثاتی یکی از قدیمی‌ترین روش تعیین امکان تجارت دوجانبه کشورها است که با استفاده از روش اندازه‌گیری کسینوس زاویه دو بردار صادرات و واردات به دست می‌آید.

چنانچه بردار صادرات کشور i به صورت X_i و بردار واردات شریک تجاری آن به صورت M_j نشان داده شود، در این صورت، جهت اندازه‌گیری تشابه صادرات دوجانبه کشورها می‌توان از طریق شاخص تشابه تجاری (TS_{ij}) ذیل محاسبه نمود که عبارت است از کسینوس زاویه میان X_i و M_j و فرمول آن به صورت زیر می‌باشد:

$$TS_{ij} = \frac{X_i \cdot M_j}{|X_i| |M_j|} = \frac{\sum_n x_{in} m_{jn}}{\sqrt{\sum_n x_{in}^2 \sum_n m_{jn}^2}}$$

که در آن:

x_{in} = صادرات کالای n توسط کشور i به جهان

m_{jn} = واردات کالای n توسط کشور j از جهان

TS_{ij} ، یک معیار تناظر کالایی در ساختار تجارت دو کشور است. صفربودن این معیار نشان می‌دهد که امکان تجارت میان زوج کشورهای مورد بررسی کم است. در صورتی که $0 < TS_{ij} < 1$ برقرار باشد، پتانسیل تجارت وجود دارد و هر چه مقدار TS_{ij} به یک نزدیک‌تر باشد، امکان تجارت افزایش می‌یابد. مروری بر مطالعات تجربی نشان می‌دهد معیار پیشنهادی آلن در چندین مطالعه توسط لیمن^۳ (۱۹۶۶)، لیمن و ون بیرز^۴ (۱۹۸۸) و

1. Allen R.G.D.(1970), *Mathematical Economics*; MacMillan Press,Londres.

2. Finger; Michael and M.E kreinin (1988); A Measure of Export Similarity and ITS Possible Uses; *Economic Journal* No. 89, *Weltwirtschaftliches*

3. Linneman, Hans (1966); *An Econometric Study of International Trade Flows*; North-Holland: Amsterdam

4. Linneman,H. and C. van Beers (1988); Measures of Export-Import Similarity and the Linder Hypothesis Once again,*Weltwirtschaftliches*.124(3)

ون بیرز و لیمن^۱ (۱۹۹۱) و ون بیرز و بایسن^۲ (۱۹۹۵) به کار رفته است. یکی از مطالعاتی که با استفاده از شاخص آلن در ارتباط با برخی از کشورهای اسلامی انجام گردید مطالعه عدیل عبدالله^۳ (۱۹۹۸) و کریمی^۴ (۱۳۷۷) است. از سویی دیگر شاخص مذکور برای بررسی میزان تجارت مکملی و بررسی میزان تشابه ساختار تجاری کشورها نیز مورد استفاده محققان مذکور قرار گرفته است. ضمناً در سال ۱۹۹۵ درجه تکمیل تجاری میان ۲۵ کشور با استفاده از معیار آلن در کتابی تحت عنوان «درجه تکمیل در تجارت و تولید» توسط پانچاموخی و دیگران^۵ محاسبه شده است.

یکی دیگر از رایج ترین معیارهای شناخته شده در مطالعات تجربی در بررسی امکان تجارت میان کشورها شاخص معروف فینگر - کرینین می باشد که در سال ۱۹۸۸ با هدف بررسی و تجزیه و تحلیل تشابه صادرات زوج کشورهای عضو اتحادیه اروپا معرفی گردید. این شاخص به محققان امکان می دهد مقایسه ای بین الگوی تجارت دو کشور مختلف یا میان الگوهای تجارت یک کشور در دو دوره زمانی مختلف ارائه کنند. از سویی دیگر چنانچه کشورها از حیث تخصص در صادرات و واردات به صورت دوجانبه تفاوت داشته باشند، ممکن است تجارت مکملی وجود داشته باشد که این امر می تواند گویای این واقعیت باشد که پتانسیل افزایش تجارت بین صنعتی در میان آنها وجود خواهد داشت. روش مورد پیشنهاد محققان اخیر، بین زوج کشورها براساس رابطه زیر می باشد:

1. Beers, Cees van and Hans Linnemann (1991): Commodity Composition of Trade in Manufactures and South-South Trade Potential, The Journal of Development Studies, Vol. 27, No. 4, July 1991.

2. Van Beers & Biessen (1995), Trade possibilities and structure of foreign trade: The case of Hungary and Poland", Comparative Economic studies, Vol. 38, n. 2/3, Summer Fall, pp. 1-19.

3. Abdalla, Adill (1998), The Impact of Euro- Mediterranean Partnership on Trade Interests of the OIC Countries, SESRTCIC, 19-19 September, 1997, Ankara.

۴. کریمی، زهره (۱۳۷۷)، برآورد درجه تکمیل و تشابه تجارت میان اعضای اگو و شورای همکاری خلیج فارس، پایان

نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهرا.

5. Panoramukhi, V. R. (1995): Complementarity and Economic Cooperation in Applied International Economics, Perspectives in International Economics Series - 2, edited by C. S. Nagpal and A.C. Mittal, Anmol Publications, New Delhi.

$$EIS_{ij}^t(F - K) \equiv \sum_{K=1}^n \text{Min}(X_{ik}^t, X_{jk}^t)$$

عبارت است از سهم کالای k در صادرات کشور i (کشور j) به جهان در سال t . دامنه این شاخص از صفر تا یک است که در آن هر اندازه شاخص مذکور به عدد صفر نزدیک تر باشد نشان دهنده عدم تشابه کامل و عدد یک بیانگر ترکیب صادرات یکسان و مشابه بین زوج کشورهاست. البته در زمینه نقاط قوت و محدودیت های این شاخص، کلمن و شرودر^۱ و همچنین پامفرت در سال ۱۹۸۱ با انتشار مقاله ای، به مفاهیم نظری شاخص پیشنهادی فینگر و کرینین پرداخته و سپس آن را با برخی شاخص های دیگر پیشنهادی مقایسه نمودند.^۲

علاوه بر محاسبه تشابه ساختار صادرات زوج کشورها در برخی مطالعات تجربی از این معیار برای اندازه گیری درجه تشابه در ساختار صادرات و واردات زوج کشورها استفاده گردیده است (تشابه صادرات کشور i و واردات کشور j). هرچه تشابه در این مورد بیشتر باشد، نمایانگر وجود تجارت مکملی و زمینه های همکاری های تجاری بین آن ها است، به این ترتیب می توان معیار فینگر و کرینین را به صورت زیر نشان داد:

$$EIS_{iK}^t \equiv \sum_{k=1}^n \text{Min}(X_{ik}, M_{jk})$$

در رابطه فوق^۳ نمادها به صورت زیر تعریف می شوند:

$$EIS_{ik}^t = \text{شاخص تشابه صادرات کشور } i \text{ با واردات کشور } j$$

$$X_{ik} = \text{سهم کالای } k \text{ در کل صادرات کشور } i \text{ به جهان}$$

$$M_{jk} = \text{سهم کالای } k \text{ در کل واردات کشور } j \text{ از جهان}$$

یعنی تشابه صادرات کشور i با واردات کشور j برابر با جمع حداقل های صادرات کالای k ام در کل صادرات کشور i و سهم واردات کالای k ام در کل واردات کشور j

1. Kellman ; Mitchell and Tim Schroder (1983) ; The Export Similarity Index: Some Structural Tests; The Economic Journal ; No. 83.

2. Pomfret, Richard (1981), The Impact of EEC on the Enlargement on Non Member Mediterranean Countries Export on the EEC, The Economic Journal. VOL.91. PP:726-729

3. Export-Import Similarity (EIS)

است که به صورت عددی بیان می‌شود برخی محققان نظیر ون بیرز، لایمن (۱۹۸۸) و ییتس و دیگران از بانک جهانی^۱ (۲۰۰۳) از معیار مذکور برای اندازه تشابه صادرات و واردات ۳۴ کشور در حال توسعه و ۱۴ کشور توسعه یافته و همچنین کشورهای واقع در شرق آسیا به کار برده‌اند.

یکی دیگر از شاخص‌هایی که برای تخمین تجارت مکملی کشورها مورد استفاده محققان به ویژه محققان بانک جهانی^۲ قرار گرفته، استفاده از شاخص تعدیل یافته آکوئینو^۳ (۱۹۷۸) می‌باشد. آکوئینو با توجه به مفهوم تجارت درون صنعت^۴ (IIT) شاخص زیر را برای اندازه‌گیری تجارت درون صنعتی کشورها ارائه نمود که به صورت زیر می‌باشد.

$$IIT_i = 1 - \frac{1}{2} \sum_{K=1} \left[\frac{X_{ik}}{X_i} - \frac{M_{ik}}{M_i} \right]$$

که در آن:

M_i و X_i به ترتیب کل ارزش صادرات و واردات کشور i و X_{ik} و M_{ik} به ترتیب ارزش صادرات و واردات کالای k ام کشور i می‌باشند.

این معیار شباهت زیادی با معیار EIS دارد با این تفاوت که در معیار فوق صادرات و واردات در داخل یک کشور با هم مقایسه می‌شود. درحالی‌که در معیار EIS صادرات کشور i با واردات کشور j در گروه‌های مختلف کالایی با هم مقایسه می‌شوند. بانک جهانی برای محاسبه تجارت مکملی کشورهای واقع در خاورمیانه از شاخص پیش گفته زیر

$$EIS_{ij} = 1 - \frac{1}{2} \left[\sum |X_{ik} - M_{jk}| \right]$$

استفاده کرده است.

در حالی که:

$$EIS_{ij} = \text{شاخص تجارت مکملی برای مبادلات بین کشور } i \text{ و } j$$

1. Ng, F. and Yeats, A., (2003), Major Trade Trends in East Asia: What are their Implications for Regional Cooperation and Growth?, World Bank Policy Research Working Paper 3084.

2. Yeats, Alexander (1998a): What Can Be Expected from African Regional Trade Arrangements? Some Empirical Evidence Policy Research Working Paper No. 2004, The World Bank.

3. Aquino, A. (1978), Intra-Industry Trade: Current Perspectives and Unresolved Issues" Weltwirtschaftliches Archiv, 114: 275-295.

4. Intra-Industry Trade (IIT)

$$M_{jk} = \text{سهم کالای } k \text{ در کل واردات کشور } j$$

$$X_{ik} = \text{سهم کالای } k \text{ در کل صادرات کشور } i$$

چنانچه کالاهای صادراتی یک کشور با واردات کشور دیگر شبیه نباشد شاخص اکمال تجاری برابر صفر خواهد بود.

۲-۳- متدولوژی تحقیق

در این پژوهش به چند دلیل از شاخص درایسدل استفاده می‌گردد. اگرچه محاسبه شاخص مذکور در مقایسه با سایر شاخص‌ها نیازمند به کارگیری حجم تجارت جهانی بر حسب گروه‌های کالایی مورد بررسی و انجام محاسبات آماری بیشتری است ولی با مفروض در نظر گرفتن ماهیت این کاربرد در مطالعات قبلی، چندین ویژگی کلیدی این شاخص است که باید مورد توجه قرار گیرد: ۱- شاخص درایسدل در مقایسه با سایر شاخص‌های پیش گفته دارای عدد آستانه‌ای یک می‌باشد. مقادیر بزرگ‌تر از یک این شاخص بر حسب زوج کشور (i و j) نشان می‌دهد که کشورهای مذکور دارای تجارت مکملی است و مقادیر کمتر از یک این شاخص هم، نبود تجارت مکملی را میان زوج کشورهای مورد بررسی نمایان می‌کند. در صورتی که شاخص‌های آلن و فینگر و کرینین ویژگی مذکور را دارا نمی‌باشند. ۲- یک نکته جالب توجه دیگر آن است که رقم شاخص حساسیت کمتری به میزان پراکندگی در ارزش کالاهای صادراتی و وارداتی کشورها دارد. ۳- از ویژگی‌های دیگر این شاخص آن است که به طور کامل متأثر از وزن گروه‌های کالایی مورد بررسی، مزیت نسبی کشور i و عدم مزیت نسبی کشور j است.^۱

با توجه به چارچوب شاخص تجارت مکملی درایسدل، در برخی مطالعات اخیر در حوزه تجارت بین‌الملل تلاش شده است تجارت مکملی کشورها با استفاده از شاخص‌های مزیت نسبی آشکار شده^۲ که همانند شاخص پیش گفته متکی به داده‌های بعد از

1. Vallrath, Thomas and Johnston, Paul(2001)' The Changing Structure of Agricultural Trade in North America Pre- and Post-CUSTA/NAFTA: What Does It Mean?, Economic Research Servos, USDA

2. Revealed Comparative Advantage (RCA)

تجارت^۱ و مبتنی به ارزش صادرات و واردات کشورها در سطح بخشی و به روش تحلیل عملکردی هستند، برآورد نمایند. برای این منظور مجدداً شاخص درایسدل پیش گفته در

$$C_{ij} = \sum_{k=1}^n \left[\frac{X_{iw}^k}{X_{iw}^t} \cdot \frac{M_{ww}^t - M_{iw}^t}{M_{ww}^k - M_{iw}^k} \cdot \frac{M_{jw}^k}{M_{jw}^t} \right]$$

این بخش به صورت زیر در نظر گرفته می شود:

چنانچه طرفین صورت و مخرج شاخص های سهم صادراتی و وارداتی کشور i و j مدل

$$\text{مذکور، به ترتیب بر سهم صادرات جهانی } \left(\frac{X_{iw}^k}{X_{iw}^t} \right) \text{ و وارداتی } \left(\frac{M_{jw}^k}{M_{jw}^t} \right) \text{ ضرب گردد آنگاه}$$

به رابطه مزیت نسبی آشکار شده بالا^۲ خواهیم رسید. به این ترتیب خواهیم داشت:

$$C_{ij} = \sum_{k=1}^n \left[\frac{\frac{X_{iw}^k}{X_{iw}^t}}{\frac{X_{ww}^k}{X_{ww}^t}} * \frac{X_{ww}^k}{X_{ww}^t} \cdot \frac{M_{ww}^t - M_{iw}^t}{M_{ww}^k - M_{iw}^k} \cdot \frac{\frac{M_{jw}^k}{M_{jw}^t}}{\frac{M_{ww}^k}{M_{ww}^t}} * \frac{M_{ww}^k}{M_{ww}^t} \right]$$

رابطه (۱)

از سویی دیگر می توان وزن سهم صادراتی رابطه مذکور را به صورت ذیل نوشت:

$$\frac{M_{ww}^t - M_{iw}^t}{M_{ww}^k - M_{iw}^k} = \frac{M_{ww}^t (1 - \frac{M_{iw}^t}{M_{ww}^t})}{M_{ww}^k (1 - \frac{M_{iw}^k}{M_{ww}^k})} = \frac{M_{ww}^t \left(\frac{1 - \frac{M_{iw}^t}{M_{ww}^t}}{1 - \frac{M_{iw}^k}{M_{ww}^k}} \right)}$$

با توجه به فرمول پیشنهادی بالا^۳، مزیت نسبی و عدم مزیت نسبی کشورها عبارت

$$RMA_j^k = \frac{\frac{M_{jw}^k}{M_{jw}^t}}{\frac{M_{ww}^k}{M_{ww}^t}} \quad \text{است از: رابطه (۲)}$$

$$RCA_i^k = \frac{\frac{X_{iw}^k}{X_{iw}^t}}{\frac{X_{ww}^k}{X_{ww}^t}} \quad \text{رابطه (۳)}$$

1. EX-POST

2. Balassa, B. (1986), Intra-Industry Specialization: A Cross-Country Analysis, European Economic Review, vol. 30 and Balassa B., (1965), Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage, Manchester School 33 (2),99-12

از آنجایی که سهم کشورهای در حال توسعه از صادرات جهانی بسیار پایین می‌باشد

$$\left(\frac{1 - M_{i'}/M_{ww}^t}{1 - M_{iw}^k/M_{ww}^k} \right)$$

رابطه مذکور را می‌توان تقریباً معادل عدد یک

فرض کرد در این صورت شاخص پیشنهادی درایسدل را می‌توان معادل رابطه زیر دانست:

$$CC_{ij} \equiv \sum_{k \in S} [RCA^k * \theta^k * RMA_j^k]$$

در این رابطه θ^k معادل X_{ww}^k / X_{ww}^t می‌باشد.

شاخص مذکور در بسیاری از موضوعات مربوط به یکپارچگی منطقه‌ای شامل مطالعات مربوط به نوردهایم و اندسون^۱ (۱۹۹۳) برای بررسی اثرات ترتیبات تجاری در منطقه اروپا، وولراس و جانستون^۲ (۲۰۰۱) جهت بررسی تغییرات ساختار بخش کشاورزی ایالات متحده با شرکای تجاری آن (اعضای موافقت‌نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی: نفتا و موافقت‌نامه تجارت آزاد کانادا و آمریکا)، اوسیمانی^۳ (۲۰۰۳) جهت بررسی اثرات منطقه آزاد تجاری در کشورهای عضو مرکوسور، کالفت و فلوریس^۴ (۲۰۰۴) جهت بررسی موافقت‌نامه آزاد تجاری کشورهای عضو اتحادیه اروپا با مرکوسور، ریدرادو و لونکانزا^۵ (۲۰۰۵) جهت بررسی زمینه‌های توسعه تجارت در آمریکای لاتین و حسن‌پور (۱۳۸۳)^۶ جهت معرفی فهرست بخش‌های پیشنهادی و درخواستی ایران در تجارت با هر یک از کشورهای عضو نظام ترجیحات تجاری از شاخص مذکور استفاده شده است. این شاخص‌ها که الهام گرفته از شاخص پیش‌گفته درایسدل می‌باشد روش جدیدی را جهت

1. Anderson and Nordheim (1993) Anderson, K.; and H. Norheim. 1993. "From Imperial to Regional Trade Preferences: Its Effect on Europe's Intra- and Extra-Regional Trade." *Weltwirtschaftliches Archiv* 129 (1).

2. Vollrath Thomasl. And Johnston Pauler.

3. OSIMANI, ROSA (2003), MERCOSUR - FTAA Trade: Evolution and Perspectives, Woodrow Wilson Center Report on the Americas (www.wilsoncenter.org).

4. Calfat, German, Flores JR, Renato (2004), The EU-MERCOSUR Free Trade Agreement: Quantifying Mutual Gains, Institute for Development Studies and Management.

5. Redrado, Martin, Lacunza, Hernan (2005). A New Approach to Trade Development in Latin America, Inter-American Development Bank.

۶. حسن پور، یوسف (۱۳۸۳)، فهرست کالاهای درخواستی و پیشنهادی ایران در تجارت با کشورهای عضو سازمان

کنفرانس اسلامی تحت نظام ترجیحات تجاری، موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.

بررسی تغییرات الگوهای ساختاری صادرات و واردات زوج کشورها ارائه می‌نماید. از برتری روش مذکور در مقایسه با شاخص اولیه درایسدل سادگی محاسبه شاخص برای طیف زیادی از کشورها و قابل فهم بودن فرمول اخیر می‌باشد. همان‌طوری که قبلاً هم اشاره گردید در این فرمول از مفهوم مزیت نسبی آشکار شده استفاده می‌گردد. عمده‌ترین ویژگی‌های شاخص به کار رفته در این پژوهش در تعیین تجارت مکملی عبارت‌اند از:

- ۱- این شاخص‌ها از جمله شاخص‌های عملکردی محض هستند.
- ۲- این شاخص‌ها صرفاً تجاری هستند، به عبارت دیگر نه تنها قیمت‌های نسبی و قابلیت‌های بازار را نشان می‌دهند بلکه اختلاف کیفیت‌ها، اثرات توزیع و تولید، هزینه‌های توزیع و تولید و سایر عوامل موثر بر عرضه و تقاضا را نیز تا حدودی در نظر می‌گیرند.
- ۳- یک جنبه جالب توجه آن است که می‌توان شاخص‌های مذکور را به راحتی با استفاده از متغیرهای قابل اندازه‌گیری، کمی نمود و این شاخص را برای انواع مختلف مقایسه‌های بین‌کشوری و درون منطقه‌ای به کار گرفت.

به این ترتیب در این پژوهش جهت بررسی تجارت مکملی ایران با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی به روش‌های زیر از شاخص مذکور بهره برده شده است.

- ۱- تخمین میزان و درصد پوشش تجارت مکملی ایران در صادرات غیر نفتی^۱ با هر یک از کشورهای منطقه

برای تخمین تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به هر یک از کشورهای منطقه و برحسب کل صادرات غیرنفتی از رابطه ذیل استفاده گردیده است:

$$CC_{ij}^a \equiv \sum_k [RCA_{ir}^k * \theta^k * RMA_j^k]$$

در این رابطه RCA_{ir}^k مزیت نسبی آشکار شده ایران، RMA_j^k عدم مزیت نسبی آشکار شده هر یک از طرف‌های تجاری (j)، CC_{ij}^a شاخص تجارت مکملی ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی با هر یک از کشورهای منطقه (j) و (a) معرف کل بخش غیرنفتی می‌باشد. مضاف بر این که در این پژوهش تجارت مکملی بر حسب بخش‌های ۲۱

۱. منظور ارزش صادرات بدون لحاظ کردن نفت خام شامل کد تعرفه ۲۷۰۹۰۰ نظام هماهنگ (HS)

گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ برآورد گردیده است.

برای این منظور شاخص مزیت نسبی و عدم مزیت نسبی آشکار شده برحسب هر یک از بخش‌ها از طریق رابطه ذیل استفاده شده که با رابطه قبلی کمی تفاوت دارد.

$$RCA_{i \quad k < s} = \frac{\frac{X_{iw}^k}{X_{iw}^s}}{X_{ww}^k / X_{ww}^s}$$

$$RMA_{j \quad k < s} = \frac{\frac{M_{jw}^k}{M_{jw}^s}}{M_{ww}^k / M_{ww}^s}$$

در رابطه مذکور نماد s نشان‌دهنده بخش (بر حسب قسمت‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ) و k نماد ردیف تعرفه‌ای که زیر مجموعه بخش است. به این ترتیب ملاحظه می‌شود جهت محاسبه مزیت و عدم مزیت نسبی آشکار شده بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه، به‌جای استفاده از صادرات غیرنفتی از ارزش صادرات و واردات همان بخش برحسب کشور و کل جهان استفاده می‌شود. لذا برای تخمین تجارت مکملی کشورهای مورد بررسی به تفکیک بخش از رابطه ذیل استفاده گردیده است.

$$CC_{ij}^s \equiv \sum_{k \in s} [RCA_{ir}^k * \theta^k * RMA_{jr}^k]$$

در این رابطه θ^k معادل $X_{ww}^{k < s} / X_{ww}^s$ می‌باشد که سهم صادرات جهانی کالای k از کل صادرات جهانی بخش s است.

در این پژوهش جهت اندازه‌گیری تجارت مکملی بر حسب هر یک از بخش‌ها ابتدا با استفاد از ارزش صادرات و واردات کشورهای مذکور و صادرات جهانی ابتدا محاسبات با استفاده از شاخص مزیت و عدم مزیت نسبی در سطح کدهای شش رقمی سیستم هماهنگ شده توصیف و کدگذاری کالا (HS^۱) انجام گرفته و سپس برحسب کل تجارت غیرنفتی^۲

و به تفکیک بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی H.S. تجمع و بر حسب هریک از زوج کشورها (شامل ایران با هریک از کشورهای منطقه) برآورد گردیده است. در این پژوهش نیز جهت نشان دادن درصد پوشش تجارت مکملی ایران در صادرات با هریک از کشورهای منطقه بر مبنای بخش‌های ۲۱ گانه از رابطه ذیل استفاده کرده است:

$$\left\{ PCC_{irj}^s = \frac{n (C_{irj}^s > 1)}{n (C_{irj}^s > 0)} \times 100 \right\}$$

n = تعداد بخش‌ها

s = شماره بخش‌ها

در رابطه مذکور، $n \{C_{irj}^s > 1\}$ شامل تعداد بخش‌هایی که ایران در تجارت آن‌ها با هر یک از طرف‌های تجاری (j) دارای تجارت مکملی می‌باشد و رابطه $n \{C_{irj}^s > 0\}$ شامل مجموع بخش‌های مورد مطالعه است. در این پژوهش بخش‌های مورد مطالعه شامل ۲۱ بخش طبق طبقه‌بندی نظام هماهنگ می‌باشد.

از سویی دیگر جهت تعیین درصد پوشش تجارت مکملی ایران (PCC_{ir}^s) در صادرات با مجموع کشورهای منطقه بر حسب هر یک از بخش‌های ۲۱ گانه از طریق رابطه ذیل استفاده گردید.

$$\left\{ PCC_{irj}^s = \frac{m (C_{irj}^s > 1)}{m (C_{irj}^s > 0)} \times 100 \right\}$$

m = تعداد کشورهای طرف تجاری ایران

s = شماره بخش‌ها

۲- تخمین تجارت مکملی ایران در واردات غیرنفتی با هر یک از کشورهای منطقه برای بررسی تجارت مکملی ایران در واردات کالا از هر یک از کشورهای منطقه و برحسب کل تجارت غیرنفتی از رابطه ذیل استفاده گردید.

$$CC_{jir}^a \equiv \sum_k [RCA_j^k * \theta^k * RMA_{ir}^k]$$

در این رابطه RMA_{ir}^k عدم مزیت نسبی آشکاره شده ایران می‌باشد و CC_{jir}^a شاخص تجارت مکملی ایران در واردات کالاهای غیرنفتی با هر یک از کشورهای منطقه (j) است. همانند بند ۲ پیش گفته، برای تخمین تجارت مکملی ایران با کشورهای منطقه، بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه از رابطه ذیل استفاده گردید.

$$CC_{jir}^s \equiv \sum_{k \in s} [RCA_j^k * \theta^k * RMA_{ir}^k]$$

در این رابطه CC_{irj}^s میزان تجارت مکملی بخش s را نشان می‌دهد.

همانند رابطه پیش گفته (تجارت مکملی ایران در صادرات) برای تعیین درصد پوشش تجارت مکملی بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه و هر یک از کشورهای مورد بررسی از روابط ذیل استفاده گردیده است. به این ترتیب جهت نشان دادن درصد پوشش تجارت مکملی ایران در واردات با هر یک از کشورهای منطقه بر مبنای بخش‌های ۲۱ گانه از رابطه ذیل استفاده گردیده است:

$$\left\{ PCC_{irj} = \frac{n(C_{jir}^s > 1)}{n(C_{jir}^s > 0)} \times 100 \right\}$$

n = تعداد بخش‌ها

s = شماره بخش‌ها

از سویی دیگر جهت تعیین درصد پوشش تجارت مکملی ایران (PCC_{ir}^s) در صادرات با مجموع کشورهای منطقه بر حسب هر یک از بخش‌های ۲۱ گانه از طریق رابطه

ذیل استفاده گردیده است.

$$\left\{ PCC_{iri}^s = \frac{m \left(C_{irj}^s > 1 \right)}{m \left(C_{irj}^s > 0 \right)} \times 100 \right\}$$

m = تعداد کشورهای طرف تجاری ایران

s = شماره بخش‌ها

در این پژوهش، آمار ارزش صادرات و واردات کشورهای مورد بررسی از بانک نرم‌افزاری آنکتاد تحت عنوان PC/TAS^۱ بر حسب کد شش رقمی HS، طی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵ استخراج گردیده و بعد از محاسبه شاخص طی سال‌های مذکور، متوسط شاخص بر مبنای شاخص‌های قابل دسترس طی دو دوره ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵ مبنای تحلیل این طرح می‌باشد.

۲-۴- محدودیت‌ها و مشکلات در برآورد شاخص

همان‌طوری که اشاره گردید در تخمین تجارت مکملی از داده‌های پس‌نگر یا داده‌های تجارت بالفعل و تحقق‌یافته استفاده شده است. در واقع برآوردها الهام گرفته از داده‌های تجاری بالفعل هستند، در صورتی که تخمین تجارت مکملی به روش عملکردی می‌تواند متأثر از عواملی نظیر مداخلات دولت و اطلاعات ناقص بازار و غیره تورش‌دار گردد. همان‌طوری که بالا اشاره نمود چون اغلب دولت‌ها از طریق مکانیسم‌های تعرفه‌ای یا غیرتعرفه‌ای در واردات انحراف به وجود می‌آورند لذا استفاده از آمار واردات در تعیین تجارت مکملی می‌تواند نتایج گمراه‌کننده‌ای هم داشته باشد.

از سویی دیگر، اگرچه آمار تجاری فراهم‌کننده نقطه شروع مفیدی برای تحقیقات

۱. برای اطلاعات بیشتر رجوع شود به WWW.INTRACEN.ORG

بعدی و بررسی عملکرد تجاری می‌باشد، اما می‌تواند برخی محدودیت‌ها را نیز ایجاد نماید.

آمار تجاری، الزاماً و کاملاً در بردارنده تمام معاملات تجاری تحقق‌یافته بین کشورها نمی‌باشند و تابع خطاها و حذف‌ها در جریان تدوین، قاچاق و گزارش نکردن معاملات هستند. وجود استانداردهای گزارش‌دهی مختلف در میان کشورها می‌تواند مشکلات ناشی از عدم قابلیت مقایسه داده‌ها میان کشورها را بدتر کند. مضاف بر این که آمار تجاری برای برخی از کشورها در بردارنده صادرات مجدد هم می‌باشد (در مورد کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی از جمله امارات متحده می‌تواند صادق باشد) که می‌تواند گستره تجارت را به طور مصنوعی بیشتر کند. با توجه به نقایص ذکر شده، آمار تجاری را نباید به‌عنوان تنها منبع برای ارزیابی تجارت مکملی و تنها متغیر نشان‌دهنده ویژگی‌های عرضه و تقاضا قلمداد نمود. برخلاف مشکلات مذکور استفاده از داده‌های تجاری در ارزیابی تجارت مکملی کشورها اگرچه تنها راه‌حل نمی‌باشد، ولی راه حلی مناسب با توجه به منابع آماری و اطلاعاتی موجود می‌باشد که برای شروع تحقیقات بعدی در ارزیابی پتانسیل‌های تجاری می‌تواند مفید واقع گردد.

منابع و مأخذ:

۱. حسن پور، یوسف. نشریه عملکرد بازرگانی ایران در تجارت با کشورهای اسلامی، موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، (۱۳۸۴).
۲. ابراهیمی، نصراله. جایگاه ایران در تعامل منطقه‌ای و بین‌المللی در چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور تحلیلی بر سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، (۱۳۸۵).
۳. وزارت صنایع. برنامه راهبردی توسعه صنعتی ایران، افق ۱۴۰۰، (۱۳۷۶).
۴. بهکیش، محمد مهدی. اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، نشر نی، (۱۳۸۱).
۵. حسن پور، یوسف. سنجش اکمال تجاری کشورهای عضو OIC، موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، (۱۳۸۴).
۶. کریمی، زهره. برآورد درجه تکمیل و تشابه تجارت میان اعضای اکو و شورای همکاری خلیج فارس، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهراء، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، (۱۳۷۷).
۷. حسن پور، یوسف. فهرست کالاهای درخواستی و پیشنهادی ایران در تجارت با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی تحت نظام ترجیحات تجاری، موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، (۱۳۸۳).
۸. صناعی، علی. تشابه صادرات و مزیت نسبی کشورهای عضو OIC، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، (۱۳۸۱).
۹. برای اطلاعات بیشتر رجوع شود به WWW.INTRACEN.ORG
10. Asian Development Outlook (2002), Preferential Trade Agreements in Asia and The Pacific.
11. Bhagwati, J. & Panagariya, A. (1996), The Economics of Preferential Trade Agreements, Washington, D.C. AEI Press.
12. Bhagwati, Jagdish and Anne Krueger (1995), The Dangerous Drift to Preferential Trade
13. Srinivasan, T.N (2002), Preferential Trade Agreements with Special Reference to Asia. Paper presented at the Asian Economic Outlook Workshop, November 2001. Manila

14. Dean A. DeRosa(1998), Regional Integration Arrangements: Static Economic Theory, Quantitative Findings, and Policy Guidelines, World Bank
15. De Melo, Jaime and Arvind Panagariya (1993). New Dimensions in Regional Integration. Cambridge: Cambridge University Press
16. Summers, L. (1991): " Regionalism and the World Trading System:- Policy Implications of Trade and Currency Zones. Wyoming: Federal Reserve Bank of Kansas City
17. .Krugman,p(1991), The Move Toward Free Trade Zones. In Policy Implications of Trade and Currency Zones. Proceedings of a symposium sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming.
18. .Frankel, J. (1997): Regional Trading Blocs in the World Economic System. Washington DC: Institute for International Economics
19. .Frankel, J., Stein, E. and Wei, S. (1995): "Trading Blocs and the Americas: The Natural, the Unnatural and the Supernatural," Journal of Development Economics 47, 61-96
20. Frankel, J. and Wei, SJ. (1997): " Regionalization of World Trade and Currencies: Economic and Politics", The Regionalization of the World Economy, University of Chicago Press: Chicago
21. Brown, Drusilla K. (1993).The Impact of a North American Free Trade Area: Applied General Equilibrium Models," in Nora Lusting, Barry P. Bosworth, and Robert Z. Lawrence, (eds.) Assessing the Impact, North American Free Trade, Washington, D.C.: The Brookings Institution.
22. Francois, Joseph F. and Clinton R. Shiells (1994). "AGE Models of North American Free Trade," in Joseph F. Francois and Clinton R. Shiells, eds. Modeling Trade Policy, Applied General Equilibrium Assessments of North American Free Trade, Cambridge: Cambridge University Press.
23. Baldwin, Richard E. and Anthony J. Venables (1995). "Regional Economic Integration," in Gene Grossman and Kenneth Rogoff (eds.), Handbook of International Economics, Vol. III , Elsevier, Amsterdam.
24. Lewis, Jeffrey D., Sherman Robinson, and Zhi Wang (1995). "Beyond the Uruguay Round: The Implications of an Asian Free Trade Area," China Economic Review, Vol. 6, no. 1, pp. 35-90.
25. Wood, Adrian (1995). "How Trade Hurt Unskilled Workers," Journal of Economic Perspectives, Vol. 9, no.3, pp.57-80.
26. Krugman Paul (1993). "Regionalism versus Multilateralism: Analytical Notes," in De Melo, Jaime and Arvind Panagariya (eds.), New Dimensions in Regional Integration. Cambridge: Cambridge University Press
27. Robinson, S. and K. Thierfelder (1999). "Trade liberalization and regional integration: The search for large numbers", IFPRI TMD Discussion Paper No. 34, International Food Policy Research Institute, Washington, DC.
28. Lewis, Jeffrey D., Sherman Robinson, and Zhi Wang (1995). "Beyond the Uruguay Round: The Implications of an Asian Free Trade Area," China Economic Review, Vol. 6, no. 1, pp. 35-90.
29. Hinojosa-Ojeda, Raul, Jeffrey D. Lewis and Sherman Robinson (1995). "Regional Integration Options for Central American and the Caribbean after

- NAFTA,” North American Journal of Economics and Finance, Vol. 6, no. 2, pp. 121-148.
30. U.S. International Trade Commission (1998). The Economic Implications of Liberalizing APEC Tariff and Nontariff Barriers to Trade, Publication 3101
 31. Benjamin, Nancy (1994). “Notes on CGE Model Simulations of Regional Trade Agreements,” Office of Economics Working Paper, U.S. International Trade Commission, Washington D.C.
 32. Drysdale, Peter(1967). Japanese-Australian Trade.” Ph.D. Dissertation. Australian National University, Canberra
 33. .Drysdale, Peter and Ross Garnaut(1982)Trade Intensities and the Analysis of Bilateral Trade Flows in a Many-Country World: A Survey,” Hitotsubashi Journal of Economics, Vol. 22, No. 2, pp. 62-84
 34. Drysdale, Peter(1988), International Economic Pluralism: Economic Policy in East Asia and the Pacific. Sydney: Allen & Unwin.
 35. Hill,Hal(1985) , Austrlia-Philippine Trade Relations , Journal of Philipping Development Number Twenty –Two,Volume XLL,NO.2
 36. Manir Hossain (1996) ; South Asian Economies in the Global Trading System Economics Division Working Papers (www.ncdsnet. Anu.edu.au)
 37. Petersen ; Elizabeth H. and Grounder Rukmanil (2002); Closer Economic Relations Between Australia and New Zealand Specialisation ; Competitiveness ; Complementarity ; National Centre for Development Studies; Australian National University; Canberra
 38. Warr,Peter(2005),Should Bangladesh Join a Regional Free Trade Area?,South Asia Economic Journal ,6:1
 39. Allen R.G.D.(1970), Mathematical Economics ; MacMillan Press,Londres.
 40. Finger ; Michael and M.E kreinin (1988); A Measure of Export Similarity and ITS Possible Uses; Economic Journal No. 89 , Weltwirtschaftliches
 41. Linneman, Hans (1966); An Econometric Study of International Trade Flows; North- Holland: Amsterdam
 42. Linneman,H. and C. van Beers (1988); Measures of Export-Import Similarity and the Linder Hypothesis Once again,Weltwirtschaftliches.124(3)
 43. Beers, Cees van and Hans Linnemann (1991): Commodity Composition of Trade in Manufactures and South-South Trade Potential, The Journal of Development Studies, Vol. 27, No. 4, July 1991.
 44. Van Beers &Biessen(1995) ,Trade possibilities and structure of foreign trade: The case of Hungary and Poland”, Comparative Economic studies, Vol. 38, n. 2/3, Summer Fall, pp. 1-19.19
 45. Abdalla, Adill (1998), The Impact of Euro- Mediterrsnean Partnership on Trade Interests of the OIC Countries, SESRTCIC, 19-19 September, 1997, Ankara
 46. Panchamukhi, V. R. (1995): Complementarity and Economic Cooperation in Applied International Economics, Perspectives in International Economics Series - 2, edited by C. S. Nagpal and A.C. Mittal, Anmol Publications, New
 47. Kellman ; Mitchell and Tim Schroder (1983) ; The Export Similarity Index: Some Structural Tests ; The Economic Journal ; No. 83.

48. Pomfret, Richard (1981), The Impact of EEC on the Enlargement on Non Member Mediterranean Countries Export on the EEC, The Economic Journal. VOL.91. PP:726-729
49. Ng, F. and Yeats, A., (2003), Major Trade Trends in East Asia: What are their Implications for Regional Cooperation and Growth?, World Bank Policy Research Working Paper 3084.
50. Yeats, Alexander (1998a): What Can Be Expected from African Regional Trade Arrangements? Some Empirical Evidence Policy Research Working Paper No. 2004, The World Bank.
51. Aquino, A. (1978), Intra-Industry Trade: Current Perspectives and Unresolved Issues" Weltwirtschaftliches Archiv , 114: 275-295.
52. Vallrath, Thomas and Johnston, Paul (2001)' The Changing Structure of Agricultural Trade in North America Pre- and Post-CUSTA/NAFTA: What Does IT Mean?, Economic Research Servos, USDA
53. Balassa, B. (1986), Intra-Industry Specialization: A Cross-Country Analysis, European Economic Review, vol. 30 and Balassa B., (1965), Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage, Manchester School 33 (2), 99-123
54. Anderson and Nordheim (1993) Anderson, K.; and H. Norheim. 1993. "From Imperial to Regional Trade Preferences: Its Effect on Europe's Intra- and Extra-Regional Trade." Weltwirtschaftliches Archiv 129 (1).
55. OSIMANI, ROSA (2003), MERCOSUR - FTAA Trade: Evolution and Perspectives, Woodrow Wilson Center Report on the Americas (www.wilsoncenter.org)
56. Calfat, German , Flores JR, Renato (2004), The EU-MERCOSUL Free Trade Agreement: Quantifying Mutual Gains, Institute for Development Studies and Management
57. Redrado, Martin, Lacunza, Hernan (2005). A New Approach to Trade Development in Latin America, Inter-American Development Bank

cbpc.ir

فصل سوم

اندازه گیری و تحلیل تجارت مکملی ایران در تجارت کالاهای غیرنفتی با شرکای تجاری

مقدمه

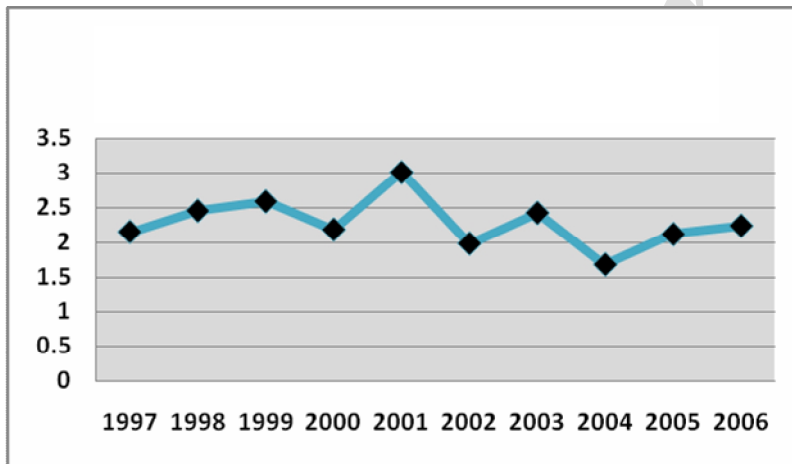
این بخش به تحلیل نتایج حاصل از اندازه گیری شاخص تجارت مکملی برحسب صادرات و واردات ایران در تجارت با هر یک از کشورهای مورد مطالعه اختصاص دارد. تحلیل‌ها در دو بخش مجزا ارائه می‌گردد. بخش اول به تحلیل نتایج حاصل از تخمین تجارت مکملی ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی و بخش دوم به تخمین تجارت مکملی ایران در واردات کالا اختصاص دارد. تحلیل‌های این بخش‌ها مبتنی بر خلاصه جداول حاصل از تخمین تجارت مکملی ایران به هر یک از کشورها بر مبنای تجارت غیرنفتی می‌باشد. البته اطلاعات خام جداول اولیه به دست آمده از تخمین شاخص در ضمیمه‌های مربوط به ارائه پروفایل آماری ارائه می‌گردد^۱. مندرجات جداول این فصل به صورت متوسط دوره می‌باشد مضاف بر این که

۱. برای اطلاعات بیشتر به ضمیمه‌ها مراجعه گردد.

یک سری اطلاعات تکمیلی از وضعیت بازار مورد مطالعه و جایگاه ایران ارائه می‌گردد.

۳-۱- بررسی تجارت مکملی ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی

جدول (۳-۱) وضعیت تجارت مکملی ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی با مجموع کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی را ارائه می‌نماید. نمودار (۳-۱) روند شاخص تجارت مکملی را در صادرات کالا طی دوره مورد بررسی نشان می‌دهد.

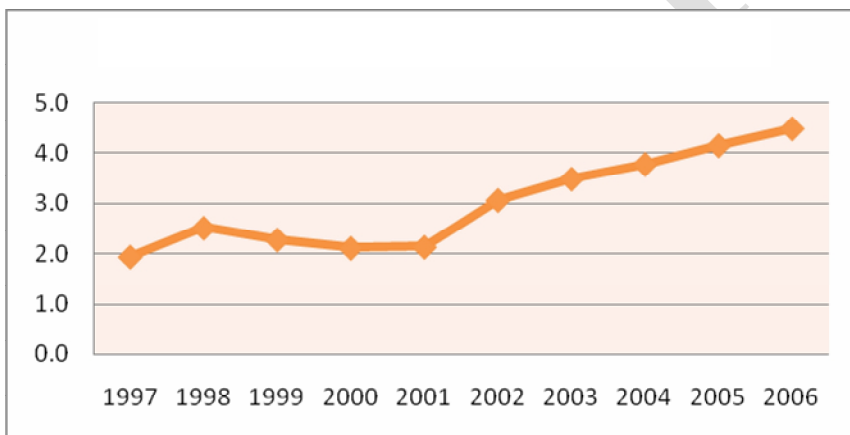

نمودار ۳-۱: روند شاخص تجارت مکملی ایران در صادرات با کشورهای آسیای جنوب غربی

براساس این جدول، ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی دارای تجارت مکملی با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی است. به بیان دیگر صادرات غیرنفتی ایران مشابه آن دسته از کالاهایی است که کشورهای مورد مطالعه از سایر شرکای تجاری خود وارد می‌نمایند.

براساس نمودار (۳-۱)، شاخص تجارت مکملی ایران در صدور کالاهای غیرنفتی در طول سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۶، همواره بزرگ‌تر از $1/7$ واحد بوده است. این شاخص در

سال ۲۰۰۱ به بالاترین رقم خود در طول دوره افزایش یافته که در سال ۲۰۰۴ به عدد ۱/۷ واحد یعنی به کمترین عدد در طول دوره کاهش و مجدداً در سال ۲۰۰۶ به رقم ۲/۲ واحد افزایش داشته است. کاملاً مشهود است که امکان صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای مورد مطالعه طی سال‌های اخیر افزایش یافته است. به علاوه در طول دوره مورد بررسی، منطقه آسیای جنوب غربی از بازار روبه رشد تقاضای کالاهای وارداتی برخوردار بوده است، به نحوی که سهم آسیای جنوب غربی از واردات غیرنفتی جهان از ۱/۹ درصد در سال ۱۹۹۷ با نرخ رشد سالانه ۹/۴ درصد به بالاترین رقم و به ۴/۵ درصد در سال ۲۰۰۶ افزایش یافته است. همان‌طوری که در نمودار (۳-۲) ملاحظه می‌شود سهم مذکور به طور مستمر در طی یک دهه اخیر افزایش قابل توجهی داشته است.

نمودار ۳-۲: روند سهم آسیای جنوب غربی از کل واردات غیرنفتی جهان

با عنایت به تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به کشورهای مورد مطالعه و بازار روبه رشد تقاضای وارداتی، صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی از ۹۷۳/۹ میلیون دلار در سال ۱۹۹۷ با نرخ رشد سالانه ۲۲ درصد به ۱۲۷۷۶/۳ میلیون دلار (۱۳/۲ برابر) در سال ۲۰۰۶ افزایش یافته است. نکته قابل توجه این که صادرات غیرنفتی به این دسته از کشورها به صورت مستمر طی یک دهه اخیر در مقایسه با سایر مناطق افزایش زیادی داشته است. همین امر باعث شد سهم این منطقه از کل صادرات

غیرنفتی کشور از ۳۴/۵ درصد در سال ۱۹۹۷ به ۵۲/۷ درصد در سال ۲۰۰۶ افزایش یابد که البته این افزایش به طور مستمر نبوده، بلکه با افت و خیزهایی نیز همراه بوده است. نکته قابل بررسی دیگر، درصد پوشش بالای تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به کشورهای مورد مطالعه است. به این معنا که در سال ۲۰۰۶، ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی با ۸۶ درصد از کشورهای مورد مطالعه (۲۰ کشور از ۲۳ کشور مورد مطالعه) دارای تجارت مکملی بوده است. البته در سال ۱۹۹۷، درصد مذکور ۶۳ بوده که در برخی از سالها (۱۹۹۷ و ۲۰۰۱) رقم مزبور به ۱۰۰ درصد هم افزایش یافته است. در مجموع درصد مذکور طی سالهای ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۶، سالانه ۰/۳ درصد افزایش یافته است. جدول (۳-۱)

جدول (۳-۲) وضعیت تجارت مکملی ایران را در صادرات کالاهای غیرنفتی با هر یک از کشورهای مورد مطالعه بر حسب متوسط دوره ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ نشان می‌دهد. براساس این جدول، ایران از میان ۲۳ کشور مورد بررسی در سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، تنها با تعداد سه کشور از جمله گرجستان^۲ (۱/۰)، عمان (۰/۹۰)، قزاقستان (۰/۹۰) و آذربایجان (۰/۸۰) دارای عدم تجارت مکملی می‌باشد، در حالی که با سایر کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی در صادرات کالاهای غیرنفتی است. مضاف بر این که طی سالهای ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱، شاخص تجارت مکملی ایران با این دسته از کشورها بزرگ‌تر از یک بوده است.

از سویی دیگر، ایران در سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، با اغلب کشورهای مورد مطالعه به ویژه با افغانستان (۶/۸)، عراق (۵/۱)، ترکمنستان (۴/۰)، تاجیکستان (۳/۹)، اردن (۳/۷)، امارات متحده عربی (۳/۵)، کویت (۳/۲)، لبنان (۳/۰)، ازبکستان (۲/۰) و در نهایت عربستان سعودی (۱/۹) بالاترین درجه تجارت مکملی را داشته و از این حیث رتبه‌های اول تا دهم را به خود اختصاص داده‌اند.^۳ براساس جدول (۳-۲)، طی سالهای مورد بررسی،

۱. به جز ایران و فلسطین شامل ۲۲ کشور می‌باشد.

۲. رقم دقیق آن ۰/۹۹۶ می‌باشد، ولی رقم گرد شده آن تا دو رقم ۱/۰ می‌باشد.

۳. ارقام داخل پرانتز میزان شاخص تجارت مکملی می‌باشد.

وضعیت تجارت مکملی ایران در تجارت با کشورهای عراق، افغانستان، ترکمنستان، کویت و یمن افزایش یافته و در عوض با سایر کشورهای پیش گفته کاهش داشته است. شاخص تجارت مکملی ایران در تجارت با عراق از ۴/۴ به ۵/۱، افغانستان از ۳/۶ به ۶/۸، ترکمنستان از ۲/۰ به ۴/۰، کویت از ۲/۱ به ۳/۲ و یمن از ۱/۵ به ۱/۸ افزایش داشته است. از میان آن دسته از کشورهایی که ایران در صادرات کالا، تجارت مکملی داشته، فرصت‌های دسترسی به بازار تمام این دسته از کشورها افزایش نیافته است. در یک دهه اخیر برای تعداد ۱۴ کشور، فرصت‌های دسترسی به بازار آن‌ها افزایش داشته، ولی برای تعداد پنج کشور شامل تاجیکستان، ازبکستان، قرقیزستان، قطر و ترکیه فرصت‌های دسترسی به بازار این دسته از کشورها برای صادرکنندگان کشورمان نه تنها افزایش نیافته، بلکه حتی کاهش هم داشته است.

در میان کشورهای پیش گفته، ترکیه بزرگ‌ترین بازار صادراتی کشورمان به حساب می‌آید. در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، ارزش واردات غیرنفتی این کشور از جهان، بالغ بر ۱۲۳/۴ میلیارد دلار (سهمی حدود ۱/۲ درصد از واردات جهان) بوده که ۳۴۲ میلیون دلار آن از طریق ایران تامین گردیده است. طی سال‌های اخیر، واردات این کشور از جهان سالانه ۱۹ درصد رشد داشته در صورتی که صادرات غیرنفتی ایران به این کشور با اختلاف کمی سالانه ۱۸/۶ افزایش یافته است^۱. به این ترتیب سهم ایران در واردات ترکیه افزایش نیافته بلکه تا حدودی هم کاهش داشته است. هرچند که شاخص تجارت مکملی ایران در صادرات با ترکیه از ۱/۷ واحد طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ به ۱/۳ واحد کاهش طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ را نشان می‌دهد، ولی ترکیه هنوز چهاردهمین کشوری است که ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی با این کشور دارای تجارت مکملی است.

قطر دومین بازار بزرگ صادراتی کشور پس از ترکیه می‌باشد که ارزش واردات آن از جهان بالغ بر ۱۳/۲ میلیارد دلار است که ۰/۱۳ درصد از واردات جهانی را به خود اختصاص داده که در سال‌های مورد مطالعه سالانه ۳۰ درصد رشد داشته است. ارزش صادرات

۱. نتایج بر حسب بخشی چشم‌انداز بهتری را نشان می‌دهد که در ادامه بدان پرداخته می‌شود.

غیرنفتی کشور به این بازار در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، ۶۲ میلیون دلار بوده که طی سال‌های مورد مطالعه سالانه ۲۶/۳ درصد افزایش یافته است. با توجه به این اختلاف رشد، سهم ایران در واردات قطر در یک دهه اخیر کاهش را نشان می‌دهد. به معنای دیگر ایران در حال از دست دادن فرصت‌های بازار می‌باشد. اگرچه شاخص تجارت مکملی ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی با قطر از ۱/۷ واحد به ۱/۳ واحد در انتهای دوره مورد بررسی کاهش یافته ولی همچنان این کشور به عنوان چهاردهمین کشور از حیث دارا بودن تجارت مکملی با ایران به حساب می‌آید. سومین بازار صادراتی ایران ازبکستان می‌باشد که فرصت‌های دسترسی به بازار این کشور برای صادرکنندگان ما در حال کاهش می‌باشد. ارزش واردات غیرنفتی این کشور از جهان طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، ۳/۵ میلیارد دلار می‌باشد که در یک دهه اخیر سالانه ۰/۹ درصد رشد یافته که در مقایسه با سایر کشورهای مورد بررسی (به جز بحرین) کمترین رشد را تجربه کرده است. ارزش صادرات ایران به این بازار در سال‌های مورد مطالعه حدود ۶۷ میلیون دلار می‌باشد که طی یک دهه اخیر سالانه ۲/۲ درصد کاهش داشته است علاوه بر این در مقایسه با سایر کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی از رشد منفی برخوردار بوده است. نکته قابل توجه این است که ایران در صادرات کالا به این بازار دارای تجارت مکملی می‌باشد که متأسفانه این شاخص در یک دهه اخیر از پنج واحد به دو واحد کاهش داشته است، اما همچنان به عنوان نهمین کشور از حیث برخورداری از تجارت مکملی با ایران محسوب می‌گردد. چهارمین کشور مورد بررسی تاجیکستان می‌باشد که فرصت‌های دسترسی به بازار صادراتی ایران با این کشور در حال کاهش است. ارزش واردات تاجیکستان از جهان حدود ۱/۲ میلیارد دلار طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ بوده که ۱۱۱ میلیون دلار آن توسط صادرکنندگان کشور تامین می‌گردد. طی سال‌های اخیر واردات تاجیکستان از جهان به طور سالانه ۳۶/۵ درصد افزایش یافته، در صورتی که صادرات غیرنفتی کشور به این بازار، سالانه ۱۶/۳ درصد افزایش یافته است که این امر بیانگر کاهش سهم ایران در این بازار می‌باشد، در حالی که این کشور صرفنظر از اندازه بازار، چهارمین کشور از لحاظ دارا بودن تجارت مکملی با

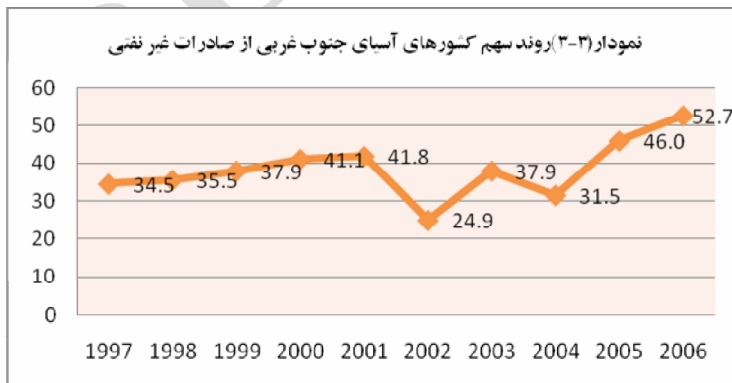
ایران است. نتایج اخیر نشان دهنده وجود موانع و مشکلات در مرحله صدور کالا به این دسته از بازارها می باشد.

در مورد سایر کشورها از جمله افغانستان، عراق، ترکمنستان و غیره^۱ همواره روند صادرات غیرنفتی کشور به این دسته از بازارها از نرخ رشد سالانه واردات آن‌ها از جهان بیشتر بوده که نمایانگر افزایش سهم کالاهای صادراتی کشورمان در واردات این دسته از کشورها و افزایش فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان کشورمان به بازار این کشورها می باشد.

همان طوری که اشاره گردید ایران در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، در صادرات کالاهای غیرنفتی با کشورهای گرجستان، قزاقستان و آذربایجان، تجارت مکملی نداشته و در سال‌های اخیر میزان شاخص تجارت مکملی در حال کاهش بوده و ایران در حال از دست دادن سهم خود در بازار این دسته از کشورها است.

گرجستان با واردات ۲/۹ میلیاردی خود طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، سالانه ۴۱ درصد رشد داشته در حالی که صادرات ایران به این بازار ۴۴ میلیون دلار بوده که در یک دهه اخیر سالانه ۱۱/۴ درصد افزایش یافته است.

قزاقستان با واردات ۱۸/۹ میلیارد دلار از جهان سالانه ۲۹/۳ درصد رشد داشته، در حالی که ایران با صادرات ۵۹ میلیون دلار به این کشور، سالانه ۱۲/۸ درصد افزایش یافته است.

۱. در جدول (۲-۳) با علامت پیکان روبه بالا نشان داده شده است.

آذربایجان با واردات ۴/۴ میلیارد دلار از جهان در یک دهه اخیر سالانه ۲۷/۴ رشد داشته، در حالی که صادرات ایران به این بازار ۲۷۲ میلیون دلار بوده و سالانه ۱۰/۸ درصد افزایش یافته است. به این ترتیب ملاحظه می‌شود صرفنظر از موانع و مشکلات صادرکنندگان کالا آن هم در مرحله صدور، وجود موانع و مشکلات در طرف تقاضا از جمله مهم‌ترین عواملی است که باعث کاهش فرصت‌های صادراتی صادرکنندگان کشورمان به بازار این دسته از کشورها می‌شود.

جدول ۳-۱: وضعیت تجارت مکملی ایران در تجارت با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی

ارقام بر حسب میلیون دلار

وضعیت	۱۹۹۷	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	متوسط نرخ رشد سالانه
تجارت مکملی ایران در صادرات کالا یا واردات آسیای جنوب غرب	۲/۱	۲/۵	۲/۶	۲/۲	۳/۰	۲/۰	۲/۴	۱/۷	۲/۱	۲/۲	۰/۴
	شاخص										
سهیم آسیای جنوب غربی، از واردات جهان	۱/۹	۲/۵	۲/۳	۲/۱	۲/۱	۳/۱	۳/۵	۳/۸	۴/۲	۴/۵	۹/۸
	درصد پوشش کشوری										
صادرات ایران به کشورهای آسیای جنوب غربی	۹۷۳/۹	۱۰۲۴/۶	۱۱۶۴/۸	۱۴۵۳/۰	۱۷۹۲/۹	۲۲۳۰/۷	۲۹۰۳/۰	۳۵۵۱/۳	۵۲۶۷/۹	۶۷۳۰/۰	۲۴/۰
صادرات ایران به جهان	۲۸۲۶/۲	۲۸۸۵/۷	۳۰۷۰/۹	۳۵۳۸/۰	۴۲۸۵/۹	۸۹۴۱/۲	۷۶۵۵/۵	۱۰۳۳۳/۲	۱۱۴۶۲/۷	۱۲۷۷۶/۳	۱۸/۲
سهیم (درصد)	۳۴/۵	۳۵/۵	۳۷/۹	۴۱/۱	۴۱/۸	۲۴/۹	۳۷/۹	۳۱/۵	۴۶/۰	۵۲/۷	۴/۸
شاخص تجارت مکملی ایران در واردات کالا یا صادرات آسیای جنوب غربی	۰/۹	۰/۷	۱/۶	۲/۰	۱/۷	۱/۳	۱/۳	۱/۵	۱/۶	۳/۱	۱۴/۶
	شاخص										
سهیم آسیای جنوب غربی، از صادرات جهان	۱/۰	۱/۳	۱/۳	۱/۳	۱/۳	۱/۸	۱/۸	۲/۱	۲/۶	۲/۶	۱۱/۳
	درصد پوشش کشوری										
واردات ایران از کشورهای آسیای جنوب غربی	۱۲۳۸/۹	۱۳۳۹/۹	۱۲۹۳/۷	۱۷۴۲/۰	۲۳۱۱/۳	۳۰۱۴/۲	۴۸۷۷/۵	۷۵۴۱/۱	۹۴۵۱/۶	۱۰۰۹۹/۰	۲۶/۳
واردات ایران از جهان	۱۴۱۷۷/۸	۱۴۲۸۱/۸	۱۲۶۱۸/۹	۱۳۶۲۳/۶	۱۶۱۶۹/۰	۲۰۳۳۳/۸	۲۵۳۳۵/۰	۳۲۹۹۱/۶	۳۸۶۶۷/۶	۴۰۶۸۲/۸	۱۲/۴
سهیم (درصد)	۸/۷	۹/۴	۱۰/۳	۱۲/۸	۱۴/۳	۱۴/۸	۱۹/۰	۲۲/۹	۲۴/۴	۲۴/۸	۱۲/۳

منابع: یافته‌های تحقیق

جدول ۳-۲: تجارت مکرلی ایران در صادرات کالا

بر حسب کشورهای آسیای جنوب غربی

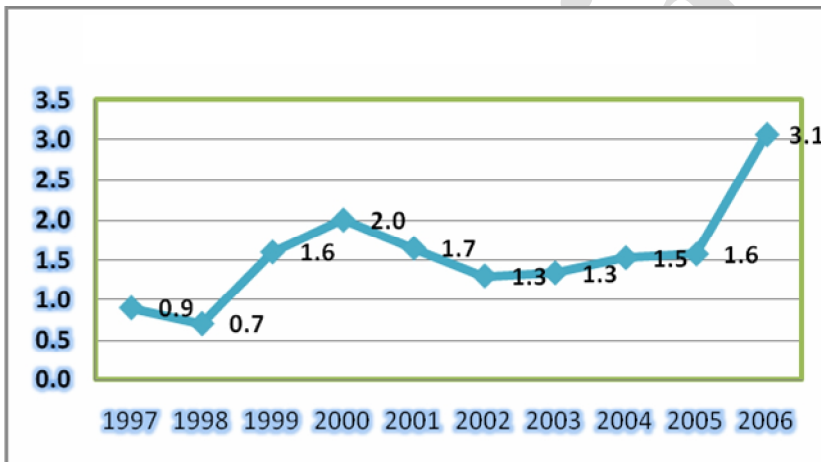
فروخت‌های دسترس به بازار منطقه	ارزش صادرات ایران		ارزش واردات طرف‌های تجاری از جهان				تجارت مکرلی بر حسب صادرات ایران با واردات طرف‌های تجاری			طرف‌های تجاری
	متوسط نرخ رشد سالانه (۱۹۹۷/۱۹۹۸-۲۰۰۵/۲۰۰۶)	ارزش (میلیون دلار) (۲۰۰۶/۲۰۰۵)	متوسط نرخ رشد سالانه (۱۹۹۸/۱۹۹۷-۲۰۰۵/۲۰۰۶)	سهم از واردات جهانی (%) (۲۰۰۶/۲۰۰۵)	ارزش (میلیون دلار) (۲۰۰۶/۲۰۰۵)	متوسط شاخص (۲۰۰۶/۲۰۰۲)	متوسط شاخص (۲۰۰۱/۱۹۹۷)	رتبه	شاخص	
↑	۹۵/۲	۴۸۷	۴۱/۷	۰/۰۳	۳۱۸۱	۱	۶/۸	۳/۶	افغانستان	
↑	۹۰/۷	۱۳۵۶	۶۳/۷	۰/۱۰	۹۹۶۸	۲	۵/۱	۴/۴	عراق	
↑	۲۹/۴	۱۳۶	۱۵/۲	۰/۰۲	۱۷۸۹	۳	۴/۰	۲/۰	ترکمنستان	
↓	۱۶/۳	۱۱۱	۳۶/۵	۰/۰۱	۱۱۹۲	۴	۳/۹	-	تاجیکستان	
↑	۲۹/۸	۱۲	۱۶/۹	۰/۰۹	۸۸۳۸	۵	۳/۷	۵/۲	اردن	
↑	۲۵/۸	۱۵۶۲	۲۴/۱	۰/۹۳	۹۶۵۳۵	۶	۳/۵	-	امارات متحده عربی	
↑	۴۹/۲	۳۴۷	۱۲/۱	۰/۱۳	۱۲۹۲۶	۷	۳/۲	۲/۱	کویت	
↑	۱۶/۸	۴۱	۹/۳	۰/۱۲	۱۲۳۰۴	۸	۳/۰	۷/۸	لبنان	
↓	-۲/۲	۶۷	۰/۹	۰/۰۳	۳۴۵۱	۹	۲/۰	۵/۰	ازبکستان	
↑	۴۱/۶	۳۱۰	۱۳/۶	۰/۶۳	۶۴۶۵۲	۱۰	۱/۹	۱/۹	عربستان سعودی	
↑	۳۲/۳	۸	۱۷/۴	۰/۰۵	۴۸۸۴	۱۱	۱/۸	۱/۵	یمن	
↑	۳۹/۲	۱۵۳	۱۷/۹	۰/۰۹	۹۵۹۶	۱۲	۱/۵	۳/۵	سوریه	
↑	۴۳/۸	۲۸۱	۲۰/۸	۰/۲۳	۲۴۱۷۹	۱۲	۱/۵	۱/۹	پاکستان	
↓	۱۴/۱	۳۴	۲۰/۳	۰/۰۱	۱۳۶۱	۱۳	۱/۴	۶/۷	قرقیزستان	
↓	۲۶/۳	۶۲	۳۰/۰	۰/۱۳	۱۳۲۴۰	۱۴	۱/۳	۱/۷	قطر	
↑	۲۸/۶	۱۴۳	۱۹/۰	۰/۰۲	۱۸۰۴	۱۴	۱/۳	۱/۸	ارمنستان	
↓	۱۸/۶	۳۴۲	۱۹/۰	۱/۱۹	۱۲۳۳۵۰	۱۴	۱/۳	۱/۷	ترکیه	
↑	۷۴/۷	۸۱	-۷/۲	۰/۰۴	۳۷۰۲	۱۴	۱/۳	۲/۷	بحرین	
↑	۶۴/۰	۴۹	۱۱/۱	۰/۲۷	۲۷۴۲۳	۱۵	۱/۱	۳/۴	مصر	
↓	۱۱/۴	۴۴	۴۱/۰	۰/۰۳	۲۹۲۲	۱۶	۱/۰	۱/۶	گرجستان	
↑	۵۷/۱	۴۳	۱۰/۷۲	۰/۱۰	۹۸۵۲	۱۷	۰/۹	۱/۴	عمان	
↓	۱۲/۸	۵۹	۲۹/۳	۰/۱۸	۱۸۹۳۷	۱۷	۰/۹	۱/۳	قزاقستان	
↓	۱۰/۸	۲۷۲	۲۷/۴	۰/۰۴	۴۳۵۷	۱۸	۰/۸	۱/۲	آذربایجان	

ماخذ: یافته‌های تحقیق.

* ۲۰۰۶-۲۰۰۲

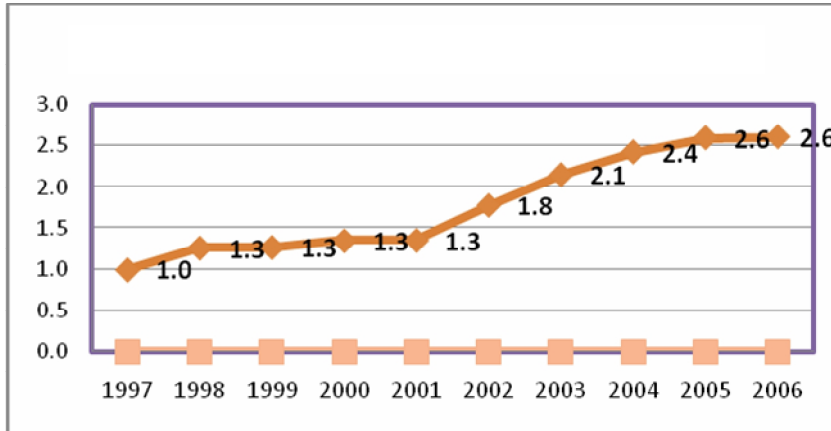
۳-۲- تجارت مکملی ایران در واردات کالا با کشورهای مورد مطالعه

جدول (۱-۳) وضعیت تجارت مکملی ایران در واردات کالاهای غیرنفتی با مجموع کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی را ارائه می‌نماید. نمودار (۱-۳) روند شاخص تجارت مکملی را در واردات کالا در طی دوره مورد بررسی نشان می‌دهد. نتایج حاکی از آن است که ایران در واردات کالا نیز دارای تجارت مکملی با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی است. به بیان دیگر واردات ایران مشابه آن دسته از کالاهایی است که کشورهای مورد مطالعه دارای مزیت صادراتی می‌باشند.

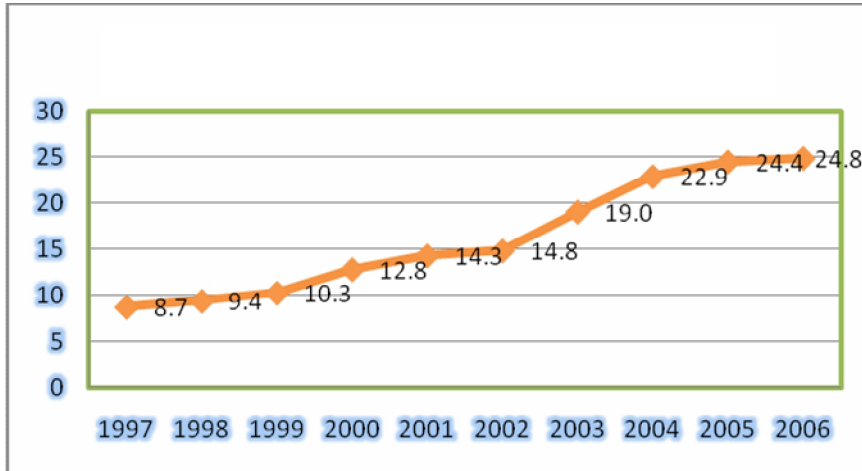
نمودار ۳-۴: روند شاخص تجارت مکملی ایران در واردات با کشورهای آسیای جنوب غربی

براساس جدول ۱-۳، در طول سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۶، شاخص تجارت مکملی ایران در واردات کالا به استثنای سال‌های ۱۹۹۷ و ۱۹۹۸، در بقیه سال‌ها همواره بزرگ‌تر از واحد بوده است. این شاخص در سال ۱۹۹۹ از رقم ۱/۶ با فراز و نشیب‌هایی به ۳/۱ درصد در سال ۲۰۰۶ افزایش یافته و در سال مذکور شاخص مورد بررسی به بالاترین رقم خود در طول دوره افزایش یافته است.

نمودار ۳-۵: روند سهم آسیای جنوب غربی از کل صادرات غیرنفتی جهان

در واقع هم‌زمان با امکان صدور ایران به کشورهای مورد مطالعه، امکان واردات کالا از کشورهای مورد مطالعه نیز افزایش یافته است. به علاوه در طول دوره مورد بررسی، میزان مشارکت کشورهای مورد مطالعه در تقسیم کار جهانی از افزایش به نسبت خوبی برخوردار بوده است به نحوی که سهم آسیای جنوب غربی از صادرات غیرنفتی جهان از ۱/۰ درصد در سال ۱۹۹۷ با نرخ رشد سالانه ۱۱/۳ درصد به بالاترین رقم و به ۲/۶ درصد در سال ۲۰۰۶ افزایش یافته است. همان‌طوری که در نمودار (۳-۵) ملاحظه می‌شود سهم مذکور به‌طور مستمر در یک دهه اخیر افزایش قابل توجهی داشته است. با عنایت به تجارت مکملی ایران در واردات کالا و افزایش مزیت صادراتی کشورهای مورد مطالعه، واردات ایران از کشورهای مورد بررسی از ۱۲۳۸/۹ میلیون دلار در سال ۱۹۹۷ با نرخ رشد سالانه ۲۶/۳ درصد به ۱۰۰۹۹ میلیون دلار (۱۳/۲ برابر) در سال ۲۰۰۶ افزایش یافته است. نکته قابل توجه این که واردات از این دسته از کشورها به صورت مستمر در یک دهه اخیر در مقایسه با سایر مناطق افزایش زیادی داشته است. همین امر باعث شد سهم این منطقه از کل واردات کشور از ۸/۷ درصد در سال ۱۹۹۷ به ۲۴/۸ درصد در سال ۲۰۰۶ به طور مستمر افزایش یابد.

نمودار ۳-۶: روند سهم کشورهای آسیای جنوب غربی از واردات

جنبه دیگر تحلیل، درصد پوشش تجارت مکملی ایران در واردات کالا از کشورهای مورد مطالعه است. بررسی‌ها نشان می‌دهد ایران با نیمی از کشورهای مورد مطالعه در واردات کالا از تجارت مکملی برخوردار می‌باشد. در سال ۲۰۰۶، ایران در واردات کالا با ۶۹/۲ درصد از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی بوده است. البته در سال ۱۹۹۷، درصد مذکور کمتر از ۲۰ درصد بوده که در سال ۲۰۰۶ به بالاترین رقم خود و به‌طور متوسط ۲۰/۹ درصد افزایش یافته است. جدول (۳-۱)

جدول (۳-۳) وضعیت تجارت مکملی ایران را در واردات کالا با هر یک از کشورهای مورد مطالعه بر حسب متوسط دوره ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ نشان می‌دهد. براساس این جدول طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، ایران از میان ۲۳ کشور مورد بررسی تنها با تعداد شش کشور از جمله افغانستان^۱ (۱/۰)، پاکستان (۰/۹۰)، اردن (۰/۹۰)، تاجیکستان (۰/۷۰)، گرجستان (۰/۵۰) و ارمنستان (۰/۳۰) دارای عدم تجارت مکملی می‌باشد در حالی که با سایر کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی در واردات کالا است. ضمن این که در

۱. رقم دقیق آن ۰/۹۹۶ می‌باشد، ولی رقم گرد شده آن تا دو رقم ۱/۰ می‌باشد.

سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱، شاخص تجارت مکملی ایران با برخی از کشورهای اردن و گرجستان همواره بزرگ‌تر از یک بوده است.

از سویی دیگر، ایران طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، با اغلب کشورهای مورد مطالعه به‌ویژه عراق (۳/۹)، ترکیه (۲/۴)، لبنان (۲/۳)، قرقیزستان (۲/۳)، امارات متحده عربی (۲/۱)، ازبکستان (۱/۶)، سوریه (۱/۵)، قزاقستان (۱/۵)، بحرین (۱/۵)، کویت (۱/۴)، قطر (۱/۴)، عمان (۱/۳)، آذربایجان (۱/۳)، مصر (۱/۳)، ترکمنستان (۱/۳)، عربستان سعودی (۱/۲) و یمن (۱/۱) به ترتیب بالاترین درجه تجارت مکملی را داشته و از این حیث رتبه‌های اول تا یازدهم را به خود اختصاص داده‌اند.^۱ اگرچه تعداد زیادی از کشورهای مورد بررسی دارای تجارت مکملی با ایران می‌باشند ولی حجم صادرات تعداد ۱۰ کشور به جهان هنوز از مرز پنج میلیارد دلار فراتر نرفته است، البته در یک دهه اخیر حجم صادرات غیرنفتی آن‌ها افزایش داشته است که بیشترین نرخ رشد سالانه صادرات غیرنفتی به کشورهای قزاقستان (۵۰ درصد)، عراق (۴۸/۵ درصد)، قطر (۳۳/۷ درصد) و آذربایجان (۳۱/۳ درصد) اختصاص دارد. براساس جدول (۳-۳)، در سال‌های مورد بررسی، وضعیت تجارت مکملی ایران در تجارت با بسیاری از کشورها به استثنای سوریه، قزاقستان، بحرین، ترکمنستان، عربستان و یمن کاهش یافته و در عوض با سایر کشورهای پیش‌گفته افزایش داشته است.

از میان آن دسته از کشورهایی که با ایران در صادرات کالا دارای تجارت مکملی می‌باشند، فرصت‌های دسترسی به بازار ایران برای تمام این دسته از کشورها افزایش نیافته است. طی یک دهه اخیر برای تعداد ۱۱ کشور، فرصت‌های دسترسی به بازار ایران افزایش داشته، اما برای تعداد شش کشور شامل عراق، قرقیزستان، قزاقستان، بحرین، آذربایجان و مصر کاهش یافته است.

در میان کشورهای پیش‌گفته، ترکیه بزرگ‌ترین کشور صادرکننده کالاهای غیرنفتی به بازار جهانی می‌باشد. در سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵، ارزش صادرات غیرنفتی این کشور به

۱. ارقام داخل پرانتز میزان شاخص تجارت مکملی می‌باشد.

جهان، بالغ بر ۷۹ میلیارد دلار و سهم صادرات غیرنفتی جهان ۰/۷۸ درصد می‌باشد. از این میان، بیش از ۷۶۵/۳ میلیون دلار آن به بازار ایران صادر گردیده است. در سال‌های اخیر صادرات این کشور به جهان سالانه ۲۰/۲ درصد رشد داشته، در صورتی که واردات غیرنفتی ایران از این کشور با اختلاف کمی سالانه ۲۲/۵ افزایش یافته است.^۱ به این ترتیب سهم ایران در کل صادرات غیرنفتی ترکیه افزایش یافته است. با عنایت به افزایش تجارت مکملی ترکیه در صادرات با ایران از رقم ۱/۴ واحد طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۱ به ۲/۴ واحد طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ و همچنین افزایش میزان مشارکت این کشور در تقسیم کار بین‌المللی، فرصت دسترسی صادرکنندگان ترکیه‌ای به بازار ایران در طول یک دهه اخیر افزایش یافته است.

عربستان سعودی دومین کشور صادرکننده کالاهای غیرنفتی به بازار جهانی بعد از ترکیه می‌باشد. ارزش صادرات غیرنفتی آن به جهان بالغ بر ۴۷ میلیارد دلار است و ۰/۴۷ درصد از کل صادرات غیرنفتی جهان را به خود اختصاص داده و در طول یک دهه اخیر سالانه ۲۶ درصد رشد داشته است. ارزش واردات ایران از این کشور در سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵، بیش از ۲۵۰ میلیون دلار بوده و در طول یک دهه اخیر ۳۲/۶ درصد افزایش یافته است. به این ترتیب سهم ایران در صادرات عربستان سعودی در یک دهه اخیر افزایش چشمگیری را نشان می‌دهد. به معنای دیگر فرصت دسترسی به بازار ایران برای صادرکنندگان عربستانی رو به افزایش بوده است.

امارات متحده عربی سومین کشور صادرکننده کالاهای غیرنفتی به بازار جهانی می‌باشد. ارزش صادرات غیرنفتی آن به جهان بالغ بر ۴۱ میلیارد دلار است و ۰/۴۱ درصد از کل صادرات غیرنفتی جهان را به خود اختصاص داده است. در طول یک دهه اخیر سالانه ۲۴/۹ درصد رشد داشته است. ارزش واردات ایران از این کشور طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵، بیش از شش میلیارد دلار می‌باشد که در طول یک دهه اخیر بیش از ۱۲۳ درصد افزایش یافته است. با توجه به این اختلاف رشد، سهم ایران در صادرات امارات متحده

۱. نتایج بر حسب بخشی، چشم‌انداز بهتری را نشان می‌دهد که در ادامه بدان پرداخته می‌شود.

عربی در یک دهه اخیر افزایش چشمگیری را نشان می‌دهد.

کویت چهارمین کشور صادرکننده کالاهای غیرنفتی به بازار جهانی می‌باشد. در سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵، ارزش صادرات غیرنفتی این کشور به جهان، بالغ بر ۱۴ میلیارد دلار و سهم این کشور از صادرات غیرنفتی جهان ۰/۱۴ درصد می‌باشد. از این میان، بیش از ۷۰ میلیون دلار آن به بازار ایران صادر گردیده است. طی سال‌های اخیر، صادرات این کشور به جهان سالانه ۲۵/۲ درصد رشد داشته در صورتی که واردات غیرنفتی ایران از این کشور سالانه ۴۳/۲ افزایش یافته است. به این ترتیب سهم ایران در کل صادرات غیرنفتی کویت افزایش یافته است. با عنایت به افزایش تجارت مکملی کویت در صادرات با ایران از رقم ۰/۷ در سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ به ۱/۴ واحد طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ و همچنین افزایش میزان مشارکت این کشور در تقسیم کار بین‌المللی، فرصت دسترسی صادرکنندگان کویتی به بازار ایران در طول سال‌های اخیر افزایش یافته است.

قزاقستان ششمین کشور صادرکننده کالاهای غیرنفتی به بازار جهانی می‌باشد. طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵، ارزش صادرات غیرنفتی این کشور به جهان بالغ بر ۱۲ میلیارد دلار و سهم از صادرات غیرنفتی جهان ۰/۱۲ درصد می‌باشد. از این میان، بیش از ۲۲۳ میلیون دلار آن به بازار ایران صادر گردیده است. در سال‌های اخیر، صادرات این کشور به جهان سالانه ۵۰ درصد رشد داشته، در صورتی که واردات غیرنفتی ایران از این کشور سالانه ۲۰/۶ افزایش یافته است. به این ترتیب سهم ایران از کل صادرات غیرنفتی قزاقستان کاهش یافته است. با عنایت به کاهش تجارت مکملی آن در صادرات با ایران از رقم ۲/۹ طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ به ۱/۵ واحد طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، فرصت دسترسی صادرکنندگان قزاقستان به بازار ایران در طول یک دهه اخیر کاهش یافته است.

مصر هفتمین کشور صادرکننده کالاهای غیرنفتی به بازار جهانی می‌باشد. طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵، ارزش صادرات غیرنفتی این کشور به جهان، بالغ بر ۱۱ میلیارد دلار و سهم از صادرات غیرنفتی جهان حدود ۰/۱۲ درصد می‌باشد. از این میان، تنها ۸/۲ میلیون دلار آن به بازار ایران صادر گردیده است. طی سال‌های اخیر، صادرات این کشور به جهان

سالانه ۲۴/۸ درصد رشد داشته در صورتی که واردات غیرنفتی ایران از این کشور سالانه ۱/۵ درصد افزایش یافته است. به این ترتیب سهم ایران در کل صادرات غیرنفتی مصر کاهش یافته است. با وجود افزایش تجارت مکملی آن در صادرات با ایران از رقم ۱/۱ در سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ به ۱/۳ واحد طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، فرصت دسترسی صادرکنندگان مصری به بازار ایران در طول یک دهه اخیر کاهش یافته است.

در مورد سایر کشورها از جمله لبنان، ازبکستان، سوریه، قطر، عمان، ترکمنستان، عربستان سعودی و یمن^۱ همواره روند واردات غیرنفتی کشور از این دسته از بازارها از نرخ رشد سالانه صادرات آن‌ها به بازارهای جهانی بالاتر بوده است. نتیجه مذکور بیانگر افزایش فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان کشورهای مذکور به بازار ایران می‌باشد.

همان‌طوری که قبلاً اشاره گردید ایران طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، در واردات کالاهای غیرنفتی با کشورهای عراق، قرقیزستان، بحرین و آذربایجان دارای تجارت مکملی است. برخلاف وجود امکان صدور کالا از سوی این کشورها به بازار ایران، به جهت وجود موانع و مشکلات صادرکنندگان این کشورها در حال از دست دادن فرصت‌های دسترسی به بازار ایران می‌باشند.

عراق طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ با صادرات ۶۷۸ میلیون دلار به بازار جهانی، سالانه ۴۸/۵ درصد رشد داشته، در حالی که واردات ایران از این بازار ۱۴/۴ میلیون دلار بوده که در یک دهه اخیر سالانه ۱۱/۲ درصد کاهش یافته است.

قرقیزستان طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ با صادرات ۷۲۷ میلیون دلار به بازار جهانی، سالانه ۱۸/۱ درصد رشد داشته، در حالی که واردات ایران از این بازار ۵/۶ میلیون دلار بوده که طی یک دهه اخیر سالانه ۱۵/۷ درصد کاهش یافته است.

بحرین در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ با صادرات ۱۰/۷ میلیارد دلار به بازار جهانی، سالانه ۱۶/۶ درصد رشد داشته، در حالی که واردات ایران از این بازار ۴۴/۲ میلیون دلار بوده که در یک دهه اخیر سالانه ۹/۴ درصد افزایش یافته است.

۱. در جدول (۲-۳) با علامت پیکان روبه بالا نشان داده شده است.

آذربایجان در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ با صادرات ۲/۳ میلیارد دلار به بازار جهانی، سالانه ۳۱/۳ درصد رشد داشته، در حالی که واردات ایران از این بازار ۱۲۲/۱ میلیون دلار بوده که در یک دهه اخیر سالانه ۱۰/۳ درصد رشد یافته است.

جدول ۳-۳: تجارت مکرلی ایران و درصد پوشش آن در واردات کالا با کشورهای آسیای جنوب غربی

بر حسب کشورهای منطقه

فصل‌های دسترسی به بازار منطقه	ارزش صادرات ایران		ارزش واردات طرف‌های تجاری از جهان			تجارت مکرلی بر حسب صادرات ایران با واردات طرف‌های تجاری			طرف‌های تجاری
	متوسط نرخ رشد سالانه ۱۹۹۸/۱۹۹۷- ۲۰۰۵/۲۰۰۴	ارزش (میلیون دلار)، ۲۰۰۵	متوسط نرخ رشد سالانه (۱۹۹۸/۱۹۹۷-۲۰۰۵/۲۰۰۴)	سهم از صادرات جهانی (۲۰۰۶/۲۰۰۵٪)	ارزش (میلیون دلار)، ۲۰۰۴/۲۰۰۵	متوسط دوره ۲۰۰۶/۲۰۰۲	متوسط دوره ۲۰۰۱/۱۹۹۷	٪	
	-۱۱/۲	۱۴/۴	۴۸/۵	۰/۰۱	۶۷۸	۱	۳/۹	۳/۰	عراق
	۲۲/۵	۷۶۵/۳	۲۰/۲	۰/۷۸	۷۹۴۹۰	۲	۲/۴	۱/۴	ترکیه
	۱۲۳/۸	۹۲/۵	۱۸/۰	۰/۰۲	۱۷۲۹	۳	۲/۳	۱/۹	لبنان
	-۱۵/۷	۵/۶	۱۸/۱۳	۰/۰۱	۷۲۷	۴	۲/۳	۰/۸	قرقیزستان
	۱۲۳/۴	۶۳۶۶/۴	۲۴/۹	۰/۴۱	۴۱۳۰۳	۵	۲/۱	-	امارات متحده عربی
	۴۲/۵	۱۳۲/۵	۵/۲	۰/۰۳	۳۵۱۰	۶	۱/۶	۰/۴	ازبکستان
	۷۲/۵	۵/۰	۲۹/۹	۰/۰۵	۴۹۱۰	۷	۱/۵	۳/۳	سوریه
	۲۰/۶	۲۲۳/۷	۵۰/۰	۰/۱۲	۱۲۰۵۹	۷	۱/۵	۲/۹	قزاقستان
	۹/۴	۴۴/۲	۱۶/۶	۰/۱۱	۱۰۶۹۱	۷	۱/۵	۲/۲	بحرین
	۴۳/۲	۷۰/۵	۲۵/۲	۰/۱۴	۱۴۴۱۰	۸	۱/۴	۰/۷	کویت
	۵۳/۰	۴۶/۱	۳۳/۷	۰/۰۶	۵۵۹۲	۸	۱/۴	۰/۵	قطر
	۴۳/۷	۴/۱	۲/۵	۰/۰۲	۲۲۶۸	۹	۱/۳	۰/۹	عمان
	۱۰/۳	۱۲۲/۱	۳۱/۳	۰/۰۲	۲۳۲۰	۹	۱/۳	۰/۴	آذربایجان
	۱/۵	۸/۲	۲۴/۸	۰/۱۲	۱۱۸۰۶	۹	۱/۳	۱/۱	مصر
	۲۱۹/۱	۱۴۸/۳	۲۷/۲	۰/۰۱	۱۱۵۲	۹	۱/۳	۲/۱	ترکمنستان
	۳۲/۶	۲۵۰/۶	۲۶/۰	۰/۴۷	۴۷۹۷۶	۱۰	۱/۲	۱/۹	عربستان سعودی
	۱۰۰/۰	۰/۲	۲۲/۰	۰/۰۱	۸۵۰	۱۱	۱/۱	۱/۲	یمن
	۲۷/۲	۴/۷	۱۷/۸	۰/۰۰	۲۳۵	۱۲	۱/۰	۰/۵	افغانستان
	۳۴/۱	۱۰۷/۶	۱۴/۲	۰/۱۶	۱۶۴۷۶	۱۳	۰/۹	۰/۸	پاکستان

	ارزش صادرات ایران		ارزش واردات طرفهای تجاری از جهان			تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات طرفهای تجاری			
	۱۸/۵	۴۲/۲	۲۳/۴	۰/۰۵	۴۷۱۴	۱۳	۰/۹	۱/۱	اردن
	۱۷/۰	۵/۰	۱۶/۰	۰/۰۱	۸۱۲	۱۴	۰/۷	-	تاجیکستان
	۳/۸	۷/۱	۲۷/۹	۰/۰۱	۸۹۹	۱۵	۰/۵	۱/۵	گرجستان
	-۳/۰	۳۰/۵	۲۹/۰	۰/۰۱	۹۶۳	۱۶	۰/۳	۰/۶	ارمنستان

ماخذ: یافته‌های تحقیق

۲۰۰۶-۲۰۰۲ *

CPBC.IR

فصل چهارم

اندازه‌گیری و تحلیل تجارت مکملی ایران بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه

مقدمه

همان‌طوری که قبلاً اشاره گردید جنبه دیگر بررسی تجارت مکملی ایران در تجارت با کشورهای مورد بررسی به تفکیک بخشی می‌باشد. به منظور بررسی دقیق‌تر وضعیت تجارت مکملی، در این قسمت به بررسی تجارت مکملی ایران در صادرات و هم در واردات به تفکیک بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ (HS) در تجارت با کشورهای مورد مطالعه پرداخته می‌شود. تحلیل‌های این فصل مبتنی بر اندازه‌گیری درصد پوشش تجارت مکملی ایران در تجارت با مجموع کشورهای مورد بررسی است. این بررسی در دو بخش مجزا پرداخته شده که در ادامه به آن می‌پردازیم.

۴-۱- تجارت مکملی در صادرات

جدول (۴-۱)، وضعیت تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به تفکیک بخش‌های

۲۱ گانه HS و براساس درصد پوشش کشوری^۱ را ارائه می‌نماید.

براساس این جدول، ایران در صادرات اغلب بخش‌های مورد بررسی در تجارت با بسیاری از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است.

براساس جدول (۴-۱)، از میان ۲۱ بخش مورد بررسی، ایران در صادرات مواد پلاستیکی و کائوچو و اشیای ساخته شده از آن^۲ (۷)، ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی (۱۶) با تمام کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی می‌باشد و از این حیث در مقایسه با سایر بخش‌های مورد بررسی رتبه اول را به خود اختصاص داده است. نکته قابل توجه این است که ایران در طول یک دهه اخیر همواره با تمام کشورهای مورد مطالعه در بخش‌های مذکور دارای تجارت مکملی بوده است.

طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، ارزش واردات کشورهای مورد مطالعه از جهان در بخش مواد پلاستیکی و کائوچو و اشیای ساخته شده از آن و ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی به ترتیب ۱۹/۴ و ۱۰۷/۳ میلیارد دلار می‌باشد که در یک دهه اخیر ارزش واردات آن‌ها از جهان به ترتیب سالانه ۱۸ و ۱۸/۳ درصد رشد داشته است. در سال‌های اخیر ۴/۲ درصد از واردات جهانی در بخش مواد پلاستیکی و کائوچو و اشیای ساخته شده از آن و ۳/۶ درصد در بخش ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی توسط این دسته از کشورها صورت گرفته است. با عنایت به ظرفیت نسبتاً وارداتی بالای این دسته از کشورها، در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، متوسط ارزش صادرات ایران به کشورهای مورد مطالعه در بخش مواد پلاستیکی و کائوچو و اشیای ساخته شده از آن، ۳۹۵ میلیون دلار و در بخش ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی، ۲۷۰ میلیون دلار بوده است. به این ترتیب کشورهای مورد مطالعه ۶۱/۵ درصد از صادرات کشور در بخش مواد پلاستیکی و

۱. همان‌طوری که در فصول گذشته بدان اشاره گردید منظور از درصد پوشش کشوری، نسبت تعداد کشورهایی که ایران در صادرات آن دارای تجارت مکملی است به تعداد کل کشورهای مورد بررسی. به عنوان مثال عدد ۹۵ درصد نشان می‌دهد که ایران با ۹۵ درصد از کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی در بخش مورد نظر دارای تجارت مکملی می‌باشد.

۲. شماره قسمت طبقه‌بندی HS.

کائوچو و اشیای ساخته شده از آن و ۷۹/۳ درصد در بخش ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی کشور را به خود اختصاص داده‌اند که در یک دهه اخیر به ترتیب سالانه ۲۴/۴ و ۴۷/۹ درصد افزایش یافته است. به این ترتیب ملاحظه می‌شود فرصت دسترسی صادرکنندگان ایرانی به بازار کشورهای مورد مطالعه در یک دهه اخیر در بخش‌های پیش‌گفته افزایش داشته است.

دسته دیگر از بخش‌هایی که ایران دارای بالاترین درصد پوشش تجارت مکملی می‌باشد به صادرات وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی (۱۸)، مبل و مبل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات (۲۰)، کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی (۱۲) و صنایع کانی غیر فلزی (۱۳) اختصاص دارد که ایران در صادرات آن‌ها با بیش از ۹۰ درصد از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است. البته همان‌طوری که در جدول (۴-۱) نشان داده شده است، درصد پوشش مذکور برای تمام بخش‌ها در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ نسبت به دوره ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱، افزایش یافته به ویژه این که در بخش کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی به طور کامل مشهود است. در میان این دسته از بخش‌ها، فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ایرانی به بازار این منطقه برای بخش فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی روبه افزایش است و برای سایر بخش‌های پیش‌گفته با وجود درصد پوشش تجارت مکملی بالا، روبه کاهش می‌باشد که نشان از وجود موانع و مشکلات در مرحله صدور کالا است. درصد پوشش تجارت مکملی ایران در صادرات وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی به کشورهای مورد بررسی ۹۵/۷ درصد می‌باشد که شامل ۲۲ کشور از ۲۳ کشور مورد مطالعه است. در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، ارزش واردات این دسته از کشورها از بازارهای جهانی ۹/۱ میلیارد دلار بوده است که ۲/۴ درصد از کل واردات جهانی بخش مذکور را به خود اختصاص داده‌اند. ایران تنها با صادرات شش میلیون دلار سهم کوچکی از تقاضای وارداتی این تعداد کشورها را به خود اختصاص داده است. صادرات ایران در بخش مذکور به ۲۲ بازار مورد

بررسی ۵۵/۱ درصد می‌باشد. به عبارت دیگر، ۵۵/۱ درصد از کل صادرات ایران در زمینه وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی به ۲۲ بازار مورد بررسی صادر گردیده است که در یک دهه اخیر سالانه ۱۱ درصد رشد داشته ولی واردات این دسته از کشورها سالانه ۱۶/۲ درصد افزایش یافته است که این امر بیانگر کاهش سهم ایران در بازار این دسته از کشورها است. در همین ارتباط، ایران در صادرات مبل و مبیل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات با ۲۲ کشور (۹۵/۷ درصد) مورد بررسی دارای تجارت مکملی است. بخش مذکور ۵/۲ میلیارد دلار از واردات این تعداد از کشورها را به خود اختصاص می‌دهد که تقریباً ۲/۵ درصد از کل واردات جهانی را شامل می‌گردد. ایران در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، تنها ۳۱ میلیون دلار به این کشورها صادرات داشته که این بازار ۸۰/۹ درصد از کل صادرات مبل و مبیل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات ایران را به خود اختصاص داده است. با توجه به اهمیت بازار مذکور، صادرات ایران در طول یک دهه اخیر سالانه ۵/۶ درصد رشد داشته در حالی که واردات این کشورها سالانه ۲۱/۴ درصد افزایش داشته است. این امر بیانگر کاهش یافتن فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان مبل و مبیل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات مرتبط ایران در بازار کشورهای مورد مطالعه است.

براساس مشاهدات جدول (۴-۱)، ۹۰/۳ درصد از کل صادرات ایران در زمینه کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی به تعداد ۲۱ کشور واقع در آسیای جنوب غربی صادر گردیده است. این بازار، ۲/۷ درصد از کل واردات جهانی بخش مذکور را به خود اختصاص داده که طی سال‌های اخیر سالانه ۱۶/۷ درصد رشد داشته است، در حالی که صادرات ایران به این بازار سالانه ۴/۲ درصد افزایش یافته است. آنچه مشهود است کاهش فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ایرانی به بازار بخش‌های پیش‌گفته می‌باشد. این درحالی است که ایران با بسیاری از این کشورها در صادرات این بخش‌ها دارای تجارت مکملی می‌باشد.

فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی و مصنوعات آن یکی دیگر از بخش‌های صادراتی

ایران است که با ۹۱/۳ درصد از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی می‌باشد و از این حیث رتبه سوم در میان بخش‌های مورد مطالعه را به خود اختصاص داده است. کشورهای مورد مطالعه در طول سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، در مجموع بالغ بر ۴/۹ میلیارد دلار جهت تامین نیازهای اولیه صنایع داخلی خود از بازار جهانی فرآورده‌های صنایع کانی غیرفلزی و مصنوعات آن وارد نموده‌اند. در واقع ۴/۴ درصد از کل واردات جهانی بخش مذکور از طریق این دسته از کشورها انجام می‌گیرد. البته در یک دهه اخیر سالانه ۲۴/۳ درصد بر حجم واردات آن افزوده شده است. در مقابل ایران تنها بخش کوچکی از نیاز این دسته از کشورها را که در حدود ۲۸۷ میلیون دلار می‌باشد، تأمین نموده و در سال‌های اخیر سالانه ۳۸/۳ درصد نیز افزایش یافته است. این در حالی است در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، تقریباً ۸۲ درصد از کل صادرات ایران در بخش مذکور به کشورهای مورد مطالعه اختصاص یافته است. آنچه قابل توجه است افزایش فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان فرآورده‌های صنایع کانی غیرفلزی و مصنوعات آن در بازار کشورهای مورد مطالعه می‌باشد.

گروه سوم، آن دسته از بخش‌هایی است که ایران در صادرات هر یک از آن‌ها بین ۸۲/۶ تا ۷۸/۳ درصد از کشورهای مورد بررسی دارای تجارت مکملی است که این بخش‌ها شامل فرآورده‌های صنایع شیمیایی (۶)، وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل (۱۷)، سنگ‌ها و فلزات گران‌بها (۱۴)، حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی (۱)، چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی (۳)، مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد (۱۱) می‌باشد. در میان بخش‌های مورد بررسی بیشترین واردات کشورهای مورد بررسی از بازار جهانی به وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل به ارزش ۳۹/۹ میلیارد دلار و فرآورده‌های صنایع شیمیایی به ارزش ۲۸/۵ میلیارد دلار اختصاص دارد. در یک دهه اخیر ارزش واردات این دسته از کشورها در همه بخش‌های پیش‌گفته بیش از ۱۳ درصد بوده که بالاترین رشد واردات از بازار جهانی به بخش سنگ‌ها و فلزات گران‌بها (۲۵/۷ درصد) می‌باشد. میزان صادرات ایران به کشورهای مورد بررسی در بخش‌های پیش‌گفته (به استثنای فرآورده‌های

صنایع شیمیایی) همواره کمتر از نیم میلیارد دلار بوده است. در این میان، حدود ۱۰۰ درصد از کل صادرات سنگ‌ها و فلزات معمولی ایران از کشورهای مورد مطالعه صورت می‌گیرد. بعد از آن ۹۱/۷ درصد از کل صادرات چربی‌ها و روغن‌های حیوانی یا نباتی و ۷۰/۳ درصد از کل صادرات حیوانات زنده و فرآورده‌های حیوانی ایران به کشورهای مورد مطالعه انجام می‌گیرد. در یک دهه اخیر بیشترین نرخ رشد سالانه صادرات ایران به سنگ‌ها و فلزات معمولی (۱۷۵/۶ درصد)، حیوانات زنده و فرآورده‌های حیوانی (۵۵/۴ درصد) و وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل (۴۷/۲ درصد) اختصاص دارد. به این ترتیب ملاحظه می‌شود که جهت بالا بودن نرخ رشد صادرات ایران به کشورهای مورد بررسی در مقایسه با نرخ رشد واردات آن‌ها از بازار جهانی، میزان فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ایران به بازار کشورهای مورد مطالعه در بخش‌های پیش‌گفته روبه افزایش می‌باشد.

گروه چهارم به بخش‌هایی اختصاص دارد که ایران در صادرات آن‌ها با ۵۲/۲ تا ۶۰/۹ درصد از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی می‌باشد. این بخش‌ها شامل فرآورده‌های نباتی (۲)، چوب و اشیای چوبی (۹)، فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو (۴) و خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن (۱۰) می‌باشد. در میان بخش‌های مورد بررسی بیشترین واردات کشورهای مورد بررسی از بازار جهانی به فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو به ارزش حدود نه میلیارد دلار و فرآورده‌های نباتی به ارزش ۶/۹ میلیارد دلار اختصاص دارد. در یک دهه اخیر ارزش واردات این دسته از کشورها در همه بخش‌های پیش‌گفته بیش از ۱۱ درصد بوده که بالاترین رشد واردات از بازار جهانی به بخش فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو (۲۱/۲ درصد) می‌باشد. میزان صادرات ایران به کشورهای مورد بررسی در بخش‌های پیش‌گفته (به استثنای فرآورده‌های نباتی) همواره کمتر از ۳۵۰ میلیون دلار بوده است. در این میان، حدود ۸۹ درصد از کل صادرات چوب و اشیای چوبی از کشورهای مورد مطالعه صورت می‌گیرد. بعد از آن ۷۹/۶ درصد از کل صادرات فرآورده‌های صنایع

غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو و ۵۴/۷ درصد از کل صادرات خمیر چوب و کاغذ ایران به کشورهای مورد مطالعه انجام می‌گیرد. در طی یک دهه اخیر بیشترین نرخ رشد سالانه صادرات ایران به چوب و اشیای چوبی (۵۴/۳ درصد)، خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن (۴۰/۶ درصد)، فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه (۲۴/۱ درصد) و فرآورده‌های نباتی (۲۳/۳ درصد) اختصاص دارد. به این ترتیب ملاحظه می‌شود که جهت بالا بودن نرخ رشد واردات ایران از کشورهای مورد بررسی در مقایسه با نرخ رشد واردات آن‌ها از بازار جهانی، میزان فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ایران به بازار کشورها مورد مطالعه در بخش‌های پیش گفته نیز روبه افزایش می‌باشد.

در سایر بخش‌های مورد مطالعه، ایران در صادرات آن‌ها با کمتر از نیمی از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است که کمترین درصد پوشش به کالاهای هنری و سایر اقلام (۲۱)، اسلحه و مهمات (۱۹)، فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها (۱۵)، پوست، چرم و اشیای ساخته شده آن (۸) و فرآورده‌های معدنی (۵) اختصاص دارد. البته ایران در سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱، با ۸۱ درصد از کشورهای مورد بررسی در صادرات فرآورده‌های معدنی، تجارت مکملی داشته است. در میان بخش‌های مورد بررسی بیشترین واردات کشورهای مورد بررسی از بازار جهانی به فرآورده‌های صنایع فلزات اساسی به ارزش حدود ۲۲/۷ میلیارد دلار و فرآورده‌های معدنی به ارزش ۱۹/۷ میلیارد دلار اختصاص دارد. در یک دهه اخیر ارزش واردات این دسته از کشورها در همه بخش‌های پیش گفته (به جز واردات اسلحه و مهمات) بیش از ده درصد بوده که بالاترین رشد واردات از بازار جهانی به کالاهای هنری و سایر اقلام (۷۲/۸ درصد)، فرآورده‌های معدنی (۲۹/۸ درصد) و فلزات معمولی (۲۴/۷ درصد) اختصاص دارد. میزان صادرات ایران به کشورهای مورد بررسی در بخش‌های پیش گفته (به استثنای اسلحه و مهمات، کالاهای هنری و سایر اقلام و پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن) همواره بین ۸۸۶ و ۷۲۴ میلیون دلار متغیر بوده است. در این میان، حدود ۴۴/۳ درصد از کل صادرات فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها به کشورهای مورد مطالعه صورت می‌گیرد. بعد از آن ۳۶/۳ درصد از کل صادرات پوست،

چرم و اشیای چرمی و ۳۳/۳ درصد از کل صادرات فرآورده‌های معدنی ایران به کشورهای مورد مطالعه انجام می‌گیرد. در یک دهه اخیر بیشترین نرخ رشد سالانه صادرات ایران به کشورهای مورد مطالعه ۶۵/۶ درصد می‌باشد که به صادرات فلزات معمولی اختصاص یافته است. پس از آن به صادرات فرآورده‌های معدنی و پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن مربوط می‌شود. به این ترتیب ملاحظه می‌شود که جهت بالا بودن نرخ رشد صادرات ایران به کشورهای مورد بررسی در مقایسه با نرخ رشد واردات آن‌ها از بازار جهانی، میزان فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ایرانی به بازار کشورهای مورد مطالعه در بخش‌های اخیر روبه افزایش می‌باشد.

جدول ۴-۱: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا با کشورهای آسیای جنوب غربی (بر حسب بخش ۲۱ گانه طبقه‌بندی H.S)

فرصت دسترسی به بازار منطقه	ارزش صادرات ایران به منطقه (۲۰۰۶/۲۰۰۵)			واردات منطقه از جهان (۲۰۰۶/۲۰۰۵)			تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات کشورهای منطقه			قسمت (HS)
	میانگین نرخ رشد سالانه (۱۹۹۸/۱۹۹۷-۲۰۰۶/۲۰۰۵)	سهم از کل صادرات (کشور٪)	ارزش (میلیون دلار، ۲۰۰۶)	میانگین نرخ رشد سالانه (۱۹۹۸/۱۹۹۷-۲۰۰۶/۲۰۰۵)	سهم از واردات جهانی (٪)	۲۰۰۶-۲۰۰۲				
						درصد پوشش کشوری	درصد پوشش کشوری	درصد پوشش کشوری		
↑↑	۲۴/۴	۶۱/۵	۳۹۵	۱۸/۰	۴/۲	۱۹۳۶۰	۱	۱۰۰	۱۰۰	۷ مواد پلاستیکی و کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↑↑	۴۷/۹	۷۹/۳	۲۷۰	۱۸/۳	۳/۶	۱۰۷۲۸۳	۱	۱۰۰	۱۰۰	۱۶ ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓↓	۱۱/۱	۵۵/۱	۶	۱۶/۲	۲/۴	۹۰۶۳	۲	۹۶	۹۰	۱۸ وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
↓↓	۵/۶	۸۰/۹	۳۱	۲۱/۴	۲/۵	۵۲۲۵	۲	۹۶	۸۶	۲۰ مبلمان و مبلمان‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
↓↓	۴/۲	۹۰/۳	۷۲	۱۶/۷	۲/۷	۲۰۲۹	۳	۹۱	۷۶	۱۲ کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑↑	۳۸/۳	۸۲/۰	۲۸۷	۲۴/۳	۴/۴	۴۸۶۶	۳	۹۱	۸۶	۱۳ فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
↑↑	۳۲/۸	۴۱/۴	۵۶۴	۱۵/۰	۳/۱	۲۸۴۵۴	۴	۸۳	۶۲	۶ فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑↑	۴۷/۲	۵۹/۷	۱۵۴	۱۳/۶	۳/۳	۳۹۸۹۰	۴	۸۳	۹۵	۱۷ وسائط نقلیه و تجهیزات

	ارزش صادرات ایران به منطقه (۲۰۰۶/۲۰۰۵)			واردات منطقه از جهان (۲۰۰۶/۲۰۰۵)			تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات کشورهای منطقه				
										حمل و نقل	
↑↑	۱۷۵/۶	۹۹/۸	۱۱۷	۲۵/۷	۵/۰	۱۰۶۰۹	۵	۸۱	۶۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑↑	۵۵/۴	۷۰/۳	۱۸۶	۱۴/۸	۴/۱	۷۷۲۷	۶	۷۸	۶۲	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑↑	۳۴/۱	۹۱/۷	۶۸	۱۳/۰	۴/۴	۱۷۹۸	۶	۷۸	۶۲	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↑↑	۱۹/۸	۵۰/۶	۴۷۹	۱۴/۱	۳/۵	۱۷۸۳۱	۶	۷۸	۶۲	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↑↑	۲۳/۳	۴۲/۳	۷۴۳	۱۶/۵	۳/۴	۶۹۳۷	۷	۶۱	۵۷	۲	فرآورده‌های نباتی
↑↑	۵۴/۳	۸۸/۵	۲۹	۱۱/۳	۲/۱	۲۲۱۸	۷	۶۱	۵۲	۹	چوب و اشیاء چوبی
↑↑	۲۴/۱	۷۹/۶	۳۳۱	۲۱/۲	۳/۱	۸۹۶۷	۸	۵۷	۵۷	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↑↑	۴۰/۶	۵۴/۷	۲۵	۱۷/۲	۱/۵	۳۱۶۹	۹	۵۲	۶۷	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↑↑	۴۱/۳	۳۳/۴	۷۲۴	۲۹/۸	۳/۰	۱۹۶۶۵	۱۰	۴۸	۸۱	۵	فرآورده‌های معدنی
↑↑	۱۲/۵	۳۶/۳	۳۹	۱۰/۱	۲/۲	۱۵۸۷	۱۰	۴۸	۳۸	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده آن
↑↑	۶۵/۶	۴۴/۳	۸۸۶	۲۴/۷	۲/۶	۲۲۶۵۶	۱۱	۴۳	۳۳	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
≈≈	۰/۰	۰/۰	۰	-۱/۰	۷/۶	۴۶۲	۱۲	۲۶	۲۹	۱۹	اسلحه و مهمات
↓↓	۰/۰	۰/۰	۰	۷۲/۸	۷/۵	۳۴۲۷۰	۱۳	۲۶	۴۰	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام

ماخذ: یافته‌های تحقیق

۴-۲- تجارت مکملی در واردات

جدول (۲-۴)، وضعیت تجارت مکملی ایران در واردات کالا به تفکیک بخش‌های

۲۱ گانه HS و براساس درصد پوشش کشوری را ارائه می‌نماید.

براساس این جدول، ایران در واردات اغلب بخش‌های مورد بررسی در تجارت با بسیاری از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است. به علاوه در یک دهه اخیر برای صادرکنندگان کشورهای مورد مطالعه فرصت‌های دسترسی به بازار ایران در بسیاری

از بخش‌ها (به جز چند بخش محدود شامل فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی، کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه، اسلحه و مهمات، چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی و خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده از آن) افزایش یافته است.

براساس جدول (۴-۲)، از میان ۲۱ بخش مورد بررسی، ایران در واردات ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی (۱۶) با ۹۶ درصد کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است و از این حیث در مقایسه با سایر بخش‌های مورد بررسی رتبه نخست را به خود اختصاص داده است. نکته قابل توجه این است که ایران در طول یک دهه اخیر همواره با بسیاری از کشورهای مورد مطالعه در بخش‌های مذکور دارای تجارت مکملی بوده است.

در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، ارزش صادرات کشورهای مورد مطالعه از جهان در بخش ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی ۱۷/۷ میلیارد دلار می‌باشد که در یک دهه اخیر ارزش صادرات آن‌ها به جهان ۲۵/۷ درصد رشد داشته است. در سال‌های اخیر ۰/۶ درصد از صادرات جهانی در بخش پیش گفته توسط این دسته از کشورها صورت گرفته است. با عنایت به ظرفیت صادراتی این دسته از کشورها، طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، متوسط ارزش واردات ایران از کشورهای مورد مطالعه در بخش ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی، ۲۲۷۸ میلیون دلار بوده است. به این ترتیب ۱۸/۶ درصد از کل واردات ایران در بخش مذکور از طریق کشورهای مورد مطالعه انجام می‌گیرد. در یک دهه اخیر روند واردات ایران در بخش پیش گفته سالانه ۴۰/۷ درصد رشد داشته است. به این ترتیب ملاحظه می‌شود فرصت دسترسی صادرکنندگان کشورهای مورد مطالعه به بازار ایران در یک دهه اخیر افزایش داشته است.

از دیگر بخش‌هایی که ایران در آن دارای بالاترین درصد پوشش تجارت مکملی می‌باشد به واردات وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی (۱۸)، مبل و مبل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات (۲۰)، پوست، چرم و اشیای ساخته شده آن، وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل، کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی،

فرآورده‌های صنایع شیمیایی، فرآورده‌های معدنی، مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن، مبل و مبلمان‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات و سنگ‌ها و فلزات گران‌بها اختصاص دارد که ایران در واردات آن‌ها با بیش از نیمی از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است. البته همان‌طوری که در جدول (۴-۱) نشان داده شده است، درصد پوشش مذکور برای برخی از بخش‌ها در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ نسبت به دوره ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ افزایش یافته، به ویژه این که در بخش واردات سنگ‌ها و فلزات گران‌بها به طور کامل مشهود است. در میان این دسته از بخش‌ها، فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان کشورهای مورد مطالعه به بازار ایران برای تمام بخش‌های مذکور روبه افزایش است. طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶، بیشترین ارزش صادرات این دسته از کشورها به بازار جهانی، فرآورده‌های معدنی به ارزش ۷۲/۸ میلیارد دلار می‌باشد و بعد از آن به صادرات فرآورده‌های صنایع شیمیایی، سنگ‌ها و فلزات گران‌بها اختصاص دارد. در واقع بخش‌های مذکور به ترتیب ۱۱ و ۳/۸ درصد از کل صادرات جهانی را شامل می‌گردند. کمترین ارزش صادرات به پوست، چرم و اشیای ساخته شده آن (۳۵۶ میلیون دلار)، کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی (۴۹۳ میلیون دلار) و وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی (۶۵۲ میلیون دلار) می‌باشد. در طی یک دهه اخیر بیشترین نرخ رشد سالانه صادرات کشورهای مورد مطالعه به بازار جهانی به صادرات سنگ‌ها و فلزات معمولی (۵۸/۹ درصد)، مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن (۳۰/۸ درصد) و فرآورده‌های معدنی (۳۰/۴ درصد) اختصاص داشته است. سهم ایران از صادرات هر یک از بخش‌های صادراتی پیش‌گفته کشورهای مورد بررسی (به استثناء فرآورده‌های معدنی) بین ۵ تا ۵۵۰ میلیون دلار متغیر بوده که کمترین ارزش به بخش پوست و چرم و اشیاء ساخته شده آن و کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی اختصاص دارد. از سویی دیگر، حدود ۷۳ درصد از کل واردات ایران در زمینه سنگ‌ها و فلزات گران‌بها از کشورهای مورد مطالعه صورت می‌گیرد. رقم مذکور برای بخش‌های کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی، فرآورده‌های معدنی و پوست و چرم، اشیای

ساخته شده آن به ترتیب ۶۷/۱، ۵۹/۲ و ۵۲/۲ درصد می‌باشد. در یک دهه اخیر بیشترین نرخ رشد سالانه واردات ایران از کشورهای مورد مطالعه به ترتیب به بخش‌های سنگ‌ها و فلزات گران‌بها (۱۷۵ درصد)، پوست و چرم و اشیای ساخته شده آن (۱۳۵ درصد) و کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی (۱۲۳ درصد) اختصاص داشته است. در مورد سایر بخش‌ها نرخ مذکور بیش از ۳۰ درصد می‌باشد که از متوسط نرخ رشد سالانه صادرات کشورهای مورد مطالعه به بازار جهانی بیشتر است.

سومین گروه مورد بررسی شامل آن دسته از بخش‌هایی است که ایران در واردات هر یک از آنها با کمتر از نیمی از کشورهای مورد بررسی دارای تجارت مکملی است. این بخش‌ها شامل فلزات معمولی و مصنوعات آنها (۱۵)، فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو (۴)، مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد (۱۱)، چوب و اشیای چوبی (۹)، فرآورده‌های نباتی (۲)، حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی (۱)، فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی (۱۳)، کالاهای هنری و سایر اقلام (۲۱)، اسلحه و مهمات (۱۹)، چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی (۳) و خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن (۱۰) می‌باشد. در میان بخش‌های مورد بررسی بیشترین صادرات کشورهای مورد بررسی به بازار جهانی به کالاهای هنری و سایر اقلام به ارزش ۲۳/۲ میلیارد دلار و فلزات معمولی و مصنوعات آنها به ارزش ۲۰/۸ میلیارد دلار اختصاص دارد. رقم مذکور برای سایر بخش‌های مورد بررسی بین ۸ تا ۳۸۲۶ میلیون دلار متغیر می‌باشد. میزان واردات ایران از کشورهای مورد بررسی در بخش‌های پیش‌گفته (به استثنای فلزات معمولی و مصنوعات آنها) همواره کمتر از ۴۰۰ میلیون دلار است. در این میان، کمتر از ۳۷ درصد از کل واردات ایران در هر یک از بخش‌های مورد بررسی از کشورهای مورد مطالعه صورت می‌گیرد. طی یک دهه اخیر بیشترین نرخ رشد سالانه واردات ایران به حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی (۱۲۸/۲ درصد)، فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو (۱۲۲/۷ درصد) و چوب و اشیای چوبی (۷۴/۵ درصد) اختصاص دارد. به این ترتیب ملاحظه می‌شود به جهت بالا بودن نرخ رشد صادرات ایران به کشورهای مورد

بررسی در مقایسه با نرخ رشد واردات آن‌ها از بازار جهانی، میزان فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان کشورهای مورد بررسی به بازار ایران در بخش‌های پیش‌گفته روبه افزایش می‌باشد، در حالی که در بخش‌های فرآورده‌های صنایع کانی غیرفلزی، کالاهای هنری و سایر اقلام، اسلحه و مهمات، چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی و خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده از آن کاهش یافته است.

جدول ۶-۲: تجارت مکملی ایران در واردات کالا با کشورهای آسیای جنوب غربی
(بر حسب بخش ۲۱ گانه طبقه‌بندی H.S)

فرصت‌های دسترسی به بازار ایران	صادرات منطقه به جهان						تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات کشورهای منطقه		قسمت (HS)		
	ارزش صادرات ایران از منطقه			صادرات منطقه به جهان			۲۰۰۶-۲۰۰۲				
	متوسط نرخ رشد سالانه ۱۹۹۸/۱۹۹۷ (۲۰۰۵-)	شهم از کل واردات کشور (۲۰۰۵)	ارزش (میلیون دلار، ۲۰۰۵)	متوسط نرخ رشد سالانه ۱۹۹۸/۱۹۹۷ (۲۰۰۶/۲۰۰۵)	شهم از صادرات جهانی (۲۰۰۵٪) (۲۰۰۶)	ارزش (میلیون دلار، ۲۰۰۶/۲۰۰۵)	درصد پوشش	درصد پوشش			
							کشوری	کشوری			
↑↑	۴۰/۷	۱۸/۶	۲۲۷۸	۲۵/۷	۰/۶	۱۷۷۲۷	۱	۹۶	۹۵	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑↑	۳۰/۱	۲۰/۴	۱۶۸	۲۶/۶	۰/۲	۶۵۲	۲	۷۸	۶۲	۱۸	وسایل و دستگاه‌های ایتیک و دستگاه‌های جراحی
↓	۱۳۵/۳	۵۲/۲	۵	۱۴/۸	۰/۵	۳۵۶	۳	۷۰	۷۶	۸	یوست و چرم و اشیاء ساخته شده آن
↓	۳۰/۰	۱۱/۸	۲۲۱	۲۸/۰	۰/۴	۴۵۲۷	۴	۶۵	۵۷	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↓	۱۲۳/۱	۶۷/۱	۱۲	۸/۴	۰/۷	۴۹۳	۵	۶۲	۶۴	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑↑	۳۰/۶	۱۵/۸	۴۶۴	۲۱/۶	۰/۹	۸۰۷۱	۶	۶۱	۶۷	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑↑	۷۰/۷	۵۹/۲	۲۳۲۶	۳۰/۴	۱۱/۰	۷۲۷۶۳	۷	۵۷	۵۲	۵	فرآورده‌های معدنی
↑↑	۳۴/۳	۲۹/۷	۵۳۷	۳۰/۸	۱/۷	۷۹۱۵	۷	۵۷	۴۳	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↑↑	۶۰/۱	۳۸/۰	۵۳	۲۰/۴	۰/۹	۱۹۲۷	۷	۵۷	۴۳	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
↑↑	۱۷۴/۷	۷۳/۲	۴۶	۵۸/۹	۳/۸	۸۰۶۵	۸	۵۵	۲۹	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑↑	۴۳/۰	۲۳/۲	۱۳۹۵	۲۸/۷	۲/۴	۲۰۷۵۰	۹	۴۸	۵۲	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑↑	۱۲۲/۷	۲۶/۸	۱۸۷	۳۰/۹	۰/۶	۱۸۲۳	۱۰	۴۳	۲۴	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↑↑	۲۰/۳	۲۴/۰	۱۹۵	۴/۹	۰/۵	۲۶۶۵	۱۱	۳۵	۱۹	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↑↑	۷۴/۵	۳۶/۴	۷۲	۲۲/۹	۰/۳	۳۴۵	۱۲	۲۹	۱۹	۹	چوب و اشیاء چوبی

	ارزش صادرات ایران از منطقه			صادرات منطقه به جهان			تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات کشورهای منطقه				
↑↑ ↑	۴۷/۳	۲۲/۷	۳۵۱	۲۲/۱	۱/۹	۳۸۲۶	۱۳	۲۶	۲۹	۲	فرآورده‌های نباتی
↑↑ ↑	۱۲۸/۲	۲۲/۲	۴۷	۲۷/۸	۰/۳	۵۳۶	۱۴	۲۲	۱۰	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑↓	-۰/۸	۰/۸	۲	۱۳/۱	۰/۳	۳۵۱	۱۴	۲۲	۴۳	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
↑↑ ↓	۰/۰	۱/۱	۴۰	۱۲۸/۴	۵/۱	۲۳۲۳۶	۱۴	۲۲	۰	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام
↑↑ ↓	-۱۰۰/۰	۰/۰	۰	۸۰/۰	۰/۱	۸	۱۵	۱۷	۵۷	۱۹	اسلحه و مهمات
⇒↑↓	۰/۰	۰/۰	۰	۱۰/۳	۰/۰	۹	۱۶	۹	۵	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓↑ ↓	۴۱/۹	۱۳/۸	۱۰۹	۵۴/۷	۰/۲	۴۵۱	۱۶	۹	۳۰	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیاء ساخته شده آن

مأخذ: یافته‌های تحقیق

فصل پنجم

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۵-۱- یافته‌های طرح

منطقه آسیای جنوب غربی برخلاف مفهوم خاورمیانه به عنوان یک سرزمین جغرافیایی به نام ناحیه دارای وحدت جغرافیایی مشخصی است که بخشی از جنوب غرب قاره پهنای آسیا محسوب می‌شود و در محدوده خشک الی نیمه خشک واقع شده و در برگیرنده ۲۵ کشور از پنج حوزه ژئوپلیتیکی آسیای مرکزی، قفقاز، خلیج فارس و خاورمیانه، پاکستان و افغانستان است و ۹/۵ درصد از کل وسعت و تقریباً نه درصد از کل جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد، این در حالی است که ۳/۹ درصد از کل فعالیت اقتصادی جهان در این ناحیه انجام می‌گیرد که در مقایسه با جمعیت و وسعت، رقم بسیار کمی می‌باشد، لیکن بررسی‌ها نشان می‌دهد روند مذکور در سال‌های آتی افزایش خواهد یافت. کشورهای واقع در این ناحیه عبارت است از:

- ۱- ایران، ۲- عراقستان، ۳- عربستان، ۴- پاکستان، ۵- ترکیه، ۶- افغانستان، ۷- یمن،
- ۸- ترکمنستان، ۹- ازبکستان، ۱۰- عراق، ۱۱- عمان، ۱۲- قرقیزستان، ۱۳- سوریه،
- ۱۴- تاجیکستان، ۱۵- اردن، ۱۶- آذربایجان، ۱۷- امارات متحده عربی، ۱۸- گرجستان،

۱۹-ارمنستان، ۲۰- فلسطین، ۲۱-کویت، ۲۲-قطر، ۲۳-لبنان، ۲۴-بحرین ۲۵- مصر.
از این میان به غیر از کشورهای گرجستان و ارمنستان، ۲۳ کشور واقع در این ناحیه
مسلمان و عضو سازمان کنفرانس اسلامی می‌باشند.

این ناحیه از چند جهت می‌تواند کانون توجه ایران قرار گیرد:

- وجود شهر مکه و بیت...الحرام که قبله مسلمین و کانون انتشار اسلام به شمار می‌رود.
- قرارگیری سرزمین بین‌المقدس و فلسطین که زادگاه پیامبران الهی و مقدس به شمار می‌رود.
- ناحیه‌ای است که بیشترین کشورهای اسلامی «۲۳ کشور اسلامی» را در خود جای داده است.
- این سرزمین همانند پلی است بین دو قاره اروپا- آفریقا و نواحی آسیای جنوب شرقی و شبه قاره هند که از سمت جنوب به راه‌های آبی آزاد مرتبط می‌گردد. از سمت شمال غرب به قاره قدیمی اروپا و تمدن‌های اروپایی محدود بوده و توسط دریاهایی نظیر خزر و مدیترانه به این سرزمین راه پیدا می‌کند. از سمت مغرب و جنوب غربی با سکنه آفریقا و تمدن‌های مختلف این قاره قدیمی همسایه و از مشرق نیز با سرزمین‌های هند و چین هم مرز است. البته از سمت جنوب نیز توسط راه‌های آبی آزاد با کلیه تمدن‌های دیگر از طریق دریانوردی و تجارت با هم در رابطه هستند.
- ایران در میان کشورهای مورد مطالعه دارای موقعیت ژئوپلیتیکی منحصر به فردی است که به واسطه آن با ۱۵ کشور منطقه مذکور در چهار جهت جغرافیایی همسایه و هم مرز می‌باشد علاوه بر این به جهت قرار گرفتن در حد فاصل دو منطقه مهم دریای خزر و خلیج فارس، به عنوان چهارراه مواصلاتی غرب به شرق و شمال به جنوب و مسیر طبیعی تجارت بین شرق و غرب (جاده ابریشم) شناخته شده است. در کنار مزیت‌های مذکور، سرمایه‌گذاری‌های کلان انجام شده در طول سال‌های اخیر در زمینه ایجاد تاسیسات و تجهیزات دریایی و بندری، شبکه‌های فرودگاهی، توسعه خطوط راه‌آهن و شبکه‌های مواصلاتی با برخی کشورهای مورد مطالعه، منجر به آن شد ایران پتانسیل

بسیار خوبی برای توسعه همکاری‌های تجاری با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی برخوردار گردد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد روابط تجاری ایران از دهه ۷۰ شمسی به بعد با کشورهای مورد مطالعه افزایش یافته، به طوری که در ۱۵ سال اخیر ارزش صادرات غیرنفتی به کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی بیش از ۸/۵ برابر گردیده است. در مجموع حدود نیمی از صادرات غیرنفتی کشور توسط فعالین این بازار جذب شده است. اما نکته قابل توجه این است که کالاهای ایرانی تنها به چند کشور واقع در آسیای جنوب غربی صادر می‌گردد. امارات متحده عربی، عراق، افغانستان، آذربایجان و کویت عمده‌ترین بازارهای جذب‌کننده محصولات غیرنفتی ایران محسوب می‌شوند، در صورتی که سهم سایر کشورها از کل صادرات غیرنفتی کمتر از سه درصد می‌باشد. در واقع، کشورهای عربی همجوار، کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (CIS)، افغانستان و سایر بازارهای خاورمیانه در مبادلات تجاری کشور جایگاه جدیدی پیدا کرده‌اند، به طوری که در دو سال گذشته عراق و افغانستان بازارهای مناسبی برای محصولات ایرانی بوده‌اند. در طول سال‌های اخیر صرف نظر از شتاب گرفتن صادرات غیرنفتی به این دسته از کشورها، روند واردات از این کشورها نیز افزایش یافته است. به طوری که به عنوان یکی از مناطق مهم در تامین نیازهای وارداتی کشور شناخته شده‌اند. کاملاً مشهود است که در طول دوره مورد مطالعه، ارزش صادرات غیرنفتی به آسیای جنوب غربی بیش از هشت برابر افزایش پیدا کرده در حالی که ارزش واردات بیش از چهار برابر افزایش یافته است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ایران هم در صادرات و هم در واردات کالاهای غیرنفتی با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی دارای تجارت مکملی می‌باشد مضاف بر این که در یک دهه اخیر بر تجارت مکملی ایران در امر صادرات و واردات کالا افزوده شده است. در همین حال منطقه آسیای جنوب غربی هم از بازار روبه رشد مستمر تقاضای کالاهای وارداتی و هم افزایش صادرات غیرنفتی به بازار جهانی برخوردار بوده است. نکته قابل بررسی دیگر درصد پوشش بالای تجارت مکملی ایران در صادرات کالا در مقایسه با

واردات است. به این معنا که ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی با ۸۶ درصد و در واردات تنها با ۶۹ درصد از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی می‌باشد. در سال‌های اخیر هم‌زمان با امکان صدور ایران به کشورهای مورد مطالعه، امکان واردات کالا از کشورهای مورد مطالعه نیز افزایش یافته است. با این وجود، در طول سال‌های اخیر فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ایرانی به تعداد بیشتری از بازار کشورهای مورد مطالعه در مقایسه با صادرکنندگان کشورهای مورد مطالعه به بازار ایران افزایش یافته است. اگرچه تعداد زیادی از کشورهای مورد بررسی دارای تجارت مکملی با ایران می‌باشند ولی حجم صادرات تعداد ده کشور مورد مطالعه به جهان هنوز از مرز پنج میلیارد دلار فراتر نرفته است.

در یک دهه اخیر فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ایرانی به بازار ۱۴ کشور افزایش و برای تعداد پنج کشور شامل تاجیکستان، ازبکستان، قرقیزستان، قطر و ترکیه کاهش داشته است. از سویی دیگر فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ۱۱ کشور به بازار ایران افزایش و برای تعداد شش کشور شامل عراق، قرقیزستان، قزاقستان، بحرین، آذربایجان و مصر کاهش یافته است.

اگرچه ایران در تجارت با تمام کشورهای مورد مطالعه بر حسب کل صادرات و واردات غیرنفتی دارای تجارت مکملی نمی‌باشد ولی در برخی از بخش‌ها نتیجه مذکور صادق نمی‌باشد. ایران در صادرات مواد پلاستیکی و کائوچو و اشیای ساخته شده از آن و ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی با تمام کشورهای مورد مطالعه در طول دوره مورد بررسی دارای تجارت مکملی است و از این حیث در مقایسه با سایر بخش‌های مورد بررسی رتبه نخست را به خود اختصاص داده است.

در طول یک دهه اخیر فرصت دسترسی صادرکنندگان ایرانی به بازار کشورهای مورد مطالعه در بخش‌های پیش‌گفته افزایش داشته، ولی میزان صادرات ایران به کشورهای مورد مطالعه در هر یک از بخش‌های مذکور از مرز نیم میلیون دلار فراتر نرفته است. از دیگر بخش‌هایی که ایران در آن دارای بالاترین درصد پوشش تجارت مکملی می‌باشد به

صادرات وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی، مبل و مبل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات، کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی و صنایع کانی غیرفلزی می‌توان اشاره کرد که ایران در صادرات آن‌ها با بیش از ۹۰ درصد از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است. در میان این دسته از بخش‌ها، فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان ایرانی به بازار این منطقه برای بخش فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی روبه افزایش است و برای سایر بخش‌های پیش‌گفته با وجود درصد پوشش تجارت مکملی بالا، روبه کاهش می‌باشد که نشان از وجود موانع و مشکلات در مرحله صدور کالا است. کشورهای مورد مطالعه جهت تأمین نیازهای اولیه صنایع داخلی خود از بازار جهانی در مجموع بالغ بر ۴/۹ میلیارد دلار فرآورده‌های صنایع کانی غیرفلزی و مصنوعات آن را وارد نموده‌اند. در واقع ۴/۴ درصد از کل واردات جهانی بخش مذکور از طریق این دسته از کشورها انجام می‌گیرد. در مقابل ایران تنها بخش کوچکی از نیاز این دسته از کشورها را که در حدود ۲۸۷ میلیون دلار می‌باشد، تأمین نموده است. آنچه قابل توجه است افزایش فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان فرآورده‌های صنایع کانی غیرفلزی و مصنوعات آن در بازار کشورهای مورد مطالعه می‌باشد.

از میان ۲۱ بخش مورد بررسی، ایران تنها در واردات ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی با ۹۶ درصد کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است و از این حیث در مقایسه با سایر بخش‌های مورد بررسی رتبه نخست را به خود اختصاص داده است. در سال‌های اخیر، ارزش واردات ایران از کشورهای مورد مطالعه در بخش ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی، از مرز دو میلیارد دلار گذشته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد فرصت دسترسی صادرکنندگان کشورهای مورد مطالعه به بازار ایران در یک دهه اخیر افزایش چشمگیری داشته است.

دسته دیگر از بخش‌هایی که ایران در آن دارای بالاترین درصد پوشش تجارت مکملی می‌باشد به واردات وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی، مبل و مبل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات، پوست، چرم و اشیای ساخته شده آن، وسائط نقلیه

و تجهیزات حمل و نقل، کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی، فرآورده‌های صنایع شیمیایی، فرآورده‌های معدنی، مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن، مبیل و مبیل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات و سنگ‌ها و فلزات گران‌بها اختصاص دارد که ایران در واردات آن‌ها با بیش از نیمی از کشورهای مورد مطالعه دارای تجارت مکملی است، ضمن این که فرصت‌های دسترسی صادرکنندگان کشورهای مورد مطالعه به بازار ایران برای تمام بخش‌های مذکور روبه افزایش است.

۵-۲- توصیه سیاست‌گذاری

با عنایت به تجارت مکملی ایران در تجارت کالا با کشورهای مورد مطالعه و بازار روبه رشد تقاضای وارداتی و صادراتی، ایران می‌تواند با تقویت مناسبات منطقه‌ای از جمله گسترش تجارت با کشورهای مذکور در قالب PTA فرایند یکپارچگی اقتصادی را تحکیم و تقویت کند. بنابراین تعامل منطقه‌ای در بخش بازرگانی خارجی به ویژه در بخش‌های تولید مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن، ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی، صنایع کانی غیرفلزی، وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی، مبیل و مبیل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات، کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی با کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی می‌تواند فرصت مناسبی برای جمهوری اسلامی ایران محسوب گردد. موقعیت جغرافیایی ایران در منطقه مذکور، اهمیت ویژه‌ای به این کشور به لحاظ صدور کالا به کشورهای منطقه بخشیده است. ایران با بهره‌گیری از این مزیت می‌تواند منافع بسیاری را به دست آورد و جایگاه اقتصادی خود را در سطوح منطقه‌ای و جهانی ارتقا بخشد. این مهم مستلزم درک واقعیات، بهره‌گیری از فرصت‌ها و کسب آمادگی‌های لازم برای رقابت با رقبای منطقه‌ای و بین‌المللی است.

ضمیمه ۱

ارائه پروفایل آماری و اطلاعات تجاری براساس تجارت مکملی ایران در صادرات و واردات

مقدمه

برنامه‌ریزی و تدوین سیاست‌های تجاری مناسب کشور در راستای مشارکت فعال در همکاری‌های منطقه‌ای از جمله فرایندهایی هستند که می‌توان به کمک آن‌ها زمینه را برای استفاده از فرصت‌های وسیع دسترسی به بازار منطقه و استفاده مطلوب‌تر از فرصت‌های بازار فراهم کرد. بررسی و ارزیابی امکان تجارت میان کشورها با استفاده از روش‌ها و معیارهای قابل قبول در مطالعات تجربی، شاید از جمله اقدامات اولیه جهت شناسایی و معرفی فرصت‌های تجاری فی‌مابین کشورها قبل از هرگونه تنظیم موافقت‌نامه همکاری‌های اقتصادی - بازرگانی باشد. کشورمان در سال‌های اخیر تلاش‌های زیادی را جهت مشارکت فعال در همکاری‌های منطقه‌ای و دوجانبه با شرکای طبیعی خود از جمله عضویت در نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان (TPS/OIC)، پیشنهاد تشکیل نظام ترجیحات تجاری گروه D8 و سایر ترتیبات تجاری دوجانبه بین کشورها در دستور کار

خود قرار داده است. در حال حاضر تنظیم قراردادهای تعرفه ترجیحی با همه کشورهای همسایه و سایر کشورهایی که به دنبال توسعه روابط با ایران هستند، در دستور کار وزارت بازرگانی قرار دارد. با توجه به اینکه مذاکرات مربوط به انعقاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی بین ایران با کشورهای منطقه در راستای افزایش توسعه همکاری‌های تجاری در جریان است. در این خصوص می‌توان با استفاده از تخمین و برآورد تجارت مکملی ایران در صادرات و واردات با طرف‌های تجاری اطلاعات ارزشمندی را جهت تجزیه و تحلیل زمینه‌های همکاری و ارائه دورنما و چشم‌اندازها در اختیار کارشناسان قرار دهد. با توجه به اهمیت مذکور در این بخش با ارائه نتایج حاصل از تخمین تجارت مکملی میان ایران با کشورهای منطقه به تفکیک بخش‌های ۲۱ گانه نظام هماهنگ، به این سوال پاسخ داده خواهد شد که ایران در صادرات و واردات کالا با کدام یک از کشورهای پیش‌گفته دارای تجارت مکملی است؟ و در چه بخش‌هایی میزان تجارت مکملی رقم بالایی را نشان می‌دهد؟

در ادامه به معرفی عناوین جداول پرداخته می‌شود تا زمینه برای درک و فهم نتایج جداول برای تجزیه و تحلیل تجارت مکملی کشورها فراهم گردد.

۱- الف- معرفی چارچوب جداول تجارت مکملی ایران در صادرات کالا با هر یک از کشورهای منطقه

در این قسمت، ابتدا به هدف از تشکیل جداول و معرفی مفاهیم شاخص‌ها، سپس به ارائه جداول بر حسب هر یک از کشورهای واقع در آسیای جنوب‌غربی پرداخته شده است.

۱- هدف از تشکیل جداول: این جداول، ارائه دهنده فهرستی از تجارت مکملی ایران در صادرات کالا با هر یک از کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی به تفکیک بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ می‌باشد.

۲- کشورهای آسیای جنوب غربی: منظور، آن دسته از کشورهای در حال توسعه می‌باشند که در جنوب غربی آسیا واقع شده‌اند و امکان تخمین شاخص تجارت مکملی

وجود داشته است. در این بخش کشورهای مذکور شامل تعداد ۲۴ کشور می‌باشند که شامل افغانستان، ارمنستان، آذربایجان، بحرین، گرجستان، عراق، ایران، اردن، قزاقستان، کویت، قرقیزستان، لبنان، عمان، پاکستان، فلسطین، قطر، عربستان سعودی، سوریه، تاجیکستان، ترکیه، ترکمنستان، امارات متحده عربی، ازبکستان، مصر و یمن می‌باشد.

۳- قسمت (HS) و شماره قسمت: منظور شرح فهرست قسمت‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ و ردیف تعرفه‌ای هر یک از قسمت‌های ۲۱ گانه آن می‌باشد.

۴- متوسط شاخص (۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱): شامل میانگین شاخص تجارت مکملی ایران در صادرات کالا با هر یک از کشورهای پیش‌گفته طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ و بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه نظام هماهنگ است. به این ترتیب در این بخش ابتدا شاخص تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به هر یک از کشورها و بر حسب هر یک از سال‌ها طبق رابطه پیش‌گفته محاسبه البته با این تفاوت که به جای مزیت نسبی آشکار شده ایران از مزیت نسبی هر یک از کشورهای مورد مطالعه در تخمین استفاده می‌گردد و سپس بر مبنای سال‌هایی که شاخص برآورد شده به عنوان متوسط دوره ملاک ارزیابی قرار گرفته است. سال‌هایی که شاخص مذکور برآورد نشده در برآورد میانگین لحاظ نشده است.

۵- رتبه: این ستون رتبه بخش‌های مورد مطالعه براساس مقادیر شاخص تجارت مکملی ایران در صادرات کالاهای غیرنفتی با هر یک از کشورهای مورد مطالعه در طی دوره ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ را نشان می‌دهد. به آن دسته از بخش‌هایی که بیشترین مقادیر شاخص را به خود اختصاص داده‌اند، رتبه یک داده شده است.

۶- تغییرات: این ستون جهت تغییرات از حیث افزایش و کاهش طی دو مقطع مورد مطالعه را نشان می‌دهد. تغییرات افزایشی با جهت بالا (▲) و کاهش با جهت پایین (▼) مشخص گردیده‌اند.

۷- متوسط ارزش صادرات از جهان: شامل متوسط ارزش صادرات هر یک از کشورهای مورد بررسی به جهان بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ و بر حسب هزار دلار در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ می‌باشد. ارزش صادرات به تفکیک بخش‌ها

از طریق تجمع ارزش صادرات بر حسب کدهای شش رقمی نظام هماهنگ محاسبه گردیده که این کدهای شش رقمی HS از بانک نرم‌افزاری آنکتاد تحت عنوان PC/TAS استخراج گردیده است.

۸- درصد رشد سالانه: شامل درصد تغییرات ارزش صادرات کشورهای مورد مطالعه از بازار جهانی طی دو مقطع زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ و ۱۹۹۷ تا ۹۸ می‌باشد. نرخ رشد سالانه به صورت هندسی محاسبه شده است.

۹- سهم از کل صادرات جهانی: شامل نسبت متوسط ارزش صادرات هر یک از کشورهای مورد بررسی به کل متوسط ارزش صادرات جهانی در دوره زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ به تفکیک بخش‌های ۲۱ گانه می‌باشد.

۱۰- ارزش صادرات ایران: شامل متوسط ارزش صادرات ایران از هر یک از کشورهای مورد بررسی بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ و بر حسب هزار دلار می‌باشد. ارزش صادرات به تفکیک بخش‌ها از طریق تجمع ارزش صادرات ایران به هر یک از طرف‌های تجاری که بر حسب کدهای شش رقمی نظام هماهنگ می‌باشد، صورت گرفته است.

۱۱- درصد رشد سالانه صادرات ایران: شامل متوسط درصد تغییرات ارزش صادرات ایران در بخش‌های مورد بررسی به هر یک از کشورهای مورد مطالعه طی دو مقطع زمانی پیش گفته می‌باشد. نرخ رشد‌ها به صورت هندسی برآورد گردیده‌اند.

۱۲- فرصت دسترسی به بازار: برای آن دسته از بخش‌هایی که نرخ رشد سالانه صادرات جهانی کشورهای مورد مطالعه بیشتر از نرخ رشد سالانه صادرات ایران به آن کشورها بوده به عنوان افزایش دسترسی به بازار ایران در جدول با علامت ↑ نشان داده شده و در صورتی که عکس این حالت صادق بود با علامت ↓ مشخص گردیده است. در حالتی که اطلاعات قابل دسترس نبوده هیچ علامتی درج نگردیده است.

۲- الف- ارائه جداول تجارت مکملی ایران در صادرات با کشورهای مورد بررسی

جدول ۱-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به افغانستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فصل دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان				تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات افغانستان				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۵/۶-۲۰۰۵/۶	سهام از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۵/۶-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۵/۶-۲۰۰۵/۶	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۲)	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۲)	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۲)		
↑	۱۹۰/۶	۶۶۳۲	۰/۰۳۴	۶۹/۲	۶۲۸۱۱/۵	▲	۱۱	۱/۹۹	۱/۶۱	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی	
↑	۸۲/۰	۲۷۱۶۷	۰/۱۲۹	۳۲/۶	۲۶۵۳۵۵	▲	۱۶	۱/۳۷	۰/۶۵	۲	فرآورده‌های نباتی	
↑	۶۶/۲	۱۲۴۱۶/۵	۰/۳۰۹	۴۹/۳	۱۲۵۱۵۴/۵	▲	۴	۴/۹۲	۱/۴۲	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی	
↑	۷۷/۲	۷۴۳۴۶	۰/۰۸۱	۳۴/۷	۲۳۴۰۹۳/۵	▲	۱۰	۲/۲۷	۰/۶۱	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو	
↑	۱۴۱/۷	۲۶۹۸۶	۰/۰۸۶	۸۹/۳	۵۷۳۲۰۶/۵	▲	۱۵	۱/۴۷	۱/۱۲	۵	فرآورده‌های معدنی	
↑	۶۷/۸	۷۵۳۶۴	۰/۰۲۵	۳۲/۴	۲۳۰۲۸۰	▲	۶	۳/۹۸	۳/۵۹	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی	
↑	۶۷/۰	۴۰۲۸۳/۵	۰/۰۴۳	۱۵/۱	۲۰۰۹۱/۵	▲	۸	۲/۷۹	۱/۷۴	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن	
↑	۱۱۶/۰	۲۱۹/۵	۰/۰۰۳	۳۴/۲	۲۱۷۹	▲	۲۰	۰/۲۸	۰/۰۰	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن	
↓	۱۹/۶	۱۴۹۶/۵	۰/۰۴۲	۸۸/۶	۴۵۹۱۲	▼	۱۳	۱/۷۰	۶۶/۰۹	۹	چوب و اشیای چوبی	
↑	۴۸/۷	۲۵۰۶	۰/۰۰۸	۲/۶۰	۱۶۵۸۸/۵	▼	۱۲	۱/۸۵	۱/۸۷	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن	
↑	۷۳/۷	۹۹۸۶۲	۰/۰۴۵	۱۹/۳	۲۳۰۲۶۸	▲	۱	۲۷/۹۵	۱/۲۲	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد	
↑	۵۴/۰	۵۴۲۱/۵	۰/۰۴۵	۳۰/۴	۳۴۰۸۹	▼	۲	۱۸/۹۸	۶۸/۴۲	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی	
↑	۱۲۹/۲	۲۱۰۷۸/۵	۰/۰۳۶	۱۳/۶	۴۰۲۰۴/۵	▲	۵	۴/۳۵	۱/۲۴	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی	
↓	۰/۰	۱۰۵	۰/۰۰۱	۲۹/۰	۲۹۵۸/۵	▼	۱۸	۱/۰۵	۱/۰۹	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها	
↑	۱۱۵/۱	۳۸۳۰۹	۰/۰۲۶	۵۹/۸	۲۱۸۲۳۳/۵	▼	۱۷	۱/۲۸	۲/۳۴	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها	
↑	۹۳/۲	۳۰۸۶۹	۰/۰۱۲	۳۲/۰	۳۵۶۱۴۸	▲	۳	۵/۰۷	۱/۵۸	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی	
↑	۱۱۹/۳	۲۱۷۰۹/۵	۰/۰۳۴	۳۹/۱	۴۰۶۵۴۷/۵	▲	۷	۳/۶۸	۱/۸۲	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل	
↓	۱۸/۹	۱۴۱/۵	۰/۰۰۹	۴۸/۰	۳۳۶۵۴	▼	۱۴	۱/۶۳	۵/۱۳	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی	
↓	۰/۰		۰/۱۳۵	۲۲/۵	۸۱۹۷		۲۱	۰/۰۶		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه	
↓	۳۳/۷	۲۲۴۹/۵	۰/۰۳۳	۴۵/۸	۷۰۸۲۵/۵	▲	۹	۲/۳۶	۰/۵۰	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات	
↓	-۳۹/۴	۱۵	۰/۰۰۵	۳۹/۶	۲۳۳۶۳	▼	۱۹	۰/۶۲	۰/۶۳	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به ارمنستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات ارمنستان				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳ (هزار دلار)	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳ (هزار دلار)	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)		
↑	۲/۹	۴۴۱/۵	۰/۰۲۲	-۳/۴	۴۱۱۲۹/۵	▼	۱۹	۰/۵۸	۱/۳۲	۱ حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۱۷/۶	۵۳۳۸/۵	۰/۰۴۹	۰/۵	۱۰۰۱۸۴	▲	۱۰	۱/۰۱	۰/۵۱	۲ فرآورده‌های نباتی
↑	۳۴/۸	۶۱۴۳	۰/۰۶۱	۱/۴	۲۴۵۲۷/۵	▲	۱	۶/۱۱	۳/۵۰	۳ چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	-۱۶/۶	۳۰۰۵	۰/۰۵۳	۱۲/۹	۱۵۳۰۹۳/۵	▼	۱۸	۰/۶۱	۰/۹۹	۴ فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↑	۵۱/۸	۲۶۲۵۲/۵	۰/۰۳۱	۱۱/۳	۲۰۵۸۰۱	▼	۹	۱/۳۴	۱/۳۸	۵ فرآورده‌های معدنی
↑	۲۱/۳	۲۵۰۵۸	۰/۰۱۴	۹/۲	۱۳۱۰۱۱/۵	▲	۶	۱/۹۴	۱/۵۲	۶ فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑	۳۱/۷	۲۰۷۴۷	۰/۰۱۳	۲۳/۳	۶۱۶۰۶/۵	▼	۱۱	۱/۰۰	۱/۳۲	۷ مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↑	۶۰/۱	۹۷۱/۵	۰/۰۰۵	۲۲/۵	۳۲۷۱	▲	۷	۱/۸۸	۰/۳۸	۸ پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↓	-۹/۴	۱۴۴/۵	۰/۰۱۷	۵۱/۵	۱۷۸۵۴/۵	▼	۱۵	۰/۷۶	۱/۰۰	۹ چوب و اشیای چوبی
↑	۲۶/۳	۱۰۷۹/۵	۰/۰۱۸	۱۶/۷	۳۶۳۳۱	▼	۱۴	۰/۸۳	۲/۰۰	۱۰ خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↑	۱۹/۸	۷۹۵۴/۵	۰/۰۰۹	۱۸/۸	۴۷۸۷۸	▲	۱۲	۰/۸۶	۰/۵۳	۱۱ مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↑	۸۴/۲	۵۰۴	۰/۰۱۸	۳۸/۳	۱۳۶۳۶	▼	۱۳	۰/۸۵	۲۸/۰۲	۱۲ کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۳۱/۲	۱۲۲۷۵/۵	۰/۰۳۶	۲۶/۰	۳۹۹۰۰	▲	۳	۳/۰۸	۲/۱۴	۱۳ فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
↓	۰/۰	۰	۰/۱۵۶	۳۱/۹	۳۲۹۹۳۸/۵	▲	۲۱	۰/۰۱	۰/۰۰	۱۴ سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۸۱/۶	۲۱۹۳۱	۰/۰۱۵	۳۱/۵	۱۲۵۲۵۴/۵	▲	۱۶	۰/۷۵	۰/۳۱	۱۵ فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۶۶/۸	۶۶۶۳	۰/۰۰۹	۲۱/۱	۲۶۲۲۲۸	▼	۵	۲/۱۷	۲/۷۱	۱۶ ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	۳۷/۷	۹۶۵/۵	۰/۰۰۸	۳۴/۸	۹۵۹۷۲/۵	▲	۸	۱/۵۱	۵/۰۴	۱۷ وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↓	۹/۷	۶۷۲/۵	۰/۰۱۰	۱۶/۱	۳۶۴۳۶/۵	▼	۲	۳/۴۷	۲۶/۱۲	۱۸ وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
۰/۰	۰	۰/۰۰۰	۰/۰	۰/۰	۰	۰	۲۰	۰/۰۶	۰	۱۹ تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↓	۸/۸	۲۸۴۷	۰/۰۱۱	۲۳/۵	۲۴۵۰۱/۵	▲	۴	۲/۳۶	۰/۵۰	۲۰ میل و میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
↓	۰/۰	۰	۰/۰۱۲	۲۱/۱	۵۳۵۱۹/۵	▼	۱۷	۰/۶۲	۰/۶۳	۲۱ کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۳-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به آذربایجان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات ارمنستان				شماره قسمتی	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط ناخالص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط ناخالص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
↑	۵۳/۸	۱۸۵۱۶/۵	۰/۰۲۳	۴/۷	۴۲۵۶۰/۵	▼	۸	۱/۵۰	۳/۱۴	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۱۳/۰	۳۰۸۸۶	۰/۰۹۰	۹/۸	۱۸۵۹۸۳	▼	۱۹	۰/۱۸	۰/۳۱	۲	فرآورده‌های نباتی
↓	۱۱/۹	۳۰۷۷	۰/۰۹۵	۳۴/۳	۳۸۳۳۶	▼	۱۸	۰/۳۱	۱/۵۴	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	-۲۴/۰	۵۶۳۷	۰/۰۸۱	۲۸/۲	۲۳۳۳۴۱/۵	▼	۱۲	۰/۹۷	۱/۴۰	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	۲۱/۴	۸۷۶۵	۰/۰۵۱	۳۴/۳	۳۳۸۸۷۳/۵	▼	۱۵	۰/۴۵	۱/۴۱	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	-۳/۵	۱۸۵۷۶/۵	۰/۰۲۳	۱۵/۶	۲۱۴۲۹۱/۵	▼	۶	۱/۷۰	۲/۱۸	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۲۵/۷	۴۰۰۱۵/۵	۰/۰۲۶	۲۶/۱	۱۱۹۰۸۶/۵	▲	۹	۱/۵۰	۱/۰۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↑	۳۷/۴	۲۹۰۶/۵	۰/۰۰۲	۱/۴	۱۶۵۲/۵	▼	۱۷	۰/۳۳	۱/۰۴	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↓	-۰/۲	۸۵/۵	۰/۰۴۸	۷/۹	۵۲۰۴۷/۵	▲	۱۱	۱/۱۷	۰/۸۱	۹	چوب و اشیای چوبی
↑	۳۳/۱	۶۳۸۹/۵	۰/۰۳۴	۲۳/۷	۶۹۱۶۶/۵	▼	۱۴	۰/۶۸	۱/۶۴	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↓	۱۱/۹	۴۴۳۰۱	۰/۰۱۲	۲۳/۴	۶۲۶۲۸	▲	۷	۱/۵۹	۱/۳۰	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↓	۴/۱	۱۶۲۵۸/۵	۰/۰۲۱	۳۱/۸	۱۶۲۶۳/۵	▼	۱۰	۱/۳۹	۶/۷۲	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۲۹/۹	۴۱۱۹۴/۵	۰/۰۷۱	۱۴/۴	۷۹۰۶۴/۵	▼	۵	۱/۸۸	۲/۹۵	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
						▼	۲۰	۰/۰۰	۱/۲۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	۱۱/۸	۸۷۶۷	۰/۰۶۴	۲۳/۳	۵۵۱۳۷۲	▲	۱۳	۰/۷۰	۰/۶۰	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	۱۹/۲	۱۰۳۱۶	۰/۰۴۹	۲۳/۰	۱۴۷۳۹۹۸/۵	▲	۳	۲/۵۵	۲/۰۸	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	۸۰/۱	۹۸۱۳	۰/۰۵۴	۳۳/۳	۶۴۹۱۲۹/۵	▲	۱	۶/۰۲	۲/۲۳	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↓	-۱۴/۶	۲۳۵	۰/۰۲۶	۲۳/۱	۹۷۲۳۰	▼	۲	۳/۴۹	۴/۴۸	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
										۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↓	-۸/۴	۵۹۴۱	۰/۰۵۹	۲۶/۸	۱۲۴۷۳۷	▲	۴	۲/۰۷	۱/۷۷	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
↓	-۴۶/۴	۵۰	۰/۰۰۲	۸۴/۴	۷۴۰۴/۵	▼	۱۶	۰/۴۲	۲/۴۹	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۴-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به بحرین
(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات بحرین				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	نسبت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
↑	۵۴/۱	۵۸۸/۵	۰/۰۷۱	۰/۶	۱۳۳۲۱۹/۵	▲	۳	۲/۷۵	۱/۶۱	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۳۴/۱	۵۴۷۵/۵	۰/۰۵۱	-۳/۹	۱۰۵۹۹۰	▼	۹	۱/۵۷	۲/۵۲	۲	فرآورده‌های نباتی
↑	۱۷/۵	۱۵/۵	۰/۰۴۰	۴/۵	۱۶۲۴۱/۵	▼	۵	۲/۴۴	۳/۸۸	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↑	۵/۸	۳۵۳	۰/۰۷۸	۴/۷	۲۲۵۱۵۸	▼	۱۰	۱/۳۱	۱/۵۰	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↑	۹۳/۶	۶۳۷۲۵/۵	۰/۰۴۳	۹/۳	۲۸۴۰۶۹/۵	▼	۱۹	۰/۵۷	۱/۰۰	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۲۱/۳	۱۱۵۹/۵	۰/۰۵۱	۵/۰	۴۷۳۴۲۵	▲	۱۵	۰/۹۱	۰/۷۹	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	-۳/۵	۳۱۷	۰/۰۲۷	۸/۳	۱۲۴۲۲۸	▲	۸	۱/۶۸	۱/۶۹	۷	مواد پلاستیکی، کاوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۱۰	۱/۸	۷۳۳۳	▼	۱۸	۰/۷۰	۱/۱۰	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۳۸	۲/۷	۴۰۸۸۲	▼	۱۲	۱/۲۰	۱/۲۷	۹	چوب و اشیای چوبی
↑	۵۰/۷	۴۰۶	۰/۰۳۳	-۱/۲	۶۸۱۲۲/۵	▼	۱۴	۱/۰۶	۱/۲۴	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↑	۲۸/۳	۵۳۱۸/۵	۰/۰۲۹	-۸/۴	۱۴۷۸۹۰/۵	▲	۴	۲/۶۳	۲/۵۷	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↑	۲۳/۸	۷۱/۵	۰/۰۱۷	-۴/۳	۱۲۸۶۴	▲	۱۷	۰/۷۲	۰/۴۴	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۳۵/۲	۱۳۹۱/۵	۰/۰۹۰	۷/۷	۹۹۹۷۸	▲	۶	۲/۰۷	۱/۵۷	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۱۴	۱۷/۷	۳۰۲۹۵/۵	▼	۱	۴/۶۰	۵/۵۸	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
		۳۶۵۵	۰/۰۵۳	۲۰/۷	۴۵۵۴۶۷/۵	▼	۱۳	۱/۰۸	۰/۵۰	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۱۹/۱	۱۴۳	۰/۰۲۵	۷/۳	۷۴۵۸۱۲/۵	▲	۲	۲/۹۸	۲/۵۴	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	۱۵/۳	۶۵	۰/۰۵۰	۲۲/۵	۶۰۰۶۹۴	▼	۱۶	۰/۷۴	۱/۴۵	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۱۲	۰/۷	۴۵۸۱۵/۵	▲	۷	۲/۰۱	۲/۰۵	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
						▲				۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↑	۱۵/۰	۴۰	۰/۰۳۹	۴/۵	۸۳۹۲۶/۵	▲	۱۱	۱/۲۲	۱/۱۴	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۰	۱۸/۶	۹۰۲/۵	▼	۲۰	۰/۱۹	۴۴۰/۴۱	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به مصر

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات مصر				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره هزار دلار) ۲۰۰۱/۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱/۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش هزار دلار) ۲۰۰۱/۲۰۰۵	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۲۰۰۲)		
↑	۱۰۷/۴	۱۶۵	۰/۴۶۰	۷/۸	۸۶۲۴۳۶/۵	▲	۷	۱/۳۱	۰/۳۲	۱ حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↓	-۰/۲	۱۳۷۲	۰/۹۸۱	۳/۰	۲۰۲۱۸۶۰/۵	▼	۲۱	۰/۲۷	۰/۳۹	۲ فرآورده‌های نباتی
			۱/۳۹۶	۱/۴	۵۶۵۶۹۸	▼	۱۷	۰/۶۴	۰/۹۰	۳ چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	-۳۴/۶	۱۱/۵	۰/۳۱۲	۰/۹	۸۹۹۶۷۶	▲	۱۹	۰/۴۲	۰/۲۳	۴ فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↑	۱۴/۰	۸۲۳/۵	۰/۱۹۳	۱۰/۱	۱۲۸۲۱۹۲	▲	۲	۲/۷۴	۲/۰۹	۵ فرآورده‌های معدنی
↑	۳۵/۹	۴۰۴۹/۵	۰/۲۶۳	۱۰/۲	۲۴۴۱۴۰۹/۵	▲	۱۴	۰/۸۱	۰/۸۵	۶ فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑	۱۸/۸	۳۵۳۶/۵	۰/۳۰۷	۸/۱	۱۴۳۰۱۱۶	▼	۸	۱/۲۴	۱/۵۹	۷ مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۵۹	۳۴/۹	۴۲۳۱۲	▲	۱	۳/۴۵	۱/۱۱	۸ پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۵۹۵	-۰/۷	۶۴۳۱۵۲/۵	▼	۲۰	۰/۳۰	۰/۶۸	۹ چوب و اشیای چوبی
		۷۵۴	۰/۳۴۷	۵/۰	۷۱۱۵۶۱	▲	۱۵	۰/۶۹	۰/۲۱	۱۰ خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↓	۸/۷	۱۲۷/۵	۰/۳۳۷	۲۰/۳	۱۷۱۱۱۱۳/۵	▼	۱۶	۰/۶۸	۰/۷۷	۱۱ مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۱۱۳	۲۴/۸	۸۵۸۳۵/۵	▼	۱۲	۱/۰۳	۴/۶۲	۱۲ کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۸۰/۶	۳۱۳	۰/۲۴۰	۷/۵	۲۶۶۲۳۳/۵	▼	۱۳	۰/۹۶	۱/۷۱	۱۳ فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۲۶	-۴/۷	۵۳۹۰۳	▲	۴	۲/۴۸	۰/۰۶	۱۴ سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۸۰/۳	۳۵۹۸۳	۰/۳۶۰	۱۰/۴	۳۰۷۶۵۲۳/۵	▼	۱۸	۰/۵۲	۱۷/۱۰	۱۵ فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۱۳/۴	۱۹۳	۰/۲۰۸	۱۰/۱	۶۲۱۸۲۵۶/۵	▼	۵	۲/۰۸	۲/۴۶	۱۶ ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	۵۰/۲	۲۲۸۲	۰/۲۶۹	۲۳/۶	۳۲۲۷۴۳۹/۵	▲	۳	۲/۶۵	۲/۱۵	۱۷ وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۱۶۴	۹/۱	۶۲۰۷۹۹	▼	۱۱	۱/۱۲	۱/۷۴	۱۸ وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۲/۸۷۸	۱۰۸/۳	۱۷۴۱۶۳/۵	▲	۹	۱/۱۵	۰/۴۳	۱۹ تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۹۷	۷/۵	۲۰۷۶۶۸/۵	▲	۶	۱/۴۲	۱/۲۳	۲۰ مبل و مبلمان طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۱۹۴	۷/۲	۸۸۰۲۶۶	▼	۱۰	۱/۱۴	۱/۰۴	۲۱ کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۶-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به گرجستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات گرجستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۲۰۰۵-۲۰۰۷ (هزار دلار)	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش ۲۰۰۶/۲۰۰۵ (هزار دلار)	نسبت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص ۲۰۰۶-۲۰۰۴			متوسط شاخص ۲۰۰۱-۱۹۹۷
↑	۳۱/۳	۲۴۸/۵	۰/۰۴۱	۲۳/۸	۷۶۱۳۰/۵	▼	۸	۱/۵۶	۶/۲۶	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۴۸/۱	۱۱۷۳	۰/۰۷۶	۲۳/۴	۱۵۷۱۴۶	▲	۲۱	۰/۱۲	۰/۰۵	۲	فرآورده‌های نباتی
↑	۸۵/۲	۱۴۱۷/۵	۰/۰۸۵	۴۶/۴	۳۴۵۲۷	▲	۱	۶/۴۲	۱/۴۳	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	-۵/۸	۸۷۴	۰/۰۸۷	۲۴/۶	۲۵۲۳۱۷	▲	۱۵	۰/۸۹	۰/۴۱	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↑	۶۲/۷	۳۸۹۱	۰/۰۳۳	۳۸/۹	۴۸۳۴۶۹	▼	۱۷	۰/۸۳	۱/۴۶	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	۲۶/۰	۲۶۵۲	۰/۰۲۶	۲۷/۶	۲۴۱۶۶۰/۵	▼	۱۸	۰/۶۵	۰/۸۸	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۳۸/۲	۶۸۳۸/۵	۰/۰۲۳	۴۵/۵	۱۰۹۱۵۶/۵	▼	۱۲	۱/۲۰	۱/۲۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↑	۱۱۰/۵	۵۵۰	۰/۰۰۹	۳۴/۶	۶۶۶۴/۵	▲	۱۴	۱/۰۶	۰/۲۵	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۲۰	۳۷/۹	۲۱۱۳۸	▲	۱۰	۱/۳۳	۰/۴۳	۹	چوب و اشیای چوبی
↓	-۶/۱	۲۰۹/۵	۰/۰۳۲	۳۱/۱	۶۶۱۸۰	▲	۱۳	۱/۱۰	۰/۹۶	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↓	۳۶/۶	۱۴۰۳۹	۰/۰۱۹	۳۹/۴	۹۷۶۲۱	▲	۷	۱/۶۴	۱/۰۶	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↑	۵۵/۱	۴۴۶۴/۵	۰/۰۳۱	۳۰/۵	۲۳۷۹۷	▼	۴	۳/۸۰	۱۳/۲۸	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۷۹/۵	۳۴۲۸/۵	۰/۰۶۷	۴۴/۳	۷۴۰۰۲	▲	۶	۲/۰۵	۱/۳۱	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۲		۳۳۵۹/۵		۲	۴/۵۹		۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	۲۵/۵	۸۸۵	۰/۰۲۱	۵۰/۰	۱۷۶۵۳۵/۵	▲	۱۶	۰/۸۷	۰/۶۷	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
↑	۴۶/۷	۶۰۶	۰/۰۱۷	۳۴/۳	۵۱۴۰۹۳	▼	۵	۲/۵۰	۲/۵۹	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	۷/۱	۱۶۱/۵	۰/۰۳۲	۳۳/۷	۳۸۳۷۳۰/۵	▼	۹	۱/۳۷	۴/۳۵	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↑	۳۶/۶	۲۸۳/۵	۰/۰۱۸	۳۰/۹	۶۷۳۴۵	▼	۳	۳/۸۴	۱۶/۷۹	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۴۵۷	۹۶/۰	۲۷۶۳۶	▲	۱۹	۰/۴۷	۰/۴۵	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↓	۱۹/۸	۲۴۴۰	۰/۰۳۷	۳۶/۸	۷۹۰۲۸	▼	۱۱	۱/۳۱	۱/۸۴	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۹		۴۰۰۹۸/۵		۲۰	۰/۲۱		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۷-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به عراق

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان			تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات عراق				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۱/۲۰۰۵ (هزار دلار)	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱/۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش ۲۰۰۱/۲۰۰۵ (هزار دلار)	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۲۰۰۲)	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)		
↑	۲۶۷/۶	۵۴۳۸۱/۵	۰/۱۵۷	۷۴/۷	۲۹۳۶۰۰	▼	۱۶	۱/۶۵	۳/۲۴	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۸۸/۰	۲۳۴۶۳۳/۵	۰/۵۹۶	۲۹/۱	۱۲۲۹۲۲۰/۵	▲	۱۴	۱/۹۳	۰/۳۷	۲	فرآورده‌های نباتی
↑	۲۱۰/۹	۳۰۹۱۱/۵	۰/۷۸۵	۱۸/۰	۳۱۸۲۴۸/۵	▼	۵	۴/۳۶	۴/۹۲	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↑	۸۵/۲	۱۹۷۵۸۴	۰/۲۹۶	۴۰/۴	۸۵۳۶۱۷	▲	۱۱	۳/۰۸	۲/۰۰	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	۵۸/۸	۵۹۲۹۵/۵	۰/۱۰۵	۱۲۹/۰	۶۹۴۱۹۲	▼	۱۹	۱/۲۳	۲/۵۷	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۸۸/۷	۶۶۸۱۰	۰/۰۶۳	۳۶/۸	۵۸۵۳۲۷	▲	۱۲	۲/۴۴	۲/۰۸	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۵۲/۵	۱۱۷۱۴۰/۵	۰/۰۶۹	۱۰۸/۱	۳۲۱۶۲۸	▲	۷	۳/۶۲	۲/۵۹	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↓	۶۸/۴	۱۲۶۵	۰/۰۰۹	۸۵/۵	۶۵۸۲	▼	۱۷	۱/۴۷	۲/۵۷	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↓	۶۷/۴	۱۹۷۱۸	۰/۰۵۲	۱۴۴/۶	۵۶۴۹۶/۵	▼	۸	۳/۵۸	۲۳/۷۰	۹	چوب و اشیای چوبی
↓	۶۸/۸	۱۶۱۹۳/۵	۰/۰۵۲	۸۹/۹	۱۰۶۴۱۸	▲	۴	۸/۶۰	۳/۹۰	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↓	۵۹/۵	۱۱۸۹۶۲/۵	۰/۰۶۵	۹۲/۸	۳۲۹۶۸۹	▲	۱	۲۹/۱۱	۱۳/۶۲	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↓	۲۶/۱	۲۷۰۵۶	۰/۰۵۷	۵۶/۵	۴۳۰۰۸	▼	۳	۲۲/۰۸	۲۲۵/۶۷	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۹۴/۳	۸۳۹۹۳/۵	۰/۱۵۳	۵۰/۵	۱۶۹۲۹۷	▲	۹	۳/۳۷	۲/۳۵	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۵	۱۰۶/۸	۱۰۱۱۱	▲	۱۰	۳/۲۷	۱/۶۲	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	۱۱۲/۴	۱۷۶۰۲۶	۰/۰۹۴	۱۱۸/۰	۸۰۶۰۲۶/۵	▲	۱۸	۱/۴۷	۱/۲۰	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
↑	۱۲۶/۷	۱۱۷۹۰۸	۰/۰۸۴	۹۳/۵	۲۴۹۷۶۱۶	▲	۲	۲۵/۲۸	۲/۷۲	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	۳۲۷/۰	۲۵۸۷۱	۰/۰۸۳	۱۰۷/۸	۹۹۳۲۱۹/۵	▼	۱۵	۱/۷۷	۲/۹۸	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↓	۴۷/۴	۱۰۴۱/۵	۰/۰۶۶	۶۹/۷	۲۴۸۹۰۶/۵	▲	۶	۴/۱۴	۳/۹۶	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۵۳۶		۳۲۴۲۶/۵	▲	۲۱	۰/۵۰		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↓	۴۵/۵	۶۷۲۱/۵	۰/۰۹۹	۱۴۲/۹	۲۱۱۹۸۰	▲	۱۳	۲/۱۱	۱/۰۶	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
↓	-۲۵/۵	۱۴۰	۰/۰۳۵	۸۶/۷	۱۶۰۲۷۲/۵	▲	۲۰	۱/۰۱	۰/۶۳	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۷۳/۹	۱۳۵۵۶۵۳	۰/۰۹۶	۵۲/۵	۹۹۶۷۸۸۲	▲	-	۵/۱۳	۴/۴۲	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۸-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به اردن

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات اردن				شماره قسمتی	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳ (هزار دلار)	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳ (هزار دلار)	نسبت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۱۶۰	۹/۶	۳۰۰۷۸۱	▲	۴	۳/۵۳	۰/۷۳	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↓	-۶/۱	۶۲۷/۵	۰/۲۷۰	۴/۰	۵۵۶۶۹۸/۵	▼	۸	۲/۳۳	۲/۶۴	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۳۴۴	۳/۵	۱۳۹۴۶۶/۵	▲	۱۳	۱/۳۰	۰/۵۳	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	-۱۴/۳	۹/۵	۰/۱۷۲	۱۲/۹	۴۹۷۳۷۶/۵	▲	۱۸	۰/۹۱	۰/۴۶	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	۵/۷	۱۳۴۱	۰/۰۷۴	۲۲/۹	۴۸۷۵۳۰/۵	▼	۱۶	۰/۹۹	۱/۴۳	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۹۴/۵	۴۳۲۲	۰/۰۷۴	۱۰/۶	۶۸۵۵۲۸/۵	▼	۱۱	۱/۳۴	۱۹/۹۸	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۱۰/۸	۳۳۳/۵	۰/۰۹۲	۱۳/۹	۴۲۹۶۳۴	▼	۱۴	۱/۲۶	۱/۳۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۱۵	۲۲/۹	۱۰۶۲۹/۵	▲	۱۰	۱/۴۰	۰/۹۵	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۶۰/۵	۰/۱۲۷	۲۰/۴	۱۳۷۸۴۸/۵	▲	۱۲	۱/۳۲	۰/۶۹	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۱۲۴	۱۳/۰	۲۵۴۷۲۷/۵	▲	۱۷	۰/۹۴	۰/۶۹	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↑	۲۹/۲	۱۰۰۴/۵	۰/۱۸۲	۲۴/۹	۴۲۳۸۹۳/۵	▼	۱۹	۰/۴۸	۱/۰۸	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۴۷	۲۲/۳	۳۵۲۷۰/۵	▼	۲	۵/۷۳	۳۳/۶۸	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۵۲/۵	۱۰۱۸	۰/۱۳۶	۲۱/۰	۱۵۰۴۰۸/۵	▼	۶	۲/۴۲	۴/۱۲	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۹۲	۱۹/۵	۱۹۳۳۲۲/۵	▲	۷	۲/۳۸	۰/۶۸	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	-۷/۴	۴۴۹	۰/۰۹۹	۱۶/۵	۸۵۰۸۲۰	▲	۱	۱۴/۸۶	۲/۳۰	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۴۱/۹	۱۳۲۸	۰/۰۵۵	۱۶/۳	۱۶۶۹۴۲۲/۵	▼	۵	۲/۸۴	۴/۵۶	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	۲۸/۵	۱۴۹۶/۵	۰/۰۸۹	۱۱/۴	۱۰۶۴۹۲۰/۵	▼	۱۵	۱/۰۴	۱/۷۴	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۳۸	۸/۴	۱۴۳۲۹۸	▼	۳	۴/۷۳	۴/۸۲	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
										۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۵۹	۱۸/۷	۱۲۴۸۴۰/۵	▼	۹	۱/۴۵	۱/۸۳	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۴۴	۸۱/۸	۲۰۱۸۸۴/۵	▼	۲۰	۰/۲۱	۰/۸۷	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۲۵/۱	۱۱۹۹۰	۰/۰۸۶	۱۴/۳	۸۸۳۸۳۰۲	▼	-	۳/۷۲	۵/۱۹	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۹-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به قزاقستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات قزاقستان				شماره قسمتی	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲ (هزار دلار)	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲ (هزار دلار)	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۱۴۲	۳۰/۹	۲۶۵۸۴۲	▼	۱۴	۰/۹۵	۲/۳۶	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۴۱/۹	۹۲۰۵	۰/۰۷۷	۲۱/۹	۱۵۸۱۲۷/۵	▼	۱۸	۰/۵۱	۱/۰۱	۲	فرآورده‌های نباتی
↑	۲۲/۶	۴۰۴۹	۰/۲۱۹	۱۳/۱	۸۸۸۸۷/۵	▼	۲	۴/۵۸	۴/۹۴	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	-۲۳/۶	۱۷۴۰	۰/۳۳۰	۲۶/۸	۹۵۲۷۹۶/۵	▲	۹	۱/۲۵	۱/۱۳	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	-۱۱/۰	۴۳۰	۰/۱۹۴	۲۴/۹	۱۲۸۷۱۰/۵	▼	۱۳	۱/۰۰	۲/۲۴	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	۱۸/۶	۵۹۹۸	۰/۱۶۰	۲۱/۹	۱۴۸۶۱۰/۵	▼	۱۲	۱/۰۳	۱/۱۷	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۲۳/۹	۸۱۶۲	۰/۱۷۱	۳۲/۷	۷۹۶۴۴۹	▼	۱۱	۱/۰۵	۱/۲۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۲۱	۴۳/۴	۱۵۲۶۷	▲	۲۰	۰/۲۵	۰/۰۷	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۱/۵	۰/۲۶۲	۴۰/۷	۲۸۳۵۵۴/۵	▲	۱۵	۰/۸۰	۰/۷۹	۹	چوب و اشیای چوبی
↓	-۱۸/۸	۴۷/۵	۰/۲۰۶	۲۶/۹	۴۲۲۹۴۹/۵	▼	۱۶	۰/۷۵	۲/۷۳	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↓	۱۰/۶	۱۲۰۱۵/۵	۰/۰۵۰	۳۳/۰	۲۵۳۲۰۶	▲	۶	۱/۷۹	۱/۲۱	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↓	۷/۵	۸۷۲	۰/۰۶۳	۱۵/۷	۴۷۶۸۸/۵	▼	۳	۴/۱۴	۷/۸۹	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↓	۱۶/۹	۵۶۳۹/۵	۰/۴۰۷	۳۲/۸	۴۵۲۱۰۵	▼	۱۰	۱/۲۲	۱/۲۷	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۱۴	۳۰/۶	۲۸۶۷۸/۵	▲	۱	۶/۳۹	۰/۸۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	۳۳/۲	۲۲۶۰/۵	۰/۳۳۳	۳۸/۴	۲۸۴۷۳۱۷	▼	۱۷	۰/۵۴	۰/۶۹	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۴۵/۷	۴۳۹۹	۰/۱۹۰	۳۲/۶	۵۶۹۰۳۰۰/۵	▼	۴	۲/۹۳	۳/۱۸	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکتریکی
↑	۱۱۳/۶	۱۴۱۸	۰/۲۵۲	۳۹/۹	۳۰۲۹۲۱۴	▼	۸	۱/۳۷	۶/۷۰	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۱۱۴	۲۶/۷	۴۳۰۹۱۹	▼	۵	۲/۸۳	۳/۱۵	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۲۲۹		۱۳۸۳۲		۲۱	۰/۰۰		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↓	۸/۷	۲۶۴۲	۰/۱۸۴	۳۱/۳	۳۹۲۰۲۵	▼	۷	۱/۵۴	۱/۵۹	۲۰	مبل و مبلمان، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۰	-۴۷/۰	۴۵۸/۵	▼	۱۹	۰/۴۸	۱/۶۱	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	۱۰/۹	۵۸۸۷/۵	۰/۱۸۳	۳۱/۷	۱۸۹۳۷۱۱۳/۵	▼	-	۰/۸۸	۱/۳۳	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۰-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به کویت

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات کویت				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	نسبت تغییرات طنی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
↓	-۵/۹		۰/۱۲۳	۱۵/۶	۶۳۴۴۱۶	▲	۳	۴/۶۸	۱/۰۵	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↓	-۵/۳		۰/۰۸۲	۱/۰۵	۳۳۷۷۲۹	▼	۸	۲/۴۵	۳/۳۹	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۸۰	۱۱/۳	۶۸۶۷۴	▲	۱۱	۱/۵۶	۰/۸۸	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	-۰/۷		۰/۰۸۶	۱۱/۲	۵۲۰۱۳۵/۵	▼	۱۴	۱/۴۰	۱/۴۶	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	-۱۲/۸		۰/۰۱۱	۱۹/۲	۲۵۱۰۵۱	▼	۱۳	۱/۴۵	۲/۱۹	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	-۱/۶		۰/۰۳۶	۱۰/۸	۶۸۳۶۳۰/۵	▲	۶	۳/۲۵	۱/۱۳	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	-۱۵/۹		۰/۰۴۰	۱۲/۲	۴۱۸۸۵۵/۵	▲	۱۲	۱/۵۰	۱/۳۸	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۲۷	۱۳/۳	۴۵۴۰۴	▲	۲۱	۰/۵۹	۰/۳۵	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↓	-۶/۷		۰/۰۵۶	۱۱/۹	۱۳۳۶۵۸/۵	▼	۱۶	۱/۱۶	۱/۵۶	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۵۱	۱۰/۱	۲۰۶۱۸۴/۵	▲	۱۵	۱/۲۵	۱/۰۸	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↓	۰/۳		۰/۰۸۳	۵/۲	۶۰۲۳۷۲/۵	▲	۵	۳/۹۹	۳/۰۷	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↓	-۶/۹		۰/۰۵۹	۳/۴	۵۶۵۱۹/۵	▼	۹	۱/۶۱	۳/۵۲	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↓	-۴/۵		۰/۱۲۳	۹/۶	۲۸۰۸۵۶/۵	▲	۲	۶/۸۳	۳/۴۱	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
↓			۰/۰۶۴	۳/۵	۱۷۲۲۷۵/۵	▲	۴	۴/۲۱	۳/۶۴	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	-۱۸/۸		۰/۰۵۸	۱۶/۱	۱۴۰۴۷۱۹/۵	▲	۱	۷/۳۱	۰/۹۲	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	-۱/۹		۰/۰۵۳	۹/۳	۲۹۴۸۶۰۰	▲	۷	۲/۶۷	۲/۰۵	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	-۱/۲		۰/۱۴۴	۹/۴	۳۲۴۶۲۵۱	▲	۱۸	۰/۹۶	۰/۸۷	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۳۹	۱۳/۱	۳۵۰۱۰۱/۵	▼	۱۷	۰/۹۷	۱/۰۵	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۱/۵۷۱	-۱۳/۱	۳۵۵۳۷	▲	۲۰	۰/۸۰	۰/۷۸	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↓	-۵/۳		۰/۰۷۱	۱۱/۱	۳۱۶۲۳۸	▼	۱۰	۱/۵۷	۱/۵۸	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۲۳	۱۰/۷	۲۱۲۵۸۴	▲	۱۹	۰/۹۵	۰/۶۸	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓			۰/۰۶۳	۱۰/۳	۱۲۹۲۵۷۹۳/۵	▲	-	۳/۱۶	۲/۱۲	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۱-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به قرقیزستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات قرقیزستان				شماره قسمتی	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۲۰۰۵ (هزار دلار)	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۲۰۰۵ (هزار دلار)	نسبت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
		۰	۰/۰۰۹	۱۷/۰	۱۷۱۰۱	▼	۹	۱/۳۲	۴/۲۹	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
▲	۴۵/۹	۳۳۳۸	۰/۰۲۵	۱۴/۲	۵۱۲۰۷	▼	۱۹	۰/۲۴	۱/۰۴	۲	فرآورده‌های نباتی
▲	۲۴/۶	۱۳۸۳/۵	۰/۰۴۲	۹/۷	۱۷۱۷۲/۵	▲	۳	۳/۵۰	۲/۹۰	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▼	-۱۳/۵	۱۲۳۰	۰/۰۴۲	۱۱/۳	۱۲۰۷۱۶/۵	▼	۱۳	۱/۱۱	۱/۳۳	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
▼	۲۸/۲	۳۸۷/۵	۰/۰۶۰	۴۹/۱	۳۹۵۶۲۰/۵	▲	۱۷	۰/۴۹	۰/۸۸	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۲۸/۴	۴۴۹۳/۵	۰/۰۱۵	۲۴/۰	۱۳۶۵۷۱/۵	▼	۱۰	۱/۳۱	۱/۹۶	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▼	۴/۹	۳۴۴۱/۵	۰/۰۱۵	۱۷/۲	۷۱۹۳۷	▲	۷	۱/۶۳	۱/۴۷	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
		۰	۰/۰۰۳	۱۳/۶	۲۳۵۶	▲	۱۶	۰/۶۳	۰/۱۰	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۰	۰/۰۲۳	۱۹/۵	۲۴۸۰۱/۵	▼	۱۵	۰/۸۹	۰/۹۱	۹	چوب و اشیای چوبی
▼	۸/۸	۱۶۶	۰/۰۱۴	۱۷/۰	۲۷۹۵۳/۵	▼	۱۴	۰/۹۴	۳/۱۷	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
▲	۱۵/۶	۱۶۵۱۸/۵	۰/۰۰۸	-۸/۴	۴۲۰۸۹/۵	▲	۲	۳/۶۹	۲/۰۴	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
▼	-۸/۸	۴۹۲	۰/۰۰۸	-۴/۷	۶۳۸۳/۵	▼	۱	۵/۳۷	۶۳/۴۰	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
▼	-۶/۷	۲۵۹/۵	۰/۰۱۹	۲۵/۵	۲۰۵۹۸/۵	▼	۸	۱/۴۰	۲/۳۳	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیرفلزی
		۰	۰/۰۰۱	۲۴/۹	۲۵۵۶/۵	▼	۱۱	۱/۲۶	۲/۴۳	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۵۳/۳	۹۱۵/۵	۰/۰۱۰	۲۱/۹	۸۳۶۷۲	▼	۱۸	۰/۴۴	۰/۵۱	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
▲	۵۶/۸	۱۱۵۱	۰/۰۰۷	۱۱/۱	۲۱۱۸۱۹	▼	۵	۳/۲۳	۴/۸۸	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
▼	-۴/۶	۶۲	۰/۰۰۷	۲۰/۳	۸۸۶۷۵	▲	۴	۳/۲۵	۳/۰۸	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
		۰	۰/۰۰۶	۱۳/۲	۲۳۱۰۲/۵	▼	۶	۱/۹۹	۵/۲۴	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
		۰	۰/۰۰۰				۲۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
▼	-۱۴/۹	۱۶۸/۵	۰/۰۰۸	۱۲/۹	۱۶۱۴۱	▼	۱۲	۱/۲۶	۲/۰۱	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
		۰	۰/۰۰۰	-۲۶/۵	۷۴۴	▼	۲۰	۰/۲۲	۰/۶۳	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▼	۱۲/۰	۳۳۹۷۶	۰/۰۱۳	۱۷/۲	۱۳۶۱۲۱۸/۵	▼	-	۱/۳۵	۶/۶۷	-	کل بخش غیرنفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۲-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به لبنان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان			تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات لبنان				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳ (هزار دلار)	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳ (هزار دلار)	نسبت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)		
		۴۱۲/۵	۰/۲۷۳	۳/۰	۴۵۱۸۳۵	▲	۱۸	۰/۶۶	۰/۵۱	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
▲	۲۴/۱	۲۳۹۶۳/۵	۰/۲۳۶	۰/۰	۴۳۹۷۸۰	▼	۱	۸/۱۵	۱۵/۳۲	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۲۰۲	۳/۲	۷۴۲۳۳	▲	۳	۴/۲۸	۲/۲۴	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▲	-۰/۲	۸۳۳/۵	۰/۲۰۵	-۱/۸	۵۱۶۵۱۳	▼	۱۳	۰/۹۷	۱/۰۹	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
▼	-۱۳/۴	۸۸/۵	۰/۴۸۰	۲۱/۷	۲۰۶۷۴۱۴	▼	۱۵	۰/۷۶	۱/۴۷	۵	فرآورده‌های معدنی
▼	-۱۵/۱	۲۶۷	۰/۱۰۴	۷/۱	۸۲۵۵۳۷	▲	۱۶	۰/۷۵	۰/۶۷	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▼	۱/۹	۱۳۰/۵	۰/۰۹۲	۴/۹	۳۴۸۷۵۹	▲	۱۰	۱/۵۲	۱/۴۴	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
▲	۳۱/۹	۲۵۰	۰/۰۶۱	۴/۵	۳۹۸۴۸	▼	۱۷	۰/۷۱	۱/۱۶	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۱۴۲	۳/۱	۱۳۸۶۰۷	▲	۸	۱/۷۷	۱/۳۲	۹	چوب و اشیای چوبی
		۶۱۴/۵	۰/۱۴۳	۵/۸	۲۷۱۳۲۴	▲	۱۴	۰/۸۸	۰/۷۳	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
▲	۴/۴	۱۰۸۸۶/۵	۰/۱۰۶	۰/۸	۵۰۵۳۴۱	▼	۴	۳/۴۷	۳/۸۷	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۱۲۲	۳/۱	۸۲۸۲۵	▼	۱۲	۱/۲۷	۱/۳۲	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
▲	۱۹/۷	۶۰۱/۵	۰/۱۷۲	-۰/۳	۱۶۶۷۹۲	▼	۵	۳/۱۹	۳/۲۹	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۳۰۹	-۰/۳	۵۲۶۱۲۴	▼	۲۱	۰/۳۲	۰/۴۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۴۷/۷	۱۴۲۵/۵	۰/۰۹۱	۰/۴	۵۹۴۶۹۳	▲	۹	۱/۶۰	۱/۰۴	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
▲	۶/۲	۴۱۴	۰/۰۴۴	-۰/۵	۱۱۰۷۵۱۰	▼	۶	۳/۰۴	۳/۰۵	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکتریکی
▲	۵۶/۷	۸۳۶/۵	۰/۰۸۱	۲/۸	۸۴۳۱۲۷	▲	۱۱	۱/۵۱	۱/۱۸	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۵۵	۳/۹	۱۷۳۸۳۵	▲	۲	۷/۱۱	۳/۶۳	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۱۳۰	۱/۶	۷۱۴۱	▲	۲۰	۰/۴۲	۰/۲۷	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
		۸/۵	۰/۱۰۰	۲/۷	۱۸۴۶۵۹	▲	۷	۱/۸۷	۱/۷۱	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۵	۳۶/۷	۱۶۶۲۰	▼	۱۹	۰/۵۰	۸۵/۷۲	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▲	۱۴/۳	۴۰۷۳۲/۵	۰/۱۰۸	۴/۴	۹۳۸۲۵۱۷	▼	-	۲/۹۹	۷/۸۳	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۳-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به عمان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات عمان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	وضعیت تغییرات طبی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
		۲۶۱۹/۵	۰/۲۰۷	۶/۰	۳۸۷۵۵۲	▲	۲	۳/۳۵	۱/۲۹	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
▲	۵۲/۷	۲۷۳۵	۰/۱۴۴	۴/۳	۲۹۷۰۳۷/۵	▼	۱۸	۰/۷۴	۲/۰۹	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۱۷۲	۹/۷	۶۹۸۴۹	▲	۱۲	۱/۵۰	۰/۴۵	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▲	۲۹/۴	۱۴۶	۰/۱۲۲	-۰/۵	۳۵۰۹۳۲	▲	۱۰	۱/۶۱	۰/۳۶	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
▼	۱۶/۵	۵۱۷۶/۵	۰/۰۸۹	۱۹/۴	۵۹۰۶۱۹/۵	▼	۱۹	۰/۵۹	۱/۴۹	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۸۴/۴	۱۸۱/۵	۰/۰۵۹	۹/۱	۵۴۶۸۷۲/۵	▲	۱۵	۱/۲۲	۰/۹۱	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▲	۴۷/۴	۱۷۴	۰/۰۷۸	۱۳/۳	۳۶۴۷۶۴	▲	۹	۱/۶۴	۱/۴۶	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۲۱	۸/۷	۱۴۶۶۱/۵	▼	۲۱	۰/۲۶	۰/۵۶	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۸۷	۷/۵	۹۴۲۳۸/۵	▲	۵	۲/۰۲	۱/۴۸	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۶۹	۸/۲	۱۴۱۷۵۶/۵	▲	۱۱	۱/۵۱	۱/۴۵	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
▲	۱۳/۸	۱۲۵۶	۰/۰۳۲	-۵/۴	۱۶۰۵۲۴/۵	▲	۱۶	۱/۰۲	۰/۴۵	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
▲	۱۵/۰	۱۶	۰/۰۵۳	۶/۴	۴۰۱۴۹/۵	▲	۱۴	۱/۲۳	۰/۹۷	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
▲	۲۸/۱	۲۱۵/۵	۰/۱۲۶	۱۰/۸	۱۴۰۱۶۹/۵	▼	۶	۱/۹۶	۳/۶۸	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۵۰	-۵/۰	۱۰۶۳۹۶	▲	۱	۴/۴۳	۲/۳۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۸۹/۰	۳۰۰۱۴	۰/۱۴۸	۱۳/۸	۱۲۶۶۶۵۹/۵	▲	۱۷	۰/۸۷	۰/۶۰	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
▲	۹/۸	۱۹۳	۰/۰۷۵	۷/۵	۲۲۳۵۷۰۰/۵	▼	۴	۲/۲۷	۲/۴۲	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکتریکی
▲	۲۳/۳	۲۱۷	۰/۲۱۶	۱۴/۱	۲۶۰۱۰۶۷	▼	۱۳	۱/۳۲	۲/۳۵	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۳۵	۳/۳	۱۳۳۰۶۲/۵	▼	۸	۱/۶۸	۲/۱۶	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۴۳	۴۸/۴	۲۵۷۸	▼	۳	۲/۳۴	۳۵/۶۱	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۶۴	۷/۳	۱۳۶۴۶۹/۵	▲	۷	۱/۶۹	۱/۶۰	۲۰	مبل و میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۳۸	۳/۹	۱۷۳۲۵۶/۵	▼	۲۰	۰/۴۱	۰/۷۸	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▲	۴۷/۲	۴۲۷۳۱	۰/۰۹۵	۹/۱	۹۸۵۲۳۱۶	▼	-	۰/۹۳	۱/۳۷	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۴-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به پاکستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات پاکستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶ (هزار دلار)	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶ (هزار دلار)	نسبت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
		۳۲۲۶	۰/۰۲۹	۲۶/۲	۵۴۸۷۸/۵	▼	۱۵	۰/۸۵	۱/۵۸	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۱۹/۰	۶۳۵۷۹	۰/۵۶۶	۱۰/۸	۱۱۶۵۹۲۱	▼	۱۱	۱/۱۴	۲/۷۱	۲	فرآورده‌های نباتی
			۲/۱۴۹	۲/۴	۸۷۱۲۵۸/۵	▲	۱۶	۰/۶۷	۰/۱۸	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↑	۴۳/۶	۵۰۴۰/۵	۰/۲۶۹	۱۹/۸	۷۷۴۷۴۹	▲	۱۹	۰/۲۸	۰/۲۵	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	۴۶/۷	۳۷۲۷۰/۵	۰/۵۰۷	۶۱/۶	۳۳۶۱۱۰۹/۵	▼	۱۸	۰/۳۷	۰/۴۷	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۴۵/۲	۵۷۸۵۶	۰/۳۳۳	۱۴/۴	۳۰۸۴۴۷۸/۵	▲	۹	۱/۵۶	۱/۰۳	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑	۴۵/۸	۱۷۸۷۹/۵	۰/۲۹۴	۱۹/۵	۱۳۶۶۷۷۰/۵	▼	۱۲	۱/۱۰	۱/۳۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↑	۷۳/۴	۱۳۷۰۴/۵	۰/۱۲۱	۲۶/۲	۸۶۳۱۴	▲	۱	۴۵/۴۵	۶/۲۵	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۲۳۹	۰/۰۶۷	۲۷/۲	۷۲۳۸۲/۵	▲	۷	۱/۸۵	۱/۰۶	۹	چوب و اشیای چوبی
↓	۱۱/۲	۱۸۴/۵	۰/۲۰۴	۱۵/۸	۴۱۷۰۲۵/۵	▲	۱۳	۱/۰۵	۰/۳۵	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↑	۲۷/۹	۸۸۸۰/۵	۰/۲۵۷	۲۲/۷	۱۳۰۲۲۱۱/۵	▲	۱۷	۰/۵۵	۰/۴۲	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↓	-۱۵/۴	۲۳	۰/۰۳۴	۲۶/۰	۲۶۱۲۹	▲	۳	۲/۷۱	۱/۰۰	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۳۰/۷	۲۵۱۵/۵	۰/۱۶۸	۱۸/۰	۱۸۶۲۱۷/۵	▲	۸	۱/۵۹	۰/۹۸	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۲۲۱	۸۳/۹	۴۶۷۲۸۵	▼	۲۱	۰/۰۲	۴/۳۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۶۹/۶	۶۷۲۴۵	۰/۲۶۲	۲۱/۵	۲۲۴۴۷۲۴/۵	▲	۵	۲/۲۵	۰/۷۱	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
↑	۳۸/۷	۲۹۳۲	۰/۲۰۲	۱۵/۶	۶۰۲۵۶۵۲	▼	۴	۲/۷۱	۲/۲۰	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکتریکی
↓	۴/۸	۷۰۴/۵	۰/۱۷۶	۱۶/۰	۲۱۱۴۳۷۱/۵	▲	۲	۵/۲۸	۱/۳۶	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۹۴	۹/۵	۳۵۷۴۸۱	▼	۶	۱/۹۱	۳/۰۲	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۷۸	-۳۰/۲	۴۷۴۱/۵	▼	۲۰	۰/۱۹	۰/۴۷	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↑	۲۵/۸	۲۱۶/۵	۰/۰۷۱	۲۳/۸	۱۵۱۹۹۶	▲	۱۰	۱/۱۵	۰/۸۲	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۱۰	-۱۸/۲	۴۳۷۴۶/۵	▲	۱۴	۱/۰۱	۰/۶۴	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۳۶/۵	۲۸۱۴۸۵	۰/۲۳۴	۱۷/۶	۲۴۱۷۹۴۳/۵	▲	-	۱/۵۲	۱/۹۱	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۵-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به قطر

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات قطر				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶ (هزار دلار)	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶ (هزار دلار)	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
▲	۴۱/۰	۲۸۱۲	۰/۱۴۱	۱۷/۹	۲۶۴۱۷۳/۵	▲	۴	۴/۶۳	۰/۹۰	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
▼	-۸/۵	۲۸۰۷	۰/۰۹۳	۳۲/۰	۱۹۱۳۹۶/۵	▼	۱۷	۱/۱۳	۳/۴۲	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۶۸	۳۵/۷	۲۷۳۶۴	▲	۱۰	۱/۷۷	۱/۱۷	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▼	-۲۵/۱	۱۳۹	۰/۰۹۹	۲۷/۳	۲۸۶۲۵۲/۵	▲	۱۳	۱/۵۵	۱/۳۳	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
▼	۲۵/۶	۸۰۳۴	۰/۰۵۷	۳۷/۶	۳۷۵۶۸۱	▲	۱۶	۱/۳۹	۰/۷۹	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۶۸/۴	۲۲۳۲۱/۵	۰/۰۶۷	۳۰/۲	۶۲۴۳۷۸/۵	▲	۱۲	۱/۶۰	۰/۷۹	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▼	-۸/۲	۴۴۳/۵	۰/۰۶۶	۲۷/۴	۳۰۸۷۰/۵	▲	۹	۲/۰۲	۱/۲۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۳۳	۲۸/۲	۲۳۲۹۹/۵	▲	۱۱	۱/۶۵	۰/۲۱	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۱۳۵/۵	۰/۱۲۹	۳۶/۳	۱۳۹۸۷۱/۵	▲	۱۵	۱/۴۶	۰/۹۹	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۵۲	۱۸/۹	۱۰۶۶۹۵/۵	▼	۱۸	۰/۹۷	۲/۳۲	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
▼	۷/۱	۵۸۴۲	۰/۰۶۰	۲۳/۲	۳۰۴۴۶۱/۵	▼	۶	۳/۱۶	۷/۶۳	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
▼	۲۷/۱	۲۲۸	۰/۰۶۴	۲۸/۵	۴۸۴۹۸	▲	۷	۲/۷۹	۰/۲۸	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
▼	۹/۸	۲۵۲۴/۵	۰/۲۶۹	۳۴/۲	۲۹۸۳۱۳/۵	▼	۸	۲/۱۸	۲/۵۷	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۷۷	۲۲/۱	۱۶۲۴۰۲/۵	▲	۱	۴۲/۹۹	۸/۴۴	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۵۹/۸	۱۵۲۶۰/۵	۰/۲۸۸	۳۵/۹	۲۴۶۰۹۷۱	▲	۱۹	۰/۷۶	۰/۶۱	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
▲	۳۷/۸	۶۸۰	۰/۱۵۵	۲۳/۲	۴۶۳۵۹۶۸	▲	۵	۳/۷۰	۲/۸۸	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
▲	۵۱/۴	۱۱۹۳	۰/۱۲۲	۱۲/۸	۱۴۶۰۲۶۵	▲	۳	۶/۱۹	۱/۳۸	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۱۱۲	۲۳/۵	۴۲۶۰۶۵	▲	۲	۲۳/۴۲	۰/۸۱	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۴۹	۱۷/۶	۲۹۴۱/۵	▲	۲۰	۰/۵۰	۰/۱۵	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
▼	-۲۸/۰	۲	۰/۱۸۱	۳۲/۲	۳۸۵۳۸۷/۵	▼	۱۴	۱/۵۴	۱/۷۳	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۱۵۵	۵۳/۷	۷۰۶۶۹۲	▼	۲۱	۰/۴۲	۲/۴۷	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▼	۲۲/۱	۶۱۷۱۱	۰/۱۲۸	۲۵/۲	۱۳۳۲۹۷۷۵	▼		۱/۳۴	۱/۶۸	-	کل بخش غیرنفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۶-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به عربستان سعودی

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات عربستان سعودی				شماره قسمتی	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	نسبت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
↑	۹۳/۶	۱۷۸۷	۱/۴۸۹	۱۰/۸	۲۷۹۳۳۳۷	▲	۳	۴/۷۷	۰/۵۸	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۲۴/۴	۱۶۱۴۷/۵	۱/۵۱۸	۷/۹	۳۱۲۸۹۳۷/۵	▼	۱۹	۰/۹۵	۱/۳۷	۲	فرآورده‌های نباتی
		۰	۰/۹۸۵	۷/۹	۳۹۹۴۳۱/۵	▲	۱۰	۱/۸۷	۰/۹۹	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↑	۲۳/۸	۱۱۵۷	۰/۹۷۹	۱۲/۱	۲۸۲۲۹۴۳	▼	۱۸	۱/۰۴	۱/۱۷	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	۷/۵	۶۳۵۸	۰/۱۴۰	۱۸/۶	۹۳۰۷۰۶/۵	▲	۱۴	۱/۳۲	۰/۸۸	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۳۶/۰	۸۹۷۲۵/۵	۰/۵۶۴	۱۱/۳	۵۲۲۷۹۹۷/۵	▼	۷	۲/۰۳	۲/۱۳	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑	۲۱/۸	۳۰۵۲/۵	۰/۴۹۷	۱۲/۷	۲۳۱۳۵۱۱	▲	۱۶	۱/۲۶	۱/۲۴	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
		۰	۰/۲۳۸	۷/۶	۱۶۹۹۲۷/۵	▲	۲۰	۰/۷۵	۰/۳۹	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↓	-۱۶/۷	۷/۵	۰/۴۸۸	۴/۷	۵۲۷۶۸۱/۵	▼	۱۳	۱/۴۷	۱/۷۰	۹	چوب و اشیای چوبی
↑	۱۷/۹	۳۸۱	۰/۵۴۵	۸/۹	۱۱۱۵۶۲۴	▼	۱۷	۱/۱۹	۱/۶۸	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↓	۱/۰	۹۲۱۵/۵	۰/۵۲۵	۴/۲	۲۶۶۱۶۳۹/۵	▲	۹	۱/۹۴	۱/۵۵	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↑	۸۱/۸	۵۶۰۲/۵	۰/۴۷۸	۳/۳	۳۶۲۷۷۸/۵	▲	۱	۶/۲۴	۳/۲۷	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۴۰/۲	۶۶۸۳	۰/۸۸۵	۱۴/۱	۹۸۲۳۴۳	▼	۸	۱/۹۹	۳/۵۶	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
		۰	۰/۳۶۷	-۱۰/۴	۷۷۴۸۱۳/۵	▲	۱۵	۱/۳۰	۰/۲۹	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۴۹/۲	۱۵۷۹۷۳	۰/۹۷۴	۱۶/۴	۸۳۲۹۰۱۱	▲	۴	۳/۲۱	۲/۳۸	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۴۸/۳	۳۸۳۵/۵	۰/۵۴۳	۱۵/۲	۱۶۲۱۳۱۶/۵	▼	۵	۲/۷۶	۳/۵۷	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	۵۳/۸	۷۶۹۶	۱/۰۷۹	۱۳/۰	۱۲۹۶۸۲۶۰	▲	۶	۲/۱۹	۱/۴۹	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
		۰	۰/۴۲۸	۱۰/۹	۱۶۲۰۹۶۴	▲	۲	۴/۹۴	۳/۵۸	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
		۰	۴/۴۳۵	۰/۳	۲۶۸۴۲۷/۵	▲	۱۲	۱/۷۱	۰/۴۶	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↑	۱۸/۳	۱۲۱/۵	۰/۴۸۴	۸/۹	۱۰۳۲۷۲۱	▲	۱۱	۱/۷۳	۱/۳۹	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
		۰	۰/۰۰۲	-۲۹/۴	۷۶۸۶/۵	▼	۲۱	۰/۳۰	۲۷۸/۲۶	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۳۴/۸	۳۰۹۷۴۳	۰/۶۲۶	۱۱/۶	۶۴۶۵۲۳۵۸	▼	-	۱/۸۶	۱/۸۸	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۷-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به سوریه

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات سوریه				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶ (هزار دلار)	سهیم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶ (هزار دلار)	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۴)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
		۰	۰/۰۷۱	۸/۶	۱۳۲۷۱۸/۵	▲	۱۲	۱/۴۵	۰/۸۱	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↓	۱۶/۵	۲۳۰/۱۰	۰/۳۵۸	۲۰/۳	۷۳۷۲۲۲	▼	۱۴	۱/۱۶	۵/۷۹	۲	فرآورده‌های نباتی
		۰	۰/۲۶۵	۰/۴	۱۰۷۲۱۹	▼	۵	۲/۱۰	۳/۵۲	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▲	۵۱/۳	۸۴۳	۰/۱۷۵	۱۱/۴	۵۰۵۳۳۶	▲	۱۷	۰/۴۴	۰/۱۰	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
▲	۱۰۳/۰	۳۱۲۹	۰/۲۶۶	۵۰/۷	۱۷۶۰۴۵۴/۵	▲	۳	۳/۰۸	۱/۹۷	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۱۸۷/۲	۳۲۲۴/۵	۰/۰۷۲	۱۱/۷	۶۶۸۵۹۲/۵	▲	۸	۱/۷۷	۰/۶۷	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▲	۴۱/۳	۸۰۸۰	۰/۱۴۷	۱۷/۱	۶۸۲۱۱۰	▲	۹	۱/۶۳	۱/۰۱	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
		۲۲۵	۰/۰۱۵	۲۱/۸	۱۰۳۳۵/۵	▲	۱۰	۱/۶۲	۰/۷۴	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۰	۰/۱۷۴	۱۶/۶	۱۸۷۸۳۲	▲	۴	۲/۴۵	۰/۳۶	۹	چوب و اشیای چوبی
▲	۲۰/۰	۱۵۴	۰/۱۱۲	۱۴/۱	۲۲۹۸۶۹	▲	۱۶	۰/۵۸	۰/۴۲	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
▲	۷۲/۲	۳۳۲۶	۰/۰۹۵	۲/۴	۴۸۱۱۲۶/۵	▲	۱۹	۰/۲۷	۰/۱۴	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
		۰	۰/۰۰۵	۱۴/۴	۴۰۹۷/۵	▲	۱۱	۱/۵۶	۰/۳۶	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
▲	۷۲/۲	۲۷۵۸/۵	۰/۰۹۰	۱۹/۰	۱۰۰۰۷۴	▲	۱۳	۱/۲۴	۰/۷۵	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
		۰	۰/۰۰۲	۱۲/۴	۴۲۸۰/۵	▲			۰/۶۹	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۶۴/۷	۶۹۷۲/۵	۰/۱۶۲	۲۱/۹	۱۳۸۴۳۲۰	▲	۱۵	۰/۶۴	۰/۴۷	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
▲	۳۰/۴	۳۲۸۹۵/۵	۰/۰۴۴	۴/۷	۱۳۱۹۷۴۶/۵	▲	۲	۳/۰۸	۲/۶۴	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
▲	۴۰/۶	۶۸۱۵۱/۵	۰/۰۷۸	۱۸/۱	۹۳۸۰۷۵	▼	۶	۲/۰۳	۵/۱۷	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
▲	۳/۰	۶۹۰	۰/۰۲۵	۲/۰	۹۴۷۲۷/۵	▲	۱	۵/۰۹	۳/۳۱	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های چراغی
		۰	۰/۰۰۰			▲			۱۵/۷۷	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
		۶۹	۰/۰۲۰	۹/۷		▲	۷	۲/۰۱	۱/۱۲	۲۰	مبل و میل‌های طی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
		۱۰۰	۰/۰۴۵	۳۵/۱		▼	۱۸	۰/۴۳	۰/۶۳	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▲	۳۲/۸	۱۵۳۱۳۶/۵	۰/۰۹۳	۱۵/۱		▼	-	۱/۵۳	۳/۴۹	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۸-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به تاجیکستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات تاجیکستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهام از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۲۰۰۲)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
	۸۳/۴	۵۵۰۶	۰/۰۰۷		۱۳۰۴۸/۵		۷	۴/۲۴		۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
	۶۷/۴	۷۲۷۹	۰/۰۴۳		۸۷۶۱۱/۵		۱۵	۱/۰۲		۲	فرآورده‌های نباتی
	۳۰/۲	۶۳۵۷/۵	۰/۰۳۷		۱۴۷۹۷		۶	۴/۸۵		۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
	۱۵/۸	۲۷۸۲۵/۵	۰/۰۳۸		۱۰۸۳۳۲		۱۲	۲/۱۰		۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
	۳۹/۷	۱۴۳۵/۵	۰/۰۲۱		۱۳۹۴۷۲/۵		۲۰	۰/۳۲		۵	فرآورده‌های معدنی
	۳۳/۸	۲۱۴۳۴	۰/۰۲۵		۲۳۰۶۰۵/۵		۱۴	۱/۰۳		۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
	۵۳/۸	۱۰۶۶۹	۰/۰۰۹		۴۳۴۵۸		۸	۳/۹۳		۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
		۰	۰/۰۰۲		۱۴۹۶/۵		۲۱	۰/۲۷		۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۱۰۱	۰/۰۴۱		۴۴۶۶۴/۵		۱۹	۰/۴۶		۹	چوب و اشیای چوبی
	۱۷/۴	۳۳۹	۰/۰۰۷		۱۴۵۵۴		۱۷	۰/۷۲		۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
	۲۴/۰	۱۳۱۱۹/۵	۰/۰۱۷		۸۶۲۷۵		۲	۱۶/۲۰		۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
	-۹/۵	۲۸۸۰/۵	۰/۰۱۹		۱۴۵۶۷/۵		۱	۲۱/۰۱		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
	۶۰/۵	۳۳۵۵	۰/۰۴۸		۵۳۳۷۴		۱۳	۱/۸۰		۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
		۰	۰/۰۰۱		۱۳۵۸/۵		۴	۹/۰۰		۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
	۸۲/۴	۴۰۹۳	۰/۰۰۸		۶۵۱۹۱/۵		۱۶	۱/۰۰		۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
	۵۷/۲	۴۴۷۸/۵	۰/۰۰۵		۱۵۳۸۹۸		۱۰	۳/۳۴		۱۶	ماشین آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
	۴۵/۹	۶۳۴/۵	۰/۰۰۵		۶۲۱۱۳		۹	۳/۵۴		۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
	-۱/۲	۲۰۷/۵	۰/۰۰۲		۸۷۷۸/۵		۳	۱۴/۳۳		۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
		۰	۰/۰۰۰				۵	۸/۷۹		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
	۳۸/۱	۱۷۳۴/۵	۰/۰۱۱				۱۱	۲/۲۰		۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
		۰	۰/۰۰۶				۱۸	۰/۴۶		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
	۲۴/۴	۱۱۱۳۹۹	۰/۰۱۲				-	۳/۹۱		-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۹-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به ترکیه

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات ترکیه				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۲۰۰۲)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
↓	-۳۳/۰	۱۷۲/۵	۰/۰۸۳	۳/۹	۱۵۵۱۷۴/۵	▼	۱	۴/۸۸	۵/۵۸	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↓	۱۳/۴	۱۳۲۹۱۸	۰/۵۴۱	-۰/۴	۱۱۱۴۶۱۸	▼	۲۰	۰/۲۸	۰/۵۲	۲	فرآورده‌های نباتی
		۰	۱/۹۲۴	۴/۹	۷۷۹۷۱۴/۵	▼	۱۸	۰/۵۰	۰/۸۰	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	۲/۲	۴۱۷۶/۵	۰/۳۳۵	۳/۳	۹۶۶۸۷۴/۵	▲	۱۹	۰/۳۹	۰/۳۹	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	۹/۵	۱۳۱۱۵/۵	۱/۱۱۶	۲۱/۳	۷۳۹۵۴۱۸	▼	۵	۱/۲۳	۳/۲۷	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۳۰/۷	۱۲۱۵۳/۵	۱/۰۰۲	۹/۱	۹۲۸۵۳۸۸	▲	۱۰	۱/۰۷	۱/۰۰	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑	۳۶/۵	۷۲۳۹۱	۱/۴۶۹	۱۶/۰	۶۸۳۷۴۸۸/۵	▼	۹	۱/۰۷	۱/۲۷	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↑	۴/۴	۲۱۹۶۵	۱/۲۱۵	۱/۷	۸۶۵۸۷۴	▼	۲	۲/۰۸	۵/۴۵	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↑	۶۷/۱	۶۵۸۸	۰/۶۵۵	۱۴/۹	۷۰۷۹۰۹	▼	۸	۱/۱۰	۱/۷۷	۹	چوب و اشیای چوبی
↓	۲/۹	۱۶۱	۰/۹۸۴	۱۱/۴	۲۰۱۶۳۰۱	▲	۱۵	۰/۶۹	۰/۵۲	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↑	۳۱/۷	۱۹۶۷۰	۱/۲۶۵	۸/۷	۶۴۱۲۹۶۴/۵	▲	۶	۱/۲۱	۰/۸۹	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↓	-۴۰/۱	۳	۰/۶۴۱	۱۸/۳	۴۸۶۱۴۷/۵	▼	۱۳	۱/۰۲	۱/۱۸	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۲۴/۳	۱۰۲۹۰/۵	۰/۷۶۳	۱۱/۲	۸۴۶۵۱۸	▼	۱۷	۰/۶۰	۰/۷۷	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
		۱۱۹	۲/۰۱۵	۷۵/۰	۴۲۵۲۲۱۹/۵	▼	۲۱	۰/۲۱	۳/۵۳	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	۵/۹	۳۰۶۲۰	۱/۶۰۹	۱۵/۷	۱۳۷۶۳۹۱۰/۵	▼	۱۶	۰/۶۴	۰/۷۱	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۲۰/۲	۶۴۵۰	۰/۷۳۹	۷/۷	۲۲۰۹۵۷۹۸/۵	▲	۳	۱/۷۴	۱/۲۷	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	۸۶/۷	۹۸۷۶	۰/۷۳۴	۷/۸	۸۸۱۶۱۹۳	▼	۱۲	۱/۰۲	۱/۴۹	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↑	۵۶/۳	۸۶۵	۰/۶۲۰	۹/۶	۲۳۴۸۶۷۰	▲	۱۱	۱/۰۴	۰/۶۹	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
		۰	۰/۲۷۲	-۳۱/۴	۱۶۴۸۹	▲	۷	۱/۱۹	۱/۱۶	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↑	۳۲/۵	۴۴۵/۵	۰/۴۹۵	۱۱/۰	۱۰۵۵۳۰۶/۵	▼	۱۴	۰/۸۹	۰/۹۶	۲۰	مبل و مبلمان، اسباب بازی و سایر مصنوعات
		۱۲	۷/۲۸۶	۲۵۷/۸	۳۳۱۳۱۱۴۰/۵	▲	۴	۱/۶۱	۰/۵۸	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	۱۵/۸	۳۴۱۹۸۴/۵	۱/۱۹۴	۱۶/۱	۱۲۳۳۵۰۱۱۷/۵	▼	-	۱/۳۲	۱/۶۶	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲۰-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به ترکمنستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات ترکمنستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۲۰۰۲)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
▲	۱۸/۵	۱۳۱۲	۰/۰۱۷	-۲۱/۲	۷۶۱۰	▲	۱۲	۱/۷۷	۱/۰۸	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
▲	۸/۰	۱۸۰۴۸/۵	۰/۰۲۲	-۸/۱	۲۷۰۸۴	▲	۱۰	۲/۷۰	۱/۰۸	۲	فرآورده‌های نباتی
▼	۰/۰	۲۵۷۸/۵	۰/۰۲۱	۲/۲	۹۷۴۹	▲	۷	۴/۸۶	۳/۴۰	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▲	-۱۲/۶	۱۴۰۸۲	۰/۰۶۸	-۱۳/۱	۸۴۶۰۳	▲	۱۴	۱/۷۰	۱/۱۸	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
▲	۳۰/۹	۴۵۰۳	۰/۰۱۰	-۱۶/۵	۲۲۶۳۹	▲	۴	۵/۴۸	۲/۶۰	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۱۸/۴	۲۳۶۷۶	۰/۰۱۵	-۲/۴	۱۱۶۷۹۳	▲	۵	۵/۳۵	۳/۲۲	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▲	۱۰/۹	۱۵۶۹۶/۵	۰/۰۱۰	۵/۲	۶۶۰۹۲	▲	۹	۲/۹۹	۱/۱۱	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
▲	-۱/۳	۱۷۳/۵	۰/۰۰۶	-۳۵/۲	۳۱۸/۵	▼	۲۱	۰/۳۰	۱/۰۷	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
▼	-۱/۸	۶۳۲	۰/۰۰۷	۱۳/۵	۱۶۱۳۴/۵	▼	۱۷	۰/۶۹	۱/۴۳	۹	چوب و اشیای چوبی
▲	۲۴/۲	۹۸۳	۰/۰۱۶	-۱۲/۸	۱۴۱۲۲/۵	▼	۱۶	۱/۰۹	۲/۲۵	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
▼	۳/۷	۲۵۰۹۰/۵	۰/۰۰۶	۸/۶	۵۳۳۹۲	▲	۲	۳۸/۸۰	۰/۹۵	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
▼	-۶/۸	۵۳۹۵	۰/۰۰۷	۱۳/۰	۱۰۴۶۵	▼	۳	۱۰/۶۵	۴۷/۸۰	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
▲	۱۸/۹	۵۱۴۷	۰/۰۲۵	۴/۰	۳۵۸۲۵/۵	▼	۶	۴/۹۲	۶/۵۹	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
		۰	۰/۰۰۱	۲۰/۵	۶۸۵۳/۵	▲	۱	۷۷/۱۶	۹/۹۱	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
		۹۴۹۵/۵	۰/۰۲۲	۷/۹	۲۹۳۰۰۷/۵	▲	۱۹	۰/۶۱	۰/۴۷	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
		۶۶۷۰/۵	۰/۰۱۲	۵/۳	۴۸۹۳۳۷/۵	▲	۸	۳/۹۷	۳/۵۶	۱۶	ماشین آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
		۸۸۹/۵	۰/۰۱۰	۲۳/۴	۴۲۵۰۶۴	▼	۲۰	۰/۵۸	۱۹/۱۸	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
		۴۷۷	۰/۰۰۸	۰/۱	۳۱۹۳۵	▼	۱۱	۲/۲۱	۸/۹۴	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
		۰	۰/۰۰۳	۲۳/۰	۶۵۷	▼	۱۸	۰/۶۵	۲/۴۱	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
		۹۶۱/۵	۰/۰۱۳	۲/۲	۳۰۴۳۰/۵	▲	۱۳	۱/۷۳	۱/۳۷	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
		۰	۰/۰۲۱	-۱۱/۲	۴۷۲۱۶/۵	▲	۱۵	۱/۵۵	۰/۵۳	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
		۱۳۵۸۱۱/۵	۰/۰۱۴	۳/۴	۱۷۸۹۰۰۱	▲	-	۳/۹۹	۲/۰۱	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲۱-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به امارات متحده عربی

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان			تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات امارات متحده عربی			شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	موسم ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	سهام از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	موسم ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	موسم شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۲)		
↑	۴۵/۱	۳۴۵۰۰	۰/۶۶۰	۱۷/۴	۱۲۳۷۹۷۱		۹	۱/۷۸	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↓	۱۶/۰	۳۰۶۱۱۵	۰/۹۷۵	۱۹/۴	۲۰۰۹۲۹۸		۱	۱۵/۷۰	۲	فرآورده‌های نباتی
↑	۳۰/۰	۲۲۵/۵	۰/۷۷۷	۲۳/۴	۳۱۴۹۶۰		۱۷	۱/۰۷	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	۶/۵	۸۴۱۲	۰/۷۰۰	۲۱/۶	۲۰۱۹۵۲۵/۵		۱۶	۱/۰۸	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	۴۵/۴	۵۶۴۸۵۲/۵	۰/۹۳۲	۶۴/۲	۶۱۷۴۰۴۱		۱۰	۱/۷۱	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۶۸/۳	۱۲۳۰۵۰	۰/۴۲۰	۲۶/۲	۳۸۹۶۷۲۷		۴	۳/۵۶	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	-۱۲/۴	۱۲۵۲۰	۰/۶۲۵	۳۳/۱	۲۹۰۸۱۴۵		۱۴	۱/۲۸	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↓	۵/۲	۲۹۱	۰/۷۴۴	۳۲/۱	۵۳۰۰۷۸/۵		۱۳	۱/۳۶	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↓	۱۰/۶	۶۰۹	۰/۵۶۹	۳۶/۲	۶۱۵۶۳۶/۵		۱۹	۰/۹۰	۹	چوب و اشیای چوبی
↓	۱۹/۷	۳۱۷۹	۰/۳۸۳	۲۴/۴	۷۸۵۱۱۹/۵		۱۵	۱/۱۳	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↓	۹/۶	۵۳۱۴۵	۱/۲۲۱	۱۸/۰	۶۱۸۸۳۷۰/۵		۵	۲/۴۱	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↓	۱۷/۸	۴۴۵	۰/۸۶۰	۲۴/۷	۶۵۲۰۴۸/۵		۷	۱/۸۷	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↓	۲۲/۸	۲۷۶۳۵	۱/۴۱۵	۲۷/۸	۱۵۷۰۵۷۱		۶	۲/۱۳	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
↑	۱۷۵/۶	۱۱۶۴۵۶	۴/۲۸۴	۴۰/۰	۹۰۴۰۳۳۹		۲	۳/۷۳	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۵۶/۳	۲۶۵۴۰۸	۰/۹۶۸	۴۳/۴	۸۲۸۱۳۲۴/۵		۸	۱/۸۶	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۶۸/۱	۳۰۹۴۹/۵	۱/۰۰۰	۳۳/۱	۲۹۸۸۵۹۶۱/۵		۱۲	۱/۴۸	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	۱۵/۱	۱۲۱۱۳/۵	۱/۱۷۸	۳۷/۵	۱۴۱۵۶۷۰۴/۵		۲۰	۰/۸۷	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↑	۳۶/۰	۴۹۰	۰/۵۶۷	۱۷/۷	۲۱۴۶۹۱۹/۵		۳	۳/۶۰	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۱/۵۷۲	۵۴/۵	۹۵۱۵۹		۲۱	۰/۷۲	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↑	۲۹/۹	۱۹۲۱/۵	۰/۷۹۰	۲۳/۹	۱۶۸۴۶۱۰		۱۱	۱/۵۰	۲۰	مبل و میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
↓	۴۴/۵	۱۰۵	۰/۵۱۵	۵۳/۷	۲۳۴۲۰۷۱		۱۸	۰/۹۱	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲۲-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به ازبکستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان		تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات ازبکستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶-۲۰۰۷	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۷)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۱۸	-۱۱/۳	۳۳۰۱۱	▲	۱۸	۰/۶۲	۰/۲۷	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
▲	۲۳/۸	۷۴۳۷	۰/۰۶۰	-۷/۴	۱۲۳۰۴۹	▲	۵	۳/۵۹	۰/۵۰	۲	فرآورده‌های نباتی
▲	-۰/۲	۲۷۱۲	۰/۰۵۳	-۹/۷	۲۱۲۸۷	▲	۳	۵/۹۶	۵/۵۰	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▼	-۲۸/۳	۱۳۴۴/۵	۰/۰۳۰	-۱۲/۳	۸۷۵۳۵	▼	۱۷	۰/۸۲	۱/۲۱	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
▲	۳۵/۸	۳۴۳۰/۵	۰/۰۱۴	۲۱/۶	۹۵۲۹۹/۵	▼	۱۶	۰/۹۲	۱/۴۱	۵	فرآورده‌های معدنی
▼	-۶/۹	۶۱۵۴	۰/۰۳۵	۴/۱	۳۲۰۵۳۷	▼	۱۱	۱/۳۸	۲/۲۲	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▲	۳/۶	۱۰۱۳۲	۰/۰۴۰	۱/۹	۱۸۷۸۶۴	▲	۱۰	۱/۷۱	۱/۲۳	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
▼	-۵۴/۴	۱	۰/۰۰۳	-۱۹/۳	۱۷۹۲	▲	۱۲	۱/۳۷	۰/۳۷	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۵۳	۰/۱۵۶	۱۵/۳	۱۶۸۱۲۵	▼	۲۰	۰/۵۲	۱/۰۲	۹	چوب و اشیای چوبی
▼	-۲/۱	۲۸۴	۰/۰۳۰	۲/۰	۶۰۷۰۷	▼	۱۳	۱/۲۷	۳/۵۸	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
▲	۶/۹	۱۸۳۱۶	۰/۰۲۲	۴/۲	۱۱۰۴۴۷	▲	۲	۹/۰۳	۵/۹۰	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
▼	-۲۷/۸	۱۹۴۶/۵	۰/۰۱۸	-۱۲/۹	۱۳۹۹۲	▼	۱	۱۲/۸۳	۱۸۸/۱۸	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
▲	۱۲/۸	۶۸۳۸	۰/۰۴۲	۳/۵	۴۷۱۴۶/۵	▼	۹	۱/۷۸	۲/۳۱	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۷	۲۴/۳	۱۴۷۹۴	▲	۴	۳/۹۲	۲/۲۷	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۱۹/۶	۲۴۴۲/۵	۰/۰۵۲	۷/۱	۴۴۴۰۶۹/۵	▼	۲۱	۰/۴۶	۰/۵۶	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
▲	۳۰/۵	۲۳۱۱	۰/۰۳۱	-۰/۵	۹۳۴۸۹۴	▲	۸	۲/۰۶	۲/۰۴	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
▼	-۱۰/۴	۷۹۳/۵	۰/۰۵۰	-۰/۵	۵۹۵۸۴۸/۵	▼	۱۴	۱/۲۳	۱/۶۲	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
▼	-۱/۴	۳۶۸/۵	۰/۰۲۴	۱۲/۳	۸۹۵۴۶/۵	▼	۶	۲/۸۷	۴/۲۱	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۰		۱۸	▲	۱۹	۰/۵۶	۰/۲۷	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
	-۰/۵	۲۴۱۹	۰/۰۱۹		۳۹۵۳۹/۵	▲	۷	۲/۰۶	۱/۸۲	۲۰	مبل و میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۱۳		۶۰۹۵۳	▲	۱۵	۰/۹۴	۰/۶۳	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲۳-الف: تجارت مکملی ایران در صادرات کالا به یمن

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	صادرات ایران		واردات از جهان			تجارت مکملی بر حسب صادرات ایران با واردات یمن				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۲۰۰۲)	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)		
↓	۵/۶	۲۸۰	۰/۱۶۶	۱۷/۲	۳۱۱۳۱۱	▲	۶	۴/۸۴	۰/۹۱	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۱۸/۸	۱۲۳/۵	۰/۱۵۷	-۲/۴	۳۲۲۹۹۰/۵	▲	۱۵	۰/۷۳	۰/۲۳	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۱۹۸	۳/۱	۸۰۲۵۴	▼	۲۰	۰/۵۲	۰/۶۵	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↑	۲۲/۴	۱۳۵۱	۰/۱۳۵	۸/۰	۳۸۸۰۷۸	▲	۹	۲/۱۰	۱/۸۱	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی و نوشابه‌ها و توتون و تنباکو
↓	۳۸/۰	۱۰۲۱/۵	۰/۱۷۵	۵۱/۴	۱۱۶۲۰۲۳/۵	▼	۱۸	۰/۵۵	۱/۳۵	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۶۶/۷	۹۱۲/۵	۰/۰۳۲	۱۶/۸	۲۹۹۲۹۴	▲	۱۳	۱/۱۸	۱/۰۲	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑	۳۰/۹	۶۷۲/۵	۰/۰۴۳	۱۴/۷	۱۹۸۱۵۵/۵	▼	۱۲	۱/۲۴	۱/۶۴	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۴	۷/۹	۲۷۷۱	▼	۱۹	۰/۵۳	۰/۶۸	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۶۶	۱۱/۰	۷۱۷۷۴	▲	۱۷	۰/۶۴	۰/۲۳	۹	چوب و اشیای چوبی
		۶۸۶	۰/۰۸۳	۲۴/۹	۱۷۰۸۳۱	▲	۵	۴/۸۷	۱/۲۴	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده از آن
↑	۹/۱	۲۶۳	۰/۰۱۷	۲/۳	۸۷۱۲۹	▲	۷	۳/۱۰	۰/۹۰	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۲۸	۹/۵	۲۱۳۹۴/۵	▼	۳	۵/۹۴	۲۰/۷۱	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↓	۱۱/۳	۲۲۲	۰/۰۴۱	۱۶/۲	۴۵۹۶۹/۵	▲	۱۱	۱/۸۴	۱/۶۲	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۲	۴۶/۱	۴۸۱۱/۵	▲	۱	۱۰/۱۶	۰/۵۱	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	-۲/۰	۴۲۳	۰/۰۵۷	۱۹/۵	۴۸۸۵۶۰/۵	▼	۱۶	۰/۶۵	۱/۰۴	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	۴/۹	۴۸۸/۵	۰/۰۲۴	۱۳/۴	۷۲۴۲۹۸/۵	▲	۴	۵/۴۳	۲/۹۷	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	۱۲/۴	۵۹۷/۵	۰/۰۳۳	۱۳/۶	۳۹۴۷۳۰	▲	۲	۸/۰۰	۳/۳۷	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
		۴۲۵	۰/۰۱۵	۱۳/۰	۵۷۶۸۷/۵	▼	۸	۲/۳۳	۶/۴۴	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۳۴	-۲۳/۷	۲۰۵۸	▼	۲۱	۰/۰۷	۰/۶۴	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
		۴۳۲	۰/۰۲۲	۱۹/۸	۴۶۷۱۲/۵	▲	۱۰	۲/۰۲	۱/۲۹	۲۰	میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۲	-۱۳/۵	۷۷۰۹	▲	۱۴	۱/۰۳	۰/۶۳	۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه

مأخذ: یافته‌های تحقیق

cbpc.ir

ضمیمه ۲

ارائه پروفایل آماری و اطلاعات تجاری براساس تجارت مکملی ایران در صادرات

مقدمه

۱-ب- معرفی چارچوب جداول تجارت مکملی ایران در واردات کالا با هر یک از کشورهای منطقه

در این قسمت، ابتدا به هدف تشکیل جداول و معرفی مفاهیم شاخص ها، سپس به ارائه جداول بر حسب هر یک از کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی پرداخته شده است.

۱- هدف از تشکیل جداول: این جداول، ارائه دهنده فهرستی از تجارت مکملی ایران در واردات کالا با هر یک از کشورهای واقع در آسیای جنوب غربی به تفکیک بخش های ۲۱ گانه طبقه بندی نظام هماهنگ می باشند.

۲- کشورهای آسیای جنوب غربی: منظور، آن دسته از کشورهای در حال توسعه می باشند که در جنوب غربی آسیا واقع شده اند و امکان تخمین شاخص تجارت مکملی

وجود داشته است. در این بخش کشورهای مذکور شامل ۲۴ کشور به نام‌های افغانستان، ارمنستان، آذربایجان، بحرین، گرجستان، عراق، ایران، اردن، قزاقستان، کویت، قرقیزستان، لبنان، عمان، پاکستان، فلسطین، قطر، عربستان سعودی، سوریه، تاجیکستان، ترکیه، ترکمنستان، امارات متحده عربی، ازبکستان، مصر و یمن می‌باشند.

۳- قسمت (HS) و شماره قسمت: منظور شرح فهرست قسمت‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ و ردیف تعرفه‌ای هر یک از قسمت‌های ۲۱ گانه آن می‌باشد.

۴- متوسط شاخص (۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱): شامل میانگین شاخص تجارت مکملی ایران در واردات کالا با هر یک از کشورهای پیش‌گفته طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ و بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه نظام هماهنگ می‌باشد. به این ترتیب در این بخش ابتدا شاخص تجارت مکملی ایران در واردات کالا به هر یک از کشورها و بر حسب هر یک از سالها طبق رابطه پیش‌گفته محاسبه شده البته با این تفاوت که به جای مزیت نسبی آشکار شده ایران از مزیت نسبی هر یک از کشورهای مورد مطالعه در تخمین استفاده می‌گردد و سپس بر مبنای سال‌هایی که شاخص برآورد شده به عنوان متوسط دوره ملاک ارزیابی قرار گرفته است. سال‌هایی که شاخص مذکور برآورد نشده در برآورد میانگین لحاظ نشده است.

۵- رتبه: این ستون رتبه بخش‌های مورد مطالعه براساس مقادیر شاخص تجارت مکملی ایران در واردات کالاهای غیرنفتی با هر یک از کشورهای مورد مطالعه را در طی دوره ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ را نشان می‌دهد. آن دسته از بخش‌هایی که بیشترین مقادیر شاخص را به خود اختصاص داده‌اند رتبه یک داده شده است.

۶- تغییرات: این ستون جهت تغییرات از حیث افزایش و کاهش طی دو مقطع مورد مطالعه را نشان می‌دهد. تغییرات افزایشی با جهت بالا (▲) و کاهش با جهت پایین (▼) مشخص گردیده‌اند.

۷- متوسط ارزش صادرات از جهان: شامل متوسط ارزش صادرات هر یک از کشورهای مورد بررسی به جهان بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی نظام هماهنگ و بر حسب هزار دلار طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ می‌باشد. ارزش صادرات به تفکیک بخش‌ها

از طریق تجمع ارزش صادرات بر حسب کدهای شش رقمی نظام هماهنگ محاسبه گردیده است. ارزش صادرات بر حسب کدهای شش رقمی HS از بانک نرم افزاری آنکتاد تحت عنوان PC/TAS استخراج گردیده است

۸- درصد رشد سالانه: شامل درصد تغییرات ارزش صادرات کشورهای مورد مطالعه از بازار جهانی طی دو مقطع زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ و ۱۹۹۷ تا ۹۸ می باشد. نرخ رشد سالانه به صورت هندسی محاسبه شده است.

۹- سهم از کل صادرات جهانی: شامل نسبت متوسط ارزش صادرات هر یک از کشورهای مورد بررسی به کل متوسط ارزش صادرات جهانی در دوره زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ به تفکیک بخش های ۲۱ گانه است.

۱۰- ارزش واردات ایران: شامل متوسط ارزش واردات ایران از هر یک از کشورهای مورد بررسی بر حسب بخش های ۲۱ گانه طبقه بندی نظام هماهنگ طی سال های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ و بر حسب هزار دلار می باشد. ارزش واردات به تفکیک بخش ها از طریق تجمع ارزش واردات ایران به هر یک از طرف های تجاری که بر حسب کدهای شش رقمی نظام هماهنگ می باشد، صورت گرفته است.

۱۱- درصد رشد سالانه واردات ایران: شامل متوسط درصد تغییرات ارزش واردات ایران در بخش های مورد بررسی به هر یک از کشورهای مورد مطالعه طی دو مقطع زمانی پیش گفته می باشد. نرخ رشدها به صورت هندسی برآورد گردیده اند.

۱۲- فرصت دسترسی به بازار: برای آن دسته از بخش هایی که نرخ رشد سالانه صادرات جهانی کشورهای مورد مطالعه بیشتر از نرخ رشد سالانه واردات ایران به آن کشورها بوده به عنوان افزایش دسترسی به بازار ایران در جدول با علامت ↑ نشان داده شده و در صورتی که عکس این حالت صادق بود، با علامت ↓ مشخص گردیده است. در حالتی که اطلاعات قابل دسترس نبوده هیچ علامتی درج نگردیده است.

جدول ۱-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از افغانستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات از جهان			تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات افغانستان				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۶)	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)		
			۰/۰۰۱	۱۱/۳	۱۰۵۶	▼	۱۳	۰/۳۳	۰/۹۰	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۸۰/۱	۵۰۹۸	۰/۰۴۸	۲۰/۴	۹۹۶۵۳/۵	▲	۱۶	۰/۱۳	۰/۰۶	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۰۸		۳۳۶۸	▲	۲	۳/۳۹	۰/۰۲	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
			۰/۰۰۰	۱۴/۹	۱۶۸	▼	۱۲	۰/۳۳	۵/۲۵	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
			۰/۰۰۰	-۹/۰	۱۰۵۷/۵	▼	۷	۱/۰۶	۴/۴۷	۵	فرآورده‌های معدنی
		۵۰	۰/۰۰۰	-۱/۲	۱۲۳۸/۵	▼	۶	۱/۱۷	۱۰/۰۳	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
			۰/۰۰۰	۳/۷	۶۰۹/۵	▲	۵	۱/۱۹	۰/۷۶	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۲۸	۱۸/۴	۲۰۲۸۷/۵	▲	۱۸	۰/۰۳	۰/۰۰	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۳	۶۰/۱	۳۵۲۱/۵	▲	۱۴	۰/۲۴	۰/۰۰	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۰	-۴۵/۸	۳۸	▼	۱۷	۰/۱۱	۰/۳۳	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۰۴	ب/۵	۲۰۰۲۰	▲	۱۰	۰/۴۴	۰/۰۳	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰	-۱۰۰/۰			۷			۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۰	-۱۲/۱	۱۰۳	▼	۱۵	۰/۲۱	۱/۵۸	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۲	۱۵/۹	۳۱۹۰	▲	۱۹	۰/۰۱		۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
			۰/۰۰۲	۴۲/۳	۱۷۸۰۶/۵	▼	۸	۰/۵۴	۱/۱۹	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	-۸/۱	۳۹۶	۰/۰۰۰	۲۱/۸	۱۴۸۳۰	▲	۳	۱/۵۸	۰/۹۳	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	۱۹/۳	۱۸۴	۰/۰۰۰	۲۲/۸	۱۹۷۶/۵	▼	۱۱	۰/۳۴	۰/۵۳	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۰	۶/۵	۵۷۳	▼	۴	۱/۳۹	۱/۵۵	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۰							۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۰	۹/۷	۴۸۱	▲	۱	۳/۴۵	۲/۷۴	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۱۰	۳۸/۱	۴۷۵۸۶/۵	▲	۹	۰/۵۰		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۲۲/۳	۵۷۲۸	۰/۰۰۲	۱۵/۱	۲۳۷۵۶۴/۵	▲		۱/۰۲	۰/۴۸	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از ارمنستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات ارمنستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	وضعیت تغییرات طی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۱)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۰۴	۸۱/۶	۷۴۳۸/۵	▼	۶	۰/۶۷	۶/۸۹	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۰۵	۴۴/۷	۱۰۳۲۶	▲	۱۸	۰/۱۲	۰/۰۵	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۰۵	۳۱/۹	۱۹۰۶/۵	▼	۸	۰/۵۰	۳/۶۷	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
		۲۰۰	۰/۰۳۳	۲۳/۵	۹۵۷۰۳	▲	۱۵	۰/۲۳	۰/۰۴	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
▲	۷۴/۷	۵۴۵۳	۰/۰۱۶	۳۷/۲	۱۰۶۲۲۵	▲	۱۴	۰/۲۵	۰/۰۲	۵	فرآورده‌های معدنی
			۰/۰۰۰	-۱/۳	۲۹۸۵	▼	۷	۰/۵۴	۳/۵۰	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▼	-۲۹/۵	۵۴	۰/۰۰۴	۱۱/۷	۱۷۹۳۰/۵	▼	۳	۱/۷۱	۱/۸۱	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۰	-۲۹/۳	۲۰۲	▼	۴	۱/۵۷	۲۶/۸۵	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۸۵۳	۰/۰۰۲	۶۰/۲	۱۶۵۲/۵	▲	۱۱	۰/۴۲	۰/۰۲	۹	چوب و اشیای چوبی
		۵۶۴	۰/۰۰۲	۲۲/۴	۳۴۶۸/۵	▼	۱۶	۰/۲۰	۰/۳۷	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۰۷	۲۳/۸	۳۴۵۵۳	▲	۱۹	۰/۱۱	۰/۰۱	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰	-۱۵/۹	۱۱۱	▼	۲۰	۰/۰۹	۴/۸۵	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۶	۴۲/۵	۷۱۰۱/۵	▲	۱۲	۰/۳۵	۰/۱۰	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۱۵۵	۲۹/۰	۳۲۷۵۵۴/۵	▲	۲۱	۰/۰۸	۰/۰۶	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▼	-۱۰/۴	۹۶۷۷	۰/۰۳۵	۲۷/۲	۲۹۷۵۰۲/۵	▼	۱۷	۰/۱۹	۰/۶۴	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
▼	-۶/۲	۱۰۵۹۷	۰/۰۰۱	-۱/۷	۲۲۷۲۶	▲	۲	۲/۵۱	۲/۲۷	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
		۶۸	۰/۰۰۰	۳۰/۶	۲۳۵۳	▲	۱	۶/۹۹	۱/۸۳	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
▼	۱۱/۵	۲۵۱	۰/۰۰۴	۱۷/۹	۱۳۵۳۸/۵	▼	۹	۰/۵۰	۰/۸۴	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۰				۱۳	۰/۳۵		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۰	-۳۰/۰	۳۵۴/۵	▲	۵	۰/۸۲	۰/۶۵	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۲	۶/۹	۹۶۵۹/۵		۱۰	۰/۴۵		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▼	-۴/۱	۲۷۷۱۷	۰/۰۰۹	۲۴/۴	۹۶۳۲۹۱/۵	▼	-	۰/۲۹	۰/۶۴	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۳-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از آذربایجان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات آذربایجان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۵/۶	وضعیت تغییرات طبی دوره	رنجه	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۱)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۰۰	۲۹/۳	۹۰۷/۵	▲	۱۳	۰/۷۰	۰/۲۴	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↓	۳/۵	۵۷۳	۰/۰۸۵	۴۰/۱	۱۷۴۶۷۴/۵	▼	۱۹	۰/۰۴	۰/۳۱	۲	فرآورده‌های نباتی
		۳۱	۰/۱۶۳	۷۰/۳	۶۵۸۸۶/۵	▲	۱۷	۰/۵۰	۰/۴۴	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▲	۱۲۵/۵	۱۹۷۱	۰/۰۲۹	۱۶/۷	۸۲۴۲۹/۵	▲	۴	۳/۳۱	۰/۵۳	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
↓	۰/۸	۶۲۸۰۳	۰/۲۰۱	۲۵/۶	۱۳۳۰۳۱۰	▲	۱۱	۰/۹۳	۰/۰۱	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	-۷/۳	۶۰۲	۰/۰۱۷	۴۷/۰	۱۶۲۰۸۴	▲	۷	۱/۴۸	۱/۱۸	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۳۲/۱	۳۱۷۶	۰/۰۱۸	۳۲/۹	۸۶۰۰۲	▲	۸	۱/۳۸	۰/۹۳	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
▲	۲۱/۵	۹۰	۰/۰۰۴	-۳/۶	۲۷۳۳	▼	۱	۲۳/۴۴	۱۰۹/۸۵	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
▲	۷۷/۱	۹۹۹۹	۰/۰۰۱	۱۸/۲	۹۷۱/۵	▼	۱۶	۰/۵۱	۱/۱۶	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۱	۱۲/۲	۲۸۷۲/۵	▼	۱۸	۰/۲۷	۶/۵۶	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↓	-۲۵/۱	۹۰	۰/۰۱۲	۰/۸	۵۸۶۷۰/۵	▲	۱۲	۰/۸۵	۰/۲۰	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰		۱۲۵/۵		۲	۱۰/۷۶		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↓	-۶/۴	۴۰۰	۰/۰۰۱	-۳/۸	۶۷۵	▼	۹	۱/۲۲	۱/۳۱	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
										۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	۳۷/۳	۴۸۰۱۴	۰/۰۱۵	۳۸/۷	۱۲۷۰۴۷/۵	▲	۱۰	۱/۱۲	۰/۷۲	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	-۱۹/۱	۱۱۳۶	۰/۰۰۱	-۰/۵	۳۱۴۱۸/۵	▲	۵	۲/۳۲	۱/۹۹	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
			۰/۰۱۵	۷۹/۵	۱۷۸۴۲۶	▲	۳	۶/۰۸	۱/۴۰	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۱	-۳/۷	۳۴۶۶/۵	▲	۶	۱/۷۵	۱/۰۱	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
										۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۲	۷۱/۹	۴۲۱۲	▼	۱۴	۰/۵۲	۰/۶۸	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۲	۱۰۰/۴	۷۱۴۰		۱۵	۰/۵۲		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	۹/۵	۱۲۸۸۸۵	۰/۰۲۳	۲۶/۳	۲۳۲۰۰۵۲/۵	▲	-	۱/۳۲	۰/۴۱	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۴-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از بحرین

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات بحرین				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	وضعیت تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۲-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
		۱۴۰۴	۰/۰۱۰	۱۲/۲	۱۸۱۱/۵	▲	۱۹	۰/۰۹	۰/۰۰	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
		۷۸	۰/۰۰۲	۳۲/۲	۴۳۰۸/۵	▲	۱۶	۰/۲۷	۰/۰۰	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۰۰	-۵۷/۷	۱۷۷/۵	▲	۱۳	۰/۴۶	۰/۳۲	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
			۰/۰۰۹	۱۳/۸	۲۶۴۴۷	▲	۱۵	۰/۳۶	۰/۰۰	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
↓	-۱/۷	۲۵۱۳۶	۱/۳۰۶	۲۱/۷	۸۶۵۷۹۶۲/۵	▼	۴	۱/۵۲	۲/۹۶	۵	فرآورده‌های معدنی
		۳۶۸	۰/۰۲۹	۱۵/۲	۲۶۴۲۱۸	▲	۳	۱/۸۹	۱/۲۴	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	-۷/۳	۲۱۲	۰/۰۰۹	۱۴/۱	۴۴۰۰۱/۵	▼	۱۴	۰/۳۷	۰/۵۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۱	-۲/۱	۸۳۱	▼	۱	۱۶/۶۵	۸۲۹/۶۰	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۰	۱۸/۰	۳۲۶/۵		۹	۰/۶۲		۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۱۷	۲/۷	۳۴۲۵۴	▲	۸	۰/۸۳	۰/۶۲	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۱۹	-۲۱/۸	۹۷۶۰۰	▲	۱۸	۰/۰۹	۰/۰۰	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰	-۶۳/۱	۲۰					۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۴	۲۱/۰	۴۲۲۱/۵	▼	۱۲	۰/۴۶	۰/۷۲	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۲	۱۰/۱۰	۴۵۶۵	▲	۷	۰/۸۷	۰/۰۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۱۷/۸	۱۵۰۸۸	۰/۱۵۶	۱۰/۲	۱۳۳۴۳۳۶/۵	▼	۱۷	۰/۱۴	۰/۱۹	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	۶/۷	۱۱۷۱	۰/۰۰۲	۲۱/۹	۶۸۳۲۸/۵	▼	۲	۲/۲۰	۷/۹۴	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
▲	۱۰-۱/۰	۲۹۱۱	۰/۰۰۸	۴۶/۷	۹۹۵۸۵/۵	▲	۱۰	۰/۴۷	۰/۱۲	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↓	۲۶/۹	۵۸۹	۰/۰۰۲	۱۲۵/۲	۶۲۵۸	▼	۵	۱/۱۸	۱/۳۹	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
										۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۱۲	۲۲/۷	۲۴۷۹۶/۵	▲	۶	۱/۰۰	۰/۰۹	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۰	۳۲/۴	۴۳۲		۱۱	۰/۴۷		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	۴/۸	۴۶۹۵۷	۰/۱۰۵	۱۸/۰	۱۰۶۹۱۳۷/۵	▼	-	۱/۴۶	۲/۲۴	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از مصر

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران یا صادرات مصر				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۳	تغییرات و جهت تغییرات طی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۶۵	۳۰/۰	۱۲۲۰۴۲	▼	۱۸	۰/۳۲	۰/۵۸	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۵۵۸	۲۱/۱	۱۱۴۹۸۱۸/۵	▼	۷	۱/۲۶	۱/۸۹	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۴۳	۸/۶	۱۷۴۹۹	▲	۱۴	۰/۵۷	۰/۰۶	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
		۲۹۱۸	۰/۱۰۴	۳۳/۸	۳۰۰۷۵۸	▲	۱۳	۰/۸۲	۰/۴۴	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
		۲۵۱	۰/۵۲۳	۱۹/۸	۳۴۶۶۳۴/۵	▲	۹	۱/۱۶	۰/۱۷	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۳۸/۷	۱۹۴۳	۰/۰۸۱	۱۸/۸	۷۵۱۸۹۱	▲	۱	۲/۹۳	۱/۵۸	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▼	-۲۰/۵	۴۷۱	۰/۰۹۰	۳۴/۳	۴۱۷۹۹۷/۵	▲	۱۰	۱/۱۰	۰/۶۰	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۱۶۲	۳۰/۰	۱۱۵۵۶۷	▼	۲	۲/۹۰	۳/۲۴	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۱۳	۱۴/۷	۱۴۲۵۱/۵	▲	۴	۱/۸۴	۰/۱۰	۹	چوب و اشیای چوبی
▲	۱۲۰/۳	۱۰۰۸	۰/۰۵۹	۲۸/۲	۱۲۱۰۲۰/۵	▲	۱۱	۱/۰۹	۰/۶۴	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۳۹۷	۱۱/۸	۲۰۱۴۷۵۱/۵	▲	۱۵	۰/۵۵	۰/۰۷	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۳۱	۱۹/۲	۲۳۲۰۸/۵	▼	۱۹	۰/۳۰	۱/۷۰	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۲۹۳	۱۶/۸	۳۲۵۳۶۵/۵	▼	۱۷	۰/۳۳	۰/۲۰	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۹	۵۷/۶	۱۹۶۱۴	▼	۲۰	۰/۱۷	۳/۴۳	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
		۲۶۳۳	۰/۲۲۸	۳۰/۶	۱۹۵۳۵۲۹/۵	▲	۵	۱/۶۷	۱/۵۵	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
▼	-۳۳/۳	۵۹۱	۰/۰۱۸	۶۰/۷	۵۲۹۴۳۸/۵	▼	۶	۱/۵۵	۱/۶۱	۱۶	ماشین آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
			۰/۰۱۰	۳۲/۸	۱۱۷۷۷۴/۵	▼	۳	۲/۴۱	۵/۲۱	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
		۱۰۱	۰/۰۰۹	۴۸/۷	۳۳۴۰۹	▲	۸	۱/۲۳	۰/۶۴	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۲۳		۱۳۷۸		۲۱	۰/۰۰		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
		۴۹۱	۰/۰۶۳	۲۲/۵	۱۳۴۵۹۷/۵	▼	۱۲	۱/۰۸	۱/۲۴	۲۰	میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۳۸	۲۱/۵	۱۷۴۸۷۳/۵		۱۶	۰/۵۴		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▼	۴/۶	۱۰۴۰۷	۰/۱۱۶	۲۰/۹	۱۱۸۰۵۷۱۹/۵	▲	-	۱/۳۲	۱/۱۳	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۶-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از گرجستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات گرجستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱/۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱/۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱/۲۰۰۵	ویزیت تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۲-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۰۲	۳/۰	۳۲۱۱/۵	▲	۲	۴/۳۳	۰/۹۰	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۴۳	۵۶/۳	۸۷۶۳۰	▼	۱۹	۰/۲۲	۰/۶۷	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۰۰		۱۵۴		۹	۰/۷۳		۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
			۰/۰۶۲	۳۱/۵	۱۷۷۸۳۰	▲	۱۵	۰/۴۰	۰/۰۰	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
	۱۲۶		۰/۰۱۳	۴۰/۶	۸۸۵۵۶/۵	▼	۸	۰/۷۸	۱/۲۰	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	-۴۶/۵	۴۵	۰/۰۰۷	۴۴/۵	۶۷۶۷۰/۵	▲	۱۳	۰/۵۳	۰/۴۰	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
			۰/۰۰۰	-۱/۳	۱۲۰۶	▼	۱۱	۰/۶۳	۱/۱۹	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۳	۴/۴	۱۹۱۵	▼	۱	۱۱/۰۴	۱۰۸/۳۲	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
▲	۱۸۱/۲	۱۲۹۰	۰/۰۱۶	۴۸/۳	۱۷۲۹۶/۵	▲	۶	۱/۱۳	۰/۱۰	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۱	۷۷/۸	۱۴۸۴/۵	▲	۱۰	۰/۷۱	۰/۴۸	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۰۲	۸۶/۱	۹۹۹۲	▲	۱۸	۰/۲۴	۰/۱۰	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰	۴۳/۳	۱۵۰	▲	۱۷	۰/۳۸		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۳	۱۶۷/۱	۲۹۹۱	▲	۱۶	۰/۳۹	۰/۱۱	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیرفلزی
			۰/۰۲۲	۱۵/۸	۴۵۳۸۱/۵	▲	۲۰	۰/۲۰	۰/۰۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	-۵/۸	۲۰۸۲	۰/۰۲۴	۴۳/۴	۲۰۷۰۷۷	▼	۱۴	۰/۴۹	۱/۳۲	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
↓	-۳۲/۲	۲۸۷۷	۰/۰۰۲	۸۱/۵	۵۱۲۲۵/۵	▼	۴	۲/۴۱	۳/۴۲	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
			۰/۰۱۱	۳۰/۵	۱۲۶۳۲۸/۵	▲	۱۲	۰/۵۳	۰/۴۱	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۱	۸۲/۱	۵۴۴۵	▼	۵	۱/۶۷	۱/۶۸	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۱	-۱۱/۵	۹۰	▼	۲۱	۰/۰۱	۰/۶۴	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۱	۳۰/۶	۳۱۴۶	▼	۳	۳/۳۸	۱۲/۳۸	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۰		۱۷۴	▼	۷	۱/۰۳		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	-۲۳/۲	۶۴۲۰	۰/۰۰۹	۳۸/۸	۸۹۸۷۴۶	▼	-	۰/۴۹	۱/۴۶	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۷-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از عراق

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران یا صادرات عراق				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	ویژگی تغییرات طبی دوره	رنجه	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۰۰			▲	۱۸	۰/۰۶	۰/۰۱	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۰۸	۸۴/۰	۱۷۰۵۸/۵	▼	۱۳	۱/۲۶	۲/۷۹	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۰۰			▲	۱۷	۰/۰۹	۰/۰۸	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	۲۶/۴	۲۴۱	۰/۰۰۰	۹/۳	۱۱۸۳	▼	۴	۲/۹۰	۳/۳۴	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
			۰/۰۳۱	۲۴/۵	۲۰۵۳۳۸	▼	۱۰	۱/۴۶	۲/۷۰	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	-۲۵/۴	۱۲۱	۰/۰۰۲	۶۸/۶	۲۰۲۸۰/۵	▲	۵	۲/۲۲	۱/۰۷	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	-۹/۲	۱۳۷	۰/۰۰۰	-۷/۵	۵۱۸/۵	▼	۱۱	۱/۴۲	۲/۲۳	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۷		۵۰۲۵/۵	▼	۱۴	۰/۸۶	۲۱/۹۷	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۰			▼	۲۰	۰/۰۰		۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۰		۷۱	▼	۱۶	۰/۲۳	۶/۲۴	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۰۱	۲۵/۸	۳۰۹۷	▼	۸	۱/۸۶	۱۰/۱۷	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰				۱۹	۰/۰۱		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۰	-۵/۹	۱۱۴	▲	۷	۲/۱۰	۰/۵۵	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۰		۱۶۰		۶	۲/۱۹		۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	-۲۱/۰	۹۸۳	۰/۰۰۵	۸۴/۱	۴۵۵۸۶/۵	▲	۹	۱/۷۰	۱/۰۲	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	-۲۶/۲	۶۰۹	۰/۰۰۰	۳۶/۲	۹۲۵۴	▲	۳	۳/۹۲	۳/۶۱	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	-۴۷/۳	۳۹۹	۰/۰۰۰	-۳۳/۳	۸۳۰/۵	▼	۱۲	۱/۳۶	۱/۵۱	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
	-۱۴/۳	۱۸۳	۰/۰۰۰		۷۲۸	▼	۱	۴/۶۰	۵/۷۴	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۰							۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۰	-۲۵/۹	۴۴/۵	▼	۲	۴/۱۵	۱۱/۶۳	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۸۱	۲۲۴/۷	۳۶۸۹۲۶/۵		۱۵	۰/۵۲		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	-۳۱/۶	۲۶۷۳	۰/۰۰۷	۴۰/۳	۶۷۸۱۲۳/۵	▲	-	۳/۹۲	۳/۰۳	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۸-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از اردن

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران یا صادرات اردن				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۴	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۴	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۴	ویزیت تغییرات طبی دوره	رنجه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۸)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۶۴	۴/۵	۱۲۰۰/۱۹	▲	۴	۳/۱۹	۰/۲۴	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۱۲۷	۱۸/۴	۲۶۱۰/۴۵	▲	۲۰	۰/۰۷	۰/۰۱	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۲۶۱	۰/۳	۱۰۵۸۶۶/۵	▲	۱۶	۰/۳۸	۰/۱۰	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
		۳۴۸۳	۰/۰۶۳	۲۸/۴	۱۸۰۶۹۰/۵	▲	۳	۶/۳۰	۰/۰۶	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
			۰/۰۳۳	-۱/۳	۲۱۶۵۷۵/۵	▼	۱۸	۰/۱۵	۰/۲۰	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	۸/۵	۳۰۲۵۹	۰/۱۲۱	۱۲/۳	۱۱۲۳۳۶۶	▼	۹	۱/۱۱	۱/۳۶	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۱۵/۳	۱۴۹	۰/۰۲۶	۱۷/۳	۱۱۸۸۷۱	▼	۱۳	۰/۷۰	۰/۷۸	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۱۲	۹/۶	۸۲۰۷/۵	▼	۲	۷/۰۰	۲۵/۳۵	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۱۰	۵۵/۴	۱۰۷۵۹/۵	▲	۱۴	۰/۶۹	۰/۰۷	۹	چوب و اشیای چوبی
		۱۴۸	۰/۰۴۲	۷/۵	۸۵۱۰۴/۵	▲	۱۰	۰/۹۸	۰/۷۰	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↑	۵۷/۲	۱۴۰۲	۰/۲۳۷	۵۳/۱	۱۲۰۴۰۴۸/۵	▼	۱۹	۰/۱۱	۰/۵۶	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۵	-۱۳/۶	۳۷۴۴	▲	۱	۱۳/۶۲	۳/۳۴	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۲۲	۵/۹	۲۳۹۹۲	▲	۱۲	۰/۸۲	۰/۲۲	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۱۵۶	۷۸/۳	۳۲۸۴۵۰		۵	۲/۳۱		۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	۲۰/۴	۲۱۳	۰/۰۲۶	۳۰/۱	۲۲۵۱۰۸/۵	▼	۱۵	۰/۵۶	۱/۰۱	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	-۱/۴	۱۵۳	۰/۰۱۴	۴۰/۵	۴۲۶۰۴۲	▼	۷	۱/۶۸	۴/۲۷	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	-۲۸/۸	۶۷	۰/۰۱۴	۴۱/۱	۱۷۲۰۷۶	▼	۱۱	۰/۹۱	۱/۶۴	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↓	۳۵/۹	۶۵۹	۰/۰۱۰	۵۱/۰	۳۸۰۹۵	▲	۶	۱/۸۷	۰/۵۶	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
										۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۲۵	۲۴/۱	۵۲۴۶۹	▲	۸	۱/۱۶	۰/۸۸	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۲	۴۴/۹	۹۸۷۴/۵		۱۷	۰/۲۷		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	۱۰/۶	۳۶۵۳۳	۰/۰۴۶	۱۹/۸	۴۷۱۴۴۰۴/۵	▼	-	۰/۸۵	۱/۱۴	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۹-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از قزاقستان (بر حسب

بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات قزاقستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	ویژگی تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۲-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۳۵	۴۵/۶	۶۵۲۲۲/۵	▲	۱۴	۰/۹۲	۰/۰۵	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↓	-۲۵/۹	۹۲۰۵	۰/۳۱۴	۲/۸	۶۴۶۶۷۱/۵	▼	۱۹	۰/۳۷	۰/۶۴	۲	فرآورده‌های نباتی
		۴۰۴۹	۰/۰۳۱	۵۰/۳	۱۲۵۸۶	▲	۱۶	۰/۶۷	۰/۴۸	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
		۱۷۴۰	۰/۰۵۱	۳۵/۳	۱۴۶۰۷۵/۵	▲	۲	۲/۵۶	۰/۰۱	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
		۴۴۰	۰/۴۶۱	۴۳/۳	۳۰۵۲۴۴۰/۵	▼	۱۲	۱/۰۶	۵/۳۳	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	-۱۵/۵	۵۹۹۸	۰/۱۳۲	۲۴/۹	۱۲۲۵۲۸۱/۵	▼	۵	۱/۸۴	۱/۰۶	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
		۸۱۶۲	۰/۰۰۷	۴۹/۸	۳۰۹۹۲	▼	۱۰	۱/۱۱	۲/۵۵	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۳۴۵	۶۰/۸	۲۴۶۰۴۲/۵	▼	۱۳	۰/۹۳	۴/۱۴	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
		۱/۵	۰/۰۰۱	-۳۸/۳	۶۶۷	▼	۱۸	۰/۴۴	۱/۸۶	۹	چوب و اشیای چوبی
		۴۷/۵	۰/۰۱۱	۴۳/۳	۲۱۹۳۰	▲	۱۷	۰/۶۷	۰/۲۷	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
		۱۲۰۱۵/۵	۰/۰۴۷	۲۱/۱	۲۳۷۳۶۵/۵	▲	۷	۱/۴۵	۰/۳۷	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
		۸۷۲	۰/۰۰۶	۲۶/۰	۴۱۸۵	▼	۴	۲/۰۹	۳۱/۰۱	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
		۵۶۳۹/۵	۰/۰۱۳	۴۶/۰	۱۴۴۰۸/۵	▼	۱۵	۰/۸۱	۲/۸۳	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۲۶۰	۸/۸	۵۴۷۹۹۲	▼	۳	۲/۲۵	۵/۵۱	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	-۲/۴	۲۲۶۰/۵	۰/۶۱۸	۱۸/۰	۵۲۸۱۶۶	▼	۱۱	۱/۰۷	۱/۷۰	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	-۲۲/۰	۴۳۹۹	۰/۰۰۹	۱۲/۸	۲۵۸۶۹۹/۵	▼	۹	۱/۴۳	۲/۳۳	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	-۱۱/۲	۱۴۱۸	۰/۰۲۰	۳۳/۴	۲۳۵۳۲۰/۵	▲	۱	۳/۰۵	۱/۱۲	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۵	-۷/۱	۱۹۷۷۳/۵	▲	۶	۱/۶۴	۱/۴۴	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۴۰		۲۴۴۱		۲۱	۰/۰۰		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
		۲۶۴۲	۰/۰۰۲	۶/۵	۴۱۸۹	▲	۸	۱/۴۴	۰/۵۵	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۰	-۶۳/۵	۵۳/۵		۲۰	۰/۱۴		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	-۴/۴	۵۸۸۷۹/۵	۰/۱۱۹	۲۱/۵	۱۲۰۵۹۲۸۲/۵	▲	-	۱/۴۷	۰/۹۷	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۰-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از کویت

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

شماره قسمت	قسمت (HS)	تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات کویت				طی دوره و جهت تغییرات	صادرات به جهان			واردات ایران		فرصت دسترسی به بازار
		متوسط شاخص (۲۰۰۲-۲۰۰۶)	رشد درصد	سهم از واردات جهان (درصد)	متوسط ارزش (هزار دلار)		درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	سهم از واردات جهان (درصد)	متوسط ارزش دوره (هزار دلار)	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶		
۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی	۰/۲۹	۰/۲۴	۱۶	▼	۳۰۷۵۹/۵	۲۳/۲	۰/۰۱۶				
۲	فرآورده‌های نباتی	۲/۴۲	۰/۴۴	۱۵	▼	۷۲۶۲/۵	۵۶/۵	۰/۰۰۴	۶	-۴۰/۶	▼	
۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی	۰/۸۵	۰/۴۴	۱۴	▼	۲۶۶۵/۵	۶/۳	۰/۰۰۷	۴۴	-۲/۲	▼	
۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو	۰/۰۰	۰/۲۱	۱۷	▲	۳۷۸۶۶/۵	۲۵/۶	۰/۰۱۳				
۵	فرآورده‌های معدنی	۰/۹۲	۱/۲۱	۵	▲	۱۲۳۶۵۶۹۶/۵	۲۰/۵	۱/۸۶۶	۱۷۲۰۷	۹/۲	▼	
۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی	۰/۲۴	۱/۱۵	۷	▲	۶۵۰۵۷۶/۵	۲۵/۳	۰/۰۷۰	۵۸۸	۳۸/۹	▲	
۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن	۱/۱۷	۲/۳۱	۳	▲	۶۰۱۷۴۹/۵	۸۹/۰	۰/۱۲۹	۲۳۵۵۱	۴۵/۸	▼	
۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن	۰/۰۶	۹/۲۲	۱	▲	۳۲۲۵/۵	-۲/۷	۰/۰۰۵				
۹	چوب و اشیای چوبی	۰/۰۱	۰/۰۶	۱۹	▲	۵۴۶/۵	۸۶/۴	۰/۰۰۱				
۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن	۱/۲۰	۰/۹۴	۱۰	▼	۴۰۰۰۰	۱۳/۳	۰/۰۲۰	۱۱۶۵	۴۱/۱	▲	
۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد	۲/۰۰	۴/۴۲	۲	▲	۱۵۵۳۵/۵	۵/۷	۰/۰۰۳				
۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی		۰/۰۷	۱۸		۷۰/۵	-۷/۰	۰/۰۰۰				
۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی	۳/۱۷	۱/۱۹	۶	▼	۴۰۸۴۳/۵	۲۲/۵	۰/۰۳۷	۶۲۲	۵۰/۸	▲	
۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها	۰/۲۳	۰/۰۳	۲۰	▼	۶۰۸۱۲	۸/۰	۰/۰۲۹				
۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها	۰/۷۸	۱/۷۵	۴	▲	۲۲۰۲۶۷	۲۸/۷	۰/۰۲۶	۳۰۵۶	۸۰/۵	▲	
۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی	۱/۰۸	۰/۹۹	۹	▼	۷۷۱۲۴/۵	۷/۳	۰/۰۰۳	۱۵۳۹	۱۳/۳	▲	
۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل	۱/۸۵	۰/۵۹	۱۲	▼	۸۹۰۰۶/۵	۱۷/۶	۰/۰۰۷	۱۴۶۴۴	۶۶/۸	▲	
۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی	۰/۵۸	۰/۷۰	۱۱	▲	۱۳۷۳۶	۱/۳	۰/۰۰۴	۱۰۱	۹۳/۳	▲	
۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات	۰/۶۱	۰/۰۱	۲۱	▼	۲۰۴/۵	-۷/۲	۰/۰۰۳				
۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات	۰/۵۵	۱/۰۷	۸	▲	۱۸۳۷۸/۵	۳۰/۷	۰/۰۰۹				
۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه		۰/۵۲	۱۳		۱۳۳۸۵۹	۲۸/۱	۰/۰۲۹				
-	کل بخش غیر نفتی	۰/۶۹	۱/۴۴	-	▲	۱۴۴۱۰۱۸۶	۲۱/۳	۰/۱۴۲	۶۲۵۲۳	۲۷/۱	▲	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۱-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از قرقیزستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات قرقیزستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	ویژگی تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۱۱	۳۵/۳	۲۰۷۶۴/۵	▲	۸	۱/۳۱	۰/۱۹	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
		۲۶۲	۰/۰۱۴	-۹/۶	۲۷۸۸۹/۵	▲	۲۱	۰/۱۱	۰/۰۸	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۱۲	۸۰/۵	۵۰۱۹/۵	▼	۲۰	۰/۱۲	۰/۷۹	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
			۰/۰۱۱	-۱/۶	۳۲۶۹۴/۵	▲	۱۴	۰/۵۶	۰/۱۲	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
			۰/۰۲۱	۶۱/۶	۱۳۷۱۷۱	▲	۱۰	۰/۹۸	۰/۴۵	۵	فرآورده‌های معدنی
			۰/۰۰۱	-۰/۳	۸۱۴۵	▼	۱۱	۰/۷۴	۳/۶۱	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
			۰/۰۰۴	۶۷/۶	۱۸۰۹۰	▼	۱۹	۰/۱۶	۰/۳۱	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۱۸	-۲/۸	۱۳۱۲۳	▼	۱	۲/۸۴	۷/۳۷	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۰	-۱/۴	۴۹۱/۵	▲	۱۳	۰/۵۷	۰/۴۲	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۲	۸۵/۷	۳۳۴۵	▼	۱۷	۰/۳۳	۱/۱۳	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۱۷	۸/۱	۸۶۰۱۱/۵	▲	۹	۱/۱۲	۰/۳۰	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۱	۱۲/۴	۱۰۶۰/۵		۵	۲/۲۶		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۴۰	۴۱/۱	۴۴۸۰۹/۵	▼	۱۵	۰/۴۴	۰/۸۳	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۱۰۶	۴۱/۲	۲۲۴۳۶۳/۵	▲	۲	۲/۶۴	۰/۱۵	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	-۲/۸	۳۳۲۶	۰/۰۰۳	-۹/۴	۲۴۲۴۴	▼	۱۲	۰/۷۰	۱/۱۸	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
▼	-۲۱/۱	۱۶۴۰	۰/۰۰۱	۸/۴	۴۰۳۹۱	▼	۶	۱/۸۸	۳/۵۴	۱۶	ماشین آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
			۰/۰۰۲	۳۳/۴	۲۱۰۲۷	▲	۳	۲/۴۶	۰/۷۷	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۰	۱/۴	۶۷۴/۵	▲	۴	۲/۴۴	۱/۶۴	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۰				۱۸	۰/۲۱		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۱	۱۲/۵	۲۸۷۱/۵	▼	۷	۱/۵۰	۵/۸۵	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۳	۴۲/۲	۱۴۷۸۳/۵		۱۶	۰/۳۴		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▼	-۱۲/۳	۵۲۲۸	۰/۰۰۷	۱۵/۴	۷۲۶۹۷۰	▲		۲/۲۶	۰/۷۵	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۲-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از لبنان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان			تجارت مکملی بر حسب واردات ایران یا صادرات لبنان				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲	وضعیت تغییرات طی دوره	رتبه	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۷)	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)		
			۰/۰۰۵	۷/۵	۸۴۹۶	▲	۹	۱/۴۹	۰/۷۲	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
		۹۰۴	۰/۰۴۴	۷/۰	۸۱۲۷۸	▲	۱۸	۰/۳۴	۰/۰۶	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۴۲	۱۳/۹	۱۵۳۴۰	▲	۱۹	۰/۳۰	۰/۱۱	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▲	۴۰/۱	۱۶۹۳۳	۰/۰۵۹	۱۴/۱	۱۴۷۳۷۳	▲	۱۶	۰/۴۶	۰/۱۷	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
			۰/۰۲۵	۶۵/۳	۱۰۷۴۸۲	▼	۲۰	۰/۲۰	۰/۲۳	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۱۸۵/۳	۲۹۶۵۹	۰/۰۱۹	۱۱/۵	۱۴۷۸۷۹	▼	۲	۸/۶۱	۸/۶۹	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
		۸۲۴	۰/۰۱۵	۲۳/۹	۵۸۱۱۹	▼	۱۷	۰/۴۴	۰/۹۶	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۲۳	۱۱/۹	۱۵۰۳۸	▼	۱	۹/۱۹	۱۰/۸۲	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۲۱	۴۷/۰	۲۰۳۳۴	▼	۱۱	۰/۷۴	۱/۱۱	۹	چوب و اشیای چوبی
▼	-۱۷/۸	۲۷۷	۰/۰۵۳	۱۲/۳	۱۰۰۲۰۵	▼	۱۳	۰/۵۸	۱/۰۶	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۱۶	۰/۴	۷۵۰۴۲	▼	۲۱	۰/۰۹	۰/۱۵	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۲۱	-۴/۵	۱۴۴۸۸	▼	۸	۱/۸۴	۲/۴۴	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۵۶	۱۷/۸	۵۴۶۴۶	▲	۱۲	۰/۶۲	۰/۵۶	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۱۶۸	۲۷/۱	۲۸۵۶۰۸	▲	۵	۳/۹۱	۰/۲۲	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▼	۱۹/۱	۲۹۷	۰/۰۳۴	۲۲/۷	۲۲۵۷۶۹	▼	۱۴	۰/۵۷	۰/۵۷	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
▼	۱۷/۸	۱۳۳۳	۰/۰۱۱	۲۷/۶	۲۷۰۶۳۲	▲	۷	۲/۰۸	۲/۰۴	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
		۳۱۸۳	۰/۰۰۲	-۰/۱	۲۱۳۴۲	▲	۴	۵/۵۵	۲/۵۲	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
▼	۱۳/۷	۳۷۱	۰/۰۰۴	۱۹/۷	۱۳۰۵۲	▲	۶	۳/۳۶	۰/۹۳	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۲	۱/۱	۱۳۶	▲	۳	۶/۹۵	۴/۵۳	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۲۹	۲۷/۸	۵۴۲۶۸	▲	۱۵	۰/۵۴	۰/۱۸	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۴	۷۶/۰	۱۲۸۲۹		۱۰	۰/۸۶		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▲	۷۸/۸	۵۳۷۸۱	۰/۰۲۰	۱۸/۰	۱۷۲۹۳۵۶	▲	-	۲/۳۳	۱/۹۲	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۳-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از عمان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران یا صادرات عمان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	ویژگی تغییرات طبی دوره	رنجه	متوسط شاخص (۲۰۰۲-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
		۱۴۲	۰/۱۴۰	۱۱/۵	۲۴۲۹۹۵/۵	▲	۱۱	۰/۸۴	۰/۷۲	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۲۱	-۴/۳	۴۴۲۴۱	▼	۱۸	۰/۳۰	۰/۴۳	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۱۴۹	۱۶/۸	۶۰۳۲۱/۵	▲	۱۳	۰/۶۲	۰/۲۶	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
			۰/۰۳۵	-۵/۲	۹۹۷۳۱/۵	▲	۳	۲/۳۸	۰/۰۵	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
		۶۷۹	۰/۰۵۵	۹/۸	۳۶۵۴۳۷/۵	▼	۱۰	۱/۰۱	۴/۰۴	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	۱۱/۹	۱۱۸۴	۰/۰۱۷	۱۶/۴	۱۶۱۰۹۹/۵	▲	۸	۱/۲۲	۰/۶۰	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	-۲۶/۴	۸۰	۰/۰۱۹	۹/۹	۸۸۲۱۸/۵	▼	۱۷	۰/۴۸	۰/۸۷	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۱	-۹/۳	۶۶۵	▲	۱	۳/۱۰	۱/۰۴	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۱	-۳/۸	۸۳۱/۵	▲	۷	۱/۲۳	۰/۳۸	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۶	۸/۵	۱۲۳۵۴	▲	۱۲	۰/۶۶	۰/۲۱	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۱۴	-۹/۲	۷۲۰۸۵/۵	▲	۲۰	۰/۱۵	۰/۰۲	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۲	-۱۵/۵	۱۵۷۲	▼	۱۴	۰/۵۷	۰/۶۴	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۶۸	۲۹/۸	۷۴۹۱۹	▼	۱۹	۰/۲۲	۰/۵۴	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۴	-۱۵/۴	۸۱۴۳	▼	۲	۲/۶۸	۳/۸۹	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۳۰/۰	۳۸۳	۰/۰۲۷	۱۱/۹	۲۳۲۵۹۸	▲	۹	۱/۰۶	۰/۷۲	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
		۵	۰/۰۰۶	-۴/۸	۱۷۶۱۵۸/۵	▼	۶	۱/۲۶	۱/۳۸	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	-۱۲/۶	۲۳	۰/۰۰۳	-۳۴/۲	۳۵۴۳۷/۵	▲	۴	۲/۱۹	۰/۸۴	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
		۱۳۷	۰/۰۰۲	-۲۱/۱	۶۲۲۶	▼	۵	۱/۳۲	۳/۳۸	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۰						۱/۹۷	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
		۲۳۴	۰/۰۱۷	۰/۶	۳۵۳۸۲	▲	۱۵	۰/۵۲	۰/۳۲	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۱۲۲	۴۳/۳	۵۵۲۶۰۳/۵		۱۶	۰/۵۰		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۲۳/۱	۲۸۶۷	۰/۰۲۲	۲/۱	۲۲۶۷۹۰۷/۵	▲	-	۱/۳۳	۰/۹۰	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۴-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از پاکستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات پاکستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱/۲-۲۰۰۵/۶	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱/۲-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش ۲۰۰۱/۲-۲۰۰۵/۶	ویژگی تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۲-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
		۱۵۶	۰/۱۲۰	۶/۶	۲۲۴۱۹۶/۵	▼	۲۱	۰/۰۷	۰/۱۲	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۲۴/۹	۹۱۸۴۱	۰/۷۳۱	۲۱/۷	۱۵۰۵۸۶۷/۵	▲	۱	۶/۰۱	۲/۸۹	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۲۴۲	۱۴۳/۵	۹۸۱۹۵	▲	۱۵	۰/۴۶	۰/۱۸	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
		۲۳۲	۰/۰۹۳	۱۰/۶	۲۶۸۶۸۱/۵	▼	۱۷	۰/۴۴	۱/۶۸	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
		۸۰۴	۰/۱۳۶	۵۸/۷	۹۰۱۹۸۷/۵	▲	۶	۱/۲۹	۰/۴۹	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	۳۰/۴	۱۸۲۸	۰/۰۲۸	۴۴/۴	۲۶۰۷۸۷/۵	▼	۱۲	۰/۶۳	۱/۲۹	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۵/۰	۵۴۷	۰/۰۶۵	۶۴/۷	۳۰۲۲۵۰	▲	۵	۱/۳۷	۰/۵۱	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۱/۴۰۲	۵/۳	۹۹۸۷۴۲/۵	▲	۱۱	۰/۶۵	۰/۲۱	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۱۳	۳۹/۰	۱۴۰۱۴	▲	۸	۱/۱۲	۰/۰۲	۹	چوب و اشیای چوبی
↓	۱۷/۸	۳۸۶۰	۰/۰۰۹	۲۸/۵	۱۷۶۷۴	▼	۱۶	۰/۴۵	۱/۱۵	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↑	۳۹/۲	۲۵۳۷۱	۲/۰۸۳	۹/۸	۱۰۵۶۳۷۲۷/۵	▲	۱۸	۰/۳۰	۰/۱۲	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۱۹۳	۲۰/۶	۱۴۶۰۰۶	▲	۲	۳/۴۵	۰/۷۵	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۴۹	۲۳/۴	۵۴۱۸۴/۵	▼	۱۳	۰/۵۷	۱/۰۵	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۱۱	۰/۵	۲۲۲۴۰/۵	▲	۲۰	۰/۲۶	۰/۰۱	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۴۳/۹	۲۴۳	۰/۰۲۳	۱۹/۷	۲۰۰۶۰۱	▲	۹	۱/۱۱	۰/۲۲	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	۱۳/۱	۴۳۹	۰/۰۰۷	۲۵/۱	۲۲۲۵۴۶/۵	▼	۴	۱/۷۸	۲/۰۳	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↑	۱۸/۲	۱۹۰۶	۰/۰۰۸	۷/۹	۹۰۵۶۵	▼	۳	۲/۶۲	۲/۸۲	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↓	-۰/۹	۴۶۵	۰/۰۴۸	۱۲/۲	۱۸۳۱۶۷/۵	▼	۱۴	۰/۴۸	۰/۵۸	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۲۶	-۱۰/۳	۱۵۸۹	▼	۱۹	۰/۳۰	۲/۸۶	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
		۳	۰/۱۸۲	۹/۰	۳۸۷۹۴۷	▼	۷	۱/۱۸	۱/۱۹	۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۲	-۳/۱	۱۰۶۸۸/۵		۱۰	۱/۰۱		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۲۶/۴	۱۲۷۶۹۵	۰/۱۶۲	۱۲/۰	۱۶۴۷۵۶۵۹	▲	-	۰/۹۴	۰/۸۵	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۵-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از قطر

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات قطر				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶ (هزار دلار)	متوسط ارزش دوره ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۲ (هزار دلار)	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۲ (هزار دلار)	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶ (هزار دلار)	متوسط ارزش ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۲ (هزار دلار)	ویژگی تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۱۰	۴۴/۳	۱۸۸۸/۵	▲	۱۳	۰/۶۴	۰/۵۲	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۰۱	۳۲/۴	۲۱۲۹/۵	▼	۷	۱/۰۹	۳/۰۱	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۰۳		۱۱۲۷	▼	۲۱	۰/۰۹	۰/۲۰	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
			۰/۰۰۱	۴۳/۰	۳۷۳۷	▼	۱۴	۰/۵۸	۷/۳۷	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
			۰/۲۶۸	۲۳/۳	۱۷۷۴۵۷۸	▲	۱۹	۰/۱۹	۰/۱۴	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۱۱۱/۱	۹۵۳۶	۰/۰۹۲	۲۰/۱	۸۵۵۸۳۵/۵	▲	۲	۲/۷۴	۰/۴۸	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▲	۱۰۵/۵	۱۶۳۴۱	۰/۱۹۰	۳۴/۰	۸۴۹۵۳/۵	▼	۱۲	۰/۷۴	۰/۸۵	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۱	-۷/۹	۱۰۱۳/۵	▲	۱	۱۲۳/۲۲	۱/۷۱	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۲		۱۹۷۱/۵		۱۷	۰/۲۴		۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۲	۶۵/۹	۴۹۴۶	▼	۱۵	۰/۵۲	۰/۶۲	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۰۷	-۱۲/۹	۳۵۶۰۳	▲	۱۸	۰/۲۳	۰/۰۳	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۲		۱۴۶۷		۱۱	۰/۷۶		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۲	۵۰/۱	۱۹۸۰	▼	۱۰	۰/۸۴	۱/۲۱	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۴	۹/۲	۸۳۱۷/۵	▼	۲۰	۰/۱۷	۰/۲۴	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
			۰/۰۲۳	۲۶/۱	۱۹۳۴۳۵	▲	۴	۱/۶۴	۱/۲۳	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
▼	-۲۵/۶	۲۶۳	۰/۰۰۴	۳۶/۳	۱۲۵۴۱۴/۵	▼	۳	۱/۸۷	۲/۲۶	۱۶	ماشین آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
▼	۹/۱	۵۱۶	۰/۰۱۳	۶۶/۳	۱۵۵۱۲۲/۵	▲	۶	۱/۴۳	۰/۷۳	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۵	۲۴/۵	۱۸۶۹۵	▼	۸	۱/۰۴	۱/۱۶	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۱۰		۶۲۳/۵		۱۶	۰/۴۱		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
▼	-۱۵/۰	۷۵	۰/۰۰۳	۵۲/۸	۶۷۹۵/۵	▼	۹	۰/۹۳	۴/۸۶	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۳۲۹	۶۰/۰	۱۴۹۵۸۵۶		۵	۱/۶۰		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▼	۲۵/۳	۲۶۷۳۱	۰/۰۵۵	۲۸/۳	۵۵۹۲۴۸۹/۵	▲	-	۱/۳۷	۰/۴۸	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۶-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از عربستان سعودی
(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات عربستان سعودی				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱/۲-۲۰۰۵/۶	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱/۲-۲۰۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش متوسط ارزش ۲۰۰۱/۲-۲۰۰۵/۶	ویژگی تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۲-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۳۱۶	۱۷/۴	۵۹۲۶۴۵	▼	۱۵	۰/۵۷	۳/۵۴	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۸۳	۸/۹	۱۷۰۴۸۶/۵	▲	۲۰	۰/۲۷	۰/۰۲	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۱۲۸	۱۷/۵	۵۱۸۵۷/۵	▲	۱۶	۰/۵۱	۰/۱۸	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▲	۳۵/۹	۴۰۳۲	۰/۱۹۹	۲۲/۵	۵۷۳۶۶۴	▲	۱۹	۰/۴۰	۰/۰۱	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
▼	۳/۳	۱۷۸۳۴	۴/۰۸۲	۲۳/۱	۲۷۰۵۲۶۰۲/۵	▼	۱۰	۱/۲۵	۲/۹۶	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۲۵/۰	۷۳۵۰۵	۰/۷۳۷	۱۴/۴	۶۸۲۹۳۹۰/۵	▲	۱۳	۰/۸۹	۰/۳۴	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▲	۳۷/۹	۱۳۱۸۲۹	۱/۰۸۵	۲۴/۱	۵۰۵۰۷۷۴/۵	▲	۷	۱/۷۹	۱/۱۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۱۲۰	۲۳/۲	۸۵۶۴۹	▼	۱	۹/۳۲	۱۰/۰۱	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۴۲	۳۲/۵	۴۵۵۸۷	▲	۱۸	۰/۵۱	۰/۳۷	۹	چوب و اشیای چوبی
▲	۱۰۴/۵	۳۱۴۰	۰/۲۵۸	۲۰/۳	۵۷۷۹۹۱	▲	۱۷	۰/۵۱	۰/۲۴	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
▼	۱/۱	۱۰۳۸۹	۰/۰۸۳	۱۶/۶	۴۲۰۸۱۸	▲	۴	۲/۰۷	۱/۷۶	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۲۱	۴۹/۴	۱۵۶۰۰/۵	▼	۲	۲/۳۳	۱۷/۷۸	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
▼	-۴/۳	۱۴۶۰	۰/۲۷۸	۱۲/۳	۳۰۹۰۰۶	▲	۹	۱/۴۶	۱/۱۲	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۲۳۶	۶۵/۹	۴۹۸۱۹۶/۵	▲	۵	۱/۹۸	۰/۳۶	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۵۰/۴	۴۸۳۵	۰/۲۱۴	۱۷/۶	۱۸۲۷۰۹۲	▼	۱۲	۰/۹۹	۱/۴۰	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
▼	۰/۶	۵۶۳۰	۰/۰۴۸	۲۶/۹	۱۴۴۱۳۳۱/۵	▼	۳	۲/۲۱	۳/۷۶	۱۶	ماشین آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
▼	-۵/۷	۸۸	۰/۱۷۶	۹۲/۹	۲۱۱۰۸۶۸	▼	۸	۱/۵۵	۱/۹۷	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
▼	۴/۱	۳۲۴	۰/۰۱۷	۵۹/۲	۶۴۷۶۱/۵	▲	۶	۱/۸۵	۱/۰۹	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۲۹		۱۷۸۳/۵	▼	۲۱	۰/۲۲	۰/۳۶	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۵۸	۸/۴	۱۲۳۰۹۶/۵	▲	۱۱	۱/۲۲	۰/۶۳	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۴۰	۱۴۰/۸	۱۸۲۸۳۵		۱۴	۰/۶۷		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▲	۲۲/۵	۲۵۳۰۶۶	۰/۴۷۲	۲۱/۹	۴۷۹۷۰۳۶/۵	▼	-	۱/۲۵	۱/۹۳	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۷-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از سوریه

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات سوریه				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱/۲-۰۵/۶	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱/۲-۰۵/۶	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱/۲-۰۵/۶	وضعیت تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۱۷۳	۴۱/۹	۳۲۵۲۶۹	▼	۲۰	۰/۰۴	۰/۰۸	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۳۲۷	۱۴/۵	۶۷۴۸۶۱	▼	۷	۱/۵۵	۳/۵۴	۲	فرآورده‌های نباتی
		۳۷۷	۰/۳۷۷	۴۸/۴	۱۵۲۸۳۲	▲	۱۹	۰/۰۹	۰/۰۱	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
		۲۳۶	۰/۰۸۸	۴۵/۶	۲۵۳۸۸۷/۵	▲	۶	۱/۷۲	۰/۶۱	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
			۰/۱۰۵	۱۷/۵	۶۹۲۸۷۲	▼	۹	۱/۳۱	۱/۹۹	۵	فرآورده‌های معدنی
↓	۴۴/۱	۱۱۲۱	۰/۰۳۰	۶۳/۷	۲۸۲۰۵۶	▲	۱۰	۱/۰۰	۰/۸۲	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑	۸۲/۷	۲۸۵۷	۰/۰۳۲	۷۴/۹	۱۴۷۶۴۱/۵	▼	۱۳	۰/۶۵	۱/۱۲	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۷۶	۳/۲	۵۴۱۳۱	▼	۳	۳/۷۶	۶/۴۸	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۶	۳۹/۶	۶۷۰۸	▲	۱۵	۰/۵۵	۰/۰۸	۹	چوب و اشیای چوبی
↓	۲۹/۰	۲۳۵	۰/۰۲۶	۵۶/۷	۵۲۵۱۰	▼	۱۸	۰/۴۵	۰/۵۵	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↓	-۵/۵	۲۲۳	۰/۲۴۰	۱۸/۴	۱۲۱۷۰۹۵/۵	▲	۱۴	۰/۵۸	۰/۰۹	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۱۲۹	۶۱/۸	۹۸۰۸۳	▲	۱	۱۲/۰۲	۰/۳۱	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۳۵	۹۵/۰	۳۹۰۶۹	▼	۱۷	۰/۵۰	۱/۹۹	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۱	۷/۸	۱۲۱۶	▲	۲	۵/۶۱	۰/۰۰	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
			۰/۰۲۰	۷۴/۸	۱۶۸۵۷۹/۵	▲	۱۲	۰/۷۱	۰/۲۵	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↓	۲۷/۵	۳۲۳	۰/۰۰۹	۶۷/۴	۲۸۱۷۹۰/۵	▼	۵	۲/۰۰	۶/۵۱	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
		۲۰۲	۰/۰۰۱	۳۲/۲	۱۰۲۰۳	▲	۴	۲/۳۰	۱/۲۸	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۱	۱۱/۰	۳۰۶۴	▲	۸	۱/۵۲	۰/۹۵	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۸		۴۶۲		۲۱			۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۲۴	۶۶/۱	۵۰۴۴۷/۵	▲	۱۱	۰/۸۵	۰/۴۲	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۸۷	۴۷/۷	۳۹۷۲۷۹/۵		۱۶	۰/۵۳		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۴۹/۸	۵۵۷۴	۰/۰۴۸	۲۵/۲	۴۹۰۹۸۲۶/۵	▼	-	۱/۴۷	۳/۳۲	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۸-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از تاجیکستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات تاجیکستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۲	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۲	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۸/۲	ویزیت تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۸)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۰۱	۳۰۸/۹	۲۵۲۹		۱۷	۰/۰۴		۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۲۶	۱۶/۶	۵۴۵۷۶/۵		۱۵	۰/۳۲		۲	فرآورده‌های نباتی
										۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
			۰/۰۰۲	-۱۸/۷	۷۰۳۰		۱۴	۰/۴۱		۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
			۰/۰۰۱	۱۱/۹	۶۱۸۵		۱۶	۰/۱۱		۵	فرآورده‌های معدنی
	۲۹۱۶		۰/۰۰۰	۸۶/۸	۲۳۰۸		۳	۱/۹۵		۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
	۶۷		۰/۰۰۰	-۱۷/۶	۲۰۴۹		۴	۱/۷۰		۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۲	-۴/۴	۱۴۹۱/۵		۱۱	۰/۷۱		۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
										۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۰	۱۰/۱	۴۸		۱۸	۰/۰۴		۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↑	۱۱۹/۳	۷۲۸	۰/۰۳۵	۱۴/۱	۱۷۸۸۱۹/۵		۹	۰/۸۰		۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰		۲۱۶/۵		۶	۱/۱۰		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۰	۶۵/۲	۲۷۰/۵		۵	۱/۴۸		۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۰	۳۰۸/۰	۴۷۵/۵		۱	۲/۲۲		۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↓	-۳۱/۶	۱۰۶۵	۰/۰۶۳	۲۷/۰	۵۴۰۱۰۳		۱۲	۰/۵۷		۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۵۹/۸	۱۹۶	۰/۰۰۰	۲۰/۰	۶۱۱۷/۵		۲	۱/۹۷		۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
			۰/۰۰۰	۱۴۱/۱	۴۹۲۲		۷	۰/۹۵		۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۰	-۲۰/۶	۲۷۳		۱۳	۰/۴۲		۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۰۰۰	۲۱/۷	۸۱۲/۵		۱۰	۰/۷۶		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۰	۳۱/۲	۴۳۶۳/۵		۸	۰/۸۸		۲۰	مبل و مبلمان طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۱	۲۱/۹	۸۱۲۴۵۴		-	۰/۷۵		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↓	۱۳/۱	۴۹۷۲	۰/۰۰۸	۲۱/۹	۸۱۲۴۵۴		-	۰/۷۵		-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۹-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از ترکیه

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات ترکیه				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش ۲۰۰۱-۲۰۰۵ (هزار دلار)	تغییرات نسبت تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۱۶۳	۳/۲	۳۰۵۵۹۸	▼	۱۷	۰/۳۵	۰/۵۲	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۶۰/۳	۸۵۳۵	۱/۷۳۸	۶/۴	۳۵۸۳۱۸۱/۵	▼	۱۸	۰/۲۷	۰/۶۸	۲	فرآورده‌های نباتی
↑	۱۰/۷	۳۰۴۲	۱/۰۵۷	۱/۷	۴۲۸۱۶۳/۵	▼	۲۱	۰/۱۳	۰/۲۴	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↑	۹۲/۸	۷۴۸۸۵	۰/۸۶۷	۲/۸	۲۴۹۹۴۵۴	▲	۱۶	۰/۳۶	۰/۰۴	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
↑	۵۸/۰	۴۱۱۷۴	۰/۳۶۶	۲۰/۵	۲۴۲۸۴۱۷	▲	۱۲	۰/۷۷	۰/۳۸	۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۸/۲	۳۸۸۹۱	۰/۱۳۵	۶/۴	۱۲۵۱۸۱۱/۵	▼	۸	۱/۰۲	۱/۰۷	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↓	۲/۸	۵۳۷۴۲	۰/۴۶۴	۱۶/۴	۲۱۵۹۷۱۲/۵	▼	۱۴	۰/۶۴	۰/۹۵	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
		۹۳	۰/۷۲۴	۰/۶	۵۱۵۷۵۹/۵	▼	۲۰	۰/۲۳	۰/۲۳	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↑	۷۱/۵	۴۵۷۶۷	۰/۱۹۷	۱۶/۴	۲۱۳۵۱۴/۵	▲	۱	۲/۳۶	۰/۷۴	۹	چوب و اشیای چوبی
↑	۱۴/۸	۳۵۲۱۳	۰/۲۱۳	۱۳/۳	۴۳۵۷۴۲/۵	▲	۹	۰/۸۵	۰/۷۲	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↓	-۱/۸	۷۵۵۱۵	۳/۴۱۳	۸/۰	۱۷۳۰۶۰۵/۵	▼	۱۵	۰/۵۴	۱/۱۸	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
		۱۰۸	۰/۲۲۳	-۲/۶	۱۶۹۲۸۹	▲	۷	۱/۰۸	۰/۷۳	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۱۲/۲	۱۶۹۳۹	۱/۴۴۱	۱۱/۵	۱۵۹۸۹۹۹	▲	۱۰	۰/۸۰	۰/۶۹	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۶۸۵	۳۳/۱	۱۴۴۵۶۱۶	▼	۱۹	۰/۲۳	۰/۳۵	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۳۰/۵	۱۶۲۷۴۵	۰/۹۴۷	۱۵/۲	۸۰۹۷۱۹۷/۵	▼	۴	۱/۳۱	۳/۰۴	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها
↑	۳۲/۳	۱۵۶۶۶۳	۰/۲۵۹	۱۶/۱	۷۷۳۴۱۲۸/۵	▲	۳	۱/۴۲	۱/۲۳	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	۴/۶	۶۷۴۷۴	۰/۵۴۱	۲۹/۴	۶۵۰۳۵۳۸	▼	۱۱	۰/۷۷	۰/۸۳	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↑	۱۷/۲	۵۲۱۹	۰/۰۳۱	۹/۱	۱۱۹۰۶۱	▲	۵	۱/۲۶	۱/۰۹	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۹۸۷	۱۵/۱	۵۹۷۶۱/۵	▼	۱۳	۰/۷۴	۱/۰۲	۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↑	۷۸/۲	۱۹۵۱۳	۰/۴۲۷	۲۴/۸	۹۰۹۴۱۰	▼	۶	۱/۲۴	۱/۳۸	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
		۴۰۲۵۰	۴/۷۷۸	۲۷۴/۳	۲۱۷۲۵۸۴/۵		۲	۱/۴۲		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۱۷/۳	۸۴۵۷۶۸	۰/۷۸۲	۱۷/۱	۷۹۴۹۰۴۹۵	▲	-	۲/۴۰	۱/۴۲	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲۰-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از ترکمنستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان			تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات ترکمنستان				شماره قسمت	قسمت (HS)
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۱-۲۰۰۷/۲	ویزیت تغییرات طبی دوره	رشد	متوسط شاخص (۲۰۰۲-۲۰۰۶)	متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)		
			۰/۰۰۰	-۴۹/۳	۴۲		۱۷	۰/۰۱		۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۰۶	۱۰/۸	۱۲۹۲۱	▲	۱۸	۰/۰۰	۰/۰۰	۲	فرآورده‌های نباتی
		۱۲۹	۰/۰۰۱	۱۸/۳	۲۴۹		۱۵	۰/۰۸		۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↓	-۳۴/۹	۵۷	۰/۰۰۰	-۳/۷	۵۰۴/۵	▲	۱	۵/۲۳	۲/۷۵	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
▲	۲۴۴/۸	۱۳۷۶۹۲	۰/۰۹۴	۱۷/۷	۶۲۳۶۵۱/۵	▼	۷	۱/۴۴	۵/۴۵	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۷/۰	۹۴۶	۰/۰۰۱	۳/۲	۸۹۲۷/۵	▼	۸	۰/۷۷	۱۰/۱۱	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
		۷۴۹۲	۰/۰۱۴	۱۸۶/۹	۶۴۶۷۷/۵	▲	۲	۳/۰۸	۰/۵۸	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۴	۰/۸	۲۶۰۸	▼	۱۱	۰/۴۹	۱۷/۰۹	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۰		۱۴۶		۱۴	۰/۰۸		۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۰		۳۸/۵		۱۶	۰/۰۴		۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↓	-۱۶/۶	۲۲۵۱	۰/۰۵۲	-۳/۸	۲۶۳۵۶۷/۵	▲	۱۳	۰/۴۶	۰/۲۴	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰	-۱۱/۵	۹۳		۹	۰/۵۹		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۰	-۱۰۰/۰		▼	۱۹	۰/۰۰	۰/۲۵	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۰۱	-۱۱/۴	۱۶۲۶/۵	▼	۲۰	۰/۰۰	۳/۱۵	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۷/۸	۳۶۷۸	۰/۰۰۰	۶/۶	۳۹۱۲	▲	۳	۲/۴۶	۰/۸۵	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
↓	۲/۰	۴۵۶	۰/۰۰۰	۷۸/۸	۹۰۴۰/۵	▼	۵	۱/۷۰	۲/۵۶	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	-۹/۶	۱۶۶	۰/۰۱۳	۴۲/۹	۱۵۴۳۲۵	▲	۴	۲/۳۸	۰/۲۲	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۰		۱۳۹۶	▼	۶	۱/۶۴	۲/۶۳	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
					۱۱۵۱۷۱۵/۵					۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۰	۷۸/۲	۳۲	▲	۱۲	۰/۴۷	۰/۳۸	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۱	-۳۲/۳	۴۲۰۱/۵		۱۰	۰/۵۱		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▲	۵۲/۳	۱۵۲۸۶۷	۰/۰۱۱	۹/۹	۱۱۵۱۷۱۵/۵	▼	-	۱/۲۸	۲/۱۴	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

**جدول ۲۱-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از امارات متحده عربی
(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)**

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران یا صادرات امارات متحده عربی				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	ویزیت تغییرات طبی دوره	رژیم	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۱)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
↑	۲۲۴/۳	۴۷۱۹۴	۰/۲۰۹	۹/۵	۳۹۱۸۱۶		۱۶	۱/۱۹		۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
↑	۲۶/۰	۲۵۹۵۸۹	۰/۲۳۱	۱۰/۴	۴۷۶۴۸۷/۵		۶	۳/۱۸		۲	فرآورده‌های نباتی
↓	۲۲/۴	۱۲۹۹۹	۰/۵۸۶	۴۱/۲	۲۳۷۴۱۴		۱۹	۰/۹۹		۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
↑	۱۰/۴	۱۶۴۸۵۵	۰/۳۳۴	۵/۹	۹۶۳۲۸۲/۵		۸	۲/۳۹		۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
↑	۲۰/۱/۱	۲۱۲۶۷۸۰	۲/۲۶۴	۳۸/۲	۱۵۰۰۲۹۷/۵		۱۷	۱/۱۲		۵	فرآورده‌های معدنی
↑	۴۳/۴	۳۴۷۲۵۸	۰/۱۷۳	۲۶/۳	۱۶۰۱۰۵/۵		۱۲	۱/۸۸		۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
↑	۴۵/۰	۳۶۵۹۵۳	۰/۲۶۶	۴۱/۶	۱۲۳۹۹۱۰/۵		۱۵	۱/۵۰		۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
↑	۲۵۵/۱	۴۶۵۷	۰/۰۷۷	۲۲/۲	۵۴۶۵۱/۵		۲	۶/۸۰		۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
↑	۶۴/۰	۲۵۰۱۰	۰/۰۷۹	۴۹/۲	۸۵۰۹۹/۵		۱۰	۲/۲۲		۹	چوب و اشیای چوبی
↑	۴۰/۳	۱۰۸۲۱۳	۰/۱۶۱	۱۷/۰	۳۳۰۴۴۲		۱۳	۱/۸۳		۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
↑	۸۵/۹	۱۵۵۹۳۰	۰/۱۷۸	۲/۳	۹۰۲۲۸۵/۵		۱۱	۲/۱۵		۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
↑	۲۴۳/۲	۱۱۸۴۳	۰/۰۷۲	۳۳/۲	۵۴۴۶۹/۵		۳	۵/۰۷		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
↑	۶۰/۰	۵۷۳۸۴	۰/۷۱۳	۳۰/۵	۷۹۱۳۱۹/۵		۲۰	۰/۷۳		۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
↑	۱۲۶۵/۲	۴۵۷۹۷	۲/۹۳۹	۴۷/۷	۶۲۰۳۲۲۳		۱۸	۱/۰۱		۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
↑	۸۵/۳	۹۵۳۹۷۲	۰/۵۱۳	۴۰/۹	۴۳۸۷۵۲۴/۵		۵	۳/۴۹		۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
↑	۳۷/۷	۲۰۸۹۶۹۸	۰/۲۰۶	۳۳/۹	۶۱۶۴۹۸۳/۵		۹	۲/۳۰		۱۶	ماشین آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
↓	۱۳/۲	۲۱۳۹۹۲	۰/۱۱۲	۴۵/۸	۱۳۴۹۵۲۰		۴	۳/۷۶		۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
↑	۳۵/۱	۱۶۰۱۷۰	۰/۰۸۵	۲۰/۶	۳۲۳۵۸۰/۵		۱	۹/۰۳		۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
			۰/۱۲۹	۴۴/۸	۷۷۸۱/۵		۷	۲/۴۳		۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
↑	۶۶/۸	۳۳۲۸۸	۰/۱۳۵	۲۷/۰	۲۸۸۶۶۹/۵		۱۴	۱/۷۳		۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
		۸۱۵۰۸	۰/۰۹۹	۲۵/۲	۴۴۹۰۹۵		۲۱	۰/۶۹		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
↑	۵۸/۳	۷۲۶۵۹۲۲	۰/۴۰۶	۳۴/۴	۴۱۳۰۲۷۰۳/۵		-	۲/۰۶		-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲۲-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از ازبکستان

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران با صادرات ازبکستان				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۶/۲۰۰۵	ویزیت تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۶-۲۰۰۱)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۰۵	۲۹/۵	۸۵۳۶/۵	▼	۱۹	۰/۰۵	۰/۱۳	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
		۴۳۴۴	۰/۲۲۰	۱۶/۲	۴۵۳۳۳۶/۵	▲	۲۰	۰/۰۴	۰/۰۱	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۱۳	۳/۳	۵۳۰۷/۵	▲	۲	۵/۷۰	۰/۳۶	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
▲	۴۷/۴	۴۹۳۱	۰/۰۱۴	-۳/۷	۴۱۲۹۲/۵	▲	۳	۴/۳۶	۰/۶۰	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی، نوشابه‌ها، توتون و تنباکو
		۲۱۴۸	۰/۰۱۸	۵۰/۲	۱۲۱۱۶۶	▼	۹	۰/۸۵	۲/۵۲	۵	فرآورده‌های معدنی
▲	۳۷/۱	۱۸۱۴۱	۰/۰۲۹	۲۲/۹	۲۶۸۹۰۶/۵	▼	۱۳	۰/۵۶	۰/۶۲	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
▲	۹۱/۳	۳۶۸۰	۰/۰۲۱	۸۳/۴	۹۹۷۹۹/۵	▼	۷	۱/۳۰	۲/۵۵	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۳	-۷/۳	۲۴۱۴	▲	۵	۲/۴۸	۰/۶۹	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۰۴	۲۳/۸	۴۶۳۰/۵	▼	۱۶	۰/۳۱	۰/۶۳	۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۱	۱۷/۱	۲۷۴۱	▼	۱۷	۰/۳۰	۰/۳۹	۱۰	خمیر چوب و کاغذ و اشیای ساخته شده آن
▲	۴۱/۲	۲۸۷۴۰	۰/۱۹۶	-۸/۵	۹۹۵۹۲۰	▲	۸	۱/۱۷	۰/۲۵	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰	-۴۶/۳	۶۰/۵	▲	۱	۱۶/۶۷	۵/۱۳	۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۱۳	۶۱/۷	۱۴۳۳۹	▲	۱۸	۰/۲۸	۰/۲۶	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۱۰۹	۴/۱	۲۲۹۰۷۳	▲	۴	۳/۷۴	۱/۰۲	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
▲	۲۹/۹	۷۴۰۸۳	۰/۰۵۴	۲۰/۶	۴۶۴۶۸۶/۵	▼	۱۱	۰/۷۲	۱/۵۲	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
▲	۸/۶	۳۰۹	۰/۰۰۲	۳/۵	۵۶۰۸۷	▲	۶	۱/۸۸	۱/۴۹	۱۶	ماشین‌آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
			۰/۰۳۶	۳۱/۴	۴۲۸۶۴۸	▲	۱۵	۰/۳۱	۰/۱۲	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
			۰/۰۰۱	۲۶/۸	۳۸۸۷/۵	▼	۱۲	۰/۶۶	۱/۰۳	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
										۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۲	۰/۷	۳۲۴۸	▲	۱۰	۰/۷۵	۰/۵۰	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب‌بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۶۷	۲۳/۶	۳۰۵۷۸۲/۵		۱۴	۰/۳۸		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
▲	۳۵/۰	۱۳۶۳۷۶	۰/۰۳۵	۵/۲	۳۵۰۹۸۶۲/۵	▲	-	۱/۵۵	۰/۴۱	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲۳-ب: تجارت مکملی ایران در واردات کالا از یمن

(بر حسب بخش‌های ۲۱ گانه طبقه بندی HS)

فرصت دسترسی به بازار	واردات ایران		صادرات به جهان		تجارت مکملی بر حسب واردات ایران یا صادرات یمن				شماره قسمت	قسمت (HS)	
	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش دوره (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	سهم از واردات جهان (درصد) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	درصد رشد سالانه ۱۹۹۷/۸-۲۰۰۵/۶	متوسط ارزش (هزار دلار) ۲۰۰۱-۲۰۰۵	ویژگی تغییرات طبی دوره	رنج	متوسط شاخص (۲۰۰۴-۲۰۰۶)			متوسط شاخص (۲۰۰۱-۱۹۹۷)
			۰/۰۷۱	۲۰/۶	۱۳۳۳۹۷/۵	▼	۱۹	۰/۱۰	۰/۱۴	۱	حیوانات زنده، فرآورده‌های حیوانی
			۰/۰۳۳	۲۸/۲	۶۷۵۷۰	▲	۱۲	۰/۸۸	۰/۰۲	۲	فرآورده‌های نباتی
			۰/۰۱۶	۷۹/۸	۶۲۹۱/۵	▲	۱۸	۰/۳۰	۰/۲۹	۳	چربی‌ها و روغن حیوانی یا نباتی
			۰/۰۱۹	۱۰۹/۷	۵۴۳۰۱/۵	▲	۲	۴/۱۰	۰/۲۳	۴	فرآورده‌های صنایع غذایی نوشابه‌ها توتون و تنباکو
			۰/۰۵۷	۱۵/۴	۳۷۶۳۲۹/۵	▼	۸	۱/۳۹	۱/۸۸	۵	فرآورده‌های معدنی
			۰/۰۰۲	۴۶/۹	۱۶۶۹۴/۵	▼	۱۵	۰/۶۸	۲/۵۰	۶	فرآورده‌های صنایع شیمیایی
			۰/۰۰۱	۲۴/۷	۳۲۹۱/۵	▼	۱۷	۰/۴۱	۱/۰۵	۷	مواد پلاستیکی، کائوچو و اشیای ساخته شده از آن
			۰/۰۱۷	۴/۷	۱۲۰۶۷/۵	▼	۹	۱/۳۸	۱۶/۱۶	۸	پوست، چرم و اشیای ساخته شده از آن
										۹	چوب و اشیای چوبی
			۰/۰۰۱	۲۱/۵	۲۸۳۱	▲	۱۶	۰/۵۱	۰/۲۱	۱۰	خمیر چوب، کاغذ و اشیای ساخته شده آن
			۰/۰۰۱	۱۱/۶	۳۷۸۸	▲	۶	۲/۱۴	۰/۳۷	۱۱	مواد نسجی و مصنوعات ساخته شده از این مواد
			۰/۰۰۰	-۱۶/۹	۵۰/۵		۱	۱۷/۲۲		۱۲	کفش، کلاه، چتر بارانی و گل‌های مصنوعی
			۰/۰۰۲	۱۱۱/۸	۲۷۰۵/۵	▼	۱۳	۰/۸۷	۱۳/۰۰	۱۳	فرآورده‌های صنایع کانی غیر فلزی
			۰/۰۱۱	۹۳/۰	۲۳۴۳۶/۵	▲	۳	۳/۶۵	۰/۱۳	۱۴	سنگ‌ها و فلزات گران‌بها
			۰/۰۰۲	۱۰/۰	۱۴۵۱۷	▲	۱۴	۰/۸۰	۰/۷۹	۱۵	فلزات معمولی و مصنوعات آنها
			۰/۰۰۲	۳۷/۹	۵۷۴۲۲	▼	۴	۲/۷۰	۲/۹۳	۱۶	ماشین آلات، وسایل مکانیکی و الکترونیکی
			۰/۰۰۵	۸۷/۷	۶۴۸۹۸/۵	▲	۵	۲/۲۴	۱/۷۳	۱۷	وسائط نقلیه و تجهیزات حمل و نقل
	۶۰		۰/۰۰۲	۳/۳	۷۱۶۱/۵	▲	۷	۱/۹۵	۰/۶۵	۱۸	وسایل و دستگاه‌های اپتیک و دستگاه‌های جراحی
										۱۹	تجهیزات شکار و نظامی نظیر اسلحه و مهمات
			۰/۰۰۱		۱۴۱۹	▲	۱۰	۱/۰۵	۱/۰۵	۲۰	میل و میل‌های طبی، اسباب بازی و سایر مصنوعات
			۰/۰۰۱	۴۴/۱	۳۵۴۳		۱۱	۱/۰۳		۲۱	کالاهای هنری و سایر اقلام متفرقه
	۶۰		۰/۰۰۸	۲۲/۰	۸۴۹۹۴۴/۵	▼	-	۱/۰۹	۱/۲۰	-	کل بخش غیر نفتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق